

Officieel orgaan van de Historische Vereniging Vleuten, De Meern, Haarzuilens 1984

<https://hdl.handle.net/1874/10006>

Officieel orgaan van de Historische Vereniging Vleuten-De Meern-Haarzuilens.
 4e jaargang nr. 1, april 1984 © 1984
 Verschijnt 4x per jaar.

Ingeschreven in het verenigingsregister van de K.v.K. Utrecht e.o. onder nr. V. 479360.

Dagelijks bestuur:

J. Schutte, voorzitter
 Zandweg 138, 3454 HA De Meern
 tel. 03406 - 3216

W.H. Denekamp, sekretaris
 Utenhamstraat 5, 3451 BR Vleuten
 tel. 03407 - 1948

P.G. de Rooij, penningmeester
 't Zand 1, 3451 GP Vleuten
 tel. 03407 - 1483

A.J. van Zoeren, vice-voorzitter
 Stationsstraat 34, 3451 BZ Vleuten
 tel. 03407 - 1263

H.E.J. van Essen, coörd. werkgroepen
 Mauritslaan 17, 3454 XP De Meern
 tel. 03406 - 2992

Erelid:

Mw. F. van Husen-Wibbeke, Vleuten

Redaktie-adres:

Léon van Esch, Hindersteinlaan 7
 3451 EV Vleuten
 tel. 03407 - 2871

Ledenadministratie/informatie:

Opgeven van nieuwe leden, mutaties en (na)bestellingen bij:
 Mw. P.J. de Rooij - Goes, 't Zand 1,
 3451 GP Vleuten, tel. 03407 - 1483

Kontributie:

De jaarlijkse kontributie bedraagt voor 1984 minimaal f 25,-; postabonnementen f 35,- per jaar.

Donateurs:

Minimaal f 12,50 per jaar.

De vereniging heeft rekeningen bij de volgende instellingen:

ABN - De Meern 55.66.33.040
 RABO - Vleuten 36.75.17.574
 POSTGIRO 2 689.200

omslag: Peter de Vries, De Meern

Illustraties/foto's:

Léon van Esch, Jan Fokker
 collecties van Dijk, Kalée, Overkleef, Siegert, van Zuylen, e.a.

- Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uit dit verenigingsorgaan is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de redaktie

Illustratie voorpagina:

Romeinse amfóra; vaatwerk dat aan twee zijden gedragen kon worden, gewoonlijk van aardewerk.

LOSSE NUMMERS f 7,50

Van het bestuur

Grote overzichtsexpositie

Bij het verschijnen van de eerste uitgave van de -alweer- 4e jaargang van uw verenigingsblad staan wij vlak voor een grootse gebeurtenis:

De "Historische Vereniging Vleuten, De Meern, Haarzuilens" organiseert in samenwerking met het Archeologisch Instituut van de Rijksuniversiteit Utrecht (o.l.v. Mw. Prof. Dr C. Isings en de heer C. A. Kalee) en de Algemene Bank Nederland N.V. van **zaterdag 12 mei t/m zondag 3 juni 1984** een grote **overzichtstentoonstelling** met als motto:

150 jaar graven naar een Romeins castellum in De Meern.

Zoals uit deze titel blijkt zal een overzicht worden geboden wat er gedurende dit tijdvak (te rekenen vanaf 1830) aan archeologisch materiaal opgegraven is bij de diverse onderzoeken naar het Romeins verleden van Vleuten-De Meern. Deze tentoonstelling zal, en daar wijzen wij niet alleen onze leden op, maar tevens alle dorpsgenoten en geïnteresseerden in het Romeins verleden, **éénmalig** zijn en alleen daarom al volstrekt uniek. Wat U in de loop der jaren stukje bij beetje kon volgen treft U in deze tentoonstelling, waar wij U een wandeling door de tijd laten maken, aan. Naast gebruikelijk Romeins opgravingsmateriaal worden ook, voor deze kontreien

Legioensoldaat uit de 1e eeuw na Christus. (uit: Warefare in the classical world).

zeer bijzondere, archeologische vondsten en bijzonderheden tentoongesteld. Aan het educatieve doel, ook voor de schoolgaande jeugd, zal bijzondere aandacht worden geschonken. U ziet, er is voor elk wat wils!

De toegangsprijs bedraagt voor leden en 1 introducté, f 1,50 per persoon. Al onze leden ontvangen met deze uitgave twee entree-biljetten, op vertoon waarvan U deze unieke tentoonstelling

Plaats en openingstijden:

Verenigingsgebouw, Zandweg 148, De Meern - tel. 03406 - 3701

za. 12 mei t/m zo. 3 juni

*dinsdag t/m zaterdag van
 donderdag- en vrijdagavond
 's zondags van*

's maandags gereserveerd voor scholen.

*10.00 tot 17.00 uur
 17.00 tot 21.00 uur
 13.00 tot 17.00 uur*

In dit nummer

	pag.
- Van het bestuur - tentoonstelling 1984	177 - 179
- Rudolf v.d. Sandt - verloting 1984	179
- De archeologische opgraving op De Hoge Woerd in De Meern	180 - 183
- Willibrordkerk in Vleuten 100 jaar	183
- Oude dorpsbewoners vertellen	184 - 187
- Hoe autochtoon bent U ?	188 - 194
- Nogmaals Fam. Van Dijk	194 - 195
- De oude kerk te Vleuten	195
- Wapengekletter.....	195 - 201
- Wie wat bewaart, die geeft wat	201
- Ledenlijst - agenda -	202

met 50% reductie kunt bezoeken, want alle overige bezoekers betalen f 3,-. In alle toegangsprijzen is een gratis consumptie begrepen. Evt. meerdere consumptiebonnen zijn aan de kassa verkrijgbaar. Vraag ook naar de speciale tentoonstellingsbrochure/katalogus!

Met uw belangstelling

Wij rekenen op de komst van onze leden en onze dorpsgenoten om zo van deze unieke en éénmalige tentoonstelling een groot succes te maken. Let op de diverse publikaties en mededelingen via de media.

U komt toch allen.....?

Verzamelbanden

In ons vorige blad deelden wij U mede enige problemen te hebben met de verzamelbanden. Deze problemen zijn inmiddels opgelost. Diegenen die reeds verzamelbanden ontvingen kunnen deze bij ons contactadres ('t Zand 1, Vleuten) tegen de nieuwe omwisselen. Nog even ter herinnering: één verzamelband kost f 15,-; twee stuks f 25,-!!

Aktiviteiten:

In de afgelopen periode hebben wij weer met enorm veel succes oude dorpsjournaals vertoond in Haarzuilens en in De Meern. De opkomst was weer geweldig. Hetzelfde kan gezegd worden van de sfeer. Na afloop krijgen wij iedere keer weer heel leuke reacties en wordt er gevraagd.... "wanneer draaien jullie ze weer?.. dan komen we weer, hoor!!" En dat vinden we fijn!! Wat betreft films van onze dorpen heeft het bestuur of liever gezegd de werkgroep films een **verzoek** aan onze medebewoners: wij vermoeden en weten, dat heel wat dorpsgenoten in de afgelopen 40 jaar films of stukjes film gemaakt hebben van de drie dorpen. De Historische Vereniging zou het bijzonder op prijs stellen indien zij, via de werkgroep film, kopieën zou mogen maken van deze films. Uw films, al zijn ze maar kort, vertegenwoordigen immers een kostbaar stukje historie. U heeft ze misschien in de kast liggen, maar ze zijn wel een schakeltje in de dorpsgeschiedenis. De dorpsgeschiedenis die uw vereniging bezig is te schrijven. Schroomt U niet hierover even contact op te nemen met Jan Fokker, Schoolstraat 70, Vleuten, tel.03407 - 1251, de voorzitter van de werkgroep film van de Historische **Vereniging** (sommige mensen spreken hardnekkig van Historische **Kring**.) Naar dergelijk soort schakeltjes zijn wij dringend op zoek. Helpt U ons?

Werkgroep dorpsjournaals

Wij vragen verder uw aandacht voor het volgende:

UITNODIGING

Algemene Ledenvergadering

Bij deze nodigt het bestuur U uit voor de op **woensdag 2 mei 1984** te houden algemene ledenvergadering in "De Schalm", Oranjelaan te De Meern. Aanvang: **20.00 uur precies.**

AGENDA

1. Opening
2. Notulen vergadering 29 maart 1983
3. Mededelingen
4. Jaarverslag secretaris
5. Jaarverslag penningmeester over 1983 en de begroting 1984;
6. Verslag kascommissie;
7. Benoeming kascommissie;
8. Vaststelling kontributie 1984;
(Het bestuur stelt voor de kontributie ongewijzigd te laten)
9. Bestuursverkiezing;

Het bestuur deelt U mede, dat ons bestuurslid de heer L. van Esch zijn bestuurszetel per 1 januari j.l. ter beschikking heeft gesteld. Hij blijft hoofdredakteur van ons verenigingsorgaan. Voor het vele werk, dat Leon van Esch als bestuurslid heeft verzet zijn wij hem zeer erkentelijk.

In onze vorige ledenvergadering deelden wij U reeds mede 1 vakature in het bestuur te hebben. Dat zijn er nu dus twee. Om het bestuur weer op volle sterkte te brengen stelt het bestuur twee nieuwe bestuursleden voor, t.w.

Mevrouw P. J. de Rooij - Goes uit Vleuten (verzorgt thans reeds onze ledenadministratie, en fungeert als algemeen contactpersoon voor onze vereniging)

Mevrouw Drs. I. Meeldijk - Roos uit Harmelen.

Beide leden verklaarden zich reeds bereid in het bestuur zitting te willen nemen; aan de statutaire voorwaarden is voldaan.

Leden kunnen tot uiterlijk 3 dagen vóór de algemene ledenvergadering ook kandidaten voordragen voor vermelde twee vakatures. Dergelijke voordrachten dienen gesteund te worden door tenminste tien leden.

10. Vaststelling en bezetting werkgroepen;
11. Rondvraag;
12. Sluiting.

De notulen van de ledenvergadering van 29 maart 1983 alsmede het financieel overzicht 1983 en de ontwerp-begroting 1984 liggen 10 dagen voorafgaande aan de algemene ledenvergadering ter inzage bij alle bestuursleden (zie colofon, blz. 177) en zijn beschikbaar op de ledenvergadering zelf.

PAUZE

Na de pauze zal onze bekende dorpsgenoot de heer **Jac. de Bruijn** (uit De Meern) voor onze leden een lezing houden. De lezing heeft als titel: Een en ander over de geschiedenis van Vleuten-De Meern. Het bestuur rekent op een grote opkomst!

U komt toch ook!

Om een goede continuïteit te krijgen in het maken van dorpsjournaals (vastleggen op film of video van dorpsgebeurtenissen) wil de betreffende werkgroep graag een beroep doen op leden die over (behoorlijk veel) vrije tijd beschikken en/of verstand hebben van filmen. De gebeurtenissen van nu zijn over 25 jaar of zo al lang en breed geschiedenis en de aanleiding om dan een geweldige avond te beleven als U uzelf terugziet in b.v. 1984! Wie helpt ons in **Vleuten** (bel Jan Fokker, 1251); of in **De Meern**: Peter de Vries, 4217 of Theo v.d. Berg, 3490.

Tenslotte

Wij zijn benaderd om mee te werken aan een activiteitenmarkt in Vleuten en in De Meern. Hieraan zullen wij, omdat

wij graag "onder de mensen" zijn, graag gehoor geven. U zult ons in dit jaar dan ook weer bij diverse evenementen aantreffen. Dan kunnen wij U op de hoogte brengen van onze vele activiteiten of U, lezer, zo U nog geen lid mocht zijn, lid maken van de, ongetwijfeld, snelst groeiende vereniging binnen de gemeentegrenzen van Vleuten-De Meern! Van de grote tentoonstelling weet U na lezing van dit artikel alles op papier, nu verwachten wij U op de tentoonstelling! Op het programma staan verder een lezing over "Oudenrijn" en nogmaals de lezing "Mode door de eeuwen heen" in oktober a.s. in De Meern. Houdt dat ook in gedachten! Voorts zullen wij nog enkele oude films uit de series vertonen. Voor de komende tentoonstelling doen

wij een beroep op alle leden die tijd en aardigheid erin hebben om ons met allerlei noodzakelijke karweitjes te helpen. Dat kan zijn om entreebewijzen te verkopen of om aanwezig te zijn om een oogje in 't zeil te houden, e.d. Bel even met Mevr. de Rooij (03407 - 1483). Zij maakt een rooster. Ook een beschikbaar uurtje is ons bijzonder welkom. Met uw hulp maakt de vereniging er een geslaagd festijn van !!!!

J. Schutte, voorzitter.

Rudolf van der Sandt

Op Dinsdag 14 Februari j.l. hebben wij afscheid genomen van de beheerder van kasteel "De Haar"; wij hebben Rudolf begraven op de R.K. begraafplaats achter de Willibrordkerk te Vleuten.

Zijn plotselinge dood bracht verslagenheid, vooral bij diegenen die hem wat beter kenden. Dat laatste was nog niet zo eenvoudig; hij liet zich niet zo makkelijk kennen.

Velen van ons waren bij zijn rondleidingen door het kasteel waar hij, op de hem eigen wijze - soms met dichtgeknepen ogen als hij zich inspande om tot de juiste formulering te geraken - ons dingen toonde die hem voor ons interessant leken maar die hij ook zelf de moeite waard vond.

Hij sprak met gepast ontzag over zijn werkgever, de baron, maar van onderdanigheid was geen sprake.

Hij was een uitermate veelzijdig man en tot veel meer bekwaam dan alleen het bestieren van de dagelijkse dingen op het kasteel. Hij had een klassieke opleiding genoten, was historisch, kunsthistorisch en archeologisch onderlegd, literair ter zake kundig en ook zelf op dit laatste terrein niet onbegaafd.

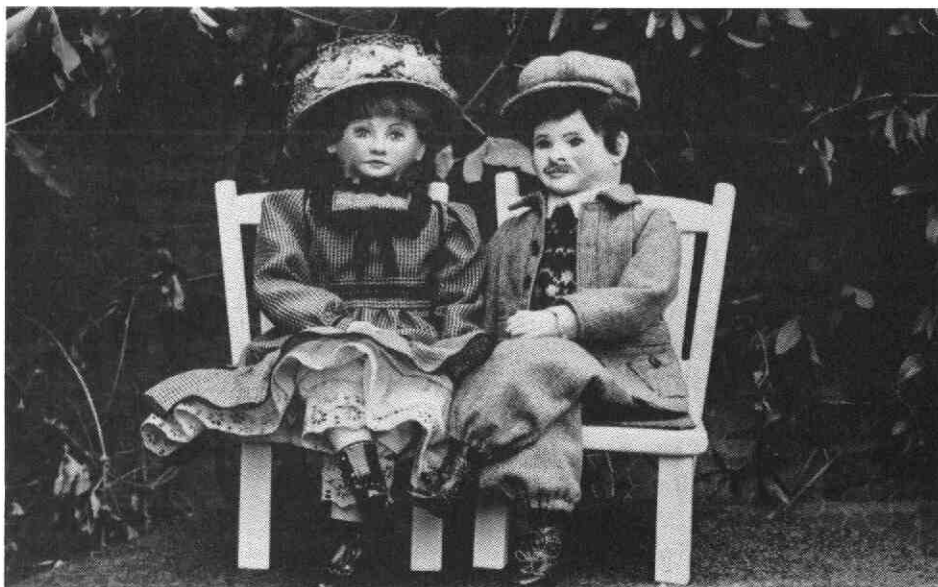
Hij beschouwde zijn werk als zijn leven en kwam dus immer tijd tekort. In die enkele jaren dat hij aan het kasteel verbonden was heeft hij bergen werk verzet en plannen voor de toekomst waren er te over.

Ten behoeve van onze Vereniging zou hij de behulpzame hand bieden aan de werkgroep Ridderhofsteden en daartoe voor ingewijden het archief van het kasteel openstellen.

Achter zijn leven en onze gezamenlijke plannen is een meedogenloze punt gezet.

Wij zullen hem erg missen!

D. W. G.

De hoofdprijs in de verloting.

Afb: Jan Fokker.

Verloting 1984

Het organiseren van een zo groot evenement als de a.s. overzichtstentoonstelling blijft, hoe je het ook wendt en keert, een kostbare aangelegenheid. Om de kosten wat te drukken organiseert uw vereniging in 1984 een verloting. Wij hebben onze plaatgenote mevrouw Riet van de Wens bereid gevonden twee poppen voor ons te maken. Deze unieke poppen, -handwerk uit Vleuten-De Meern anno 1984 - stelt de vereniging als hoofdprijs beschikbaar! Riet van de Wens is al jaren een begrip op het gebied van poppen en wandkleden. Zij won tweemaal de "publieksprijs" en de hoofdprijs van het vakmaandblad "Handwerken". De Gemeente Vleuten-De Meern kocht onlangs nog twee wandkleden van haar.

Wij zijn blij U als zeer bijzondere prijs deze produkten van het talent van Riet van de Wens te kunnen aanbieden.

Het prijzenpakket ziet er als volgt uit:

hoofdprijs:

- 2 originele poppen van mw. Riet v.d. Wens uit Vleuten; (één prijs)

- een fraaie reproductie van de oude molen van Oude Wansink in De Meern; voorzien van een bijpassende lijst door:

Hobbyhuis Hansen uit De Meern, Zandweg 139,

is dit een sieraad aan uw wand!;

- Een genummerde ets van de Meernbrug anno 1752 beschikbaar gesteld door:

Hobbyhuis Hansen, De Meern;

- een schitterend droogboekje;

- 4 zgn. Vleutense kruiken (4 prijzen);

- 2 verzamelbanden van uw vereniging (2 prijzen);

De prijzen worden in mei a.s. in Vleuten aan U getoond in de etalage van Modehuis Piet van Zijl, en in De Meern in de etalage van Hobbyhuis Hansen.

Wij vertrouwen erop, dat al onze leden en dorpsgenoten één of meerdere loten zullen kopen. Ze kosten maar f 1,- per stuk. De trekking vindt plaats op dinsdag 12 juni 1984 door de heer A.F. Bouten, notaris te Harmelen. Trekking aldaar om 20.00 uur. Bij deze loterij worden vijfduizend loten in omloop gebracht. Aan deze verloting hebben B&W van Vleuten-De Meern op 12 maart 1984 hun goedkeuring verleend. De uitslag van de trekking kunt U toegezonden krijgen als U één gulden overmaakt vóór 11 september op een van onze rekeningen onder vermelding van "verloting 1984". Voor inlichtingen en de uitslag van de trekking kunt U ook bellen met ons kontaktadres (03407 - 1483). De trekking zal ook via de regionale pers bekend worden gemaakt.

De penningmeester.

De archeologische opgraving op de Hoge Woerd in De Meern in 1982 - 1983

In aansluiting op deze omvangrijke archeologische opgraving in De Meern, organiseert de Historische Vereniging Vleuten-De Meern-Haarzuilens, in samenwerking met het Archeologisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Utrecht en de ABN, van Zaterdag 12 mei t/m Zondag 3 juni 1984 een unieke overzichtstentoonstelling.

Deze tentoonstelling wordt gehouden in het Verenigingsgebouw, Zandweg 148 in De Meern, en is dagelijks geopend van 10.00 - 17.00 uur ('s-Maandags gesloten) en 's-Zondags van 13.00 - 17.00 uur.

Donderdag en vrijdagavond geopend van 17.00 - 21.00 uur.

Deze tentoonstelling, die weer iets meer licht werpt op de geschiedenis van de Limes (noordelijke grens van het Romeinse Rijk), is zeer zeker uw belangstelling en dus een bezoek waard.

1. Maalsteen van ZZW naar NNO. Opn.: A. van Geffen.

In de honderdvijftig jaar, dat er op de Hoge Woerd in De Meern opgravingen zijn gedaan en vondsten verzameld, kwamen er verscheiden interessante gegevens aan het licht over de Romeinse bezetting op deze plaats: (vermoedelijk) een castellum (Romeins legerkamp voor een kleine troepenafdeling, een of meer eenheden van 500 à 600 man), behorend bij de reeks grensvestingen langs de Limes (1). De Limes was een militaire weg waarlangs versterkte steden, legioenskampen of castella lagen; hij diende in onze streken ter bescherming van het Romeinse rijk tegen invallen van Germaanse stammen.

De opgravingen waren noodgedwongen kleinschalig en de informatie, die zij gaven, bleef beperkt; vele vragen bleven - en blijven ook nu nog - onbeantwoord (2).

In 1982 bood zich een nieuwe gelegenheid om aan archeologisch onderzoek te doen, toen ontheffing van de monumentenbescherming werd verleend aan de heer J. Kurver te De Meern, ten behoeve van de bouw van een woning. Deze ontheffing werd gegeven op voorwaarde, dat er eerst archeologisch onderzoek zou plaatsvinden.

Evenals de vorige opgravingen werd ook deze weer uitgevoerd door het Archeologisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Utrecht, onder leiding van een groep doctoraal-studenten en van leden van de Historische Vereniging Vleuten-De Meern-Haarzuilens. Het bleek dat dit een bijzonder plezierig en vruchtbaar samenwerkingsverband was, waarbij, ondanks winterse weersomstandigheden - er werd tussen 1 november en eind maart 1983 gegraven - de stemming uitstekend bleef.

Inmiddels is de uitwerking van het gevondene in volle gang; de eerste presentatie ervan zal een tentoonstelling worden, daarna wordt het geheel verder uitgewerkt in een publicatie, waaraan hoofdvakstudenten meewerken.

Om niet vooruit te grijpen op deze publicatie kan het hierna volgende slechts een algemene inleiding zijn op de resultaten van onze opgraving.

De toekomstige bouwput van het te bouwen huis was gelegen in dat deel van de boomgaard, dat direct aansluit bij het deel van de Castellumlaan, waar wij in 1973 hadden gegraven.

Evenals bij de vorige opgravingen bleek ook nu, dat bewoningssporen uit later tijd dan het begin van de tweede eeuw

In een latere bouwperiode was in de Westelijke goot een funderingsmuurtje ("stoeprand") gelegd, bestaande uit puin en keien. Van de zuilbases, die bij deze bouwperiode behoorden, restte nog alleen de onderste funderingslaag, die uit keien bestond. In de verbouwing waren de zuilen verplaatst naar deintercolumnia (de ruimten tussen de zuilen) van de vorige periode.

Hoewel duidelijk was, dat de weg gedurende de gehele bewoningsperiode op dezelfde plaats had gelegen, met slechts een geringe verschuiving naar het Westen, kon niet meer worden vastgesteld hoe deze geplaveid was geweest vóórdat hij met puin werd bestraat. Alleen van de eerste periode was nog een deel van een versterkingslaag bewaard, die uit

graszoden bestond (afb. 3).

Daar, waar de zoden op geel zand hadden gelegen, tekenden zij zich nog duidelijk af.

In deze weg kunnen wij vermoedelijk de via praetoria herkennen, een der hoofdwegen binnen een vesting.

In de Westelijke helft van de put werden standgreppels en paalsporen aangetroffen, die behoorden bij houten gebouwen uit de tweede helft van de eerste eeuw. Onder standgreppels worden verstaan gegraven sleuven waarin rijen palen werden geplaatst, waarna de sleuven weer werden dichtgegooid en de grond werd aangestampt. Bij het "afschaven" van een vlak (ongeveer horizontale doorsnede van de grond bij een archeologische opgraving) kunnen die grep-

door
mevrouw Prof. Dr C. Isings en C. A. Kalee.

2. Funderingsresten van de porticus, van ZZW naar NNO. Opn.: C. A. Kalee.

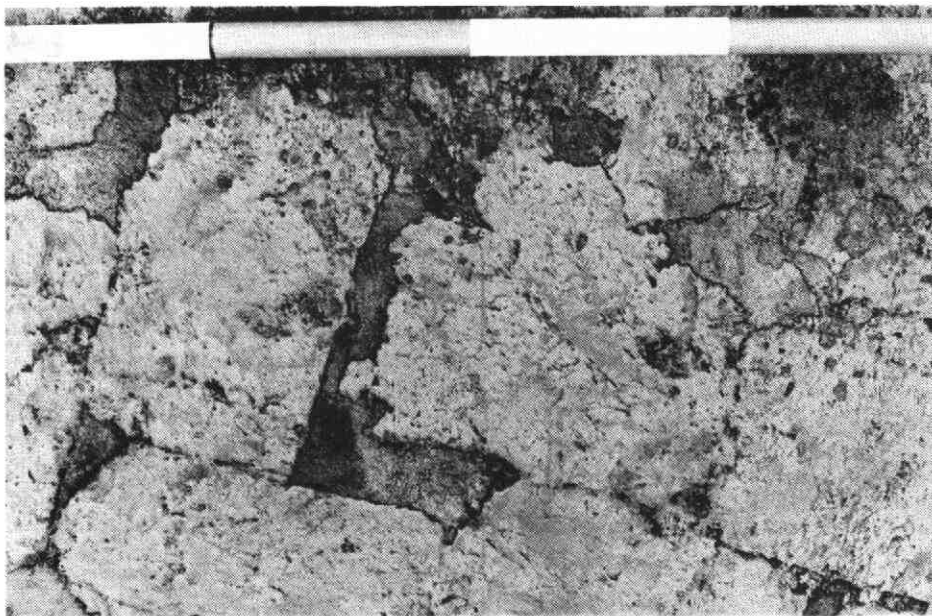
door afgraving waren verdwenen. Op één verschijnsel na: de rest van een met een bestrating van dakpanpuin gebouwde weg, die in de Oostelijke puthelft van NNO naar ZZW verliep. De bovenste laag hiervan bevond zich juist onder de geroerde bovengrond, het oorspronkelijk oppervlak moet veel hoger hebben gelegen en dit was, samen met de bijbehorende bewoningssporen, verdwenen. De weg was onderheid met op onregelmatige afstanden ingeslagen palen, die van ongelijke dikte waren; de puinlaag was aangebracht op een egalisatielaag van geel zand.

In het Zuidelijk deel van de weg lag onder de puinlaag een in twee stukken gebroken maalsteen (afb. 1).

De onder de weg en het zand gevonden munten van Trajanus (Romeins keizer van 98 tot 117) dateren hem in of na deze periode. Dakpanstempels uit de tweede eeuw kunnen ook in dit verband worden genoemd; de jongste vondst, een scherf terra sigillata, vervaardigd te Rheinzabern (aan de linker Rijnsoever ongeveer ter hoogte van het tegenwoordige Karlsruhe), dateert de aanleg van de weg in de laatste periode van de bezetting: het begin van de derde eeuw. Het was echter wel duidelijk dat de puin-weg meer dan één bouwperiode had gekend, al bleek het niet mogelijk om deze afzonderlijk te dateren.

In eerste opzet was de weg aan weerszijden voorzien van een afvoergoot. Langs de Westelijke goot werden de funderingen aangetroffen van zuilen, behorend bij een porticus (overdekt trottoir) langs de weg. Deze waren opgebouwd op een laag verkoold organisch materiaal, met daarop een laag pannegruis en enige lagen van keurig aaneengevoegde tegula (dakpan)-fragmenten (afb. 2).

3. Verstevigingslaag van plaggen van de oudste weg. Opn.: A. van Geffen.

pels worden teruggevonden doordat de greppelvulling zich in kleurnuance onderscheidt van de omliggende grond. Op dezelfde wijze zijn de sporen te vinden van in de grond geslagen of daarin ingegraven houten palen, nadat die palen zelf allang zijn vergaan. De ruimte, oorspronkelijk door de paal ingenomen, is dan gevuld met iets anders gekleurde grond.

De bedoelde houten gebouwen hebben niet in alle perioden dezelfde plattegrond gehad en zij beantwoorden ook niet aan het vaste schema, dat ten grondslag ligt aan de bouw van een kazerne. Waarschijnlijk waren het werkplaatsen; één ervan, nl. die van vóór het jaar 69, was vrij zwaar van constructie, met dubbele palenrijen. Daarvóór, in de eerste periode en ook daarna, had er een groot gebouw in vakwerk-constructie gestaan; in beide gevallen werden er verkleuringen aangetroffen die wezen op stookplaatsen.

Tot de oudste periode dienen ook zand- en kleibanen, gescheiden door (zeer bijzondere) vlechtwandjes, gerekend te worden. Deze constructie diende waarschijnlijk om het te bebouwen oppervlak, dat aanvankelijk vrij vochtig geweest zal zijn, te verbeteren. De zandbanen bevorderen een betere afvloeiing van het water.

Ook nu werd in profielen (de wanden van de opgravingsput, de verticale doorsneden door de grond) de brandlaag van het jaar 69, de opstand van de Bataven, waargenomen, soms als een pikzwarte, meer dan 10 cm dikke, laag van volledig verkoold materiaal.

De wanden van de eenvoudiger gebouwen waren opgetrokken uit palen, met daartussen vlechtwerk (van wilgetenen e.d.) dat bestreken was met leem. Bij de bedoelde grote brand werd de leem min of meer hard gebakken; grote hoeveelheden van die "verbrande huttenleem"

werden teruggevonden. De stukken toonden aan de "binnenzijde" de afdrukken van de voor het vlechtwerk gebruikte takken, aan de gladde "buitenzijde" soms een eenvoudige versiering van groeven.

Er werden verscheidenen afvalplekken en afvalkuilen gevonden, waaronder een zeer grote kuil met veel aardewerk en brandresten. Hierin viel vooral het Gallo-Belgische vaatwerk op; interessant waren ook een fragment van een benen spoeltje, behorend bij een spinrokken, een stenen paletje om zalf op te wrijven en een loden lampje. Het paletje kan zowel bij de medische verzorging een rol hebben gespeeld, als ook gediend hebben bij de bereiding van cosmetica.

Onder de vondsten, gedaan tijdens de opgraving, kunnen ook de munten worden genoemd. De meeste zijn de gewone bronzen exemplaren, de asses en sester-tii; vaak zijn zij nogal gecorrodeerd. Er werden ook enige denarii aangetroffen; hieronder waren er die uit de Republiek-tijde (vóór 27 v. Chr.) dateerden en dus lang in gebruik waren gebleven. Deze munten werden destijds als waardevast beschouwd. Eén ervan toont een voorstelling uit de mythische geschiedenis van Rome: Aeneas, die met zijn vader Anchises en zijn zoontje Ascanius Troje ontvlucht.

Een unieke vondst was een complete oogbeschermer van een paardenpantser. Deze bestaat uit drie delen: twee rechthoekige plaatjes brons, met een ovaal verhoogd en doorbroken middenstuk; deze waren met riempjes verbonden met een kleiner bronzen plaatje, dat op de neus lag. Het brons was met zilver inlegwerk versierd; in het doorbroken deel was een motief met klimopblaadjes

verwerkt. De vondst is afkomstig uit het profiel, uit de bewoningslaag van de eerste periode, die rond het jaar 47, of iets vroeger, kan worden gedateerd.

Een preciese parallel kan niet genoemd worden; alle bekende eerste-eeuwse oogbeschermers zijn onderling verschillend. Het klimopblaadje is als motief gebruikt bij een oogbeschermer uit Dalj (Joegoslavië) (3), die ook zilverinleg heeft. De algemene vorm ervan verschilt echter.

Er wordt aangenomen, dat deze oogbeschermingen alleen werden gebruikt bij ruiterspelen, die door de ruiters van de auxilia (hulptroepen) werden opgevoerd (4), de Hippica Gymnasia, Inderdaad komen ze niet voor op de afbeeldingen van veldslagen op de zuil van Trajanus te Rome. Deze zuil werd in 114 na Chr. opgericht toen keizer Trajanus met succes zijn veldtochten tegen de Daciërs had afgesloten. De voorstellingen op de zuil vormen een spiraalsgewijs omhooglopende band van 1 m breed en 244 m lang; zij tonen het verhaal van de veldtochten. Oogbeschermingen komen ook niet voor op ruitersgrafstenen.

Men kan zich afvragen of er een afdeling ruiters in De Meern heeft gelegen, die over de uitrusting voor ruiterspelen beschikte, maar één enkel stuk lijkt vooral alsnog te weinig om er een dergelijke conclusie aan te verbinden (5).

Er blijven ook nu nog onbeantwoorde vragen over. Eén ervan is, dat nog altijd geen wal of gracht is gevonden en dat ook nog steeds onbekend is, of het muurwerk, dat in 1940 werd gevonden, is van een gebouw binnen of buiten het castellum.

Een andere vraag is, waar de grote hoeveelheid puin vandaan kwam, die nodig was om de wegen binnen dit - en ook andere - castella mee te bestraten.

Bij vroegere opgravingen, en ook nu, werden misbaksels gevonden; is wellicht afvalmateriaal van de pannebakkerijen op de Holdeurn (Berg en Dal) verscheept voor secundair gebruik in de castella, samen met eventueel uit afbraak afkomstige dakpannen? Is er misschien ook sprake van lokale productie naast het materiaal dat men uit de grote pannebakkerijen betrok (6)?

1. J. E. Bogaers en C. B. Rüger, *Der Niedergermanische Limes*, Keulen 1974, p. 55
2. Zie voor een uitvoerig verslag van de opgravingen: C. A. Kalee, *Opgravingen op de Hoge Woerd in De Meern, 1830 - 1973*, Officieel Orgaan van de Historische Vereniging Vleuten-De Meern-Haarzuilens, jrg. 2, 1982, pp. 59 e.v.

Oude dorpsbewoners vertellen

Op een gure woensdagavond in februari brachten wij een bezoek aan de Lage Haarsedijk nr. 11 te Haarzuilens, gelegen naast de plaats waar vroeger de Haarmolen, ook wel de "plank" genoemd, heeft gestaan. Wij belden aan bij de familie Van Zuijlen - Vulto. Wachtend op het opendoen, ontdekten wij in de voortuin nog de oude maalsteen van genoemde molen. Wij werden hartelijk ontvangen en onder het genot van een kop koffie vertelde ons de familie Van Zuijlen hun levensverhaal.

De Haarmolen

In de gezellig ingerichte huiskamer, hangt van de hand van Gert van Spanje, een prachtig schilderij van de Haarmolen, toen deze nog in volle glorie zijn wieken door de wind ploegde. Deze korenmolen, die qua bouwstijl overigens leek op een watermolen, dateert uit de eerste helft van de 19e eeuw en was gelegen bij de watergangen de "Heycop" en de "Bijleveld". De aan- en afvoer van het te vermalen produkt geschiedde dan ook veelal per schip. De boeren lieten er o.a. hun gerst tot varkensvoer vermalen. Rond 1907 werd de Haarmolen door blikseminslag onherstelbaar vernield en is sinds die tijd langzaam in verval geraakt.

De heer en mevrouw Van Zuijlen-Vulto bij hun 60-jarig huwelijksjubileum.

door

Monique van Essen

In 1946 kocht de familie Van Zuijlen het om de restanten van de molen gelegen land en het daarbij behorende woonhuis van de familie Berkensteijn. Aangezien het woonhuis nog verhuurd was, hebben zij 10 jaar moeten wachten alvorens het zelf te kunnen gaan bewonen.

Oudste bewoner

Ondanks het feit dat mevrouw Van Zuijlen haar hele leven lang heeft gewoond aan de Lagehaarsedijk (ook wel de Lage Haar genoemd), heeft zij toch in twee verschillende gemeenten gewoond. De Lage Haar maakte ooit deel

uit van de gemeenten Kockengen en Vleuten-De Meern. Op dit moment is zij de oudste bewoonster van de Lage Haar die daar geboren en getogen is. Haar geboortehuis staat er overigens nog steeds en wordt thans bewoond door de familie Vernooij.

Stephanus W. van Zuijlen werd geboren op 24 maart 1895 te Papekop. Het gezin telde vier zoons en twee dochters.

Cornelia H. Vulto werd geboren op 2 september 1897 te Haarzuilens en maakte deel uit van een gezin van negen kinderen (zes meisjes en drie jongens). Hun beide ouders waren kleine boeren. Toendertijd was het gebruikelijk dat men in de zelfde "stand" trouwde en aldus geschiedde ook bij hen in 1923. Zij kregen na 6 jaar hun eerste dochter. Er volgden nog drie dochters en een zoon. De heer en mevrouw Van Zuijlen gingen, zoals de meeste kinderen van kleine boeren, direkt na de lagere school aan het werk. De jongens als boerenknecht en de meisjes als boerenmeid. In de volksmond werden deze meisjes van gemiddeld 11 jaar, vaatdoekenslikkers genoemd.

De heer en mevrouw Van Zuijlen leerden elkaar op 18- resp. 16-jarige leeftijd kennen bij boer Mans van Rooijen te Vleuten, waar zij beiden werkten.

Vorig jaar hebben zij hun zestig-jarige bruiloft gevierd. Hun levensavond brengen zij nu door in een prachtig landhuis, voorzien van alle gemakken van deze tijd. Dat hebben zij kunnen bereiken met hard werken en zuinig leven. Zij zijn dan ook nooit op vakantie geweest. Een paspoort voor een reis naar het buitenland was derhalve niet nodig. Als mevrouw Van Zuijlen zich echter eens moet legitimeren, gebruikt ze daarvoor haar persoonsbewijs uit de Tweede Wereldoorlog.

Vaatdoekenslikker

Mevrouw Van Zuijlen werd als vaatdoekenslikker op 11-jarige leeftijd uitbesteed aan mevrouw Berkensteijn, (de moeder van haar vriendinnetje Dina), die eveneens aan de Lage Haar woonde. Zij kreeg 1 kwartje per week en het salaris werd eens per jaar, achteraf uitbetaald. Haar werk bestond o.a. uit afwassen, klompen en ketels schuren, lampen en koper poetsen, vloeren vegen, met de hand de was doen en koeien melken. Leuk detail is, dat 's morgens bij haar bazin de ijzeren ketel boven het vuur

werd gebruikt en na het middagmaal, als het woonvertrek was opgeruimd werd voor de sier de gepoetste koperen ketel opgehangen.

85 luiers

Het was heel normaal in die tijd dat er iedere 10 maanden een kind werd geboren en je kon dus wel luiers blijven wassen. Eens nam zij zich voor die dag eens te zorgen dat alle luiers, maar liefst 85 stuks, die avond schoon in de kast moesten liggen. En met flink doorwerken is het haar gelukt. Een hele prestatie, als u bedenkt dat de luiers eerst in het wasfornuis werden gewassen, vervolgens in de "stoepsloot" uitgespoeld en daarna te drogen gehangen. Ook blonk zij uit in het melken van koeien, hetgeen door de boeren nogal eens extra werd beloofd. Op een dag, gedurende het melken, viel er een koe om op haar been, waardoor dat brak. Uitzonderlijk voor die tijd, mocht zij toch op de boerderij blijven en verrichtte het werk waartoe zij met een gebroken been wél in staat was, zoals sokken stoppen, verstelwerk, aardappelen schillen, etc. Geen ziekteverlof dus, het werk ging gewoon door.

Dit was overigens niet de enige keer in haar leven dat zij met ziekte te maken had. Het is mevrouw Van Zuijlen niet aan te zien dat zij in vroeger jaren maar liefst drie keer een maagbloeding heeft gehad. De eerste keer op 18-jarige leeftijd en vervolgens toen zij 38 en 43 jaar oud was.

In die tijd waren de medici ervan overtuigd dat men ter genezing daarvan langdurige bedrust moest houden, zodat zij op 38-jarige leeftijd (met vier kleine kinderen) maar liefst 16 weken in bed heeft gelegen. In die ziekteperiode waren er geen inkomsten. Het was in een tijd dat men in dit soort gevallen nog afhankelijk was van liefdadigheid. In hun geval ontvingen zij f 2,50 steun per week van B&W, op voorspraak van de dorpsdokter.

Ook kwamen zij in die tijd in aanmerking voor de van kerkwege ingestelde nieuwjaarsbedeling. Na het kerkbezoek moesten de huisvaders zich dan melden bij de "armenmeester" in het Oude Raadhuis, om daar een stuk vet spek en rijst in ontvangst te nemen. Zoals vele anderen, schaamde Van Zuijlen zich om bij de armensmeester langs te moeten. Zijn vrouw loste dit probleem op door de kinderen naar de kerk te sturen met een briefje, waarin ze verzocht om het eten aan de kinderen mee te geven, omdat hun vader zelf niet kon komen. Ondanks het feit dat ze het niet al te breed hadden, hebben ze het jaar daar-

Gezicht bij het Kasteel de Haar

Ullg. Firma D. Kraaijevink, Woerden

op de armensmeester laten weten niet meer voor deze nieuwjaarsbedeling in aanmerking te willen komen.

De Haarmolen omstreeks 1900.

Boerenzuinigheid

De familie vertelt over de in onze ogen soms overdreven zuinigheid van de boeren, waarmee zij in hun jonge jaren kennismaakte. Wij zullen u enige voorbeelden geven.

Mevrouw Van Zuijlen moest van haar bazin de afwas doen in hetzelfde water waarin zij zojuist de groente gewassen had. In de tijd dat Van Zuijlen in de kost was, bakte de boerin 's morgens voor haar man een flink stuk spek. De knechten kregen dan stukjes droog brood, waarmee ze de spekrestjes uit de pan mochten eten. De boterhammen, die beleg werden met bijv. zelfgemaakte bieten- of perenstroop, werden dan extra dik gesneden, om beleg uit te sparen. Hetzelfde gold natuurlijk ook voor de boter. Zijn bazin smeerde de boter met krachtige hand zo dun, dat de korrels uit het brood tegen het plafond sprongen. Dit grove donkere brood werd door de boeren zelf gebakken en was goed voedzaam. U kunt zich voorstellen dat mevrouw Van Zuijlen na haar maagbloeding op 18-jarige leeftijd, van de dokter dan ook wit brood voorgeschreven kreeg. Aangezien dit destijds luxe brood was en bij de bakker in het dorp gekocht moest worden, was haar bazin met dit doktersrecept nu niet bepaald ingenomen en ze wist het zo te spelen dat de patiënt uit zichzelf te kennen gaf dan maar gewoon het donkere brood te zullen eten.

Burgemeester Haarzuilens

De vader van mevrouw Van Zuijlen, Johannes Vulto, heeft jarenlang in de gemeenteraad van Haarzuilens gezeten, toen dit nog een zelfstandige gemeente

was. Zelfs is hij nog enige tijd waarnemend-burgemeester geweest. Haar vader heeft in die tijd o.a. menig Haarzuilens paar in de echt verbonden. Bij de voorbereidingen daarvoor werd ook haar moeder ingeschakeld. Zij moest namelijk de aan haar man uitgereikte papieren overschrijven, omdat hij "vreemde" handschriften niet kon lezen.

L. Zusje Hubertha en R. Cornelia (mw. Van Zuijlen-Vulto) op 5-jarige leeftijd.

Naamgenoot Baron

Op een goede dag groette Van Zuijlen bij de ingang van het kasteelpark de koetsier, die baron Etienne naar het kasteel bracht. De koetsier maakte de baron erop attent dat hier een naamgenoot van hem stond. De baron liet halt houden en maakte een praatje met Van Zuijlen. De oude baron sprak, vanwege zijn Franse achtergrond, slechts gebrekkig Nederlands, maar hij begreep zijn naamgenoot heel goed, toen deze hem erop wees dat de naam dan wel hetzelfde was, maar de inhoud van de portemonnee zeker niet. Spontaan gaf de baron hem daarop f 10,- en sindsdien stopte hij hem bij volgende ontmoetingen ook steeds een kleinigheid toe.

Keihard werken

Hiervoor hebt u al kunnen lezen dat mevrouw Van Zuijlen van jongs af aan hard heeft moeten werken. Ook haar man is direkt na de lagere school bij een boer gaan werken. Uit zijn verhaal blijkt wel dat het harde werken op het land voor zo'n kleine jongen erg zwaar was. Hij merkte nog op, dat als alle mensen vandaag de dag net zo hard moesten werken als hij toen, de werkloosheid nu, nog vele malen groter zou zijn. Om u een indruk te geven: 's Zomers stond hij al om 3 uur 's nachts op als het gras gemaaid moest worden. De boerin gaf hem dan voor hij koeien ging melken een snee brood om de maag nog even zoet te houden. Na het melken werd er pas uitgebreider ontbeten. Vervolgens werd het werk op het land voortgezet, met een onderbreking voor het middagmaal. Het kwam voor dat er tot 's avonds 8 uur doorgewerkt werd. U kunt zich voorstellen dat als hij na het avondeten de rozenkrans moest bidden, gezeten op zijn knieën voor een stoel, na het eerste "tientje" meestal in slaap viel. Daarna rond 9 uur ging men direkt het bed in om van een welverdiende nachtrust te genieten.

Werkgelegenheid

Het boerenbedrijf bestond in die tijd in het algemeen uit gemengde bedrijven (landbouw en veeteelt). Doordat het werk allemaal door handkracht werd gedaan, bood dit op de kleine boerderijen werkgelegenheid voor een voorman of bovenknecht, een knecht, een meid en een daggelder. Ter vergelijking: tegenwoordig wordt een bedrijf van 125 koeien door 2 man gerund. Voor dit harde werken werd hij beloond met f 40,- per jaar. Ook zijn loon werd eens per jaar achteraf uitbetaald. Daarvan werd dan nog wel f 10,- ingehouden

voor "lappen" (verstelwerk aan zijn kleding).

Zoon bracht geluk

In 1939 werd hun zoon Adrianus geboren. Naar hun eigen zeggen bracht deze zoon voor de familie "het geluk in de wereld". In datzelfde jaar namelijk volgde Van Zuijlen de heer Schepers op als kantonnier van het waterschap "Heycop en Langevliet". Voor die tijd hadden ze geen luxe gekend. De kinderen kregen bijvoorbeeld nooit een héél, maar een hálf biskwietje, en ze wisten niet beter. Zo kon het gebeuren dat mevrouw Van Zuijlen het schaamrood naar de kaken steeg toen zij met haar dochttertje biskwietjes ging kopen. De bakker had wel biskwie, maar vele waren gebroken. In haar onschuld zei het dochttertje: "O, dat geeft niks, mamma breekt ze toch altijd door"! De aanstelling tot kantonnier bracht een ommekeer in hun karig bestaan. Hierdoor kregen zij een vast inkomen van f 28,- per maand. De werkzaamheden hieraan verbonden, bestonden uit het controleren en herstellen van waterkanten, het dichten van door mollen ontstane lekken in de dijken, het verzwaren van de kaden en 's zomers het teren van kantwerk en brugdekken. De kosten van de reparaties kreeg hij vergoed. Naast zijn werk als kantonnier, was daar ook nog het werk op zijn eigen boerderij. Als de heer Van Zuijlen het te druk had met zijn kantonnierschap, kwam dat werk grotendeels op de schouders van zijn vrouw terecht. Zij

molke dan de koeien, mestte de stal uit en had de zorg voor haar kinderen. De eerste zes jaar van hun huwelijk toen er nog geen kinderen waren, zorgde zij er ook nog voor dat haar man, die elders in de omgeving aan het werk was, van een maaltijd werd voorzien. Het middagmaal werd hem in kranten verpakt per fiets bezorgd. Veel aandacht kon er dan ook aan de kinderen niet besteed worden, maar bidden leren was iets dat toch wel moest gebeuren, bijvoorbeeld tijdens het melken van de koeien of het bedden opmaken.

Sloot schieten

Veelvuldig kwam het voor, dat zij op het land doorwerkten tot 's avonds in de maneschijn. Dit gebeurde o.a. bij het sloot schieten. De sloten die om de weilanden lagen werden met een zogenaamde boezemschop uitgebaggerd. De bagger werd dan met kruiwagens over het land verdeeld en 's avonds nadat de bagger had kunnen drogen, trokken zij samen een zware spoorbiel over het land om het te egaliseren.

Geslachte koe

Uit de oorlog '40 - '45 vertelde Van Zuijlen nog een leuke anekdote. In de laatste oorlogswinter vroom het zo hard dat de buitenkraan bevroren was. Ze stuurden een "tjding" (bericht) naar Ries van Dijk. Deze zond zijn knecht Kees Mandjes om de kraan te repareren. Diezelfde dag had Van Zuijlen een koe geslacht (huisslachten was ook toen streng verboden). Het vlees kon in verband met zoutschaarste niet allemaal

De molensteen uit de voormalige molen.

bewaard worden. Hij gaf dan ook aan Mandjes een stuk vlees mee en drukte hem op het hart het niemand te vertellen. Prompt kwam nog diezelfde avond baas Van Dijk ook om een stuk vlees vragen en diens schoonvader Dirk Verkleef de volgende dag. Zo ging dat in deze kleine gemeenschap.

Schooljaren

Tegenwoordig lopen we meer, omdat het gezond voor ons is, maar vroeger moest men wel, want een fiets was er niet, laat staan een auto. Zo was men zondags van Haarzuilens naar Vleuten 3 kwartier onderweg om naar de kerk te gaan. Gelukkig voor de kinderen van de Lage Haar was er een lagere school in Haarzuilens. De 20 minuten durende tocht daarheen liep mevrouw Van Zuijlen op klompjes, samen met de andere kinderen van de Lage Haar: haar vriendinnetje Dina Berkensteijn, Toontje Glissenaar, de jongens van Kleinwee en van Van Galen. Naast deze kinderen en hun familie woonden begin deze eeuw tevens aan de Lage Haar de families Speelman, Van Schaik, Strik, Batenburg, Vulto, (Piet) Versteeg, (Wessel) van de Bos en (Gijs) van Es.

Vanwege het geringe aantal kinderen dat in Haarzuilens naar school ging, waren er dubbele klassen, met zowel jongens als meisjes. Iedere leerkracht had de zorg voor ongeveer 20 kinderen. De eerste vijf schooljaren zat mevrouw Van Zuijlen naast haar vriendinnetje Dina Berkensteijn en zij waren beurtelings de beste van de klas. Na de vijfde klas echter ging Dina in Utrecht naar school en kwam zij naast een ander meisje te zitten. Vanaf dat moment werd er meer gekletst dan opgelet. Meester Theunissen heeft haar vaak met 300 strafregels, "ik mag niet praten", naar huis gestuurd.

Op een goede dag, of liever gezegd een kwade, maakte zij het zo bont, dat zij maar liefst 3 x 300 strafregels te pakken had. Tot overmaat van ramp zorgde Jos van Dijk er voor, dat de hele klas nog eens 100 strafregels kreeg, toen hij luidkeels voordeed welk geluid de rode auto van de baron maakte. Die 1000 strafregels kwamen mevrouw Van Zuijlen juist die dag heel slecht uit, omdat zij na schooltijd samen met een zusje bij een tante wafels mocht komen eten en dat wilde zij natuurlijk niet graag missen.

De meester had daar gelukkig begrip voor. Ze mocht gaan, maar als ze de volgende dag ook maar één keer haar mond open zou doen, lagen er alsnog 1000 strafregels voor haar klaar. Meester Theunissen had de dag daarop geen kind aan haar.

Mevrouw Van Zuijlen 18 jaar - de heer Van Zuijlen 20 jaar.

Strijkers

Tegenwoordig is er een hernieuwde belangstelling voor de vaak eeuwenoude alternatieve geneeswijzen. Wij zijn zo vrij de zogenaamde strijkers, waarover de familie Van Zuijlen ons vertelde, tot deze alternatieve genezers te rekenen. Voor allerlei klachten en kwalen klopte men bij deze strijkers aan. Ze vertelde ons van Hannes Oostrom, die woonde bij "Kortjak" (gelegen langs de weg van Haarzuilens naar Harmelen). Mevrouw Van Zuijlen heeft eens, overigens tegen de wil van haar man, Hannes Oostrom gehaald, omdat haar man zo'n pijn in zijn rug had, dat hij het bed niet uit kon komen. Hannes deed zijn werk en gaf, zoals aan al zijn "patiënten", de opdracht te bidden om genezing te bespoedigen. Het resultaat was verbluffend, 's middags kon hij weer aan het werk. Dan was er ook nog Willem van Geelen. Deze woonde in het poortgebouw van kasteel De Haar. Hij streek met eieren, die gelegd waren op Witte Donderdag. Alleen daarvan ging een speciale kracht uit. Deze eieren worden namelijk niet "gier" (bederven niet). Volgens de fami-

lie Van Zuijlen drogen ze als het ware in en breken ook niet gewoon, maar klappen uit elkaar. Ze hebben eens een beroep op hem gedaan toen één van hun kinderen een navelbreukje had. Op het consultatiebureau stond men versted van het resultaat. Sindsdien bewaarde de familie Van Zuijlen de door hun kippen op Witte Donderdag gelegde eieren voor Willem van Geelen.

Zij merkten nog op, dat zij nooit getest hebben of inderdaad alleen deze eieren vanzelf indrogen.

Het bereikte resultaat was voldoende.

Het was al over elven en er was nog veel te vertellen. We besloten nog een keer terug te komen om het verhaal af te ronden en wat foto's uit te zoeken die als illustratie konden dienen.

Vanaf deze plaats willen wij de heer en mevrouw Van Zuijlen hartelijk bedanken voor de gezellige uurtjes en hun gastvrije ontvangst.

Hoe autochtoon bent U ?

't HONMELTJE, by Utrecht.

't Hommeltje bij Utrecht, kopergravure, ca 1750. Collectie Carl Siegert te Harmelen.

door
Dr D. W. Gravendeel

Een nieuwe benadering van die vraag werd mij aangereikt door de heer en mevrouw Overkleef - Doornenbal, Rijksweg 34 De Meern. Zij toonden mij een trouwfoto uit 1903 en wisten mij ook nog de namen te noemen van alle geportretteerden.

Wij zien een familiegroep, ter gelegenheid van het huwelijk van Thijmen Hamoen, van de boerderij "De Halve Maan", met Adriana Marijgje Oskam, van de boerderij "Beefland", op 30 April 1903 te Oudenrijn.

De foto is genomen vóór het ouderlijk huis van de bruid; de familie Oskam woonde op "Beefland" sinds 6 Mei 1872, toen vader Teunis Oskam zich, komende uit Harmelen, daar vestigde.

Pand met zomerhuis en opstallen en 28 ha land waren eigendom van het geslacht de Joncheere te Harmelen; ná 1930 was de familie van Oostveen eigenaar en bewoner.

De boerderij "De Halve Maan" stond waar thans het Militair Hospitaal is gevestigd. Ter hoogte van de uitspanning "Den Hommel" lag, iets westelijk van de tegenwoordige "Hommelbrug", over de Leidsche Rijn een stenen boogbrug met witte houten leuning, die toegang verschafte tot het erf van de boerderij. Deze brug zal zeker in onderhoud zijn geweest bij eigenaar of pachter van "De Halve Maan", zoals de

Gooise- of Goossenbrug in onderhoud was bij "Beefland".

"De Halve Maan" stond in Utrecht maar de woonstede van de familie Hamoen werd in de volksmond aangeduid als "den Hommel", die toch duidelijk onder Oudenrijn was gelegen. Ter illustratie diene een ondertrouwkaart van een broer van de bruid en een zuster van de bruidegom.

De beide "jonkers" en Jan Pieter Oskam (no's 1, 3 en 6) waren onafscheidelijk; ze waren kind aan huis op "De Halve Maan" en ontbraken zelden op familiefeesten. Naar verluidt waren ze geen van drieën geheelonthouder. Jan Pieter woonde op de boerderij "Strijland", achter het huis Voorn.

- (1)
- (2)
- (3)
- (4)
- (5)
- (6)
- (7)
- (8)
- (9)
- (10)
- (11)
- (12)
- (13)
- (14)
- (15)
- (16)

- (17)
- (18)
- (19)
- (20)
- (21)
- (22)
- (23)
- (24)
- (25)
- (26)

De boerderij Beefland omstreeks 1930.

1. **Jhr Hendrik Jan Mari Barchman Wuytiers.**
Hij was geboren 4-2-1875 op huize Eikenrode te Loosdrecht als zoon van Jhr Jan Willem Antoni Barchman Wuytiers en Jkvr. Susanne Amelia Martens, vrouwe van Voorn. Op deze foto was hij nog vrijgezel. De familie Barchman Wuytiers was, behalve van huize Voorn met toebehoren, ook eigenaar van de boerderij "De Halve Maan" en de boerderij "Strijland" (op het tegenwoordige sportcomplex achter huize Voorn).
2. **Neeltje van Vliet**, de vrouw van Gerrit Hamoen.
3. **Jhr van Heeckeren.**
4. **Gerrit Hamoen**, broer van Thijmen; hij was geboren 9-12-1865 te Utrecht.
5. **Cornelia Hamoen - van Stam**, moeder van Thijmen. Zij werd geboren 20-1-1834 te Vleuten als dochter van Gerrit van Stam en Grietje Hamoen; zij overleed 18-2-1916 te

Veldhuizen. Zij huwde 10-11-1862 te Vleuten met Florus Hamoen.

6. **Jan Pieter Oskam.** Hij was geboren 19-11-1862 te IJsselstein als zoon van Jan Oskam en Margrietje Bosch. Hoewel hij slechts 14 jaar ouder was dan de bruid, scheelden

zij toch een generatie, want zijn over-grootouders waren de betovergrootouders van Adriana Marijgje.

7. **Cornelia de Heer - Hamoen**, zuster van Thijmen; zij was geboren 14-6-1872 te Utrecht.

De Goossen-, Goosch-, Gooise- of ook wel Tjepmabrug, gezien van Oost naar West.

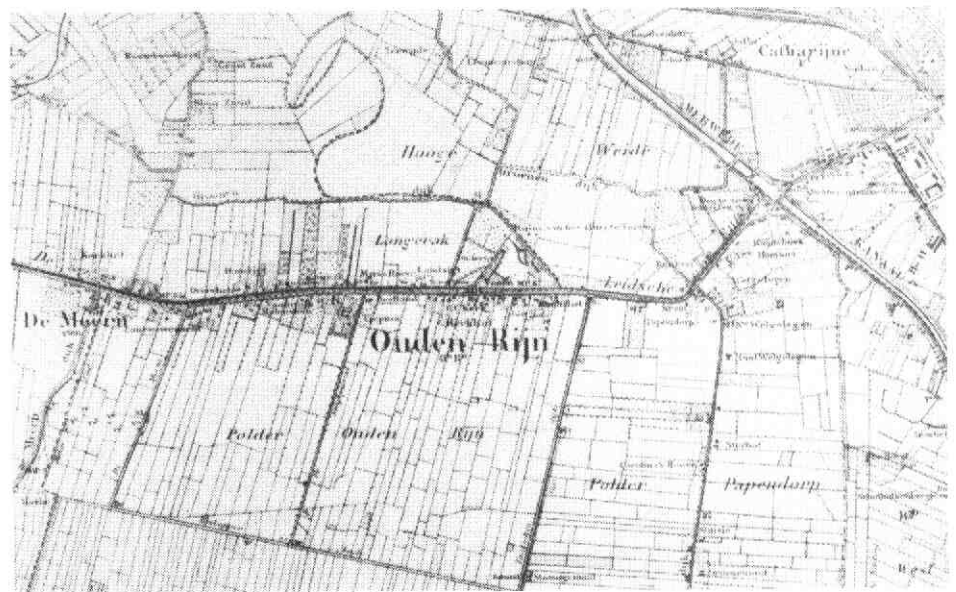
Ouden Rijn, Goossen brug

Grietje die niet op de trouwfoto wilde.

8. **Flora Lam - Hamoen**, zuster van Thijmen; zij was geboren 16-3-1875 te Utrecht.
9. **Florus Hamoen**, vader van Thijmen. Hij werd geboren 24-10-1833 te Utrecht als zoon van Thijmen Hamoen en Jannetje Oskam; hij overleed 24-9-1910 te Utrecht.
10. **Jan de Heer**, man van Cornelia Hamoen, zwager van Thijmen. Hij heette eigenlijk Jan Adrianus en hij werd geboren 1-4-1871 te Veldhuizen als zoon van Gerrit de Heer en Teuntje Blom.
11. **Teunis Lam**, man van Flora Hamoen, zwager van Thijmen.

12. **Adriana Marijgje Oskam**, (de bruid). Zij werd geboren 15-2-1876 te Oudenrijn op "Beefland" en overleed 1-8-1964 te Nieuwerbrug.
13. **Brechtje Oskam - van Eyk**, vrouw van Adriaan Oskam, schoonzuster van de bruid.
14. **Thijmen Hamoen** (de bruidegom). Hij werd geboren 16-8-1867 te Utrecht op "De Halve Maan" en overleed 5-8-1932 te Utrecht.
15. **Adriaan Oskam**, broer van Adriana Marijgje. Hij werd geboren 24-5-1871 te Harmelen.
16. **Maria Versloot - Oskam**, zuster van Adriana Marijgje. Zij werd geboren 22-6-1866 te Harmelen.
17. **Jan Willem Versloot**, man van Maria Oskam, zwager van Adriana Marijgje. Amsterdam. Hij was in 1903 nog ongetrouwd. Hij huwde in 1905 met Reyntje Elisabeth Straatsma, geboren 6-9-1880 te Ferwerd en overleed 9-2-1956 te Utrecht.
18. **Trijntje Oskam - van Santen**, moeder van Adriana Marijgje. Zij werd geboren 11-8-1842 te Harmelen als dochter van Johannes van Santen en Adriana Rietveld. Zij overleed 8-1-1917 te Oudenrijn. Zij huwde 22-4-1864 te Harmelen met Teunis Oskam.
19. **Jannetje Oskam - Hamoen**, zuster van Thijmen. Zij werd geboren 3-9-1864 te Utrecht en overleed 9-10-1943 te Oudenrijn. Zij huwde 21-4-1898 te Oudenrijn met Johannes Oskam.
20. **Johannes Oskam**, broer van Adriana Marijgje. Hij werd geboren 25-2-1865 te Harmelen en overleed 26-5-1938 te Oudenrijn.
21. **Teunis Oskam**, vader van Adriana Marijgje. Hij werd geboren 10-2-1838 te Harmelen als zoon van Jan Oskam en Maria Huisman en overleed 27-2-1909 te Oudenrijn.
22. **Cornelis Jan Oskam**, broer van Adriana Marijgje. Hij was predikant. Hij werd geboren 24-5-1874 te Oudenrijn en overleed 9-2-1939 te

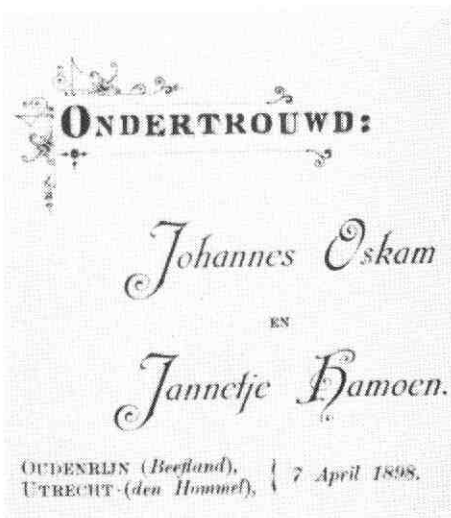

De situatie in 1900. Beefland is te zien in de hoek, gevormd door Rijksstraatweg en Strijkviertel. De Halve Maan is het zwarte blokje rechts van de laatste e van Leidsche. Van de Galecopschedijk komende kon men niet direct rechtdoor het water over; men moest daarvoor eerst linksaf en langs Den Hommel. Over de brug rechts en dan weer links was een verbindingspad met de Groendijk.

17. **Jan Willem Versloot**, man van Maria Oskam, zwager van Adriana Marijgje.
18. **Trijntje Oskam - van Santen**, moeder van Adriana Marijgje. Zij werd geboren 11-8-1842 te Harmelen als dochter van Johannes van Santen en Adriana Rietveld. Zij overleed 8-1-1917 te Oudenrijn. Zij huwde 22-4-1864 te Harmelen met Teunis Oskam.

23. **Jan Oskam**, broer van Adriana Marijgje. Hij woonde tot 1930 op "Beefland". Hij werd geboren 6-3-1869 te Harmelen en overleed 31-12-1953 te Oudenrijn. Hij was in 1903 nog ongetrouwd maar huwde 16-1-1908 te Oudenrijn met Jacoba de Kruijf, die te Amersfoort was geboren als dochter van Teunis de

Ondertrouwkaart van een broer van de bruid en een zuster van de bruidegom.

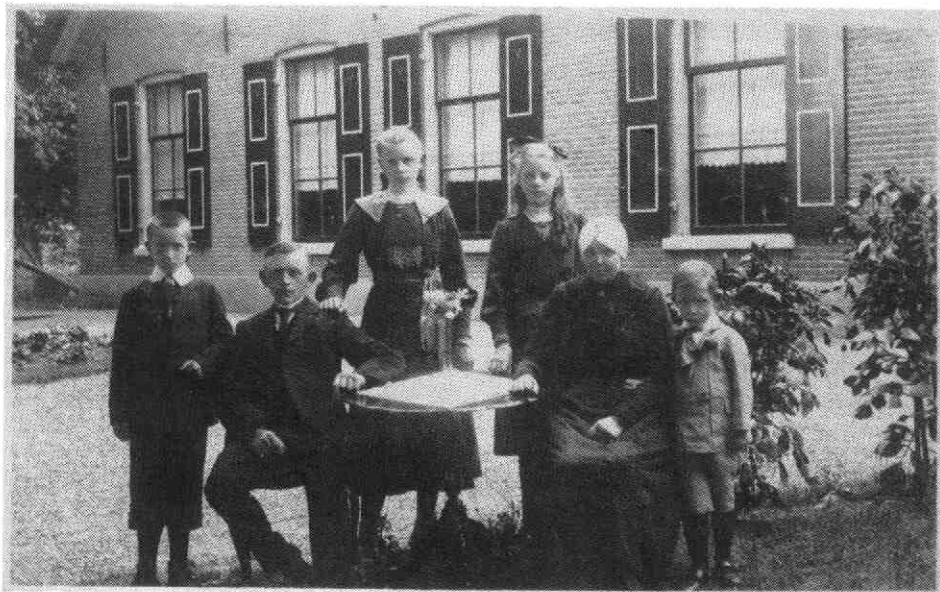
De boerderij De Halve Maan naar een schilderij van H. Beese, olieverf op board.

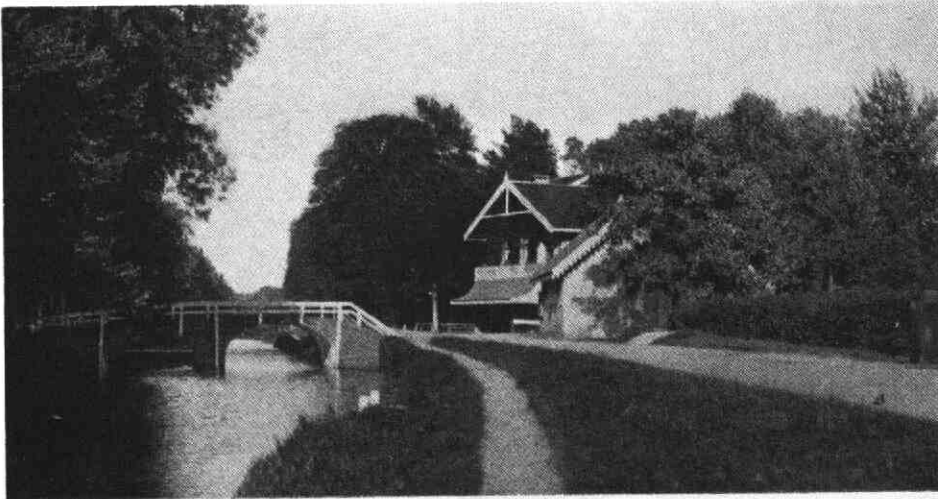
Kruijf en Antonia van Drie. Zij overleed 24-3-1961 te Vleuten.

24. **Trijntje Oskam**, zuster van Adriana Marijgje. Zij werd geboren 26-3-1877 te Oudenrijn en overleed 25-11-1967 te Vleuten. Zij was in 1903 nog ongetrouwd maar huwde 12-10-1905 te Oudenrijn met Pieter Doornenbal, die was geboren 5-2-1871 te Vinkeveen en Waverveen als zoon van Jan Doornenbal en Teuntje Oskam. Hij overleed 23-6-1952 te Vleuten.

25. **Teunis Oskam**, broer van Adriana Marijgje. Hij werd geboren 31-3-1883 te Oudenrijn en heette eigenlijk Teunis Pieter. Hij was nog ongehuwd in 1903; op de foto staat hij met zijn vriendin Gerritje Gerssen. Hij trouwde 9-1-1908 te Oudenrijn met Anna Christina van Bommel, die 24-6-1885 geboren was te IJsselstein.

Thijmen en Adriana met hun gezin vóór "De Halve Maan", ca 1918. De kinderen van links naar rechts: Floris (geboren 21-7-1909 te Utrecht, overleden 22-3-1980 aldaar), Cornelia (geboren 29-11-1904 te Utrecht, overleden 2-4-1940 aldaar), Trijntje (geboren 22-11-1905 te Utrecht) en Teunis (geboren 22-10-1914 te Utrecht).

Café „Den Hommel” bij Utrecht.

Den Hommel en de brug naar De Halve Maan.

Nogmaals: Een autochtone familie van Dijk.

Door een misverstand is het artikel onder dit hoofd in het vorige nummer ongecorrigeerd ter perse gegaan, waardoor er een aantal onvolkomenheden in voorkomen, die ik graag wil rectificeren.

Café „Het oude Raadhuis”, Vleuten.

Het café Het oude Raadhuis rond het jaar 1920 toen de Wed. G. M. van Dijk daar caféhoudster was.

Bij de foto op blz. 170 had als onderschrift vermeld moeten worden: "Het huis van de bakkersfamilie, zoals het er na een aantal verbouwingen tegenwoordig uitziet."

Bij de twee familiefoto's op blz. 171 zijn de namen van de daarop voorkomende personen niet opgenomen. Om dit gemis te herstellen zijn beide foto's hiernaast nog eens afgedrukt, nu met de namen erbij.

Bij de foto op blz. 172 had vermeld moeten worden: "Het eeuwen-oude huis van de wagenmakersfamilie omstreeks 1910

met er voor drie van de dochters van E. J. van Dijk.

Op blz. 173 werd een verkeerde foto geplaatst. Deze toonde weliswaar de oude Dorpsstraat van Vleuten, maar het vroegere café Het Oude Raadhuis is daarop niet te zien. Daarom is een foto daarvan van omstreeks 1920 alsnog afgedrukt.

Een andere afbeelding van het pand waarin vóór 1898 de kasteleinsfamilie woonde werd opgenomen op blz. 175 bij het artikel over Het Oude Raadhuis van de heer Jac. de Bruijn.

26. Gerritje Gerssen, vriendin van Teunis Oskam.

Thijmen Hamoen had nog een zuster **Grietje**, die niet op de foto wilde. Grietje was geboren 25-4-1863 te Utrecht; zij overleed 23-4-1943 te Oudenrijn.

In de stamboom nr 1 op blz. 173 is bij Pieter van Dijk en Marringje Kraaijkamp als jaar van huwelijk 1722 vermeld. Dit moet zijn 1729.

Als hun derde kind, geboren in 1733, staat Joanna. Dit moet Joannes zijn. Bij Cornelia van Schalkwijk zijn haar doop- en overlijdensdatum niet vermeld. Dit zijn resp. 13-3-1781 en 24-8-1834.

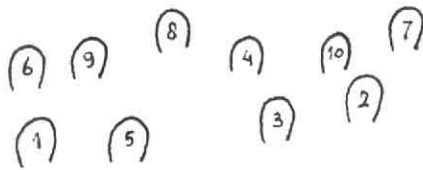
Op blz. 174 in stamboom nr 2 moet bij de echtgenoot van Cornelia Anna van Dijk diens achternaam Versteeg tussen-gevoegd worden.

In stamboom nr 3 staat als huwelijksdatum van Everardus Johannes van Dijk en Margaretha Wilhelmina Spollu 11-5-1883. Dit moet zijn 11-5-1888.

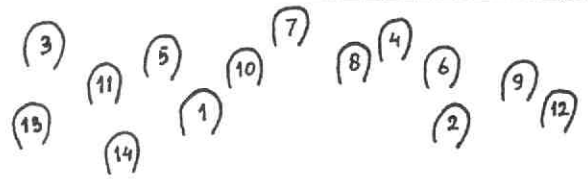
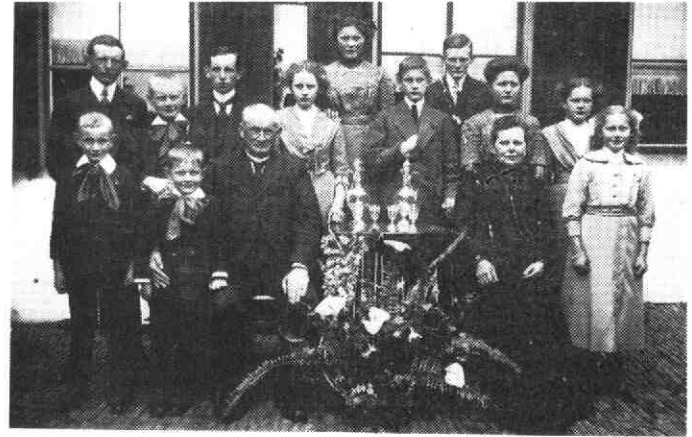
Onderaan in die stamboom staat als huwelijksdatum van Theodora Cornelia 30-6-1898. Dit moet zijn 30-6-1926.

Tenslotte kan nog vermeld worden dat nadat het artikel werd geschreven twee van de oudste van Dijken, die daarin beschreven zijn als nog wonend in Vleuten en die vermeld zijn in de stamboom nr 3, inmiddels zijn overleden. Dit zijn Hubertus Adrianus (geb. 1909) op 22-12-1983 en Theodorus Gerardus (geb. 1903) op 4-2-1984.

J. W. Schoonderwoerd.

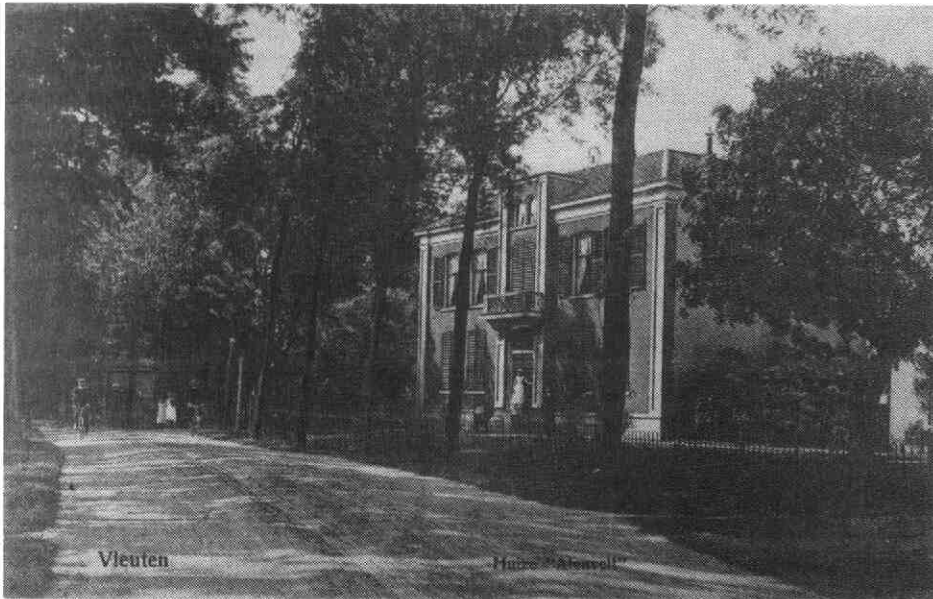

Bakker-veehouder Hannes van Dijk (1) in 1935 met zijn vrouw Coba van Nes (2), hun kinderen Piet (3), Pietje (5), Cor (6), Grad (7), Kees (8), Lien (9) en Eef (10) en schoondochter Alie Middelkoop (4).

Houthandelaar-wagenmaker Everard van Dijk (1) in 1913 met zijn vrouw Greet Spollu (2) en hun kinderen Eef (3), Ko (4), Geert (5), Alie (6), Marie (7), Jan (8), Mien (9), Door (10), Jo (11), Cor (12), Theo (13) en Thijs (14).

De oude kerk te Vleuten

Afb. 1 Huize Alenvelt te Vleuten.

In de eerste plaats mijn verontschuldiging voor het feit dat de op bladzijde 155 door mij als "op dezelfde schaal getekende" plattegronden niet op dezelfde schaal werden afgedrukt. Daardoor is de schaalmaat (1 : 100) onbruikbaar en zijn ook de tekeningen onderling niet meer vergelijkbaar.

Het op bladzijde 157 vermelde, door van Bijlevelt in 1822 gekochte kleine klokje, is teruggevonden. Het had vroeger een plaats op het dak van huize Alenvelt (afb. 1) en bevindt zich nu aan de achtergevel van het klooster Spes Nostra aan de Hindersteinlaan (afb. 2). Er is geen opschrift op te vinden.

Als reactie op mijn betoog dat de in 1821 in de toren van Vleuten gehangen klok géén schenking van burgemeester van Bijlevelt is geweest, hebben mij enkele oudere inwoners van Vleuten gemeld dat zij als jongelui wel degelijk iets op de klok hebben zien staan, waaronder de woorden "schout van Bijlevelt".

In het, helaas niet meer verschijnende, contactorgaan tussen overheid en inwoners "Onze Gemeente" van April 1969, 5de jaargang nr 3, staan een paar foto's afgedrukt, genomen tijdens de verwijdering van de klok uit de toren in 1943. Het is ons gelukt de maker van die foto's (de Heer C. J. Koetsier te Veenendaal)

aanvulling en correctie op artikel in jaargang 3 nummer 4

op te sporen; hij had zelfs de negatieven nog in zijn bezit. De hierbij opnieuw afgedrukte foto (afb. 3) toont de klok, nadat hij uit de toren getakeld was, staande op de grond vóór de torendeur. Helaas is de kwaliteit van de opname (hij werd gemaakt met het in die dagen alom bekende box-je) van dien aard dat ook een optimale vergroting en afdruk ons niet in staat stelt details op het oppervlak van de klok waar te nemen. Dát er iets op de klok heeft gestaan lijkt, gezien de getuigeverklaringen, aannemelijk, maar welke tekst dat precies is geweest, blijft een raadsel.

Ik moet de "geheim-schryver" vrijpleiten van een smet die ik wierp op zijn naam op bladzijde 155. Hij bracht nl. St Antonius in het geheel niet ter sprake en deze heilige heeft met de kerk van Vleuten ook niets te maken. Verder was de "capelle van den Ham" identiek met de "capelle van Onse L. Vrouwe", te vinden in het zuidelijk nevenkoor, maar tot deze laatste zekerheid kwam ik pas ná de publicatie van mijn artikel.

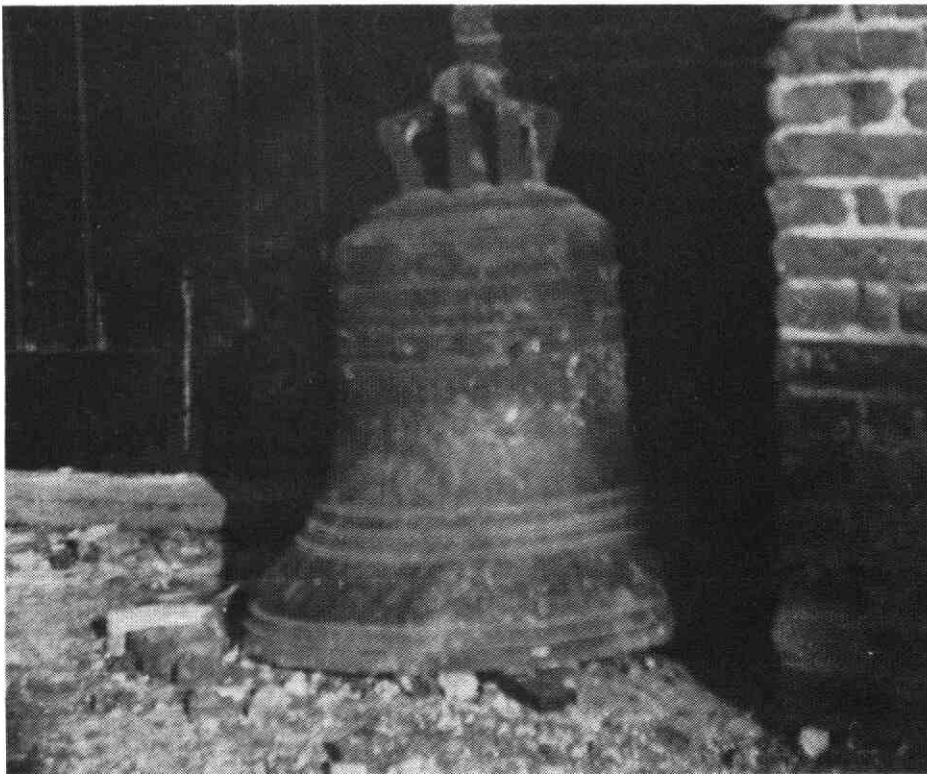
Tenslotte zal het een ieder duidelijk zijn geweest dat pastoor van Bijlevelt niet in 1975 maar in 1795 overleed (bladzijde 161).

D. W. G.

Afb. 2 De "kleine klok" aan de achtergevel van Spes Nostra.

Afb. 3 De "grote klok".

door

Dr D. W. Gravendeel

In het jaar 1619 overleed Cornelis Cornelisz., die 33 jaren het kosterambt te Vleuten had bediend. Hij had altijd over de doden geluid, de graven geopend en begraven, zonder de minste tegenspraak van iemand, en hij had daar altijd zijn loon voor genoten, althans volgens een verklaring dié zijn kinderen op 3 Juni 1620 aflegden ten verzoeke van Johan Wanroy Utenham.

Er waren er ook die anders getuigden, maar hún verklaringen werden afgelegd op verzoek van de Heren van Oudemunster: Cornelis Gijsbertsz., wonende op Themaat, en Henrick Goyertsz., Jan Jansz. van Cothen, Cornelis Cornelisz. (43 jaar) en Lambert Jansz., wonende te Vleuten, waren van mening dat het luiden over de doden en het openen van de graven in de kerk te Vleuten niet behoorden aan de kosterij maar aan de gemene bureu, die daartoe diegene konden verzoeken die ze maar wilden.

Steven Sweersz. van Rossum, de kerkmeester Jan Aertsz. Vereem (70 jaar) en Gijsbert Cornelisz. (80 jaar) - de beide

Johan van Wanroy Utenham

De wind woei uit een geheel andere hoek. Het was Jonker Johan van Wanroy Utenham die zijn kans schoon zag zich nu eens openlijk te bemoeien met iets waar hij al lang recht op meende te hebben.

In een 19de eeuwse inventaris van het archief van het huis den Ham wordt gesproken van "kleine aantekeningen om te bewijzen dat 't huis den Ham toekomt de Kerk van Vleuten, met al de collatiën, appendentien en dependentiën van dien. Dit zou vooreerst moeten blijken uit de zerken en grafstenen in 't Koor en de grafsteden tusschen het altaar en het Heilig Sacramentshuis, om dat daar al de bezitters van den Ham begraven liggen; ook uit de glazen in 't koor, waar al de possessieurs met hunne wapenen, kwartieren en alliantien tot het jaar 1607 in gestaan hebben. Verder heeft aan de twaalf pilaren beneden in de kerk geschilderd gestaan de twaalf apostelen, hebbende onder hunne voeten de schilden of wapenen van den Ham en hunne geallieerde vrienden en magen. Die van den Ham hebben gefondeerd de vicarie van St Nicolaas; opgerigt een vicarie en broederschap te

Wapengekletter in de kerk van Vleuten

laatst wonende op Themaat - waren in hun verklaringen iets genuanceerder: "de gerechticheyt van te stellen een dootgraver ende luyder in den kerspele van Vloten staet aen de Ambachtsheren neffens de gemeente ofte mit der gemeente advys".

Ik kan niet met zekerheid zeggen of onze koster Cornelis Cornelisz. tijdens die 33 jaren ook de schooldienst heeft waargenomen. In ieder geval vond ik twee verklaringen, één van Claes Pauwelsz., wonende in Gerverscop, en één van de gerechtsbode Cornelis Cornelisz., wonende te Vleuten, dat zij twee halve jaren (de eerste in 1605 en 1606, de tweede in 1607 en 1608) 's-winters - 's-zomers moesten de kinderen in het boerenbedrijf werken - hadden school gehouden te Vleuten "sonder ymants tegenseggen, oock sonder enige last ofte commissie". Ik denk dat ik niet te ver ga als ik stel dat in die dagen de kwestie van de competentie (hier in de betekenis van: gerechtigd zijn tot) nog niet zo'n grote rol speelde, althans niet bij de gewone "ge-

buyren", die zeker lang zullen hebben vast gehouden aan oude gebruiken.

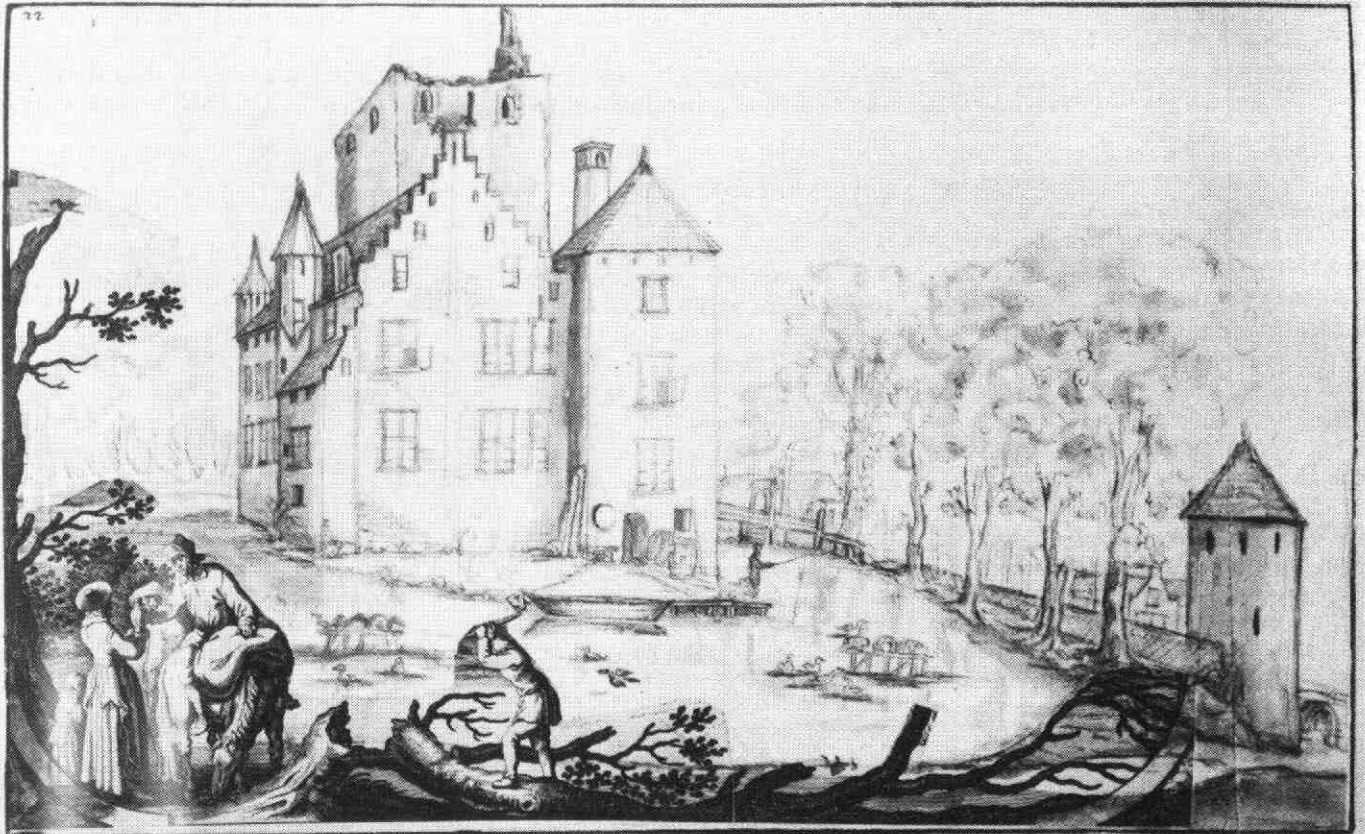
De dood van Cornelis Cornelisz. evenwel, was aanleiding tot het in de openbaarheid komen van een reeds langer sluimerend conflict, m.a.w. er ontstond een "fikse rel".

Voor een goed begrip van het nu volgende is het van belang enkele zaken goed op een rijtje te zetten. De kerk te Vleuten was het geestelijk centrum van het kerspel (= parochie) Vleuten en ressorteerde als zodanig onder het Kapittel van St Salvator (het Kapittel van Oudemunster) te Utrecht.

Wereldlijk gezien omvatte het kerspel drie Gerechten of Ambachtsheerlijkheden, te weten het Gerecht Vleuten waarvan de Ambachtsheren waren Deken en Kapittel van Oudemunster, het Gerecht Themaat waarvan de Ambachtsheren waren de Staten van Utrecht, en het Gerecht de Haer waarvan Ambachtsheer was Johan van Zuylen van der Haer. Aan Ambachtsheren waren zekere rechten voorbehouden, zoals het recht tot

het benoemen van schout en schepenen, secretaris en bode, het recht op het genot van diverse belastingen, het recht van molendwang, het visrecht en het recht van zwaandrift. Bovendien hadden zij bij de benoeming van de predikant (pastoor) het collatierecht (= recht van opdracht); dit laatste gold ook inzake de benoeming van de koster-voorzanger-doodgraver-schoolmeester, waar toch die verschillende ambten meestentijds in één en dezelfde persoon waren verenigd.

U zult nu wellicht denken dat U "the plot of the story" in de gaten begint te krijgen: drie Ambachtsheerlijkheden binnen één kerspel, de koster is dood, er moet een nieuwe koster benoemd worden, de anderen zullen ook wel een duit in het zakje willen doen. Mis! Er kwam geen onvertogen woord over de lippen van de Heren van de Staten van Utrecht of van de Heer van de Haer; zij gaven hun consent en bemoeiden zich verder niet met de kwestie.

Den Ham ca 1600. Gewassen tekening in zwart krijt, O. I. inkt en sepia. Anoniem. Rijksarchief Utrecht.

Vleuten ter eere van Maria en hebben die helpen begiftigen. Voorts hebben de Heeren van den Ham de pastoors aangesteld, de rekening der kerk gesloten, koster, schoolmeester, enz. aangesteld, enz., enz."

Het klinkt allemaal zeer indrukwekkend en overtuigend, maar we mogen ons gerust afvragen of, zo de gegevens in de laatste zin op waarheid berusten, de Heren van het Kapittel van Oudemunster in voorgaande tijden zich niet al te gemakkelijk (of gemakzuchtig?) hun oude rechten hebben laten ontfutselen. Vreemd hieraan zal zeker niet zijn geweest het feit dat de Heren van den Ham in macht, aanzien en rijkdom groeiden en van die laatste zeker de kerk mee zullen hebben laten profiteren.

Wie was nu Johan van Wanroy Utenham? Op 20 Januari 1550 werd Frederick Utenham, na de dood van zijn vader, beleend met het huis den Ham. Hij was een zoon van Frederick Utenham en Gerarda van Zuylen tot Zevender. Toen hij in 1553 overleed, ging het goed over op zijn zuster Elisabeth Utenham, geboren in 1497, die zich had laten schaken door haar vaders "knecht" Johan van Wanroy; de laatste was reeds in 1531 overleden, maar uit hun huwelijk was wèl een zoon geboren.

Toen Elisabeth stierf, werd die zoon als Johan van Wanroy Utenham op 10 Februari 1567 met het huis den Ham beleend. Johan huwde met Cornelia Hanegeef, dochter van Reynier Hanegeef en Johanna Utenham.

Na de dood van Johan, in 1588, kwam op 24 April 1589 de man voor het voetlicht, die in ons verhaal zo'n belangrijke rol speelt:

"Die Ridderschap, Edelen ende Steeden van Hollandt ende Westfrieslandt, representerende die Staeten van den zelve Lande, doen condt allen luyden, dat wy (behouden ons ende een yegelijk zyns rechts) verlyt ende verleent hebben, verlyen ende verleenen mits dezen, onsen brieve Johan Vuytenham, ende hem aengecomen ende bestorven is by doode ende overlyden van Joncker Johan Vuytenham, zyn vader, dat huys ten Ham mit zeven mergen lants daer 't huys op staet, in den ban van Vlueten gelegen in des Prousts gerechte van Oudemunster, ende noch twaelf mergen lants gelegen op Bylevelt in den ambachte van Heer Jacob van Lichtenberch was".

Deze Johan van Wanroy Utenham was Heer van den Ham, Leeck, Nieuwcoop, Portengen, Vijfhoeven, enz.. Hij stond in 1594 op de lijst van riddermatigen die jagen mochten. Hij overleed in 1632. Hij

huwde op 6 Februari 1602 met Margaretha de Brouelles (overluid te Utrecht 28 Mei 1643), dochter van Caspar de Brouelles en Christine Monix. Het echtpaar had een zoon Caspar, die ten tijde van de hieronder beschreven gebeurtenissen dus niet veel ouder dan een jaar of zeventien kan zijn geweest.

Weliswaar werd Johan op 24 April 1589 door de Staten van Holland slechts beleend met in totaal 19 morgen land, maar het bezit van het huis den Ham omvatte meer dan 200 ha grond, verspreid over talloze gerechten: Kockengen, Vleuten, Themaat, Bodegraven, Kamerik, Gerverscop, Jutphaas, Montfoort, Portengen, Reijerscop, Spengen, Harmelen, Linschoten, Rosweide en Oostveen.

Een groot deel van dat bezit werd door de Heer van den Ham in leen uitgegeven, zodat hij ook als leenheer optrad. Het is aardig te vermelden dat daartoe ook behoorde "de brouwerij te Vleuten met al haar toebehoren, daaronder begrepen de grond van 't schipperhuis". Het "heergewaad" (= uitkering door de leenman aan de leenheer gedaan, telkens wanneer een nieuwe leenvolger optreedt) hiervoor was 1 paar witte handschoenen. De "ridderhofstad Bottesteyn met syn gerechtigheyt" behoorde er evenzeer toe; het heergewaad hiervoor was "een rooden sperwer". Een voorvader van Johan, Frederick Utenham, beleende op 3 September 1469 zijn oom Jan Utenham met Bottesteyn (zie ook de gelijknamige historische roman van Bep Pysan, pseudoniem van Kees Valkenstein).

Het is duidelijk, Johan van Wanroy Utenham was in het toenmalige Vleuten een man van betekenis: hij was van adel, had uitgebreide bezittingen en zijn voorgelacht had de kerk veel goed gedaan. Toch kon dit alles, vond het Kapittel van Oudemunster, hem niet het recht verschaffen zich met kerkelijke zaken te bemoeien; hij had immers niet eens Ambachtsheerlijke rechten binnen het kerspel. Met deze laatste gedachte vergisten de heren zich pijnlijk, zoals in de loop van ons verhaal zal blijken; laat ons echter niet op de ontknoping vooruitlopen.

Brief aan de Staten

In Juli van het jaar 1619 richtten Schout en Gerecht van Vleuten zich met een request, geschreven door hun secretaris Henrick van Coesfelt, tot de Staten van Utrecht:

"Geven mit alle eerbiedinge te kennen Schoudt ende Gerechte van Vloten,

Ambachtsheerlickheys van den Heeren Deecken ende Capittelle van Oudemunster binnen Utrecht,

hoe dat nopende de collatie van 't costerampt aldaer questie is tusschen de voorsz. haerluyder Ambachtsheeren ende Jonker Johan Wtenham, sustinerende (= bewerende) elcx daertoe gerechtigte te wesen,

ende dat ter oorsaecke vandien nu by d' een dan by d' ander tot mainetenne (= maintien = handhaving) van haerluyder recht zoo zy zeggen, de sloten van de kercke verscheydelyck off ende aen worden geslagen, waerdoor de slachklock oock stille staet, streckende tot groot ongerieff van den dorpe voorseyt, behalve dat zulcx grote ontrustinge van de kerckenorden ende mitsdien schade van de kerck causeert (= veroorzaakt),

dat voorts zulcx is dat de voorsz. Heeren Ambachtsheeren, als mede patronen der kercke van Vlooten tot het voorsz. costerampt mit believen van de riddermatige edele ende principale geërfden, ten deele onder den kerspell ende de kerck van Vlooten woonachtich ende gegoet zynde, gecommitteert hebben Peter Jansz. van Driebergen, mede om aldaer schoolmeyster te weesen, die deselve riddermatige edele ende principale geërfden mitsgaders oock den Gerechte ende gemeene buyren van Vloten daertoe is aengenaem,

ende wandt vermits de voorsz. questie de gemeente ende kerck van Vlooten nyet en behoort ongedient te blyven van een schoolmeester ende coster, deselve hoochnodich synde, 't welck daerdoor zoude geschieden,

Syn sy supplianten (= verzoekers) genootsaect 't geene voorsz. is, U Ed. Mog. by desen te remonstreren (= betogen), versouckende daerby dat U Ed. Mog. hierinne believen te voorsien, etc."

Het Kapittel benoemt

Inmiddels had het Kapittel de procedure in gang gezet om tot de benoeming van een nieuwe koster-schoolmeester te geraken. Op 13 Juni 1619 "nae 't horen ende sluyten der kerckereekeninge, de gemene buyren in de kerck aldaer vergaert wesende", hadden hun gecommitteerden "totte bedieninge des schoolmeysterampts genomineert Peter Jansz. van Driebergen, dewelcke by de selve gemene buyren daertoe voor aengenaem gehouden is geworden".

Op 7 Juli d.a.v. werd publicatie gedaan dat op Zondag 11 Juli alle "buyren ende ingesetenen" werden verwacht om te houden "een buyrspraecke nopende een coster by de voorsz. Heeren Ambachts-

heeren totte kercke van Vlooten gestelt".

Op die Zondag verschenen er drie gecommiteerden van het Kapittel die aan alle aanwezigen vroegen of zij Peter Jansz. van Driebergen "nyet voor aengenaem hielden". Niemand deed een mond open en ook de gerechtsbode Cornelis Cornelisz., die mondeling verscheidene buurlieden van de ophanden zijnde buursprake had verwittigd, meldde het "hemluyden evenwell te wesen wie tot coster werd gestelt als het well waere".

De volgende stap werd gezet op 8 November 1619. Schout Alexander van Huesden kreeg opdracht van het Kapittel Peter Jansz. in de bediening van zijn schoolmeesterambt te stellen; daarbij werd advies gevraagd aan het Gerecht in een "bequame plaets te doen versien".

Toen pas, op 11 November, "hebben die van den Gerechte van Vloten mitsgaders die gebuyren van Themaet ende die Haer, op het goet- ende welbehagen van de E. haerl. elcx respective Ambachtsheeren, Peter Jansz. van Driebergen tot schoolmeester in den kerspel van Vloten aengenomen". Peter zou tot 1 Mei 1620 schoolhouden in de leegstaande predikantswoning (ds Dirck Raphaelsz. Camphuysen had Vleuten immers kort tevoren verlaten!).

Hij zou hebben "tot een gagie (= salaris)" f 42,-, te betalen door "die van Vloten, Themaet ende die Haer, elcx nae haer quote (= aandeel)". Bovendien zou hij hebben "van elcke kynt te leren lesen cleyne boekkens ter maent drie stuyvers, van brieven te leren lesen vier stuyvers ende van mede te leren schryven vyff stuyvers", zoals de schoolmeester in Harmelen ook had.

Er ontbrak nog één ding, en dat was de approbatie (= goedkeuring) door de Classis van Utrecht, die tenslotte op 18 November werd verleend; d.w.z. dat de gehele gang van zaken zo'n 5 maanden had geduurd, maar één ding moet gezegd: aan "inspraak" had het niet ontbroken.

Johan Utenham benoemt

Dan had Johan Utenham er heel wat minder tijd voor nodig. Hij liet door ene Laurens Rutten een aantal "gebueren" van Vleuten en Themaat bijeenroepen om op 1 November te vergaderen ten huize van de overleden koster "ten fine (= teneinde) eene persoon genaempt Abraham Adriaensz. tot schoolmeester voor te draegen ende dat op 't goet behaegen ende consent van de drie respectie Gerechten, alse Vlooten, Themaet ende de Haer". Daarbij waren o.a. aan-

wezig Jan Aertsz. Vereem (70 jaar), wonende onder Themaet, en Sebastiaen van Zijll (40 jaar), wonende onder Vleuten.

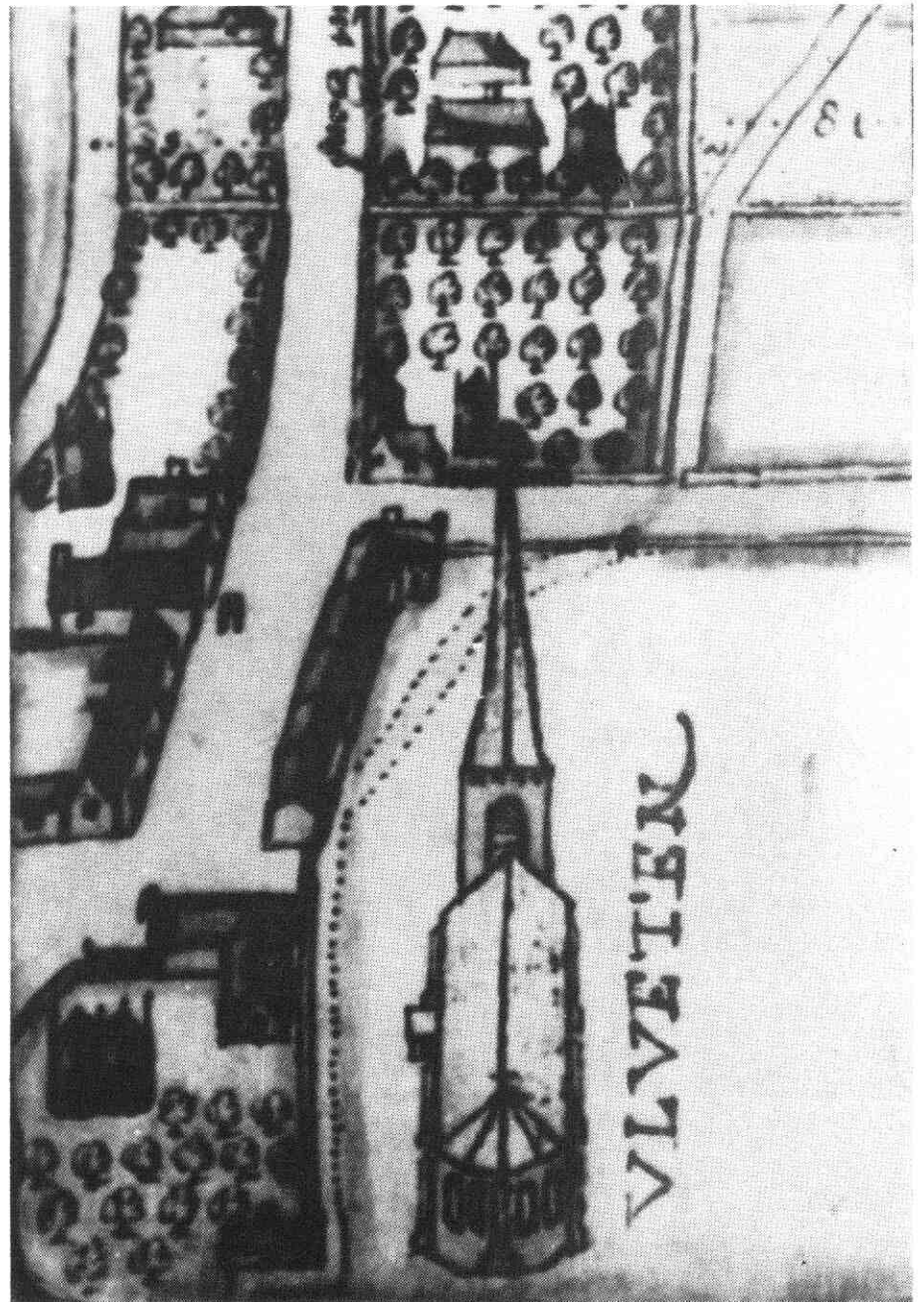
Vervolgens begaf Johan zich op 10 November, volgens getuigenissen van Goort Jansz. (60 jaar) en de gerechtsbode Cornelis Cornelisz. (42 jaar), naar de kerk en liet daar de klok "cleppen". Dat laatste betekende immer dat er een officiële afkondiging te wachten was en dus spoedde een ieder die niets beters te doen had zich derwaarts.

Vóór het "kerckerooster" deed Johan persoonlijk publicatie dat Abraham Adriaensz. "tot schoolmeester was ge-

set" tegen een salaris van f 60,- "boven 't schoolgelt" (wat méér was dan Peter Jansz. van Driebergen was beloofd!).

Die plaats vóór het "kerckerooster" was de "gewoonlicke plaetse van publicatie te publiceren", immers dat rooster lag daar niet alleen om het vee van het kerkhof te weren, maar duidde tevens de grens aan tussen het geestelijk en wereldlijk gezag.

Johan stuurde zijn zoon Caspar naar het huis van de gerechtsbode om daar de sleutel van de leegstaande predikantswoning te halen, waarop de nieuwbakken schoolmeester aldaar werd geïnstalleerd.

De kerk te Vleuten in 1624. Detail van een tekening van de landmeter Henrick Verstralen. Rijksarchief Utrecht, Inventaris van het Kapittel van Oudmunster no. 933. Zoals op de tekening is te zien had de kerk aan de Zuidzijde een deur; een dergelijke deur was er ook aan de Noordzijde en bij één van deze deuren zal de bedreiging met het "bloot geweer" wel hebben plaats gevonden.

Ruzie

En toen had je de poppen aan het dansen. Het Kapittel van Oudemunster was furieus en wendde zich tot het Hof van Utrecht. Men sprak van "usurpatie (= wederrechtelijke inbezitting) van een anders iurisdicte (= rechterlijke bevoegdheid) die ten hoogsten na rechten verboden ende consequentelick mit hoge poenale interdictie (= strafrechtelijk verbod) geïnhibeerd (= verhinderd) behoort te worden. Men ging nog verder en stelde meteen maar dat Johan "was volgens syn eygen leenbrieven van 't huys ten Ham mit geen iurisdicte ofte heerlicheyt noch oock enich toebehoor ter werelt en verleyt", waaraan het verzoek werd verbonden hem te verbieden "enige acten van iurisdicte binnen Vleuten te usurperen" en "oock de name van Heere ten Ham syn selven te atsciberen (= zich Heer van den Ham te noemen").

Johan Utenham gaf de strijd niet op. Hij liet het Hof te Utrecht weten dat zijn voorzaten "vuyt crachte van deuchdeleycke titule (= bewijsstukken) geweest waren "inne die possessie van die costerij tot Vleuten te confereren (= het recht hadden gehad de koster te benoemen) en dreigde Peter Jansz. van Driebergen "een sloth aen de kerckdeure te willen doen maecken".

Ook schout Alexander van Huesden en secretaris Henrick Coesfelt verklaarden op 29 Mei 1620 "vuyt vele ende verscheyden personen verstaen te hebben, ende anderdeels wel te weten, dat Jonker Johan Wtenham mit alle middelen soeckt ende poocht Peter Jansz. van Driebergen te beletten in 't bedienen van 't officie (= ambt) van luyder ende dootgraver der kercke tot Vloten".

Confrontatie

Op Dinsdag 30 Mei 1620 kwam het tot een regelrechte botsing. Johan had het niet bij dreigementen gelaten; hij had inderdaad een slot op de kerckdeur doen aanbrengen. Het Kapittel, dit vernomen hebbende, vaardigde Mr Johan van Straten, vergezeld door de "slotmaecker" Gerrit Joostensz., af om dat slot "tot conservatie (= behoud) van hun possessie (= bezit) ende gerechticheyt te doen affslaan ende voorts een ander in plaetse vandien te surrogeren (= vervangen)".

Gerrit Joostensz. bovengenoemd, Claes Jacobsz. van Baelen, Jan Petersz., Berent Sweersz. van Utrecht en Matthijs Jansz. verhalen ons wat er vervolgens gebeurde:

Johan Utenham, die lucht had gekregen van de expeditie, verscheen in de kerck

"geassisteert mit syn soon ende knecht tsamen geweer hebbende (= gewapend zijnde)". Hij informeerde op hoge toon of er aan het slot van de kerckdeur iets was veranderd om vervolgens, toen men deze vraag wel bevestigend moest beantwoorden, zijn zoon weg te sturen om de smid te halen, die het slot weer zou moeten "offslaan".

De smid, die genoeg had van het gezeur en er wellicht ook zèlf liever buiten wilde blijven, stuurde zijn knecht, waarop bovengenoemde "geweerdragers" trachtten Johan van Straten van de kerckdeur weg te trekken. De laatste echter verklaarde "van de Ambachtsheeren belastinge te hebben dat slot te bewaren (= beschermen, verdedigen)".

Daarop had "de soon van Wtenham (Caspar, 17 jaar!) syn rappier wtgetogen ende de scheid door de kerck gesmeten, gaende alsoo mit bloot geweer op de voorn. Mr Johan van Straten, die geen geweer en hadde (= ongewapend was), schynende hem te willen doorgripen, dewelck hy oock apparentelick (= waarschijnlijk) soude hebben gedaen, indien syn vader, sich naerder bedenkende, niet en hadde geseyt dat hy de saeck soude laten berusten".

Dat wilde niet zeggen dat Johan Utenham zich bij de zaak neerlegde, integendeel. Hij smeedt zijn hoed op de grond, schreeuwde "op het syn (= zijn eigendom) te staen in de kercke ende dat hy daer wilde blyven" om vervolgens de vertegenwoordigers van het Kapittel uit te dagen "ad duellum" van twee tegen twee of drie tegen drie en "alsdan daermede raet te weten".

Bovendien dreigde hij "de clock te willen trekken tot hulp ende om de huysluyden op de been te brengen".

De ongewapende geëmmiteerden zullen wel gemaakt hebben dat ze wegwamen maar de Heren van het Kapittel waren in alle staten. Zij spraken, tegenover het Hof van Utrecht, over "atroce iniuriën (= afgrijpselijke beledigingen) hun, als Ambachtsheren, in feite aangedaan door hun onderdanen en zij verzochten het Hof Johan Utenham of zijn familie op straffe van "twehondert dubbele goude ryders" te verbieden zoiets nog eens te doen.

Het Hof van Utrecht

De rest van de geschiedenis speelde zich af voor het Hof van Utrecht; er worden ons tenminste verder geen pesterijen of gewelddadigheden meer gemeld. Dat wil echter niet zeggen dat er geen sprake meer zou zijn van verrassingen.

Zoals we gezien hebben was er bij de benoeming van onze schoolmeester-kos-

ter wel degelijk de modern aandoende "inspraakprocedure" al had men dan nog nooit van een "profielschets" gehoord. De burens konden hun zegje doen, Ambachtsheren, schout en schepenen gaven hun consent. Johan Utenham had, als ingezetene, evenveel recht als iedere andere gewone buur in dergelijke kwesties zijn stem uit te brengen en dat recht werd hem door het Kapittel ook niet betwist.

Waar men over viel, was dat hij het alléénrecht voor zich opeiste en, laten we wel wezen, die eis steunde niet op deugdelijke documenten. Zoals boven reeds aangestipt, kunnen we als vrijwel zeker aannemen dat, de Heren van het Kapittel en de Heren van den Ham van hetzelfde geloof zijnde en hetzelfde belang dienende, de eersten de laatsten allengs meer de vrije hand hadden gelaten in de behartiging van hun rechten in de kerck van Vleuten. Die behartiging zal zeker in goede handen zijn geweest en de kerck voer er wèl bij; er is echter toch wel duidelijk van niet méér sprake geweest dan van een gewoonterrecht.

Met de reformatie veranderden vele verhoudingen en ook dàt zal de Heren van den Ham dwars hebben gezeten. Zij bleven immers katholiek; in 1631 stelde bijvoorbeeld onze Johan Utenham grond op 't Hoog, eigendom van den Ham, beschikbaar aan pastoor Joannes van Aelst om daar een statie te vestigen.

Tóch, en dat was ook voor de Heren van het Kapittel een verrassing, had Johan méér recht van spreken dan een "gewone" ingezetene. Het Kapittel had hem het recht ontzegd zich "Heer van den Ham" te noemen en het had bovendien beweerd dat Johan geen Ambachtsheerlijke rechten bezat.

Wat die titel betreft zaten ze fout, want daarmee waren de Heren van den Ham in het verleden "geintituleert" door "syne Conincklycke Majesteyt, door de Heeren van den Lande van Utrecht, door de Prince van Orangiën en door de Proost van Oudemunster zèlf".

Ook wat de Ambachtsheerlijkheid aangaat, klopte er iets niet, maar dat was voor het Kapittel nog iets pijnlijker, want ziet:

"Op Maandag na St Odulfs dag 1366 heeft Otte van Omeren, kanonik van Oudemunster, verlyt van wegen den Proost van Oudemunster, Frederik Utenham en Peter Utenham, zyn zoon, gezamenderhand, met

4 mergen land, geheeten Duivenkamp,-
met 10 mergen, met 6 mergen, met 2 mergen, met 8 mergen, met 13 mergen, met geregt, tins en tienden,

met 1 mergen, alles gelegen op Wiel-
derveld,-

te Vleuten met een hofstede, **met het
geregt** en tienden van de hofstede,
gelegen op beide zijden van den
dijk.-

te Wiel met 4 hofsteden, **met het ge-
regt**, tins en tienden.-

Bij overlijden van Peter Utenham zullen
die goederen komen op zijn regten wet-
tigen leenvolger".

De voorvaderen van Johan Utenham
waren derhalve door de voorgangers
van zijn huidige tegenstanders zelf be-
leend met heerlijke rechten binnen hun
Ambachtsheerlijkheid.

Accoord

De Heeren van het Kapittel spartelden
nog wat tegen maar beseften toch dat ze
hun huiswerk niet goed gemaakt had-
den c.q. hun eigen archief niet naar be-
horen kenden. Toch duurden de juridi-
sche achterhoedegevechten nog tot 17
October 1625, toen men tot een verzoen-
ing kwam:

"Op conditiën ende in maenieren nae
bescreven, soe ist dat tusschen de E.
Heeren Deecken ende Capittelle van
Oudemunster binnen Utrecht, Am-
bachtsheeren van den dorpe ende ge-
rechte van Vleuten, ter eenre, ende
Joncker Johan van Wanroy Wyten-
hamme, Heere van den Hamme, Am-
bachtsheere van twee hoeven lants op
de lege Haere (= de Lage Haar) in
den voorsz. gerechte gelegen, ter an-
dere zijden, geaccordeert is in dese
naevolgende pointen.

In den eersten, belangende die kercke-
lijke bedieninge van Vleuten als colla-
tie van de pastorije ende die costerije,
schoolmeesters- ende dootgraversamp-
ten, is versproocken als hier volcht, te
weeten dat die Heeren van de Capittelle
sullen blijven bij haer gerechtigheit van
een pastoor te setten.

Dan belangende die costers-, school-
meesters- ende dootgraversamp-
ten sullen die selvige blijven gecombineert
ende vergeeven worden alternis vicibus (=
beurtelings) ende voor eerst effect sorte-
ren ende naegecomen worden aen de
persoon van Peter Jansz. van Drieber-
gen, bij het Capittel van Oudemunster
genomineert, geduerende tot zijn over-
lijden ofte affganck, waer nae die nomi-
natie in voegen voorsz., comen ende de-
volveren sall aen Joncker Wytenhamme
ofte zijne naecomelingen leenvolgers in-
dertijt van den huijse ende ridderhofste-
de ten Hamme, en daer nae wedercom-
de ten Hamme, en daer nae wederomme
aen de Heeren Ambachtsheeren voorsz.
ende voorts successive bij beurten.

Belangende voorts het voorsitten ofte

voorplaetse in de kercke van Vleuten ce-
deert die selvige int minnelijk aen den
Heere Deecken ende Capittelle voorsz.,
reserverende voorts nyettemin sijn pre-
ëminentie (= voorrang) van 't voorsit-
ten voorsz. ten regarde van alle andere
weerlicke (= wereldlijke) personen on-
der den gerechte van Vleuten resideren-
de, en dit alles onvermindert sijn gerech-
ticheijt in seeckere capelle (de kapel van
den Ham in de kerk van Vleuten) ende
verscheijden graffsteeden soe in de
kercke als op 't coor van Vleuten ge-
legen, bij sijn voorouders vóór ende zijn
E. nae altoos beseten.

Ende toucherende (= betreffende) de
bevrijdinge van exemptie van de con-
sumptie ende quotisatie (= vrijstelling
van zekere belastingen) ende andere
personele lasten, sullen de Heeren van
de Capittelle geen beletsel geven indien
die van den Gerechte van Vleuten die
possesseurs van de huysse ten Hamme in
eeniger maenieren diensaengaende wil-
len favoriseren (= begunstigen, ofte dat
zijlyuden die gemene bueren daertoe
conden disponeren (= het met de geme-
ne bueren konden regelen) dat zijn E. die
geheele consumptie- ofte quotisatiegel-
den worden geremitteert (= kwijtge-
scholden).

Ende hiermede sullen cesseren alle
alsulcke procedueren als ter wedsij-
den nopen de voorsz. pointen sijn aen-
gegeven ende met malckanderen voor-
taen in goede naebuerschap leven.-".

En zo geschiedde het. Toen de Heren
van den Ham aan de beurt waren "con-
fereerde" Frederik Utenham, als oom
en voogd van Johan Utenham (klein-
zoon van ónze Johan), op 27 September
1649 gratis het koster-schoolmeester-
doodgravers- en luiidersambt aan Abra-
ham Coelmans, op de baten en emolu-
menten daartoe staande, vacant gewor-
den door het overlijden van Peter Jansz.
van Driebergen.

Wat betreft de "goede naebuerschap"
zal het verder wel gelukt zijn, maar toch
werd de verhouding niet bepaald harte-
lijk. Het Kapittel was gewaarschuwd en
bleef op z'n qui vive. Toen in 1761 de
kerkmeesters vergunning vroegen een
nieuwe wijzer op het uurwerk te mogen
maken, werd die verleend, maar op de
uitdrukkelijke voorwaarde dat daarop
dan de figuur van St Salvator of de We-
relt moest worden aangebracht, maar in
geén geval het wapen van Utenham.

Verantwoording

Rijksarchief Utrecht,
Inventaris Kapittel van
Oudemunster nr 614.
Inventaris van het archief
van het huis Den Ham nr 4

Wie wat bewaart, die geeft wat!

Door ons werden in dank, ten behoeve
van onze bibliotheek en onze verzame-
ling, de volgende schenkingen aanvaard
van:

J. de Bruijn, Rijksstraatweg 84
De Meern
W. van der Pas, Tussen Vecht en
Oude Rijn, 1952

J. F. K. Kits Nieuwenkamp, Hof ter
Weydeweg 9a Vleuten
2 gipsmaskers, gemaakt door
Kees Valkenstein

Mevr. G. F. van Breukelen, 't Zand 39
Vleuten
een ploeg
een bietenmolen
baggerbeugels
een zicht + haak
een bankschroef
en nog wat kleiner boerengereed-
schap

Mevr. A. G. Vernooy, 't Zand 24 Vleuten
een kaaspers
een karnton

J. Schutte, Zandweg 138 De Meern
Robert Payne, Het goud van Tro-
je, 1960
Evert Zandstra, Shell Boerderij-
engids, 1964
Dr W. J. Formsma, Gids voor de
Nederlandse Archieven, 1967
H. W. M. J. Kits - Nieuwenkamp,
Encyclopedie van de Heraldiek,
1961
Drs J. A. de Boo, Heraldiek,
1967
J. G. M. Boon, IJsselstein uw
woonstede, 1971

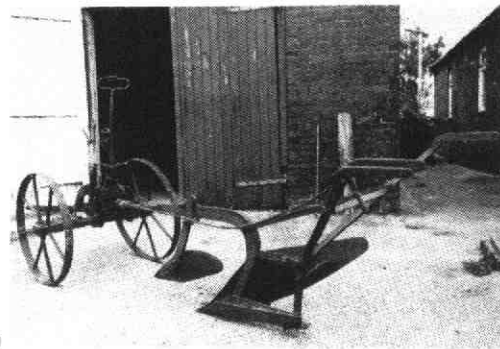
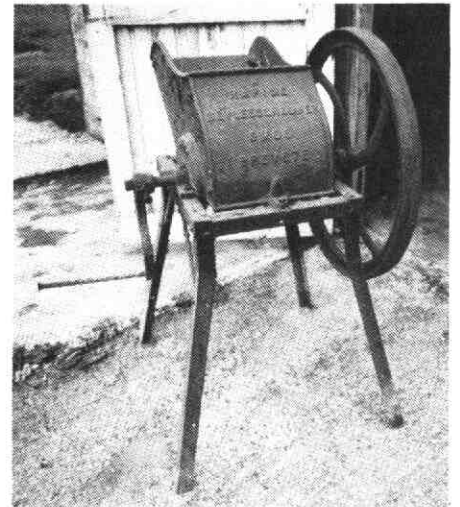
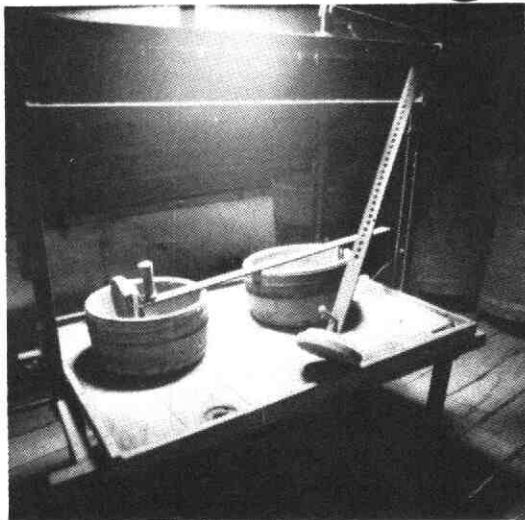
Mevr. J. J. Broekhuizen, Huize Nijvelt
De Meern
Persoonsbewijs, stamkaarten,
bonkaart uit de tweede wereld-
oorlog

J. A. de Bruin, Woerdlaan 10 De Meern
3 plakboeken met kranteknipsels
+ losse knipsels De Meern 11-11-
1963 tot 1978

Mevr. de Vries, Huize Nijvelt De
Meern
Prentbriefkaart De Meern, Huize
Overvliet ca 1940

F. G. Oskam, Dorpsstraat 68 Vleuten
3 oude prentbriefkaarten van
Vleuten

Schenkingen

Ledenlijst

Nieuwe leden na 1 december 1983.

Bader, J.C.	Ambachtsheerelaan 1	3481 GJ Harmelen
Bewoners Hamtoren (Bas Hoppel)	Hamlaan 3	3451 RG Vleuten
Bovenkamp, J.A. van de	Multatulistraat 2	3451 AT Vleuten
Brink, De Heer van de	p/a Hogeweide 1	3541 BC Utrecht
Brink, W. van de	Secr.Versteeglaan 59	3451 XH Vleuten
Buitink, G.W.	van 'nroystraat 14	3451 BP Vleuten
Dijk, E.A. van	Talmastraat 7	3401 XB Maarssen
Dijk, J. van	Koppelllaan 11	3721 PD Bilthoven
Esveld, L.A.M. van	Oudenrijnsingel 17	3454 BH De Meern
Feikema, O.	Mamuchetweg 1	3732 AK De Meern
Gils, Zr. E. van	Past.Ohllaan 36	3451 CC Vleuten
Glas, Mw. M.E.A.	Veldhuizenlaan 27	3454 EB De Meern
Greuter, Maris	Spechtenkamp 174	3607 KJ Maarssenbroek
Gun-Mastwijk, Mw. S.C.J. v.d.	Alendorperweg 12	3451 GM Vleuten
Hamoen Jr., T.	Rijkstraataweg 60	3454 JD De Meern
Hendriks, J.	ten Veldestraat 49	3454 EJ De Meern
Hoogh, B. de	Castellumpark 4	3454 VD De Meern
Hullegien-van de Berg, Mw. G.	Nijveltstraat 29	3454 EW De Meern
Hulst, Fam. J.	Odenveltlaan 24	3451 ZN Vleuten
Koedam, G.J.	Hoge Woerd 7	3454 De Meern
Koense, H.	de Vlist 8	Woerden
Miltenburg, W.C.M. van	Nicolaasweg 127	3581 VG Utrecht
Nieuwhoff, Fam.	Zandweg 86	3454 JX De Meern
Poll-Goes, Mw. H.G. van de	Ambachtsheerelaan 20	3481 GL Harmelen
Ravenhorst, K.	van Zuylenstraat 35	3454 ET De Meern
Rooijen, Nel van	Dorpsstraat 34	3451 BL Vleuten
Schaik, J.M. van	van Zuylenstraat 7	3454 ET De Meern
School Past.van Luene	Past.Boelenslaan 10	3454 AB De Meern
School Paus Johannes	van Heemskercklaan 2	3454 EP De Meern
Slop, M.	Titus Brandsmalaan 10	3451 ZW Vleuten
Soesbergen, Lucie	Mereveldplein 41	3454 CL De Meern
Steenbrink-Peek, Mw. G.	H.Heijermanstraat 10	3451 AM Vleuten
Storm van Leeuwen, Ir. J.A.	Mozartlaan 14	3533 GA Utrecht
Teunissen, Mr. J.C.T.	Bis.Lindanusstraat 17	5914 SE Venlo
Vulto, H.	Wilhelminalaan 19	3451 HJ Vleuten
Weiden, Th.J. van der	Regentesselaan 58	3571 CB Utrecht
Werff, D. v.d.	Mandenmakerslaan 11	3454 DA De Meern
Wijk, J.H. van	Veldhuizenlaan 2	3454 ED De Meern
Wiss, H.	van Woerdenstraat 8	3451 BS Vleuten
Zimmerman Brillen	Mereveldplein 34	3454 CG De Meern
Zuijlen, A.J. van	Lagehaarsedijk 9 b,	3455 RN Haarzuilens

1 maart 1984.

Agenda

Maandag 16 april:

20.00 uur, 't Zand 1, Vleuten
Algemene, contactavond werkgroepen
o.m. genealogie, oude handschriften,
etc. tevens informatie-avond.

Maandag 30 april:

Braderie Vleuten

Woensdag 2 mei:

20.00 uur, "De Schalm", De Meern
- Algemene ledenvergadering.
- Lezing Jac. de Bruin over de geschiedenis van De Meern.

Zaterdag 12 mei t/m zondag 3 juni:

Verenigingsgebouw, Zandweg 148,
De Meern.
Overzichtstentoonstelling "150 jaar
graven naar een Romeins castellum in
De Meern".
toegang voor leden f. 1,50 p.p.
toegang voor niet leden f. 3,00 p.p.
Openingstijden: zie blz. 177 e.v.

Officieel orgaan van de Historische Vereniging Vleuten-De Meern-Haarzuilens.
4e jaargang nr. 2, juni 1984 © 1984
Verschijnt 4x per jaar.

Ingeschreven in het verenigingsregister van de K.v.K. Utrecht e.o. onder nr. V. 479360

Dagelijks bestuur:

J Schutte, voorzitter
Zandweg 138. 3454 HA De Meern
tel. 03406 - 3216

W. H. Denekamp, sekretaris
Utenhamstraat 5. 3451 BR Vleuten
tel. 03407 - 1948

P. G. de Rooij, penningmeester
't Zand 1. 3451 GP Vleuten
tel. 03407 - 1483

A. J. van Zoeren, vice-voorzitter
Stationsstraat 34. 3451 BZ Vleuten
tel. 03407 - 1263

H. E. J. van Essen, coörd. werkgroepen
Mauritslaan 17. 3454 XP De Meern
tel. 03406 - 2992

Erelid:

Mw. F. van Husen-Wibbeke, Vleuten

Redactie-adres:

Léon van Esch, Hindersteinlaan 7
3451 EV Vleuten
tel. 03407 - 2871

Ledenadministratie/informatie:

Opgeven van nieuwe leden, mutaties en (na)bestellingen bij:
Mw. P. J. de Rooij-Goes, 't Zand 1
3451 GP Vleuten, tel. 03407 - 1483

Kontributie:

De jaarlijkse kontributie bedraagt voor 1984 minimaal f 25,-;
postabonnement f 35,- per jaar

Donateurs:

Minimaal f 12,50 per jaar.

De vereniging heeft rekeningen bij de volgende instellingen:

ABN - De Meern 55.66.33.040
RABO - Vleuten 36.75.17.574
POSTGIRO 2.689.200

Illustraties/foto's:

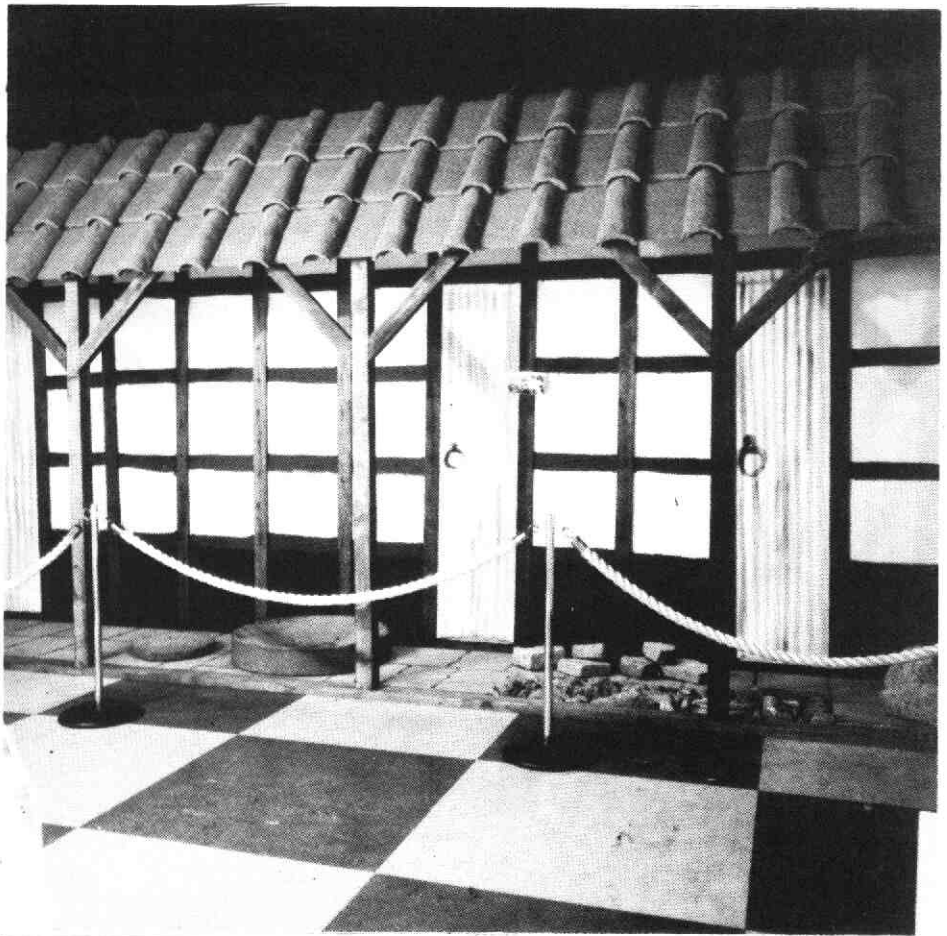
Léon van Esch, Dr D. Gravendeel
Chris Schut, Jan Verheul
Klaas Nanning, e.a.

- Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uit dit verenigingsorgaan is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

Illustratie voorpagina:

Maquette van het Romeins castellum te De Meern gemaakt door Peter de Vries.

LOSSE NUMMERS f 7,50

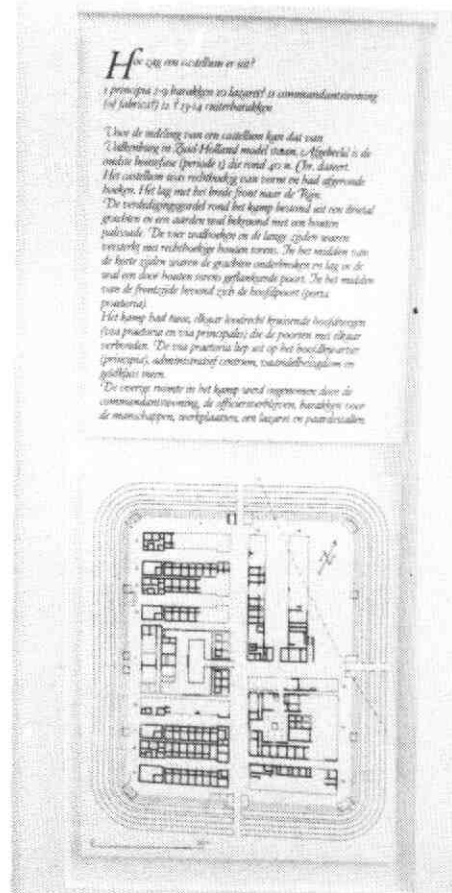
Van het bestuur

Vlak voor de zomervakantie 1984 rolt het tweede blad van uw vereniging in dit jaar door uw brievenbus. En daarmee is het tevens een afsluiting van een bijzonder geslaagde, maar ook enerverende periode. Een half jaar waarin de voorbereidende activiteiten werden verricht voor de grote overzichtstentoon-

stelling "150 jaar graven naar een Romeins castellum in De Meern". De nu achter de rug zijnde, geslaagde, tentoonstelling in het Verenigingsgebouw aan de Zandweg in De Meern, waar wij meer dan 3100 bezoekers mochten verwelkomen! Uw voorzitter maakt van deze beginregels alvast gebruik, om

In dit nummer

	pag.
- Van het bestuur	203 - 205
- Algemene ledenvergadering	204 - 205
- Bedankt	205
- Uitslag loterij 1984	206 - 207
- Wie wat bewaart, die geeft wat	207
- Aanvullende ledenlijst	208 - 209
- Brief van een liefhebbende vader aan zijn zoon	210 - 211
- Themaat	212 - 216
- Legende van kasteel "De Haar"	216 - 219
- Een boekje open over de Strijkviertel	219 - 224

iedereen die op welke wijze dan ook bijgedragen heeft tot het welslagen van deze tentoonstelling, te bedanken. Verder op volgt een nadere specificatie.

Koninginnedag in Vleuten

Welhaast traditiegetrouw inmiddels staat de historische vereniging op Koninginnedag op de braderie die in onze gemeente wordt georganiseerd. Dit jaar stonden wij op een heel mooie plaats en onder fraaie weersomstandigheden in Vleuten, in een schitterend aangeklede stand. Het mooie weer bracht met zich mee, dat de markt door zeer veel belangstellenden werd bezocht. Dit leidde er zeker toe dat uw vereniging zich over zo veel belangstelling mocht verheugen. Op deze dag passeerde ons ledental de 600. Zo kort na ons 500e lid een geweldige sprong vooruit. Het bestuur hoopt 't van harte, dat deze trend zich voortzet. Met uw hulp moet dat toch lukken! Spreek over onze vereniging met uw buren, kennissen, familie, bedrijf! Voor slechts f. 25,- per jaar zijn zij óók lid van onze bloeiende historische vereniging. Als U hen onze fraai verzorgde uitgave laat zien zijn ook zij "over de brug". Als dorpsgenoten en/of geïnteresseerden horen zij er per slot van rekening toch ook bij! Het verheugt ons

overigens U te melden, dat het ledenbestand nu, bij het schrijven van dit artikel (eind mei 1984) alweer gestegen is tot 650!! Een béetje hulp, dát kleine zetje van onze leden en we halen 750 leden. En dát mag dan in deze kcontreien bijzonder genoemd worden!

Op deze markt lieten wij de bezoekers raden naar een mysterieus voorwerp. Er waren er velen die dè juiste oplossing vermoedden, maar er uiteindelijk toch naast bleken te zitten. Het was géén injectiespuit, geen K.I.-instrument, geen drukmeter, noch een flitspuit, laat staan een Vleutens Vluitje (let op de alliteratie!) Het was en het is een VISDEEGSPUITJE, hetgeen geraden werd door de volgende gelukkigen: Peter Ashouwer, Witte de Withstraat 10, De Meern en R.A. van de Berg, Kennedylaan 22 Vleuten, die van ons dan ook, voor zo veel knapheid, prompt een gratis lidmaatschap voor 1984 aangeboden kregen. Proficiat!!!

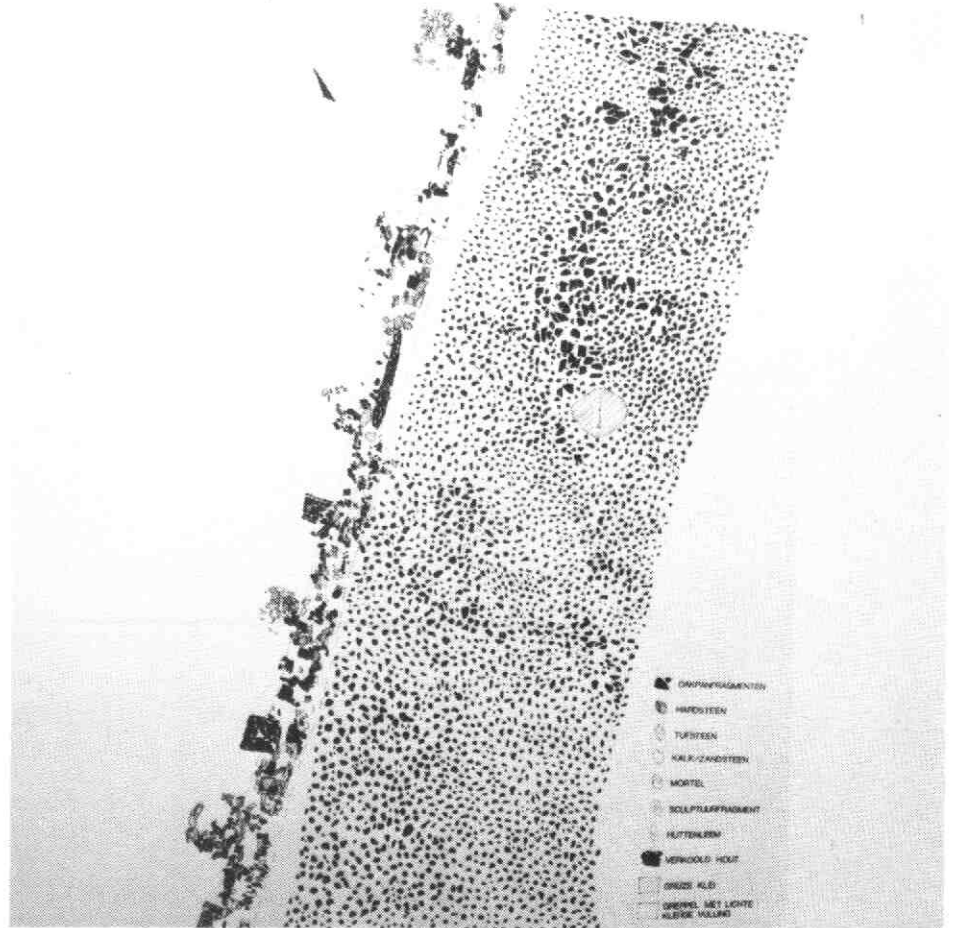
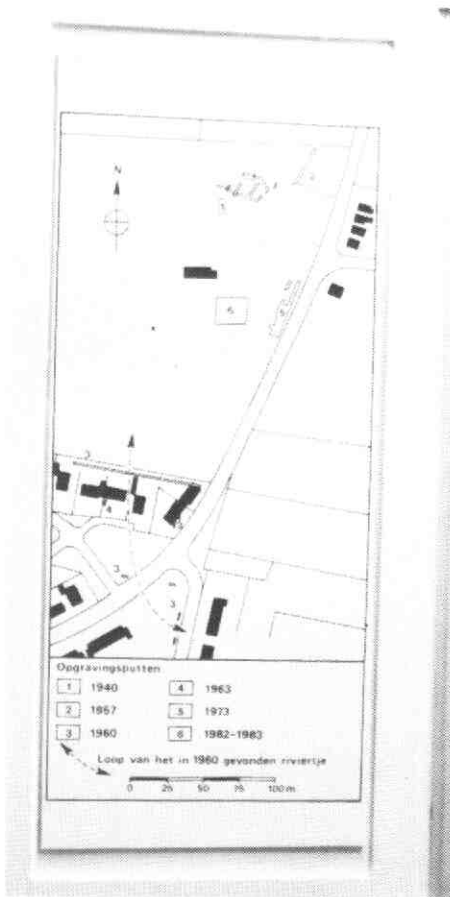
Algemene Ledenvergadering

Op 2 mei j.l. hielden wij de jaarlijkse ledenvergadering, ditmaal in De Schalm in De Meern. Aan de orde waren als voornaamste agendapunten: de bestuursverkiezing en het verslag van de penningmeester. Na het vertrekken als

bestuursleden van Léon van Esch en Paul Wieman, die wij beiden bedanken voor hun inzet en inbreng en die zich beiden, buiten het bestuur, blijven inzetten voor de vereniging, verwelkomden wij met algemene instemming van de ledenvergadering de dames Nel de Rooij-Goes en Ineke Meeldijk-Roos. Wij wensen hen in het bestuur een werkzame, interessante en vooral plezierige tijd toe.

De ledenvergadering stemde in met het handhaven van de contributie op f. 25,- per jaar voor z.g. bezorgleden en f. 35,- voor postabonnementen. Hiermede houden wij in deze dure tijden de kosten voor U beperkt.

Aan de orde waren voorts onze financiën; het verenigingsjaar 1983 was bepaald geen slecht jaar. Bij een batig saldo van f. 3.165,45 en een balanstotaal van f. 32.407,05 mochten onze leden vaststellen, dat er een uitstekend financieel beheer wordt gevoerd. Dit beheer werd dan ook van harte goedgekeurd. Ten aanzien van een goed begrip van de cijfers 1983 zij nog opgemerkt, dat de contributies 1983 ten dele in 1982 werden geïnd. Hierdoor lijkt het bedrag aan contributies op de balans 1983 (f. 8.967,50) aan de lage kant. Een financieel overzicht 1983 en de begroting 1984 (t.b.v. f. 27.050,-) zijn

verkrijgbaar bij het dagelijks bestuur van de vereniging.

De kaskommissie, bestaande uit de heren de Vries en Gravendeel, brachten een positief advies uit na hun kascontroles. Beiden werden bedankt voor hun inzet.

Als nieuwe kaskommissie werden door de vergadering gekozen de heren H. J. Klomp en D. W. Gravendeel, uit De Meern.

De heer van Zoeren, mede-oprichter van de vereniging, nam tenslotte het woord om aan de voorzitter ter gelegenheid van en de jaarvergadering en meer in het bijzonder het behalen van de mijlpaal van op dat moment 600 leden een ingelijste foto van burgemeester Verder in ambtskostuum aan te bieden. De heer Verder was burgemeester van Vleuten-Haarzuilens gedurende een bijzonder lange periode vóór de 40-er jaren. Wij komen hier t.z.t. nog uitgebreid op terug. De voorzitter aanvaardde dit geschenk, namens en voor de vereniging, in dank.

Na de pauze hield onze bekende dorpsgenoot Jac. de Bruijn een boeiende lezing met dia-beelden over de geschiedenis van Vleuten-De Meern. De lezing werd door de aanwezige leden met grote belangstelling en waardering gevolgd.

Bedankt!!!

Het organiseren van een grote overzichtstentoonstelling vergt niet alleen veel energie, maar is uiteindelijk slechts mogelijk als een groot aantal bedrijven, instanties en vriendelijke mensen daarmee willen helpen en een welwillende handreiking willen doen. Dit brengt ons tot een welgemeend dankwoord aan al diegenen die op welke wijze dan ook stenen of steentjes bijdroegen aan de totstandkoming van de tentoonstelling "150 jaar graven naar een Romeins castellum in De Meern", gehouden van 12 mei t/m 3 juni 1984 in het Verenigingsgebouw, Zandweg 148 in De Meern, (in redelijk willekeurige volgorde, want elke bijdrage was fantastisch).

Rijksuniversiteit Utrecht,
Archeologisch Instituut.

Algemene Bank Nederland N.V., in
Amsterdam, Utrecht en De Meern; en
vele kantoren in het land

P.H. Bonenkamp B.V./Bonenkamp
Security, De Meern;

Hobbyhuis Hansen, De Meern;

De heer en mevrouw J.P. Kurver, De
Meern;

De heer A.N. van Amerongen voor de
Hervormde Gemeente De Meern;

De heer en mevrouw A. Versloot, be-
heerdersechtpaar van het Verenigings-
gebouw De Meern;

Offsetdrukkerij, kantoorboekhandel
Niek van Kooten, de Meern;

Gemeente Vleuten-De Meern, Vleuten;

Bloemisterij Wesseling, De Meern;

Peter de Vries, De Meern;

Aannemingsbedrijf Gebr. van Vliet,
De Meern;

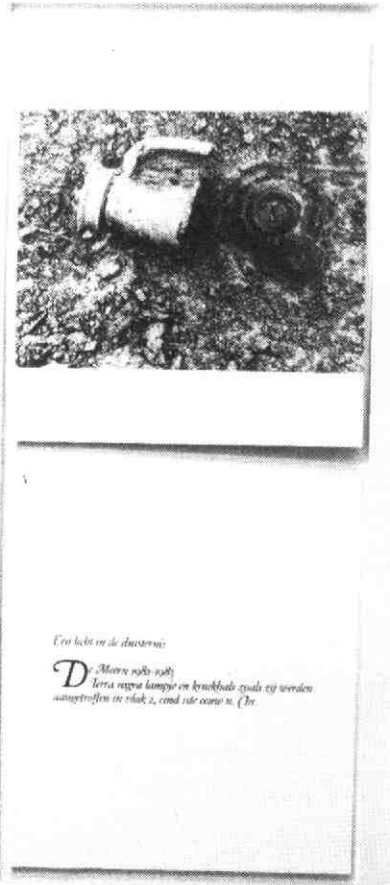
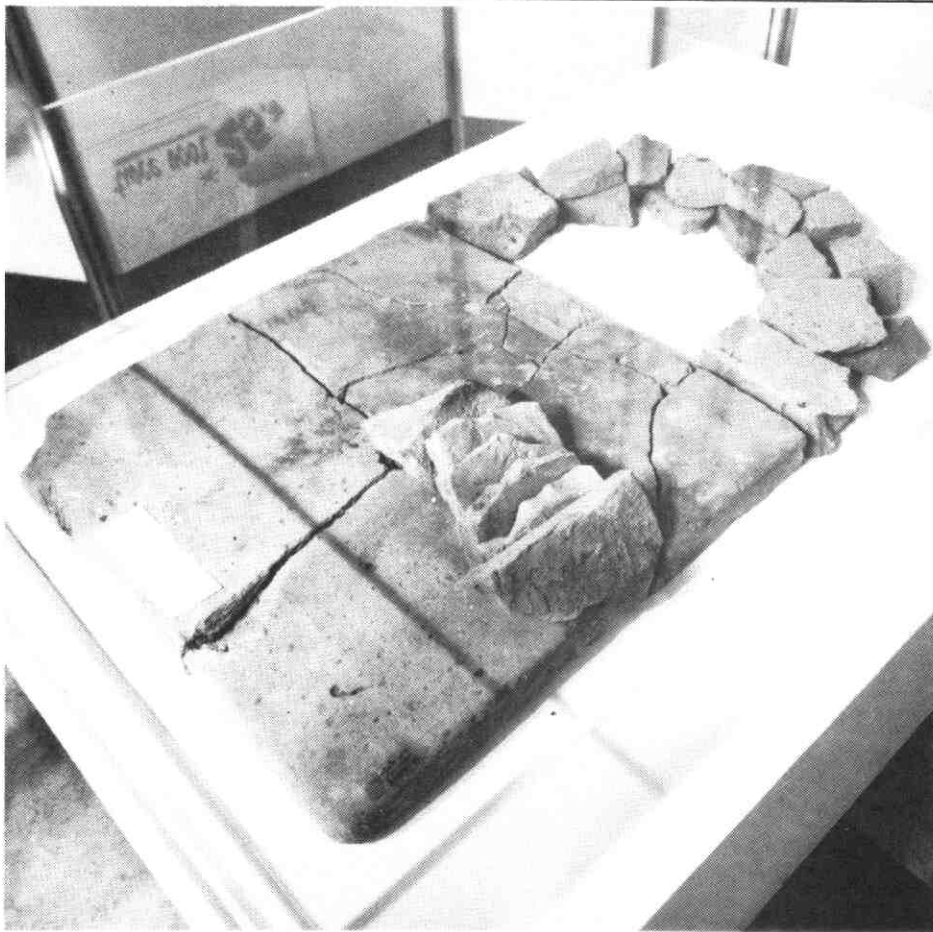
Schildersbedrijf Hoogstraten, Haar-
zuilens;

Autobedrijf EVAM, Audi, V.W., Vleu-
ten;

van Zijl Mode, Vleuten;

Kaashandel van Vuuren, Vleuten;

de heren H.J. Klomp en T.M. Bakker
Arkema, De Meern;

Radio van Bommel, De Meern;

Redaktie Weekblad "De Brug", Vleuten;

Léon van Esch, Vleuten;

Rijkspolitie, Vleuten-De Meern.

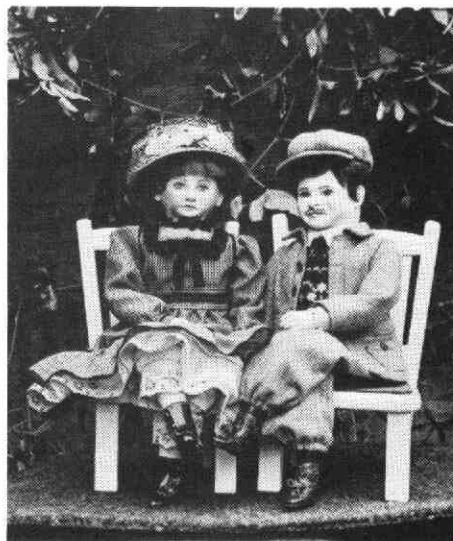
Bij het bedanken mag ik zeker niet overslaan alle leden die de afgelopen weken onze kassa bemand hebben of de nodige uren suppoost zijn geweest. Ditzelfde geldt voor de grandioze inzet van vele studenten van het Archeologisch Instituut van de Rijksuniversiteit van Utrecht. Bij dit instituut beland, spreken wij, last but not least, onze dank en waardering uit over de wijze van meewerken, inzetten, met grote regelmaat aan de schoolkinderen rondleidingen geven, door de grote motor achter de Provinciale Romeinse Archeologie in Utrecht, mevrouw Professor Dr Ina Isings en haar zéér deskundige rechterhand Cor Kalee. Mede door de onderzonden vriendschap en het daardoor ontstane goede samenwerkingsverband is onze tentoonstelling een doorslaand succes geworden.

J.Schutte, voorzitter.

Loterij 1984

Ter bestrijding van de kosten verbonden aan de grote overzichtstentoonstelling in De Meern in mei j.l. organiseerde uw vereniging een verloting. Uiteindelijk werden er 4687 loten verkocht van de oplage van 5000 stuks.

Op 12 juni j.l. werden door notaris A. F. Bouten te Harmelen de volgende winnende nummers getrokken:

de hoofdprijs,

t.w. twee handgemaakte poppen met stoeltjes gemaakt door mevr. Riet v.d. Wens uit Vleuten viel op nummer: 4613

de tweede prijs:

t.w. één genummerde gravure van de Meernhoek in 1752 viel op nummer 1409

de derde prijs:

t.w. één ingelijste foto van de molen van Oude Wansink in De Meern viel op nummer 2895

de vierde prijs:

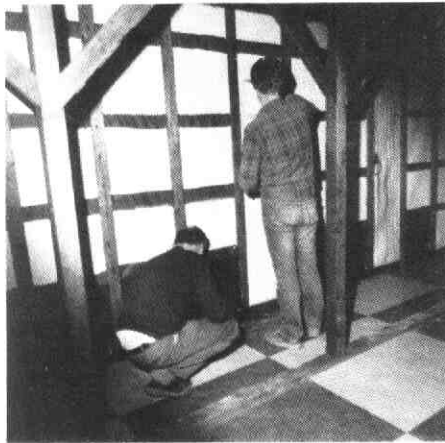
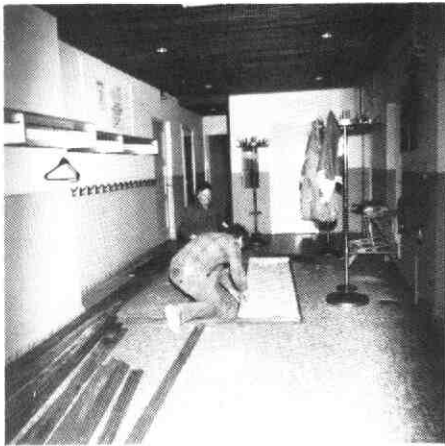
t.w. één fraai droogboekje gemaakt door Riet Kool viel op nummer 4870

de vijfde t/m achtste prijs:

t.w. vier Vleutense kruiken vielen op de nummers	4359
	3948
	715
	1266

de negende en tiende prijs:

t.w. twee verzamelbanden van de vereniging vielen op de nummers	907
	1112

de elfde t/m de tweeëntwintigste prijs:
t.w. 12 flessen wijn "Chateau De Haar"
vielen op de nummers:

3110	2571	2875	2608	3729
2643	604	2078	1681	3075
			1413	3674

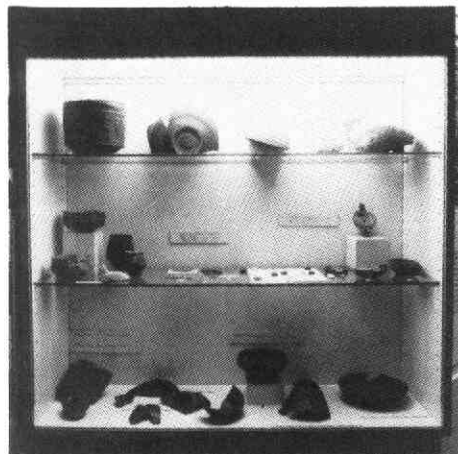
U kunt uw prijzen onder overlegging van het winnende nummer ophalen bij Mevr. de Rooij-Goes, 't Zand 1, Vleuten. De winnende nummers worden ook in de regionale pers bekend gemaakt.

Wie wat bewaart, die geeft wat!

Door ons werden in dank, ten behoeve van onze verzameling, de volgende schenkingen aanvaard van:

- H. Westerhout**, Adm. Helfrichstraat 6 De Meern
Een sabel, rond 1900 door Gijsbert van Eck opgebaggerd uit de gracht achter in het bos bij Huize Voorn.
- R. Middelkoop**, Zandweg 87 De Meern
Oude eigendomsbewijzen

G. C. Swart, Groenedijk 38 De Meern
Pomphart van Douglas hand-zwengelpomp (60 jaar oud)

M. Verder-Liesker, Bottensteinweg 1 Vleuten
Het ambtsgewaad, met steek en degen, van haar op 8 - 2 - 1975 overleden echtgenoot. J. A. Verder was burgemeester van Vleuten en Haarzuilens van 1915 tot 1946

A. Goudappel, Julianalaan 20bis Vleuten
Reproducties van oude foto's

M. H. Graafland-Stobbe, Utrechtseweg 39 Vleuten
Oude foto

C. J. F. de Rooij, Dorpsstraat 15 Vleuten
3 oude prentbriefkaarten

C. H. Jongerius-Janssens, Alendorperweg 13 Vleuten
Persoonsbewijs, stamkaart, 3 pokkenbriefjes, knopenhaakje

Kerkbestuur van de Rooms Katholieke Kerk te De Meern
Het toegangshek tot de vroegere begraafplaats achter de oude R. K. kerk aan de Rijksstraatweg

Ledenlijst

Nieuwe leden na 1 maart 1984.

Ashouwer, Peter	Witte de Withstraat 10	3454 XK De Meern
Benders, P.J.	Multatulistraat 111	3451 AS Vleuten
Berg, R.A. van de	J.F.Kennedylaan 22	3451 ZG Vleuten
Brenninkmeijer, A.	Wolweverslaan 25	3454 GK De Meern
Coo, Mw. P.W. de	Stationsstraat 10	3451 WX Vleuten
Cramer, A.W.	L.Pasteurlaan 16	3451 EJ Vleuten
Dijk, E.J.F. van	Hollenweg 17	4114 Hofstetten Schweiz
Dijk-Ekelschot, Mw. A. van	Den Hamstraat 17	3451 BM Vleuten
Drimmelen, D.E. van	Bronkhorstlaan 21	3451 ER Vleuten
Ekelschot, Aannemingsbedrijf BV	Mastwijkerdijk 13	3461 BP Linschoten
Graafland-Stobbe, Mw. M.H.	Utrechtseweg 39	3451 GB Vleuten
Griffioen-Rodenburg, Mw. I.	Bottensteinweg 7	3451 CS Vleuten
Groot, J.M. de	Schoolstraat 95	3451 AC Vleuten
Gulik, J.H. van	Lavasweg 108	3193 GE Hoogvliet
Hamoen, F.T.	Rijksstraatweg 127	3454 HK De Meern
Heus, A.A. de	Tesselschadestraat 18	3521 XV Utrecht
Jacobse, H.	J.P.Kennedylaan 28	3451 ZG Vleuten
Jansen, C.C.	Europaweg 12	3451 HG Vleuten
Jansen, J.P.	Ockhuizerweg 22	3455 RW Haarzuilens
Jongerius, J.A.	Zandweg 165	3454 JW De Meern
Jongerius, Jacqueline	Houtsnijderslaan 2	3454 GJ De Meern
Kerkvliet, C.	Lagehaarsedijk 2/a	3455 RN Haarzuilens
Koot, Mw. W.	Meentweg 2	3454 AS De Meern
Mandersloot, Addy	J.F.Kennedylaan 23	3451 ZD Vleuten
Mandjes, Mw. H.G.	Alenveltpark 26	3451 CH Vleuten
Massop, J.	Julianalaan 31	3451 CW Vleuten
Meeldijk, D.	Burg.v.d.Heidelaan 70	3451 ZV Vleuten
Meer, A.G. van der	Schoolstraat 21	3451 AA Vleuten
Mees, A.W.	P.v.Wieldrechtlaan 22	3701 EV Zeist
Mélotte-Bos, Mw. E.J.	Ten Veldestraat 71	3454 EJ De Meern
Molenaar, P.P.	Adm.Helfrichstraat 15	3454 XA De Meern
Mulder, H.	Castellumlaan 14	3454 VB De Meern
Neplenbroek, Mw. W.E.	Zonstraat 2	3454 AG De Meern
Oostrom, A. van	Zandweg 17	3454 JS De Meern
Overkleeft, B.	Rijksstraatweg 34	3454 JB De Meern

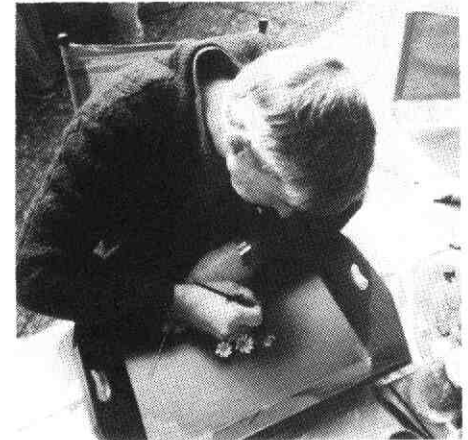
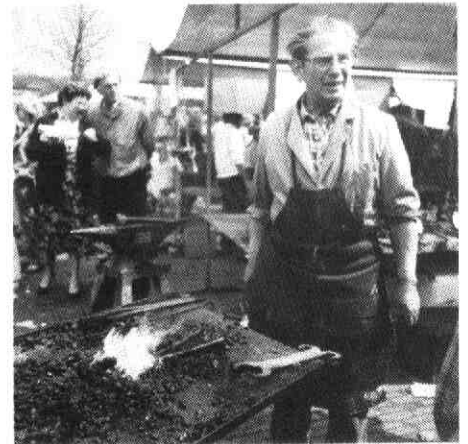

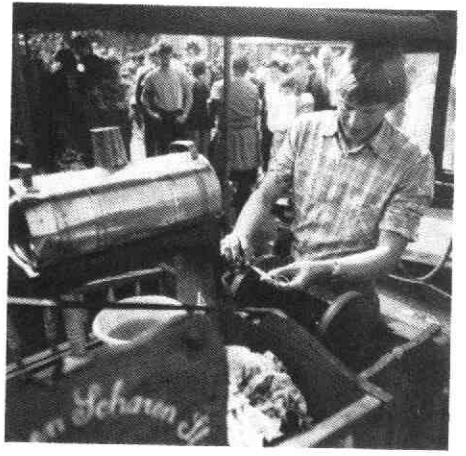

Foto Jan Verheul.

Pavoordt, A.F. v.d.	Stationsstraat 43	3451 BW Vleuten
Potman, G.H.	Marelaan 13	3454 GA De Meern
Rijker, J.H.P.	Heicopperkade 2	3454 PR De Meern
Roefs, H.A.J.	Odenveltlaan 46	3451 ZP Vleuten
Rooij, de Hr. en Mw. J. de	Pr. Irenelaan 7	3454 AJ De Meern
Roos, J.C.	Duivenkamp 353	3607 BB Maarssen
Schu+, Chr.	Chopinstraat 42	3533 EN Utrecht
Schuurs/Lekkerkerker, Fam. Y.	Hindersteinlaan 57	3451 EW Vleuten
Selm, J. van	Parkweg 26	3451 RJ Vleuten
Sijes, M. van	Nieuwe Vaart 13	3451 AH Vleuten
Snel, A.W.	Schoolstraat 50	3451 AE Vleuten
Svan, Th. van der	Wolweverslaan 59	3454 GK De Meern
Vendrig, G.A.	Multatulistraat 19	3451 AP Vleuten
Verheul, A.H.	Brink 13 b	3455 SG Haarzuilens
Verleun, L.A.	Fred.v.Eedenstraat 7	3451 AX Vleuten
Vernooij, C.A.	Utrechtseweg 109 J	3451 GE Vleuten
Versluis, Mw. C.	Boorstraat 31	3513 SB Utrecht
Versteeg, C.M.M.	Eikslaan 4	3455 RP Haarzuilens
Versteeg, J.	Eikslaan 4	3455 RP Haarzuilens
Versteeg, W.H.C.	Eikslaan 4	3455 RP Haarzuilens
Voorn, G.T.	Witte de Withstraat 12	3454 XK De Meern
Visscher, C.	Stationsstraat 6	3451 BX Vleuten
Vuuren, J.A. van	Leidsekade 88 bis	3531 HB Utrecht
Wetering, K.H. van de	Multatulistraat 67	3451 AR Vleuten
Wieman, J.	Schoolstraat 29	3451 AA Vleuten
Wingelaar-Tellenaar, Mw. J.	Dorpsstraat 60	3451 BL Vleuten
Zee-Hornstra, Mw. A. de	Utenhamstraat 2	3451 BR Vleuten
Zuijlen, J.C. van	Hof ter Weydeweg 17	3451 ST Vleuten

1 juni 1984.

Brief van een liefhebbende vader aan zijn zoon

Uit het archief van het huis Voorn door Dr D.W. Gravendeel

Leijden, Sept. 1838

Mijn hartelijk geliefde zoon Daniël !

Zoo mogt ik, als Uw teder liefhebbende vader, het groot genoegen smaken U herwaards te geleiden met het doel om Uwe aanvankelijke vorming van Verstand en Hart, Uwe vorming tot een nuttig lid der Maatschappij, op Leijdensch Hooge School voort te zetten, ter bevordering van Uw tijdelijk en eeuwig geluk.

De beste gelegenheid om dat doel met lof te bereiken wordt U hier overvloedig aangeboden, de academische lessen staan voor U geopend, het hangt van Uwzelven geheel af daarvan een getrouw gebruik te maken, dezelve in de eenzaamheid op Uwen kamer vlijtig te bestuderen en het zal tevens van Uwzelven afhangen, den tijd die gij tot uitspanning en ter bevordering der gezondheid billijk kunt en moet besteden zodanig door te brengen, dat Uwe academische loopbaan den toets aan Godsdienst en goede zeden zal kunnen doorstaan.

Doch het jeugdig hart, geliefde Daniël, loopt zoo ligt gevaar om van dien rechten weg tot geluk af te dwalen en bevindt zich niet zelden reeds op het dwaalspoor zonder de minste bewustheid daarvan met zich te dragen, zonder dat het geweten, die onpartijdige regter, wordt geraadpleegt, en hoe ongelukkig is dan niet hij te achten die, op zijne eigene wieken drijvende, den goede raadgever mist om hem zijne dwaling onder het oog te brengen.

Zoolang het mij werdt vergund U als kind en als jongeling in het ouderlijk huis van nabij gade te slaan heb ik steeds getracht U, na mijn vermogen, den besten weg tot het geluk aan te wijzen, om soms met liefderijken vermaningen Uw jeugdig hart te leiden, en gij hebt met regt kinderlijke liefde dien raad steeds ontvangen en mijn genoegen daardoor niet weinig vermeerderd.

Doch nu, beste Daniël, is het oogenblik daar dat Uw handel en wandel niet meer door Uwen hartelijk liefhebbende vader zal kunnen worden gade geslagen.

Nu is het oogenblik daar dat gij op Uwen jeugdige leeftijd van nog geen 18 jaren aan Uwzelven wordt overgelaten. Bij het aandoenlijk oogenblik, waarin ik U staa te verlaten en U den Hemels beste Zegen toewenschen zal dat gij moogt staan en niet vallen, zal het niet mogelijk zijn U den vaderlijken raad tot Uw welzijn te herhalen. Ontvang dezelve dan nog schriftelijk op dit blad.

Heele strikken tot verleiding zullen ook voor U worden gespannen op het gladde pad dat gij zijt ingetreden en denzelve heb ik steeds als de gevaarlijkste beschouwd; de goede Voorzienigheid geve dat gij de eene zowel als de andere kunt weerstaan.

1. De Hoogst Gevaarlijke Slechte Vrouwen

die den jongeling bij de ontwikkeling zijner driften zoo ligtelijk verleiden en hen een streelend zinnelijk genot aanbieden dat,

éénmaal genoten, meer en meer uitlokt doch al ras de jeugdige krachten uitput, den bloes der jeugd wegveegt, het ligchaam loom en vadzig en den geest tot het goede en schoone ongeschikt maakt, en voor den rijperen leeftijd de wrange vruchten van een knagend berouw en vroegen ouderdom na zich sleept.

2. De Vergiftige Drank

die niet minder hoogst schadelijk voor geest en ligchaam is te achten, waarvan het misbruik eene prikkel aan het fysiek gestel geeft, die meer en meer versterkt en behoefte tot meerder gebruik veroorzaakt naarmate van het misbruik, en die al ras het jeugdig ligchaam verhit en tot alle buitensporigheid in staat stelt, terwijl het verstandelijke vermogen verstomd, losbandigheid der vrije teugel wordt gevierd, de studies verwaarloosd, de achting van weldenkenden doet verliezen en van het toekomstend leven alle goede vooruitzichten door krenking van geest en ligchaam worden tegengewerkt.

En, ik mag het niet ontveinzen, ik ben als een liefhebbende vader U, mijn geliefde zoon, verschuldigd U tegen dien klip des levens vooral te waarschuwen, daar mij de ondervinding reeds leerde hoe ligt gij, in verzoeking gebracht, U zoude laten mede slepen om daarop schipbreuk te lijden. Beproef dit, bid ik U, Uwzelven Daniël, en dan duidt gij het Uwen vader, Uwen besten raadsman, gewis niet ten kwade U vooral voor dien valstrik ernstig te waarschuwen.

Ik bid het U voor Uw geluk, slaa dezen raad niet in de wind, gedenk dezelve vooral bij de eerste buitensporigheid, die gij ongelukkig in dit kwaad mogt begaan, en wacht U voor de tweede om staande te blijven.

3. Het Spel

De derde wenk die gij gewis ook met liefde zult ontvangen, is mijne waarschuwing tegen het spel, waar er ook zooveel eenig heil zoeken doch het verderf vinden; eenmaal daartoe verleid, wordt de zucht tot winst meer en meer aangevuurd en onweersstaanbaar. De verliezende tracht het fortuin opnieuw te beproeven doch, hoe zeer het hem ook voor een oogenblik toelacht, hij eindigt altijd met het verlies van geld, van den korten tijd, van zijn rustig geweten en van zijn geluk.

Ziedaar de drie hoofdstukken die den jongeling, die vooral den studenten, die ook U gespannen worden.

Wapen U tegen alle door de beginzelen van Godsdienst en deugd die Uwe ouders U, zooveel in hun was, steeds getracht hebben in te prenten en verliest gij die niet uit het oog, ik blijf er U gerust borg voor, bij eigene ondervinding, dan blijft gij zeker staande. Volg slechts het voorbeeld van die brave jongelingen welke hier aan het edel doel hunner bestemming weten te beantwoorden.

Wees, om dat voorbeeld te volgen, al dadelijk op Uwe hoede in het kiezen van vrienden, houd vooreerst allen op zodanige afstand dat het U geen moeite kost U van hen, die zich aan U opdringen, te ontdoen, want de ondervinding zal U ongetwijfeld al ras leren dat zij, die U hunne vriendschap trachten op te dringen, den toets der ware vriendschap niet kunnen doorstaan, slechts vrienden zijn in schijn, die U veeleer den kostelijken tijd ontsteelen en tot buitensporigheden trachten te verleiden dan Uw geluk bevorderen. En wordt gij wellicht door Uwe weigering, om hunne schoon schijnende uitlokkingen gehoor te geven, bespot, wees dan vooral, Daniël, op Uwe hoede en laat U dan toch niet in dat gevaarlijk oogeblik door eene valsche ambitie medeslepen en verleiden, doch raadpleeg dan Uw geweeten, raadpleeg dan de beginzelen van Godsdienst en deugd, onttrekt U dan aan de verleiding en al ras smaakt gij daarvan de beste zelfvoldoening, terwijl gij ongelukkig op het dwaalspoor weggesleept en allens voor U zelve, voor Uwe hartelijk liefhebbende ouders en voor de Maatschappij verloren, met een knagend berouw doch dan te laat, U welligt deze mijne ernstige doch niet minder liefderijke raad zult herinneren en dan treurende op U zelve zult moeten toepassen.

De goede Voorzienigheid beware U voor dat beklagenswaardig lot, dit bid Uw liefhebbende vader voor U. Zend ook gij zelve, geliefde zoon, die gebeden tot den Hemelschen vader op. Verzuim de openbare Godsdienst niet. Hij toch, van Wien alleen Uw lot geheel afhangt, die U reeds zooveel zegen doet ondervinden, is die Hulde, is Uwe dankzegging boven alles waardig en wacht U vooral en in alle omstandigheden met dat liefderijk Opperwezen te spotten.

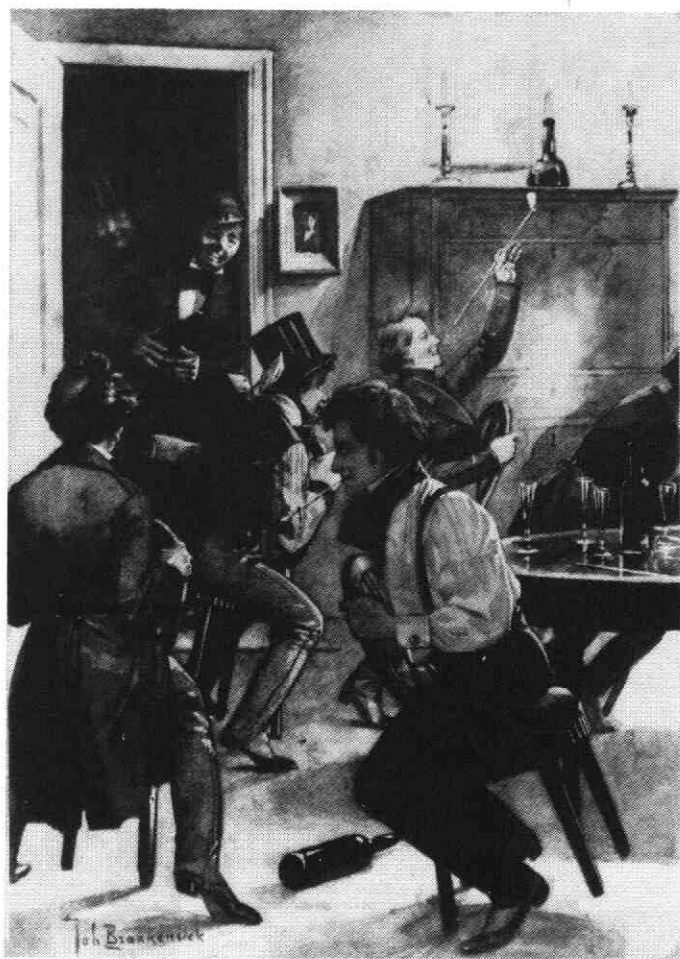
Ziedaar, geliefde zoon, lees en herlees deze vaderlijke raadgevingen, inderhaast, doch hartelijk welmenend, alles uit liefde en uit zucht tot Uw geluk hier neergesteld.

Twijfelt gij niet aan de oprechtheid van dit schrift. Kunt gij daarin de taal van het vaderhart ontdekken, dan bid ik U, deze mijne wenken niet in de wind te slaan, doch dezelve zooveel mogelijk in Uw hart in te prenten en daartoe dezelve wel een plaatsje in Uw secretaire te zullen gunnen en nu en dan wel eens eene herlezing waardig te achten.

Keur de nevensgaande liefderijke raad van Uwe beste brave zuster, die ik haar beloofde bij ons afscheid U te overhandigen, niets minderwaardig te bewaren, te lezen en te herlezen; welligt kan die geliefde zuster nog eenmaal Uw goeden raad en steun behoeven, wanneer zij hare ouders missen zal. O dan, beste Daniël, dan zult gij haar, dan zult gij Uwen jongeren broeder Uwen mannelijke raad des te verstandiger kunnen geven, wanneer gij op Uwen tegenwoordigen loopbaan hare liefderijke zusterlijke raadgevingen gehoor zult hebben verleent. Moedig dan die loopbaan bewandelt, om, nu zaayende, al rap de rijpste vruchten in te oogsten, tot Uw geluk en ter bevordering van het geluk Uwer ouders,

van Uw liefhebbende vader

H. F. van Meurs

Tekening van Johan Braakensiek in Klikspaan: Studententypen, 1840. Universiteitsmuseum Utrecht. Foto: Jac. P. Stolp.

Naschrift

Vooropgesteld moet worden dat van enige relatie van de familie van Meurs met het huis Voorn tot nu toe niets is gebleken. Het is dus niet duidelijk hoe de bovenbeschreven brief in het huisarchief terecht is gekomen. Het gaat overigens niet om het oorspronkelijke handschrift, maar om een veel latere, getypte copie.

Het "Album Studiosorum" van de Leidse Universiteit leverde de inschrijving op van Daniël van Meurs op 19 September 1838 in de faculteit van de Rechtsgeleerdheid. Hij was toen 17 jaar, afkomstig van Harderwijk.

Verdere inlichtingen over de familie van Meurs werden bijeengezocht op het Rijksarchief te Arnhem, waar de registers van de Burgelijke Stand van Harderwijk kosteloos kunnen worden ingezien.

Daniël werd op 26 Januari 1821 te Harderwijk geboren, zijn beste brave zuster Antonia Elisabeth was negen jaar ouder en werd op 24 Januari 1812, eveneens te Harderwijk, geboren. De jongere broeder heette Peter en hij zag het levenslicht in dezelfde plaats op 9 Januari 1822.

De teder liefhebbende vader van dit stel was Hendrik Frans van Meurs en zijn beroep laat zich reeds raden uit de zinnen waarin hij, bij tijd en wijle, zelf bijna verstrikt raakt. Juist, hij was notaris. In het jaar van Daniël's inschrijving als student was hij 56 jaar oud.

De moeder, die in het stuk, naar goed gebruik in die tijd, slechts zeer zijdelings ter sprake komt, maar waarvan we mogen aannemen dat zij evenzeer teder liefhebbend was, heette Johanna Sophia Lucia de Jongh.

Themaat

Themaat! Een vreemde naam voor iemand die hem voor het eerst hoort. Een naam ook, die nieuwsgierigheid opwekt naar de betekenis en de herkomst. En hoe spreek je hem uit; met de klemtoon op de eerste of op de tweede lettergreep? Vrijblijvende antwoorden kunnen met de nodige fantasie op deze vragen gemakkelijk gegeven worden, maar het stemt toch tot meer voldoening langs wat serieuzer weg te trachten tot de oplossing te geraken. Daarvoor zullen dan de geschiedkundige, de aardrijkskundige en de taalkundige kant van de zaak bekeken moeten worden.

De geschiedkundige kant

Hoe oud is Themaat?

Om een antwoord op die vraag te kunnen geven moeten we ons vrij ver in de historie terugverplaatsen en dan nog kan een rechtstreeks antwoord niet anders dan achterwege blijven.

In de 4de tot de 6de eeuw na Christus kreeg Europa te maken met de zg. Volksverhuizing; hiermee wordt bedoeld de trek van vooral Germaanse, maar ook andere volken, naar het zuiden en westen van Europa, die de ondergang van het Westromeinse Rijk tot gevolg had.

Eén van die Germaanse volken - ik bedoel de Saksen - is voor ons verhaal van groot belang. De Saksen nestelden zich in wat naderhand Overijssel en de graafschap Zutphen heten zou en dreven later de Friezen nog een eind naar het noorden. De Veluwe was een twistappel tussen de Saksen en hun andere burenen, de Franken. Bovendien waren er, zodra het Romeinse Rijk zijn weerkracht begon te verliezen, aanzienlijke groepen Saksen langs de Rijn tot aan de zee kust in het tegenwoordige Holland doorgedrongen en zij breidden zich vermoedelijk over het gehele uitmondingsgebied der grote rivieren uit.

De grootste militaire macht en de meest hechte staatkundige organisatie berustten echter bij een ander Germaans volk, de Franken, die vooral onder Karel de Grote (742 - 814) hun burenen, de Friezen en Saksen, aan zich onderwierpen.

Die onderwerping bracht tevens de kerstening met zich mee, want verovering door de Franken stond gelijk met kerstening. De zendelingen, gesteund door de Frankische machthebbers, waren de voorboden van hun legers. Die machthebbers hadden het Christendom nog van de Romeinen "geërfd"!

Onder de bescherming ook van de Franken kon het Utrechtse bisdom

ontstaan; de bisschoppen waren niet anders dan ambtenaren des konings of werden althans zo beschouwd. Pas bij het concordaat van Worms van 1122 werd bepaald dat de nieuwverkozen bisschoppen door de paus zouden bekleed worden met het geestelijk gezag en door de keizer met het wereldlijk. Een bisschop had in de ogen van de Frankische vorsten een groot voordeel boven de andere ambtenaren: hij kon geen dynastie vormen en zo een bedreiging worden voor hun macht.

Wij moeten dit alles zien in het licht van het toen heersende leenstelsel. In een zo uitgestrekt gebied, hoofdzakelijk bevolkt door analfabeten en landbouwers, de steden en de middenstand nog uitermate zwak, kon het centraal gezag, welks rijkdom uitsluitend uit domeinen bestond, bewezen diensten niet anders belonen dan met schenkingen (in leen geven) van land, en kon het ook de geregelde administratie niet voeren dan met de hulp van de grootgrondbezitters, als graven, bisschoppen, en abten, hoofden van honderdschappen en schepenen.

Deze inleiding - hoe vergezocht ook schijnend en daarom kort gehouden - was nodig om enig inzicht te krijgen in twee dingen: het taalkundig aspect van ons onderwerp (waarover later) en het ontstaan van het Sticht als wereldlijke staat.

Om met het laatste nu eerst te vervolgen: als vertegenwoordiger van zijn kerk, beheerde de bisschop de aan zijn stift ten deel gevallen goederen, zoals die door de Frankische of Duitse vorsten, door hun bloedverwanten of wel door andere groten waren weggeschonken. De overdracht vond plaats naar de beginselen van het leenstelsel en uit dien hoofde waren de bisschoppen leenmannen van het opperhoofd van het Rijk. Zij kwamen zodoende in het bezit van een wereldlijke macht en die macht

door

Dr D. W. Gravendeel

breidde zich allengs uit.

Lang deelden de bisschoppen deze wereldlijke heerschappij in de streken die het Sticht Utrecht vormden, met de door de Frankische of Duitse monarchen aangestelde graven. De kern van het tegenwoordige Utrecht was de gouw Niftarlake, die zich langs de Neder-Rijn en de Vecht uitstrekte. Naar het schijnt, was oorspronkelijk de burg van Trecht (het middengedeelte der tegenwoordige stad Utrecht) de residentie van de Niftarlaakse graven.

Met iedere landstreek, met iedere hoeve aan de kerk van St Maarten geschonken, werd een deel van Niftarlake of van de naburige gouwen aan het beheer der graven onttrokken. De gouwgraven kozen de wijste partij en stelden zich in dienst van de kerk van St Maarten; op die manier wisten zij zich bij voortduring het behoud te verzekeren van de talrijke dienst- en leengoederen aan hun betrekking verbonden. De grafelijke rechten over de gouw Niftarlake kwamen na verloop van tijd aan de Heren van Cuyk, tot Albert van Cuyk die in 1224 aan bisschop Otto van Lippe (1216 - 1227), als hoofd van de kerk van St Maarten, overdroeg. Maar dan zijn we alweer een heel eind verder.

Naar het schijnt is de oudste gift, waarmee deze omwenteling een aanvang nam, die van 1 Januari 723, toen Karel Martel (ca 689 - 741) aan Willibrord's klooster van St Maarten het kasteel van Utrecht en dat te Vechten afstond, met al wat daarin en om lag.

De lijst van goederen (opgemaakt tussen 777 en 866) toebehorende aan de St Maartenskerk te Trecht, is al heel lang en enkele, ons bekend in de oren klinkende namen komen er op voor: Marsna (Maarssen), Amuthon (Muiden), Fehet (Vecht) en de wateren in Niftarlaca

(Niftarlake). We zoeken echter vergeefs naar Themaat of Vleuten.

Intussen moest nog een periode van onrust en rechteloosheid worden doorgeemaakt, waarin alle staatsorde verviel. Omstreeks 830 begonnen in ernst de invallen van de Noormannen, waartegen de toen zwakke Frankische vorsten niet opgewassen waren. 't Hielp de graven weinig meer om zich bij de uitoefening van hun ambt op hen te beroepen en zij moesten ieder voor zich en voor hun omgeving zorgen zo goed ze konden. Ook de macht van de kerk, door de mildheid der gelovigen in een paar eeuwen zo snel gegroeid, was in die tijd geheel gebroken.

Een eeuw later keerde de rust weer en toen pas kon echt worden begonnen met de ontginning van de veen-wildernissen, gelegen tussen de al vanouds bewoonde stroomruggen, zoals die van de Vecht en de Oude Rijn. Maar we zitten dicht tegen het jaar 1000 aan als de rechtsorde hersteld is en er weer voldoende vrouwen in de toekomst bestaat om grote ondernemingen aan te vangen.

Juist in die tijd, op 21 April 953 schonk koning Otto I (Duits koning van 936 tot 962 en keizer tot 973) aan de Utrechtse kerk van St Maarten o.a. de domeingederen langs de Vecht, waartoe bovengenoemde "wildernissen" behoorden ("omni integritate transfundimus, terris, silvis, aquis aquarumque decursibus, piscationibus et stagna et lacus que ex eodem flumine Feht derivantur"). De octrooien (= machtigingen) voor een ontginning werden door de overheid uitgegeven. Men begon het werk vanuit de hoger gelegen gronden (de ontginningsbases); elke ontginning werd aan de achterzijde beschermd door een "achterkade" en aan beide zijden door een "zijdewende" of "binenkade".

Zo werden, ten westen van Maarssen, aan de linker oever van de Vecht de polders Hogematen en Neermaten aangelegd, gevolgd door de polder Maarssenbroek, waarvan de ontginningsbasis werd gevormd door de achterkade van zijn voorgangers (de Maarssenbroeksedijk).

Vanuit het hoge land aan de Oude Rijn trok men noordwaarts. De ontginningsbasis was daar de Thematerweg en de aldus ontstane Themaatse polder had zijn achterdijk gemeen met zijn voorganger (de Oudenaarskade). Zie afbeelding 1.

De volgorde van aanleg was zoals boven beschreven, want de Themaatse polder was eigenlijk een restant-ontginning, wat af te leiden is uit de ongelijke diepte der kavels.

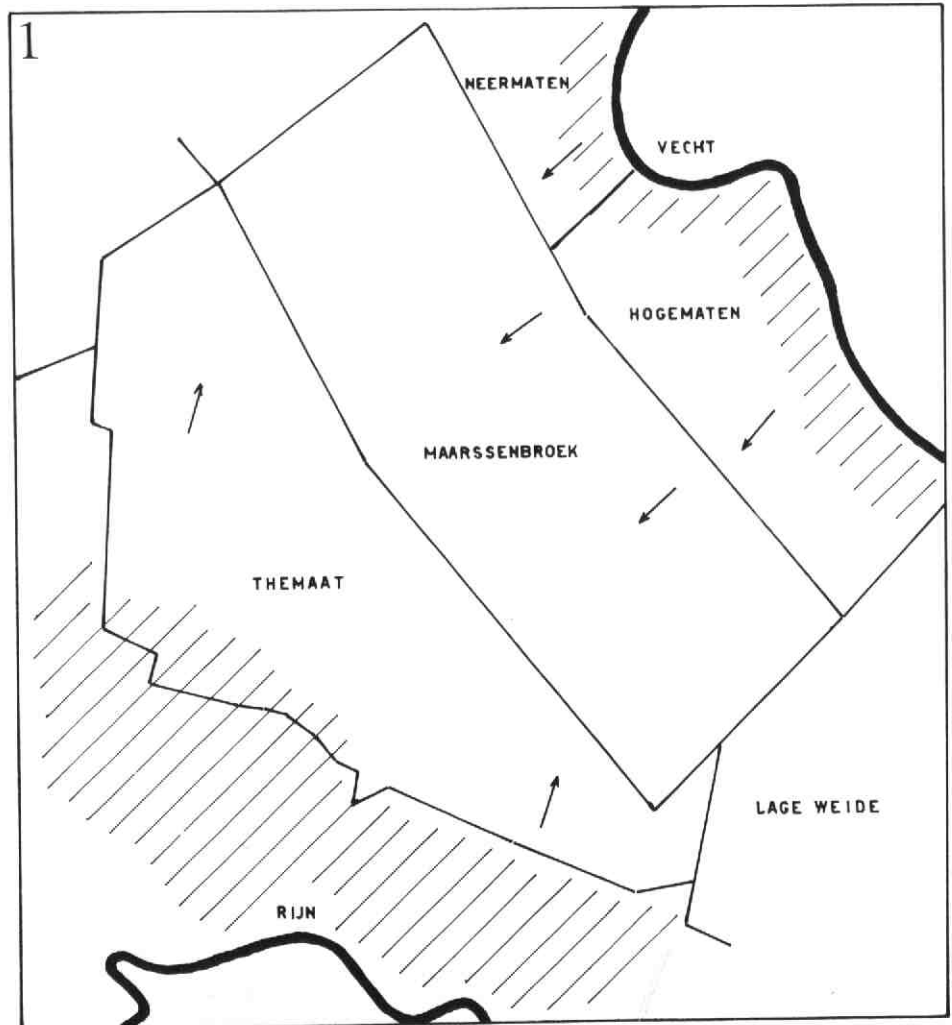
Hoewel de Hoogtekaart van Nederland (1967) natuurlijk de toestand weergeeft ná inpoldering, inklinking en verlaging van de grondwaterstand (waarna weer verdere inklinking), kan men daar toch zeker conclusies uit trekken betreffende de situatie in het verleden. De Hoge Weide ligt royaal boven N.A.P., de Lage Weide zakt daaronder en wanneer men, in de vork tussen Vecht en Oude Rijn, zich verder begeeft in noordwestelijke richting, zakt men tenslotte tot 80 cm onder N.A.P.. De polders van Maarssenbroek en Themaat moeten, zeker in het noord-westen, in vroeger tijden inderdaad ontoegankelijke moerassen zijn geweest.

Wanneer duikt de naam Themaat voor het eerst op in de historische bronnen? Wij kennen een oorkonde van Augustus 1259, waarbij bisschop Hendrik I van Vianden (1250 - 1267) de verkoop bekrachtigt door Bernard van den Ham, ridder, aan deken en kapittel van St Marie te Utrecht, van goederen bij Kovelwade (in de buurt van de Galgenwaard) welke hij van de bisschop en de

Utrechtse kerk in leen hield. Tot schade-loosstelling droeg Bernard 20 morgen land te "Themaet" op aan de bisschop en de Utrechtse kerk en ontving die van hen weer in leen. Die grond lag temidden van andere goederen van Bernard bij zijn huis Ten Engh, in zijn gerecht Themaet, tussen de Themater wetering en de Themater weg, zich uitstrekkend van de Proostwetering in de richting van Themaet ("iacentium inter cetera bona sua prope domum suam in Enge, in iurisdictione sua de Themaet, inter aqueductum de Themaet et Themaeterwech, et incipiunt in aqueductu prepositi et extendunt se versus Themaet").

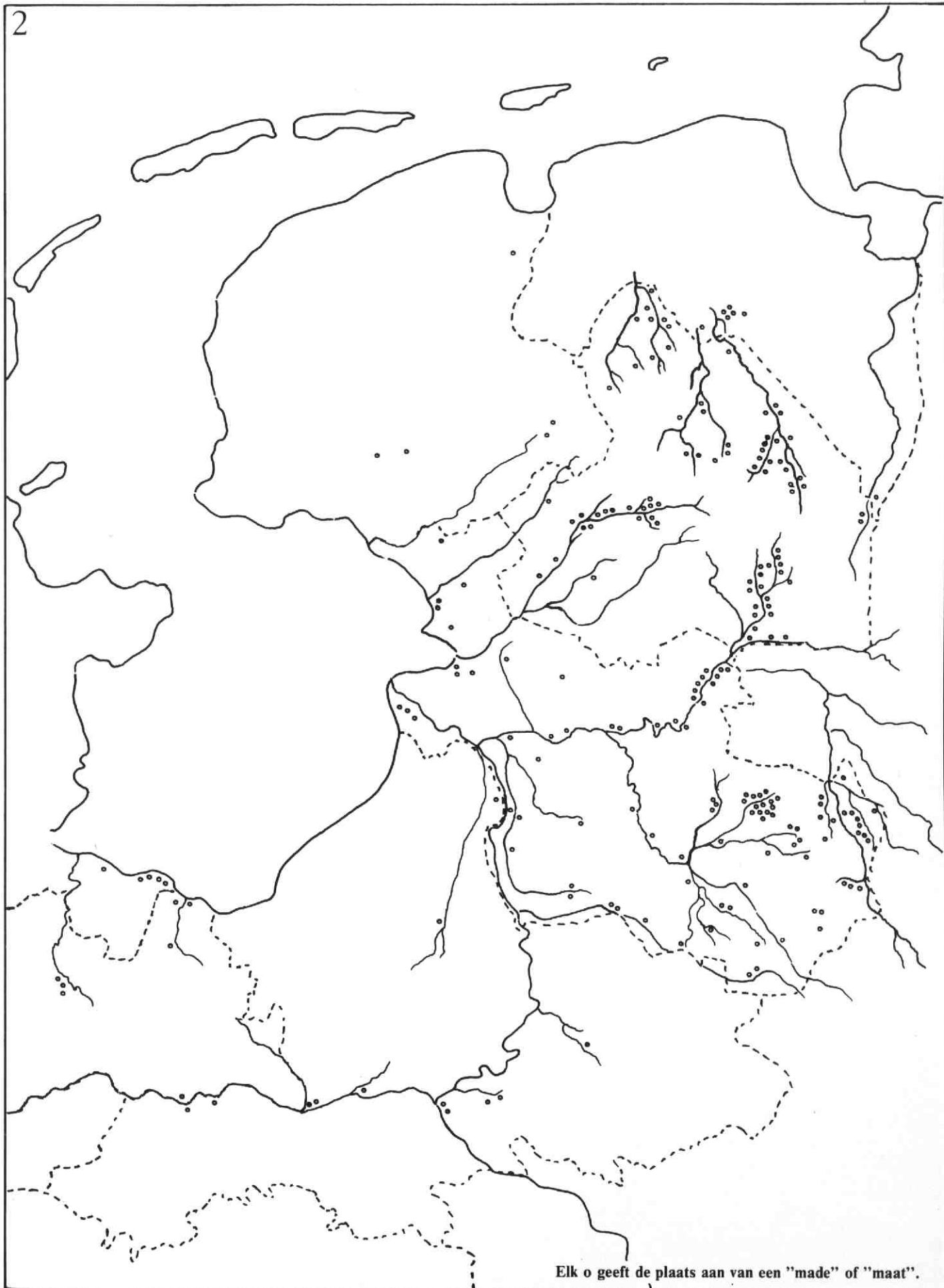
Heeringa vermoedde dat de ontginning van Maarssenbroek zeer vroeg had plaats gehad. Van der Linden bevestigt dat door zijn bevinding dat het veel westelijker en dus aanzienlijk jongere Kockengen ten laatste uit de 12de eeuw kan stammen.

Het is dus niet zo onaannemelijk dat reeds vrij snel ná de schenking van Otto I (953) een aanvang is gemaakt met de ontginning van de Hogematen en de

Met de arcering is het gebied aangegeven dat op de hoogtekaart van 1967 boven N.A.P. ligt. De pijlen geven de richting aan waarin de ontginning plaatsvond.

2

Elk o geeft de plaats aan van een "made" of "maat".

Neermaten, waarna Maarssenbroek spoedig zal zijn gevolgd. De ontginning van deze laatste polder was kennelijk een op zichzelf staande zaak, men hield geen rekening met andere plannen in het nog onontgonnen gebied. De kavels zijn alle even diep, ontginningsbasis en achterkade lopen keurig evenwijdig.

Toch zal, in de algemene ontginningswoede het werk aan de Themater polder niet lang op zich hebben laten wachten en ik meen dan ook, ruwweg geschat, het "geboortjaar" daarvan op rond 1050 te mogen stellen.

De aardrijkskundige kant

Het voorkomen van de benamingen "Hogematen" en "Neermaten" onder Maarssen deed mij veronderstellen dat in het verleden wellicht met de naam "maat" een stuk grond met een bepaalde karakteristiek werd aangeduid. Ik zocht in de "Lijst der Aardrijkskundige Namen van Nederland" alle "maat"-namen op en betrok daar ook - op later te verklaren gronden - de "made"-namen bij. De lijst is zeker niet volledig, ondanks het feit dat er meer dan 40.000 aardrijkskundige namen in zijn opgenomen. Het materiaal is echter groot genoeg om er conclusies uit te mogen trekken.

Ik vond 229 "maat" - en "made"-namen, als volgt over de provincies verdeeld:	
Groningen	7
Friesland	5
Drente	81
Overijssel	98
Gelderland	12
Utrecht	6
Noord Holland	5
Zuid Holland	4
Noord Brabant	11

De aard van de gronden werd in de lijst omschreven:

Groenland, grasland, weiland, hooiland	119
Polder	10
Broeklanden	6
Bouwland	1
Hei en bos	12
Niet nader omschreven	81

Vervolgens werden alle gevonden locaties op een kaart zie afbeelding 2 ingetekend, behalve die in Zuid Holland en Noord Brabant (15 stuks), omdat die ook wel in woorden omschreven kunnen worden. Zo vond ik in Zuid Holland Alkemade en Hoogmade tussen Leiden en Aalsmeer, de Oostermade-polder bij Loosduinen en de polder Westmade bij Monster. In Noord Brabant waren dat bij Gilze de Hoge Made en de Lage Made, bij Roozendaal de

Kalsdonkse Maden, bij Wouw de Zure Maden, bij Zundert het Langematenven, bij Hoeven de Maatpolder en de Suikermansmaden, en bij Made, behalve de plaatsnaam zelf, de Korte Maten, de Lange Maten en de Plukmade.

Opvallend is dat, ook in die gevallen waar de aard van de gronden niet nader was omschreven en zelfs als er van hei en bos sprake was, op de kaart het overgrote deel der locaties zich in de buurt van water bleek te bevinden. Vooral in Drente en Overijssel zijn het de beken waar langs de oevers de "maten" en "maden" te vinden zijn.

In het materiaal was er 157 maal sprake van "maat" en 72 maal van "made".

In veel gevallen is de naam afgeleid van de dichtstbijliggende plaats: Appelsgase Maden, Bussumermaat, Naardermaat; soms bepaalt het water de naam: Rammelbeekmaten, Vechtmaten (bij Ommen).

Een enkele keer is er een nadere aanduiding betreffende ontstaanswijze, gebruik, of bodemgesteldheid: Bekaaide Maat, Brinkmaden, Broekmaten, Hooimade, Kloostermade.

Veelal wordt volstaan met een nadere aanduiding van plaats, grootte, vorm e.d.: Achtermaat, Voorste Maten, Dwarsmaat, Grote Made, Kleine Maten, Hoge Made, Lage Made, Lange

melnaam voor onderling soms sterk uiteenlopende dialecten die tussen ca 1200 en 1500 in de Zuidelijke en Noordelijke Nederlanden gesproken en geschreven werden.

Men vindt de woorden terug in maadland, madebeemt (maeybempt), madersch (maet-, maed-, maeymersch) en madevelt (mat-, maed-, maetfelt), die eveneens weiland of hooiland betekenen en made-sloot (maesloot) voor een sloot tussen weilanden.

In het algemeen wordt er land mee bedoeld dat is bestemd om gemaaid, niet om beweid te worden; in de Saksische gewesten wordt er echter ook wel weiland mee aangeduid. Dit laatste kan echter ook een latere uitbreiding van de betekenis zijn, doordat oorspronkelijk te laag gelegen land door betere ontwatering ook voor beweiding geschikt werd.

Een mad of matis een maaierterm; het is de strook grond die achtereenvolgens door de zwaai van een zeis wordt gemaaid, het afgemaaide gedeelte tussen twee zwaden.

Onder een dagmaat (dammaat, dammat, dammet, dagmad) wordt verstaan zóveel hooiland als door één man (de mader of meder = maaier) in één dag (de maddach) kan gemaaid worden. De "meet" als landmaat vindt hierin ook zeker zijn oorsprong.

Ik hoop met het bovenstaande te hebben aangetoond dat ik met reden de "made"-namen bij mijn onderzoek heb betrokken; ik had met evenveel recht ook nog de "ma"-, "mede"- en "meet"-namen eraan kunnen toevoegen.

M. i. heb ik nu voldoende materiaal bijeengebracht om iets zinnigs te kunnen zeggen over de ons intrigerende naam: Themaat. Het lijkt verantwoord de naam op te delen in "the" en "maat". Wat het laatste betreft, komt het land in de Themaatse polder in alle opzichten overeen met de boven beschreven landen, het is "groenland" en het is dat zeker van oudsher geweest.

Etymologisch (etymologie = woordafleidkunde) zijn mad, made, maet, mede en meet west-germaanse woorden en in dit verband is het frappant dat de op onze kaart aangetekende "made"- en "maat"-namen zich zo overduidelijk concentreren in het gebied dat tijdens de volksverhuizing door de Saksen werd bezet; zelfs de uitlopers naar het westen ontbreken niet (vergelijk ook het Engelse "mead" =, dreef).

"The" of "te" komt overeen met ons lidwoord "de", dat in zijn onbetoonde

Maten, Nieuwe- en Oude Maden, Noorder-, Ooster-, Wester- en Zuidermaden. De namen "made", "maat" en "maten", zonder toevoeging, komen toch ook nog 17 maal voor.

De taalkundige kant

Volgens Verdam zijn made, mate, maet, mede en meet middelnederlandse woorden voor weiland, grasland, hooiland en beemd. Middelnederlands is de verza-

vorm dezelfde afleiding heeft als het voornaamwoord "die". In het middelnederlands werd het nu als aanwijzend bekend staande voornaamwoord "die" als lidwoord gebruikt (zie het abel spel "Esmoreit" uit de 14de eeuw: "Ic en sal tierst den vader kinnen, die mi wan, ende oec **die** moeder, die mi droech"; vergelijk ook het Duitse lidwoord "die" voor vrouwelijke zelfstandige naamwoorden).

Beide, dus het onbetoonde "de" en het betoonde "die" gaan terug op een Germaanse grondvorm. M.i. is "the" en oud-Saksische tussentrap (vergelijk ook het Engelse 'the').

Samenvatting

Op geschiedkundige, aardrijkskundige en taalkundige gronden lijkt het aannemelijk dat de naam "Themaat" (De Maat) zijn oorsprong heeft in een verleden, althans in een tijd dat het Saksische element in de bevolking nog flink meetelde. Vermoedelijk werd, lang vóór de inpoldering, met die naam de grond aangeduid die weliswaar door zijn drasheid niet voor beweiding geschikt was, maar waar wél van tijd tot tijd gehooïd kon worden.

De naam is ná de ontginning "blijven hangen" en merkwaardigerwijs met zijn lidwoord in oude vorm. Ik heb daarvan helaas geen andere voorbeelden kunnen vinden.

Verantwoording

J. Verdam, Middelnederlandsch Handwoordenboek, 1932

Van Dale, Groot Woordenboek der Nederlandse Taal, 1961

Lijst der Aardrijkskundige Namen van Nederland,

uitgegeven door het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap, 1936

Franck, Etymologisch Woordenboek der Nederlandsche Taal, 1949

P. Geyl, Geschiedenis van de Nederlandse Stam, 1930

H. van der Linden, De Cope, 1980

P. H. Witkamp, Geschiedenis der Zeventien Nederlanden, 1873

Stichtse Oorkonden

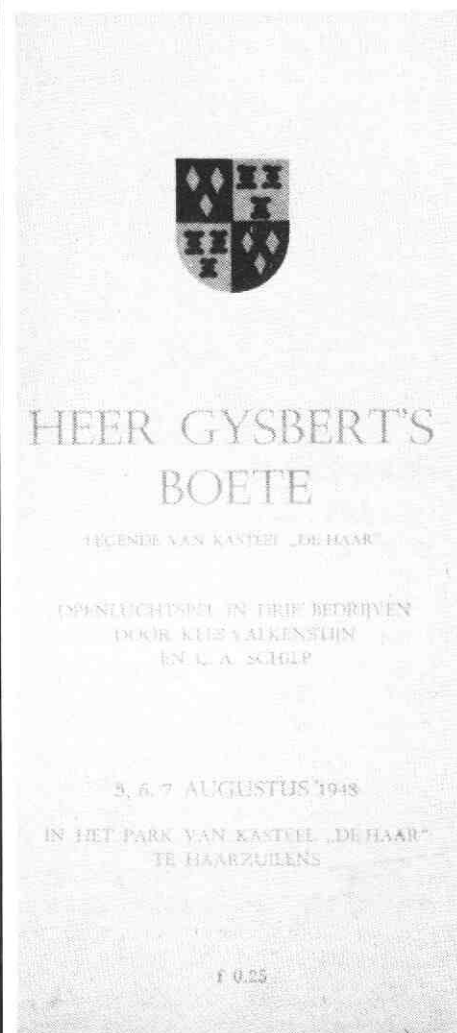
K. Heeringa, Bijdragen tot de geschiedenis der ontginning van het Nedersticht, in

Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde, 6e reeks 8ste deel, 1929

Woordenboek der Nederlandsche Taal, deel IX, 1913

Hoogtekaart van Nederland, Schaal 1 : 10.000, 1967

C. G. Kaakebeen en R. Verdeyen, Esmoreit, 12de druk, 1933

Legende van kasteel "De Haar"

Welkom!

*U bent onze gast vanavond.
En dat stellen we op prijs:
Uw aanwezigheid beschouwen
We als duidelijk bewijs
Dat ons streven Uw waardering,
Met Uw volle steun geniet.
En we hopen dat U daarvan
Goede resultaten ziet.*

*U bent welkom in ons midden.
En we wensen bovendien
Dat U strakjes kunt getuigen:
'k Heb een prachtig spel gezien.
Wij bevelen de omgeving
Die ons hier werd afgestaan.
Voor vanavond in Uw hoede
En Uw goede zorgen aan.*

*Wie als gast zich heeft gedragen.
Neeft de dank van alle mee.
Die U hier begroeten als het
Openlucht-spel-Comité!*

BRUGMANS

Openluchtspel in drie bedrijven

"De minstrelen komen op en zingen een paar drinkliederen, waarbij de heren steeds vrolijker worden. Gijsbert is al lichtelijk beschonken. Midden onder het laatste drinklied, als de ridders het refrein meezingen, behalve Gijsbert die lodderig in zijn beker staart, komt ANSELMUS op".

Regie-instructie in de tekst van vrouwe ELSEBÉE (To Wieman-Versteeg)

5, 6, 7 augustus 1948

Gisbert: *(dubbelslaande tong) Wat doe jij hier schelm?*

Anselmus: *Ik ben, heer*

Gisbert: *Een bedelaar, ja ik zie 't, die ongevraagd op mijn erf komt en om aalmoezen vraagt, of misschien wel mijn kippen steelt of erger nog als wij er niet zijn.*

Tekst uit de legende van kasteel De Haar, een openluchtspel opgevoerd in 1948.

Twee jaar daarvoor werd het openluchtspel "De legende van den Ham" opgevoerd.

Met foto's en delen uit de programmaboekjes geven wij een beeld van beide spelen.

Een beeld dat wij nog completer willen maken met uw foto's, knipsels en de teksten van de spelen; reacties Léon van Esch, Hindersteinlaan 7, Vleuten, telefoon 03407 - 2871.

Mit de historie ...

Ten oosten van Gerverskop, ten westen en noorden van Themaat, en ten zuiden van Gieltjesdorp en Nijkoop, heeft men de Heerlijkheid De Haar, groot twee honderd twee en vijftig morgen, en leenroerig aan den Huize van Vianen, die dezeive van 't Gestigt van Utrecht, houdt. In den jaare 1761, is de Heer Antony Martinus van Zuilen van Nijveld, Heer van Wickerorsel, hier mede beleend.

Het gemeen gevoelen is, dat dit Huis, omtrent het jaar 1162, of 1165, gebouwd, of ten minste bewoond is geworden, door Godschalk, een broeder van Herman, Heer van Woerden ... Men vindt, hier, in 't jaar 174, vier en twintig huizen. Het Huis de Haar legt in een' laaghen Veengrond, welke aan de kleilanden paalt. 't Is een zwaar, onderwetsch gebouw, waar in, zwaare kelders gevonden worden, die in den jaare 1672 en 1673, tot gerangenissen gebruikt werden. Men houdt het voor eene der grootste Ridder-Hofsteden van deeze Provincie

Dit: Hedendaagsche Historie van Alle Volken, XXII. Deel Te Amsterdam bij de Wed. Isaak Tinon, MDCCLXXII. Met Privilegie.

Voor elke gelegenheid

kunt U beschikken over een originele en goedberijmde tekst. Brugmans doet 't!

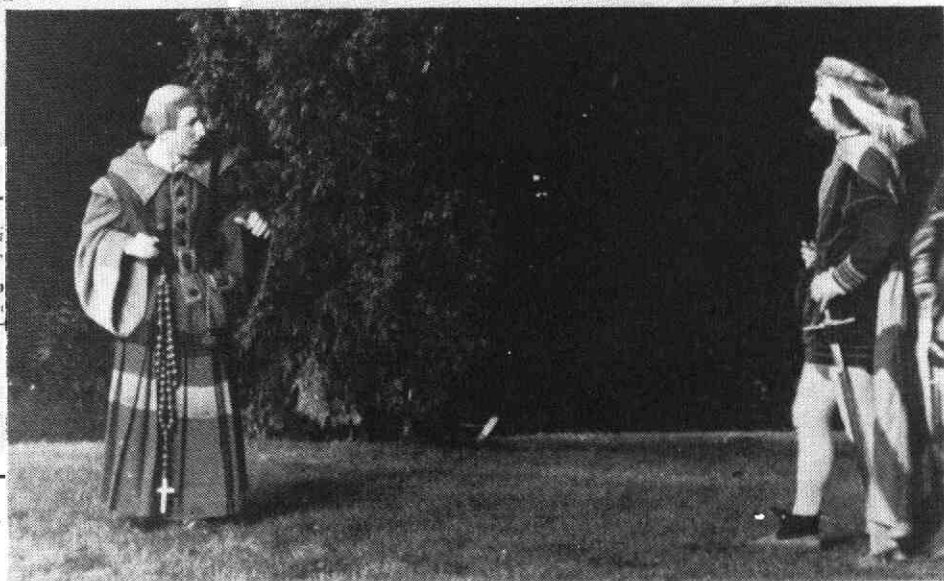
De Meern - Telefoon 325

SIER-SMEEDWERK maakt niet in J. C. VAN DIJK in VLEUTEN doet 't! - TELEFON 325
SMEEDERIJ - HANDEL IN: Landbouwwerktuigen, Spuituigen, Wasmachines etc. - Aanleg van centrale v

VOOR GOED SCHOEISEL

naar G. H. v. d. BERG - VLEUTEN

Dit bespaart TIJD en REIS

Rechts: Heer Gijsbert van de Haar = Kees Wieman.

Links: Broeder Anselmus = Cor Niessen.

« Van links naar rechts:

Vrouw Elsebé = To Wieman - Versteeg.

Heer Gijsbert van de Haar = Kees Wieman.

Dirk van Zuylen van Harmelen = Wim Verder.

Willem van Vleuten = Ties Ver steeg.

Op de achtergrond: Heer Gijsbert = Kees Wieman.

Knielend: Werner, zijn zoon = Jos v. Dijk en

Vrouw Elsebé = To Wieman-Versteeg.

Liggend: Broeder Anselmus = Cor Niessen. »

Voerwoord

Wanneer ik een inleiding ga schrijven voor het spel, dat thans vertoort wordt, moet ik terug gaan tot 1946, toen in Vleuten, aan de voet van de oude historische Hamtoren, de Legende van de Hamtoren werd gespeeld. Dit spel, geschreven en geregiseerd door de Heer C. A. Schilj, is een groot succes geworden, waardoor het enthousiasme der spelers daarbuiten leefde de wens, dat het niet bij de Kring der spelers, doch ook levende gedacht werd geuit: waar zou een tweede spel beter gespeeld kunnen worden dan in de nabijheid van het kasteel „de Haar“ te Haarlem, een spel van ridders en jonkvrouwen uit de oude en rijke geschiedenis van deze ridderveste, met als decor het Kasteel zelf.

Het vorige jaar kon om allerlei redenen van dit plan niets komen, maar de Idee werd niet losgelaten en dit jaar werden bijtijds voorbereidingen getroffen.

De kasteelheer, Egmont Baron van Zuilen van Nijvelt van de Haar, op de hoogte gebracht van de plannen, stelde enthousiast het terrein ter beschikking.

Het inmiddels opgerichte openluchtspelcomité „Vleuten-Haarzuilens“ ondervond de grootste medewerking.

Toen financieel een beroep werd gedaan op de inwoners van Haarlem, zuilens en Vleuten bleef ook dit niet onbeantwoord.

VLEUTEN

EXE AUTO'S

203 - 203

203 - 203

Taxi!!

lkaar!

75

traties

(B.)

V. A. K. B.

systemen.

In Heer Gysbert's tijd . . .

gebruikte men nog Zonnewijzers! Maar nu zou hij zich ongetwijfeld een uitstekend uurwerk aangeschaft hebben!!

Wij hebben een enorme sortering in

**Horloges, Wekkers, Klokken (ook electr.)
voorts in Brillen, Goud, Zilver en Religieuze
artikelen, - Specialiteit in Trouw- en Ver-
lovingsringen.**

Alleen te kwaliteit — Het laagst geprijsd!

VELTKAMP

DE MEERN, TELEFOON 205

Zo is het mogelijk geworden, dat dit spel kan worden opgevoerd op een der mooiste plekken aan de voet van het vermaarde kasteel.

De aanvankelijke opzet werd gevolgd: een episode uit de geschiedenis van het kasteel, historie waar de legende van het kasteel doorheen speelt.

De Heer Kees Valkenstijn te Vleuten, vertrouwd als geen ander met de historie van deze omgeving, werd bereid gevonden de opzet verder te ontwikkelen en tot een „scenario“ uit te bouwen, waarop door den Heer C. A. Schilp in eigen geest werd voortgewerkt.

Zo ontstond „Heer Gysbert's boete“, legende van het Kasteel de Haar.

Het bleek al spoedig, dat het enthousiasme van de spelers van de „Legende van de Hamtoren“ nog geenszins was gedoofd. De meeste spelers van toen stelden zich, na eerste oproep, ook nu weer beschikbaar en deze kern kon gelukkig met een aantal anderen, niet minder enthousiast, worden aangevuld.

Het kostte niet veel moeite het Koninklijk Utrechts Mannenkoor „Euterpe“, welke goede relaties met het Kasteel en de Kasteelheer onderhoudt, over te halen om dit spel op te luisteren met zang.

Mevrouw Sterk te Haarzuilens werd bereid gevonden de leiding te nemen bij het instuderen van boerendansen.

Tenslotte mag ik niet verzuimen de medewerking te televeren van de Kasteelruiters, die in 1946 zo'n belangrijk aandeel namen in het geheel. Wat toch zou een openluchtspel zijn zonder ruiters, zonder paarden.

Moge dit openluchtspel, voor de opvoering waarvan de organisatoren, spelers en medewerkers geen moeite hebben gespaard, voor allen, die het zien, een genot zijn voor oog en oor.

J. H. VAN DER HEIDE.

Burgemeester van Vleuten en Haarzuilens, Voorzitter van het Openluchtspelcomité.

„Stichtsche Postzegelhandel“

Inhoud van het Spel

De kern van dit spel, geboren uit samenwerking en overleg, bestaat uit een oude legende, volgens welke een kasteelheer uit de 15e eeuw, Gysbert van de Haar, op ruwe wijze een oude bedelmonnik van zijn erf joeg. Toen deze even later dood het kasteel werd binnengedragen, groeide in Gysbert angst en wroeging, en een boetedoening was het gevolg.

Om voor de moderne toeschouwer wroeging, angst en schuldgevoel aannemelijker te maken, is ook de dood van Gysbert's zoon, de kleine Werner, in verband gebracht met de eerste daad.

Zo is het begrijpelijk, dat Gysbert tenslotte huis en familie verlaat, om in een klooster, var in het Zuiden, rust en vrede te vinden. Na maanden sterft hij.

Het leven op het kasteel is inmiddels voortgegaan en, mogen de eerste twee bedrijven uiteraard een wat sombere trek vertonen, in het laatste bedrijf, waar een bruiloft gevierd wordt, overheerst de vreugde, zij het, dat het verhaal der minstrelen ook hier een zekere schaduw werpt.

EERSTE BEDRIJF

In het eerste bedrijf, ingeleid door zang van „Euterpe“, maakt men kennis met de bewoners van het kasteel en met de oude bedelmonnik Anselmus, in zijn vriendschap voor Werner, Gysbert's enige zoon. Wij maken het drinkgelag van de ridders mee, teruggekeerd van de wolvenjacht. Als de wijnkan wat te overvloedig rond gegaan en de vreugde hem niet herkent, van het erf te worden gejaagd. Even later verkeert de stemming in de grootste verslagenheid: de bedelmonnik wordt dood binnengedragen door enige dorpers, die hem vonden naast de weg, met het hoofd in het water. Als alle anderen weg zijn, blijft Gysbert achter, overgelaten aan wroeging en berouw.

TWEDE BEDRIJF

In het tweede bedrijf verwacht men het bezoek van de Domproost van Utrecht, een oud vriend van het kasteel. Het blijkt, dat ook Werner een gewelddadige dood is gestorven, waaraan Gysbert zich eveneens, zij het zijdelings, schuldig voelt. In zijn eenzaamheid is hij ten prooi aan kwellende visioenen. Niemand kan hem zibringen, ook de Domproost niet, van zijn voornemen, om een bedevaart te ondernemen naar een Franciscaner

klooster in Brabant. Hij kan zelfs niet beloven in elk geval terug te keren. En zo laat hij zijn vrouw en dochter achter, onder de hoede van zijn broer Jan van de Haar.

DERDE BEDRIJF

Het derde bedrijf, geruime tijd later, geeft de bruiloft weer van Josine, dochter van Gysbert en Elsebé van de Haar, met Dirk van Zuylen van Harmelen. Alle ridderlijke vrienden maken het feest mee en de bewoners van het dorp komen gelukwensen, met aan het hoofd Barnier van Wel, boer en schout van het dorp, vergezeld van zijn vrouw, rap genoeg van tong, ondanks de aanwezigheid van het hoge gezelschap.

Een paar minstreels luisteren het feest op. Dan doet een van de gasten het verhaal van de dood van Gysbert, maar een ander heit de weemoed, hierdoor ontstaan, weer op door een profetie omtrent het kasteel zelf, dat, al schoon jarenlang ruine, zich uit zijn staat van verval in volle glorie weer verheffen zal, het nageslacht een trutse getuigenis biedend van oude riddergrootheid.

We zijn er ons zeer wel van bewust, dat op de historische stijl in meer dan één geval aanmerking is te maken. Natuurlijk is ons streven geweest in deze richting zuiverheid zoveel mogelijk te benaderen, maar allerlei omstandigheden zijn oorzaak, dat wij hierin niet ten volle zijn geslaagd. Dit geldt voor bepaalde elementen in het stuk; het geldt evenzeer de zang, die aan het stuk vooraf gaat. De welwillende beoordelaar moge het voor lief nemen, dat wij hier in overleg met de Dirigent nummers hebben uitgekozen, die, hoewel zij niet uit die tijd stammen, toch de stemming en sfeer zo dicht mogelijk nabij komen.

C. A. SCHILP.

Voor al Uw reizen . . .

De Haas' Touringcars

ritten in binnen en buitenland!

AAS - Kockengen, Tel. 2 - Vleuten, Tel 244

Heel Nederland wacht op het Marshall-plan!

Is er voor U óók een Auto-cl in de maak of onderweg?

Laat

Vleuten

Links: Jan van de Haar = Jan van der Meer.

Rechts: Vrouwe Elsebé = To Wieman-Versteeg.

Heer Gysbert's Boete

MEDESPELENDEN

HEER GYSBERT VAN DE HAAR
VROUWE ELSEBEE
JOSINE VAN DE HAAR

WERNER
MAJOR DOMUS
ROGIER
ANSELMUS
DOMPROOST VAN UTRECHT
DIRK VAN ZUYLEN VAN HARMELLEN
JAN VAN DE HAAR
WILLEM VAN VLEUTEN
MELIS UTENENGH
ABT VAN HET FRANCISCANERKLOOSTER
FANTOOM
SCHOUT VAN HET DORP
VROUW VAN DE SCHOUT
MARGARETHA VAN ZUYLEN
ELISABETH VAN UTENENGH
ADELHEID VAN VLEUTEN
1e MINSTREEL
2e MINSTREEL
Knechten

ZOONS VAN DE SCHOUT

DORPER
RIDDELS OP DE JACHT
MONNIKEN
DOCHTERS VAN DE SCHOUT EN
BOERENZOOIS
VENDELZWAAIERS

Cees Wieman.
To Wieman - Versteeg.
Annie v. d. Bosch -
van Gisbergen.
Jos van Dijk.
Ger. van Maanen.
Jan Teunissen.
Cor Niessen.
Cees van Gisbergen.
Wim Verder.
Jan van der Meer.
Martien Versteeg.
Henk Wittawaal.
Reijer van Woudenberg.
Ria Sterk - v. d. Linden.
Nic. Boeijen.
Anne v. d. Meer.
Stiena v. d. Beek.
Elly van de Heerik.
Ria Sterk - v. d. Linden.
Cor Niessen.
Ad Verhoel.
Nic. van Dommelen.
Piet Versteeg.
Jan van Breukelen.
Ad van de Pol.
Jo Wieman.
„Kasteelruiters“.
Zangers van „Eutorpe“.
Dansgroep o.l.v. Mevr.
Sterk.

COSTUMES EN GRIME: Gerritsen & Zn., Amsterdam.
VERLICHTING: Mulder, Harmelen.
ENTOURAGE EN TECHNISCHE LEIDING Theo Sterk.

Dit spel werd georganiseerd door het

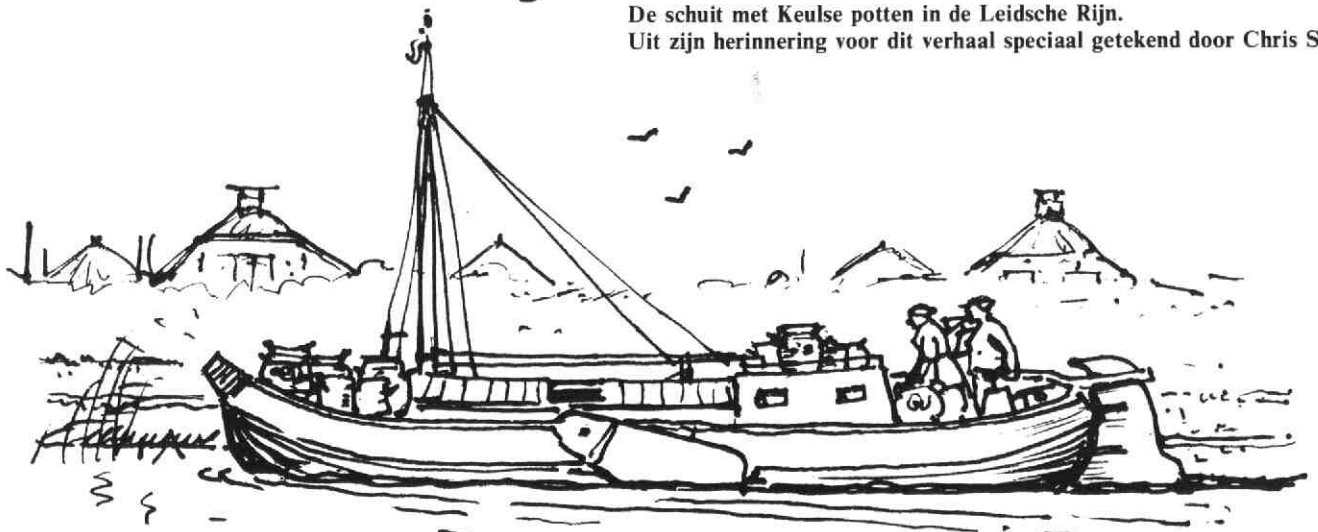
Openluchtspel comité VLEUTEN - HAARZUILENS; dat als volgt is samengesteld:

E. BARON VAN ZUIJLEN VAN NIJEVELT
VAN DE HAAR, Ere-Voorzitter.
J. H. VAN DER HEIDE, Voorzitter,
Burgemeester van Vleuten en Haarzuilens.
J. J. TH. SPRONG, Secretaris, Vleuten.
W. J. W. VAN GISBERGEN, Penningmeester,
Haarzuilens.
H. DE GREEF, Haarzuilens.
Dr. P. J. M. FIZAAN, Vleuten.
A. M. A. SCHUURS, Vleuten.
J. G. VERSTEEG, Haarzuilens.
Mej. A. DE GREEF, Haarzuilens.
W. J. ROYAARDS, Vleuten.
L. C. BROEKHUIJSE, Haarzuilens.
D. LOENEN, Vleuten.
TH. STERK, Haarzuilens.

J. W. VAN DOMMELEN - Haarzuilens
BROOD-, KOEK- EN BANKETBAKKERIJ
Specialiteit in gevulde koeken en gebak!

Een boekje open over de Strijkviertel.

De schuit met Keulse potten in de Leidsche Rijn.
Uit zijn herinnering voor dit verhaal speciaal getekend door Chris Schut.

door

H. J. van der Weiden - van den Brink

Wie nú als bezoeker of passant over de brede, geasfalteerde en goed verlichte Strijkviertel rijdt, zal zich niet of nauwelijks de situatie van ruim 50 jaar geleden kunnen voorstellen of herinneren, die zoveel verschilt van de tegenwoordige toestand.

Aangezien ik er in 1928 ben geboren en er, tot ik in 1952 trouwde - dus bijna een kwart eeuw - onafgebroken heb gewoond, ben ik in mijn herinnering gaan graven en heb wat boven kwam, op papier gezet.

Nadat mijn ouders, Johannes van den Brink en Theodora Glissenaar, na hun huwelijk in 1915, eerst enige tijd op De Meern in de sigarenwinkel aan de Zandweg (later G. Hansen en postkantoor) en een aantal jaren in de Groenendijk hadden gewoond, kocht mijn vader in 1926 een "perceel weiland te Oudenrijn aan den Strijkviertel, kadastraal bekend Gemeente Oudenrijn Sectie A nummer 134, ter grootte van een hectare, zestien aren, tachtig centiaaren" en liet daarop een dubbel woonhuis met stenen schuur bouwen.

Postkantoor, De Meern

Het postkantoor op De Meern, annex sigarenwinkel, eind 50-er jaren. Foto Jan Verheul.

Op dat moment was dat aan de rechterkant van de weg - behalve "Tjepma" - het enige huis, terwijl aan de linkerkant alleen de boerderij "Beefland", gelegen aan de Rijksstraatweg en bewoond door Jan Oskam en later door de familie C. Oostveen, en helemaal achteraan de boerderij van Willem van Veen, stonden.

Aanvankelijk bleef de grond rondom het huis als weiland in gebruik en liepen er enkele koeien en schapen; later plantte mijn vader er vruchtbomen - appels, peren en pruimen -, met nog later aardbeien als onderbeplanting.

Het fruit werd op de veilingdagen opgehaald door de firma Jo van Dijk uit Harmelen. Mijn vader hing dan op 'n afgesproken plaats een veilingkist of een jute zak op een paal langs de Rijksstraatweg en de transporteur wist dat hij even op de Strijkviertel aan moest om de oogst op te halen voor de veiling.

Als burens herinner ik mij nog vaag de familie A. Kooiman en heel duidelijk de familie C. Schwarze. Eerder waren dat de families van Maurik, van Dijk en Meerveld.

Waterleiding en electriciteit waren in de allereerste periode niet voorhanden omdat ons huis te ver (ca 500 meter) van de andere bebouwing afstond en de aanleg daardoor te kostbaar was voor de gemeente. Geen nood, met een petroleumlamp was het ook heel erg gezellig en de pomp gaf - meestal - prima water; er werd ook lang op petroleumstellen gekookt. De was werd in de sloot gespoeld, maar omdat het water nogal ijzerhoudend was, werden de lakens en de slopen wel eens wat gelig; dan kwamen het zakje Reckitt's blauw en het bleekveld er aan te pas en werd alles weer hagelwit. Later kregen we wél wa-

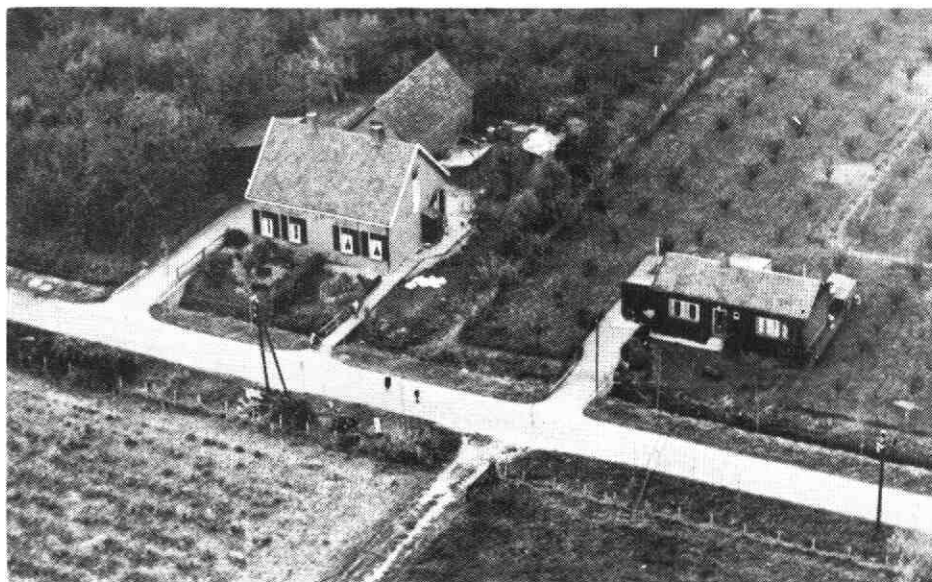
terleiding en elektrisch licht (ik vermoed rond 1934) toen er voor de familie Th. Jongerius - Hilhorst een huis werd gebouwd tussen "Tjepma" en ons in. Ook begon Dorus Jongerius daar 'n fruit- en groentekwekerij.

Rustig was 't er natuurlijk wél en héél mooi, vooral in het voorjaar als er grote bossen dotterbloemen en gele lissen langs de slootkanten stonden, de boterbloem, pinksterbloem en het speenkruid bloeiden en de rose en witte meidoorn in volle pracht stonden. Het water was toen trouwens heel helder en je kon alle planten en diertjes op de bodem zien. Zo o.a. ook het kikkerdril, dat in grote plakaten tegen de oppervlakte dreef; één van mijn zussen ging er steevast elk voorjaar met een schepnet en een grote glazen fles op uit om daarvan wat te bemachtigen en thuis de ontwikkeling te kunnen zien van eicel naar dikkop en via kikkervisje naar kikker. Dat was altijd heel fascinerend.

De sloten werden om de zóveel tijd grondig uitgediept en dat was destijds een heel zwaar karwei. Mannen met

Luchtfoto van ca 1952.

De linkerhelft van het dubbel woonhuis werd bewoond door de familie Joh. van den Brink, de rechterhelft door de familie C. Schwarze. Geheel rechts het in 1946 gebouwde houten huis, bewoond door de familie W. Vermeent.

klomplaaizen aan waren daar dagen, soms weken mee bezig; zij zetten een stuk sloot af met planken, hoosden met een houten schop het water eruit en konden dan beginnen met baggeren. Was een stuk klaar, dan werden er ca 25 meter verderop planken in de sloot gezet en dan pas de eerste weggehaald; het water liep vanzelf in het uitgediepte gedeelte en er hoefde dan niet of nauwelijks gehoosd te worden. Heel zwaar werk dus en de blauw-emaille kruikjes met koffie kwamen vaak tevoorschijn om de keel te smeren.

Net als nu was de Strijkviertel een lange, rechte weg, maar dat is dan ook de enige gelijkenis, want hij was maar half zo breed als nu, met aan beide zijden een brede grasberm en sloot en hoge populieren.

Bovendien was de bovenlaag een mengsel van zand, kolenas en sintels, met veel kuilen erin, die bij regenweer in kleine oceanen veranderden, waardoor je met hink-stap sprongen moest proberen met droge voeten thuis te komen. In de zomer was de weg kurkdroog en lag er een dikke laag grijs stof op, die bij elk passerend voertuig - in die tijd meestal paard en wagen - hoog opwolkte, zodat

je geen hand voor ogen kon zien en het fluitekruid in de berm van wit in grijs veranderde.

Vooraf in de hooitijd was het er een drukte van belang als de boeren hun hoog opgetaste wagens op tijd binnen wilden halen. Daar reden dan de wagens van C. Oostveen, J. Oostrom, P. Verhoef, G. van Soest, C. van Beek, A. Oostveen, G. Miltenbrug en D. Broekhuizen; zij hadden allen land op Heycop.

Ook gingen er verschillenden naar Heycop om te melken en naast de boerenwagens zag je dan ook vaak de driewielige kar met bussen erop voorbij komen, de voerman op de bok, de helper(s) meest op de achterkant met bengelende benen.

In de winter - ná de vorstperiode - veranderde de weg in een modderige brij, waardoor je soms genoodzaakt was klompen of laarzen aan te doen tot aan de Rijksstraatweg en die daar te verwisselen voor schoenen, wilde je met enigszins toonbare voeten in de "bewoonde wereld" komen.

Willem Nieuwhoff was in die tijd de

kantonnier en hij dempte de grootste gaten af en toe met wat puin of grind; veel andere middelen stonden hem niet ten dienste om de weg normaal begaanbaar te houden.

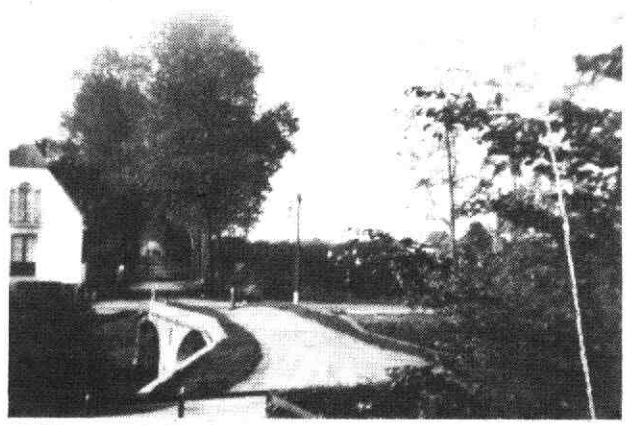
Moest je in de avond thuiskomen, dan kon je helemaal niet zien waar je liep, want de verlichting bestond uit 3 lantarens, te weten één helemaal vooraan, één ter hoogte van "Tjepma" en één schuin tegenover ons huis en dan verder geen enkele meer, zodat het tot aan de Heycopperkade aardedonker was.

Daar (aan de Heycopperkade) woonden de families David en Kees van Veen en Dorus en Toon Huiden. Van deze twee arriveerde de familie Huiden als eerste op Heycop, want in 1897 liet Gerrit Huiden een boerderij bouwen, 'n paar honderd meter ten oosten van de Strijkviertel; tot dan woonde hij met zijn gezin aan de Zandweg in het huis waar later de wagenmakerij - nu carrosseriebedrijf - van Jan van Doorn was (is).

Toen Gerrit Huiden in 1937 overleed, bleef Toon met zijn moeder in het ouderlijk huis wonen, waar hij in 1899 geboren was.

Hooioogst. De wagen komt het erf van C. van Beek oprijden.

Kijkje vanaf de Zandweg, over de Gooisebrug, de Strijkviertel in. Links de boerderij Beefland.

De driewielige melkkar. Op deze foto, uit 1949, zijn v.l.n.r. te zien Frans Kunneman, Gert Miltenburg en zijn vrouw en nog een evacué uit Brunssum.

Henny van den Brink, de schrijfster van dit verhaal, op 6-jarige leeftijd, toen de Strijkviertel nog weiland was.

De in 1897 door Gerrit Huiden gebouwde boerderij aan de Heycopperkade; afgebroken in 1974

Dorus Huiden bouwde een huis ca 50 meter ten westen van de Strijkviertel; zijn vrouw en één van zijn kinderen met gezin wonen daar nog steeds op hetzelfde erf.

Nadat in 1944 ook de weduwe van Gerrit Huiden (Hendrika Pouw) overleed, kwam Riek Huiden om haar oom Toon te helpen in huishouding en bedrijf.

In 1962 kwam er 'n derde persoon bij; dat was Simon Rijker, die op 17 januari met Riek trouwde.

De boerderij uit 1897 is 10 jaar geleden afgebroken en een nieuw huis, met weids uitzicht over de polder, is er naast gezet.

Dat er daar ook nog 'n paar percelen griend waren, weet ik nog, maar dat er ook een eendenkooi was, heb ik alleen "van horen zeggen".

In 1910 kwam de familie Jan van Veen Sr, vanuit de Waterstraat in Wijk C te Utrecht, wonen in de boerderij aan de Strijkviertel, die in 1875 door de heer Vonk was gebouwd.

Bij zijn overlijden in 1925 werd de indeling van het huis wat veranderd en een serre aangebouwd, waar zijn vrouw en zijn dochter Neeltje bleven wonen, terwijl zijn zoon Willem van Veen, gehuwd met Willemijntje van Oosterom, de andere helft van het huis bewoonde en het bedrijf voerde. Twee andere zoons, t.w. David en Kees, vestigden zich als boeren op de Heycopperkade in 1926 en hun bedrijven worden tot op heden nog steeds gerund door hun kinderen en/of kleinkinderen.

Ook op de Strijkviertel kwam een volgende generatie, want ná het overlijden

van resp. de grootmoeder en tante Neeltje, ging in 1944 het pasgehewe paar Jan van Veen - de melkboer - en Marie Nieuwhoff er wonen, waar zij bleven tot 1953. Nóg woont er - en alsinds bijna 60 jaren dus - de vrouw van Willem van Veen, nu samen met haar dochter.

Op de plaats waar nu de rijksweg loopt, stond vroeger nog een witte boerderij, bewoond door de familie Westerhout; deze werd rond 1936 afgebroken omdat dáár precies het viaduct over de Strijkviertel was gepland.

Ook al woonden we tamelijk afgelegen, we hoefden nergens gebrek aan te hebben, want de leveranciers van alle levensmiddelen kwamen dagelijks of wekelijks aan de deur.

Allereerst was daar Jan van Veen, die elke dag van Heycop kwam met zijn blauw en wit geschilderde wagen met paard ervoor en de verse melk uitventte. Jong en vriendelijk en met de mondharmonica op zak, waarop hij nog wel eens een deuntje wilde spelen als dat zo uitkwam.

Verder noem ik de firma Erné, waarvan eerst Aart en later Jo elke dag met de bakfiets brood kwam bezorgen; ook "in de polder", zoals de Heycopperkade wel genoemd werd, hadden zij klanten. Ook de heer Rijksen staat mij nog duidelijk voor de geest, zoals hij met zijn transportfiets met grote mand erop over de Strijkviertel fietste. In de zomer gekleed in korte donkergrijze of khakikleurige kruideniersjas en in de winter in leren jekker (geloof ik), maar altijd met leren beenkappen aan, kwam hij twee keer per week: éénmaal "horen", éénmaal bezorgen. Dat bezorgen was

dan inclusief het "snoepje toe", 'n puntzakje met tum-tum, schuimpjes of iets dergelijks.

Wat later had ook Albert Hein vanuit Utrecht al de weg naar de Strijkviertel gevonden en ook dát was: éénmaal horen en éénmaal bezorgen, alles op de fiets en rustig; tijd kostte toen nog niet zoveel geld!

Bakker Oskam had zijn bakkerij aan de Zandweg, ongeveer halverwege de Gooise brug en de Stadsdam, en ook hij bediende zijn klanten prima per transportfiets.

Voor kruidenierswaren kon je trouwens ook altijd terecht bij Geert Stitselaar aan de Zandweg, ongeveer 200 meter vanaf de Gooise brug, richting De Meern.

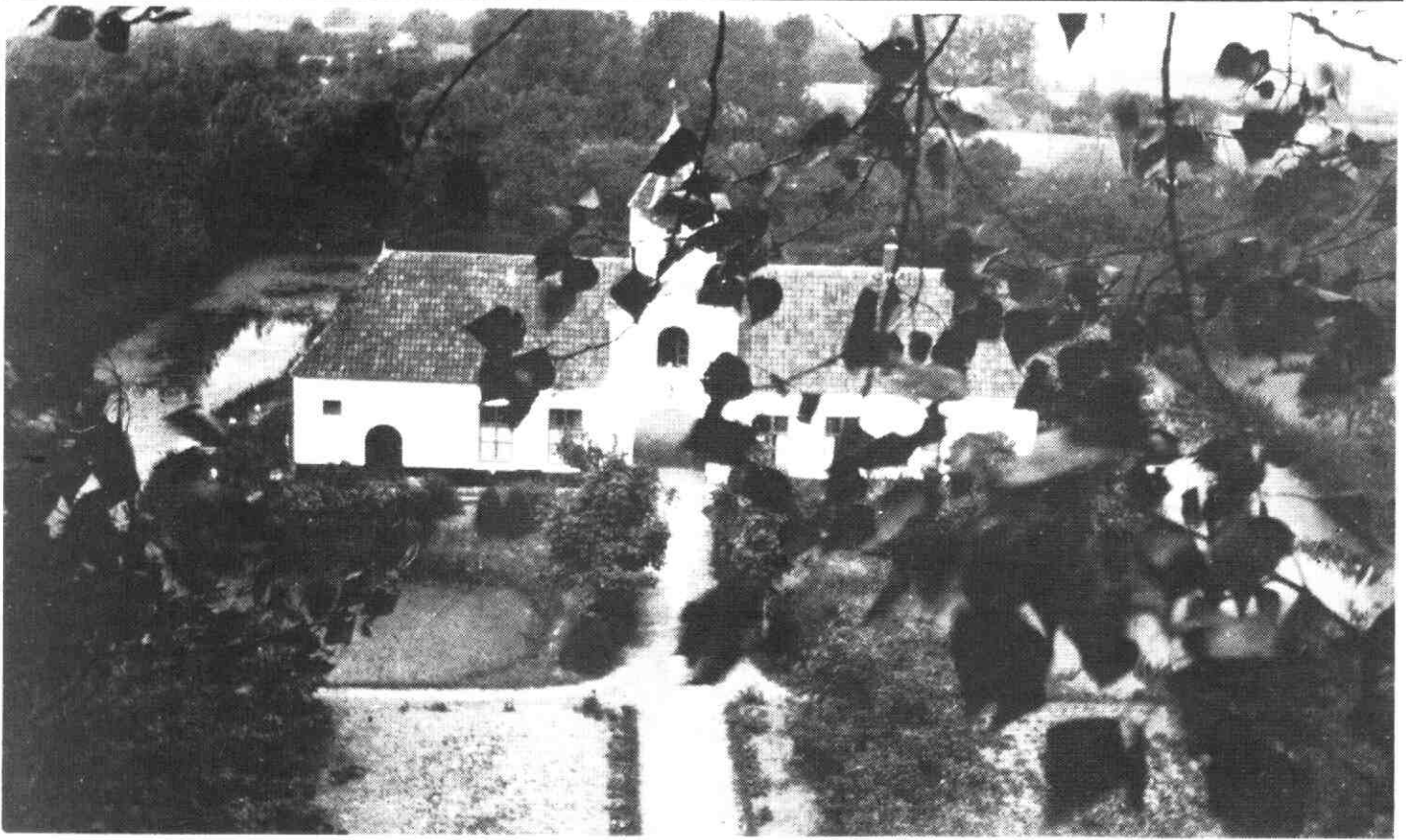
Bij Arie Baas, die naast P. Verhoef woonde, tussen de Gooise brug en de Stadsdam kon je je schoenen laten repareren.

Toon Huiden haalt schillen op in de Meerndijk (ca 1956). De foto is genomen ter hoogte van Kobus de Graaf; het oude huis van Klaas Steenders is nog net te zien.

Als "pakmof" (waar komt die naam vandaan?) kwam Piet van der Louw aan de deur met lappen stof: flanel voor hemden, blauwe katoen voor kielen, witte voor lakens en slopen, en wat er verder nodig was.

'n Bijzondere figuur ook was Adriaan(?) van Ingen, die met zijn bakfiets, volgeladen met potten en pannen, aardewerk, petroleumstellen, ijzerwaren en wat al niet meer "de boer op ging". Hij introduceerde zichzelf dan meestal met de zin: "hier staat van Ingen weer voor de deur te springen". Soms rammelde hij

Het poortgebouw van Tjepma, gezien vanuit een hoge populier aan de Strijkviertel. Foto Chris Schut.

eens flink bij ons aan het theeblad zodat de kopjes rinkelden en zei dan: "gaan die dingen bij jullie nooit kapot?"

Op gezette tijden voer er door de Leidse Rijn een schuit, volgeladen met o.a. Keulse potten; deze vonden gretig aftrek ten behoeve van de inmaak.

Ook de post werd ons keurig thuisbezorgd en het is jarenlang Th  Bauhaus geweest, die de brieven en ansichten te bestemder plaatse bracht.

Met de voorbereidingen voor de aanleg van Rijksweg 12 Utrecht - Den Haag, die op 25 - 11 - '39 geopend werd, kwam er een grote bedrijvigheid op de Strijkviertel. De firma J. Broekhoven was de aannemer en startte rond 1937 met de werkzaamheden; deze had veel eigen mensen die met elk karwei meetrokken en ik herinner mij nog wel 'n paar mensen uit Drente. Voor 'n paar gezinnen, te weten de families Kloeck en Danckaert, werden er, dicht bij W. van Veen, tijdelijke (houten) huizen gezet, die uitneembaar waren en dus steeds weer op 'n andere plaats dienst konden doen. Allereerst werd 'n aarden wal opgeworpen op een stuk grond dat voorheen weiland van C. Oostveen was, waarna er zand uit de grond opgezogen en op een groot terrein binnen de wal gespoten werd. Later werd dit, na droging, met grote vrachtauto's afgevoerd naar "de

nieuwe weg".

Toen de weg in 1939 klaar was, bleef de Strijkviertel Plas over als erfenis; heel diep en ideaal viswater; mijn vader heeft er vele uren doorgebracht en er menige snoek en karper gevangen.

Behalve vissen had mijn vader n g een "hobby" van de Batavieren overgenomen, nl. jagen. Natuurlijk ging het er in eerste instantie om een haasje in de pan te krijgen, maar 't was bovendien een sport om dat te doen zonder door de

De Strijkviertel in 1966, toen de industrialisatie al een flink eind op gang was. Luchtfoto Klaas Nanning.

veldwachter of gemeente-politie gesnapt te worden. En dat viel niet mee, als je al als "verdacht" te boek stond. Allerlei foefjës werden er bedacht, zoals doodstil met 'n laken om in de sneeuw zitten, wachtend op 'n nietsvermoedend passerend haas en onzichtbaar voor de dienstdoende veldwachter.

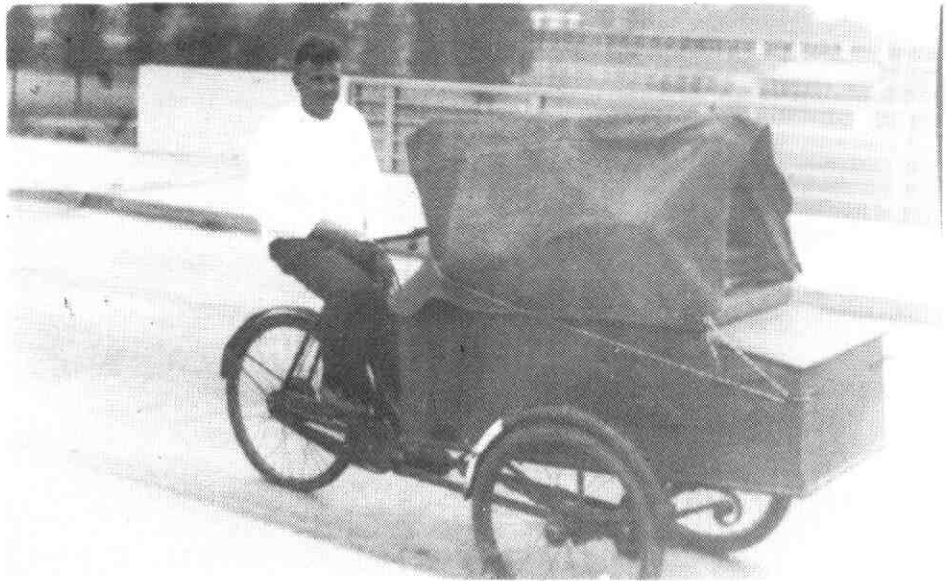
Vooraf met Toon Recourt en Dixhoorn had mijn vader 't nogal eens aan de stok; hij had n.l. wèl een vergunning voor een buks, omdat hij elk jaar een kersenboomgaard pachtte en daarmee dan de hordes spreuwen probeerde te verjagen, maar 't was niet geoorloofd om daar hazen mee te schieten. Met van Bekkum (gemeente-politie) had hij minder moeite, die was, geloof ik, wat minder fanatiek. Toch liep hij natuurlijk een keer tegen de lamp op den duur en kon hij kiezen: boete betalen of "zitten". Mijn vader koos voor "zitten" en volgens zijn verhaal was dat nog niet eens ongezellig, want er was altijd wel 'n ploegje om mee te kaarten en bovendien leerde je van elkaar weer wat manieren om de "tuuten" te vlug af te zijn.

Jan van Veen op de melkwagen waarmee hij vele jaren de melk ventte; de foto werd in 1937 genomen in de Groenedijk. De witte hit heeft hem 11 jaar trouw gediend. Jan was toen 23 jaar; naast hem zijn broer Jaap, die 10 jaar jonger was.

Ook heeft mijn vader, volkomen legaal, honderden mollen gevangen, de huidjes gespannen en gedroogd voor de bontverwerking. Enkele jaren ging dat goed, tot men constateerde dat het mollebont snel vaal werd onder invloed van het daglicht en de mollebontjassen niet meer in trek waren.

In 1946 was er nòg een woning bijgekomen, n.l. een houten huis op het land van Bertus Kuus, tussen Jongerius en Schwarze, gebouwd voor de familie van

Aart Ernè, de bakker, in 1942/1943.

Déze banden waren nog met lucht gevuld; de volgende fase was: houten banden, i.v.m. de oorlog.

den Crommeakker(?), die er maar kort heeft gewoond; daarna woonden Wim en Truus Vermeent - Mandjes er. Het huis werd in 1964 weer afgebroken.

ruimte. Alleen twee oude vruchtbomen - links van nr 27 - kunnen mij nog de plaats wijzen waar vroeger onze burens, de familie Co Schwarze, woonden; verder is er geen enkel herkenningspunt meer.

Dat in 1963 ook het poortgebouw van "Tjepma" werd afgebroken, heb ik altijd erg jammer gevonden; in mijn herinnering was dat een heel mooi plekje en een oase van rust waar altijd de zon scheen en de heer L. Schut, met een strooien hoed op, bezig was in de tuin of boomgaard. In 't voorjaar waren de bomen grote boeketten van witte en rose bloesems en in 't najaar leken de appels lekkerder dan die van thuis, speciaal de grote gele James Grieve. Ik weet nog wel dat er een deel van de gracht werd gedempt, alleen niet wanneer precies, vermoedelijk rond 1936 of 1938. De hele oppervlakte van "Tjepma" was rondom met elzenhout afgezet en een groot ijzeren hek vormde de toegang tot de oprijlaan die recht op de poort aanliep. Van dit alles is nu niets meer te vinden; het stond ongeveer op de plaats waar nu het bedrijf van Bas Jongerius is.

Omdat ik na mijn huwelijk met Theo van der Weiden, in 1952, een aantal jaren op verschillende plaatsen, maar altijd 50 tot 70 kilometer van De Meern, heb gewoond, weet ik niet precies wanneer de industrialisatie van de Strijkviertel is begonnen, maar ik weet wèl dat het in een zeer snel tempo is gegaan. Mijn vader heeft eerst (1961) een groot deel van zijn land verkocht, waar nu Aldipress (nr 31) staat, en later (1970) het woonhuis, dat op den duur ook plaats moest maken voor kantoor- of bedrijfs-

Alleen het huis waar de familie Dorus Jongerius woonde en - zoals gezegd - twee oude vruchtbomen, hebben zich nog kunnen handhaven tussen de verschillende bedrijven.

Officieel orgaan van de Historische Vereniging Vleuten-De Meern-Haarzuilens.
4e jaargang nr. 3, september 1984 © 1984
Verschijnt 4x per jaar.

Ingeschreven in het verenigingsregister van de K.v.K. Utrecht e.o. onder nr. V. 479360

Dagelijks bestuur:

J Schutte, voorzitter
Zandweg 138, 3454 HA De Meern
tel. 03406 - 3216

W. H. Denekamp, sekretaris
Utenhamstraat 5, 3451 BR Vleuten
tel. 03407 - 1948

P. G. de Rooij, penningmeester
't Zand 1, 3451 GP Vleuten
tel. 03407 - 1483

A. J. van Zoeren, vice-voorzitter
Stationsstraat 34, 3451 BZ Vleuten
tel. 03407 - 1263

H. E. J. van Essen, coörd. werkgroepen
Mauritslaan 17, 3454 XP De Meern
tel. 03406 - 2992

Erelid:

Mw. F. van Husen-Wibbeke, Vleuten

Redactie-adres:

Léon van Esch, Hindersteinlaan 7
3451 EV Vleuten
tel. 03407 - 2871

Ledenadministratie/informatie:

Opgeven van nieuwe leden, mutaties en (na)bestellingen bij:
Mw. P. J. de Rooij-Goes, 't Zand 1
3451 GP Vleuten, tel. 03407 - 1483

Kontributie:

De jaarlijkse kontributie bedraagt voor 1984 minimaal f 25,-;
postabonnement f 35,- per jaar

Donateurs:

Minimaal f 12,50 per jaar.

De vereniging heeft rekeningen bij de volgende instellingen:

ABN - De Meern 55.66.33.040
RABO - Vleuten 36.75.17.574
POSTGIRO 2.689.200

- Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uit dit verenigingsorgaan is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

Illustratie voorpagina:

Hoekje uit onze tentoonstelling
"Oude Ambachten" 1982.

LOSSE NUMMERS f 7,50

Van het bestuur

VLEUTEN-DE MEERN-HAARZUILENS
krijgt een streekmuseum!!

Wie wat bewaart die geeft wat!

Onder het kopje "wie wat bewaart die geeft wat" vraagt het bestuur van uw vereniging ditmaal uw bijzondere aandacht voor een heuglijk feit. Sinds juli j.l. beschikt de historische vereniging over een ruim gedeelte van de voormalige boerderij van Van Dijk aan de Thematerweg nr. 17 in Vleuten. Hiermee gaat, althans voorlopig, een lang gekoesterde wens in vervulling om in onze gemeente een streekmuseum op te zet-

ten. Als trouwe lezer(es) van ons blad weet U natuurlijk, dat de vereniging al een heleboel zaken ten geschenke heeft gekregen. Die zijn nu over een groot-aantal adressen opgeslagen, wat natuurlijk niet de bedoeling is. We kunnen nu alles onder één dak brengen. Tegelijkertijd verkeert de vereniging in de comfortabele positie om met het hebben van zo'n mooie ruimte (beschikbaar gesteld door de gemeente als een mooi voor-

In dit nummer

	pag.
- Van het bestuur	225 - 229
- Historische kalender	229
- Kerkelijk geregistreerde buitenlanders in Harmelen en De Meern	230 - 233
- De legende van den Ham	233 - 236
- De Strijkviertel	239 - 240
- Wie wat bewaart, die geeft wat	240
- Bekende dorpsgenoten (Jac. de Bruijn)	242 - 245
- Een telefoon voor hofstede Terweide	246 - 250
- Willibrordkerk Herinnering	250

beeld van: wie wat bewaart die (g)heeft wat) op U, leden en belangstellenden, een beroep te **kunnen** doen met ons een mooi en interessant museum in te richten. Een museum "tot leerlinghe ende vermaeck". Een museum waar het streekeigene in de loop van de geschiedenis tot uitdrukking gebracht kan worden. Met dat begrip "geschiedenis" is iets bijzonders aan de hand. Een enkeling spreekt over zijn levens-ervaringen, een groep of volk spreekt over zijn geschiedenis. De eerste kan slechts uit zijn persoonlijke geheugen putten en is dus door de tijd beperkt, in het tweede geval is er sprake van een kollektief en over de grenzen van de tijd reikend ervaringen-bezit. Uw historische vereniging moet beide bronnen benutten. De interviews met bekende dorpsbewoners, die geregeld in het blad van de vereniging verschijnen, zijn een voorbeeld van vastlegging van recente geschiedenis, opgetekend uit de mond van een dorpsgenoot. Zij hebben de voordelen en kenmerken van het "levende woord" en behoeven door het direkt herkennen van de opgevoerde beelden, relatief slechts weinig illustraties. Het wordt echter anders naarmate we verder teruggaan in de tijd. Het levende woord verstomt en de illustraties krijgen een veel belangrijker taak. Zij dienen als kapstok om het verhaal van bijv. een gemeente aan op te hangen. Bovendien moet dat verhaal dan worden verteld door mensen die die tijd niet zelf hebben meegemaakt. Onder "illustraties" dienen vanzelfsprekend niet alleen foto's, films, prenten of andere afbeeldingen te worden verstaan maar ook en vooral de tastbare herinneringen aan het verleden. Foto's van die tastbare herinneringen plaatsten wij in praktisch alle voorgaande nummers van dit blad. Het zijn de schenkingen die de historische vereniging in de afgelopen drie jaar mocht ontvangen.

Kritisch

Natuurlijk moet de vereniging zich hoeden voor een blindelings eren van een ieder die hen voorging, maar men kan ook niet ontkennen, dat de verworvenheden van onze hedendaagse maatschappij aan onze voorgangers zijn te danken. Een kritische terugblik stelt ons echter in staat onderscheid te maken tussen juiste en onjuiste beslissingen in het verleden en dat is het nu juist wat de geschiedenis als wetenschap zo boeiend maakt. Een volk, dat zijn geschiedenis niet kent, of niet wilt kennen, laat willens en wetens een geweldig brok gemeenschappelijke levenservaring onbenut liggen. De "leerlinghe" kan de funk-

tie hebben van behoeden voor in het verleden gemaakte fouten; bovendien zullen velen zich geregeld afvragen "hoe alles toch zo is gekomen".

Bij het "vermaeck" denke men niet in de eerste plaats, onder meewarig gegniffel, aan de onbeholpenheid van onze voorvaders. Die mensen werkten hard en verrichtten wonderen met de hun ten dienste staande kennis en middelen. Men doet er daarom goed aan het woord vermaak te lezen in zijn oude betekenis van "ontspannend genoeg", maar dat is eigenlijk een overbodige raad voor een ieder die al eens een streekmuseum bezocht.

Kapstok

Uitgaande van de twee basisgegevens, het "verhaal" en de "kapstok", ont kwam uw historische vereniging er niet aan te streven naar het totstand komen van een centrum waar die twee tezamen kunnen worden gebracht, opdat ieder die een warme belangstelling voelt voor het nabije of verre verleden, daar tot zijn genoegten het antwoord kan vinden op zijn vragen.

Streekmuseum!

Het bestaansrecht van de Historische Vereniging Vleuten, De Meern, Haarzuilens is, door de stormachtige groei van het **ledental**, - op dit moment **bijna 700(!)** - wel bewezen en daarmee is de door ons eerder gestelde vraag of onze gemeente een streekmuseum zal krijgen, reeds gedeeltelijk beantwoord. Er zijn, door schenkingen, voortdurend meer bezittingen verworven door uw vereniging, waarvan het vanzelfsprekend niet de bedoeling kan zijn dat ze ergens, voor bijna iedereen onzichtbaar, op een zol-

der worden opgeborgen. Toch behoeft een omvangrijk materieel bezit nog geen recht te verschaffen op een eigen permanente expositieruimte; dáár is meer voor nodig!

Dat méér is zeker aanwezig in het eigene van de streek waarin uw vereniging actief is! Het gebied tussen de stad Utrecht en de grens van de provincie Zuid-Holland (de oude Hollandse grens) was vanouds het toneel waarop menig politiek meningsverschil met de wapens werd uitgevochten. Het was het "niemandslaan" tussen enerzijds de Hollandse steden Woerden en Oudewater, en anderzijds Utrecht, de Stichtse stad bij uitnemendheid. Een scherpe grens was in de vroege Middeleeuwen tussen Holland en 't Sticht niet te trekken en bewoning was vóór ca. 1200 slechts mogelijk op de voor het water veilige stroomruggen van Rijn en IJssel. Pas ná de ontginning van de tussen die stroomruggen gelegen veengebieden en de waterkundige bescherming daarvan, werd het land voor uitgebreidere bewoning en definitieve vestiging geschikt. De explosieve bevolkingstoename van deze

streken, vooral ná de tweede wereldoorlog, stelde het platteland voor nieuwe problemen waarop het nauwelijks direkt een passend antwoord had.

Afvletten

De ontwikkelingen die zich op vele fronten hier hebben voorgedaan, zijn de moeite waard om nader te worden bestudeerd en te worden vastgelegd. Boeiende hoofdstukken zouden geschreven kunnen worden over de geschiedenis van de akkerbouw, de vee-

teelt, de fruitteelt en de invloed daarop van het in vroeger eeuwen veelvuldig plaats gevonden hebbende afgraven (afvletten) van de klei. De stad Utrecht rukte ontstuitbaar naar het westen op; de rijksweg naar Amsterdam (A2) lijkt tot nu toe een onneembare barrière, waarachter het veilig toeven is, maar de geschiedenis van het nu volgebouwde terrein tussen die weg en de oude stad (Lage Weide, Oog in Al, Kanaleneiland (v/h gem. Jutphaas!) moet nog geschreven worden.

Romeinen

De mens pleegt zich vanouds langs wegen en water te verplaatsen. De verbandingen tussen oost en west zijn in onze ogen lange tijd primitief geweest. Wat heeft het in het verleden niet een moeite gekost de vaarweg in die richting open te houden toen de Rijn (en vele andere wateren) allengs meer verzandde. Wij kunnen ons nu niet meer goed voorstellen, dat de Romeinen destijds die Rijn ook in onze streek als een goed verdedigbare grens beschouwden van hun rijk en ten bewijze daarvan ook onder De Meern een castellum, als een schakel in hun grensverdediging, bouwden. De geschiedenis van die land- en waterwegen verdient onze belangstelling, maar vooral is het zaak er voor te zorgen, dat er ruimte beschikbaar komt voor een **permanente expositie** van het Romeins verleden van deze streek. Voorwerpen die anders zouden worden bewaard in de dépôts van archeologische instituten, musea en provincie kunnen bij ons in het streekmuseum tentoongesteld worden!

Platteland?

Ook geologisch is ons gebied bijzonder interessant en "plat" is het allerminst! Ondanks eeuwenlang ingrijpen van de mens zijn hoogteverschillen meetbaar gebleven in de orde van twee à drie meter. De ontstaanswijze daarvan is echter zeer verschillend met die van de Utrechtse Heuvelrug (ijstijd-stuwwal). De streek hier kende in het verleden ettelijke kastelen (of beter gezegd ridderhofsteden), maar waarom zijn die allen in verval geraakt? Dat was anders ten oosten van de stad Utrecht waar ze, toen het kasteelkarakter niet meer in de tijd paste, werden verbouwd tot buitenplaats. De geschiedenis van onze kastelen moet nodig op schrift worden gesteld, maar dan wel op een andere manier dan tot nu toe gebruikelijk was. Achter de eindeloze opsommingen van eigenaren en bewoners bleven de bouwwerken zelf doorgaans bleke schimmen.

Mensen? Mensen!

Ziehier enkele van de vele onderwerpen die, in het kader van deze streek beschouwd, een gedegen studie verdienen. Maar met studie alleen zijn deze zaken niet afgerond! Uw vereniging streeft ten behoeve van de bedoelde studies naar een goed gedocumenteerde verzameling schriftelijke gegevens en voorwerpen uit voorbije tijden, maar er zou iets zeer essentieels ontbreken als niet tevens de volle aandacht wordt gericht op de mensen die, in hun handel en wandel, die tijd meemaakten. Wat waren het voor mensen en hoe leefden zij, de grondbezitters, de (pacht)boeren, vletters, handwerkslieden, tuinders, hoveniers, kooikers, boerenknechts-en meiden. Het is opvallend te zien hoeveel dichter

handen maken immers licht werk! Wij kunnen ons voorstellen, dat ook U zaken die verband houden met de geschiedenis van onze gemeente niet graag verloren ziet gaan. Wij ook niet. Wij doen daarom steeds een beroep op onze leden en dorpsbewoners zaken die daarvoor in aanmerking komen (denk a.u.b. niet te snel, dat het "toch maar oude rommel" is-overleg anders even met ons) nu of in de toekomst bij ons onder te brengen. Kijkt U eens op zolder? En gooit U zeker geen oude foto's c.q. fotoalbums weg! Daarmee gooit U dan ook een waarschijnlijk uniek brokje geschiedenis weg. U kunt, behalve lid worden voor slechts f 25,- per jaar, bij ons contactadres **mw. Nel de Rooij**, 't Zand 1, Vleuten tel. **03407 - 1483**, alle inlichtingen krij-

Wij vragen uw bijzondere aandacht voor **Mathilde Dijker-Papavoine**, die nogmaals, en nu op **dinsdagavond 23 oktober a.s.** in de Schalm in De Meern om 20.00 uur voor onze leden en belangstellenden haar zeer interessante causerie over **kleding door alle eeuwen heen** komt houden. Aan de hand van door haar zelf gemaakte poppen vertelt zij in een avondvullend programma hoe vanaf de middeleeuwen de ontwikkeling van de kleding is geweest. Wij zijn blij haar een tweede keer te hebben kunnen uitnodigen, want overal in het land waar Mathilde "optreedt" is men zeer enthousiast over deze lezing. Anders gezegd: **U mag het deze keer niet missen**. U noteert het toch even op uw kalender, en ook dat het niet alleen een lezing voor dames is? Ook heren zijn van harte welkom, sterker nog, voor hen is het ook erg leerzaam. Wij zien U dus graag 23 oktober a.s. De toegangsprijs bedraagt voor leden en 1 introf 2,50 en voor niet-leden f 5,00.

een verzameling tot de beschouwer komt, als eenvoudige voorwerpen uit het dagelijks leven van de gewone mens er deel van uitmaken. Laat niemand zich dus misleiden met de gedachte dat ons woongebied geen streekeigene geschiedenis zou hebben.

Met uw steun

De Historische Vereniging Vleuten-De Meern-Haarzuilens is bijzonder gelukkig met de warme belangstelling van de Gemeente en de Provincie en met de ruime hulp en medewerking die van die zijde steeds, en nu ook weer in het bijzonder met ons onderkomen, worden verleend.

Maar zonder de daadwerkelijke steun van onze leden kunnen wij, zeker met dit projekt, ook niet.

U steunt ons niet alleen door voorwerpen in eigendom of bruikleen aan ons af te staan ten behoeve van ons museum (... dat er tenslotte voor iedereen zal zijn!), maar ook door ons geregeld te helpen door zo nu en dan "de handen uit de mouwen te steken". In principe willen wij een vaste avond in de week reserveren, waarop iedereen welkom is. Vele

gen over ons museum in oprichting en schenkingen aan onze vereniging in de meest ruime zin van het woord.

Cultuur en Welzijn

Op 1 en 2 september en op 9 september j.l. namen wij deel aan de verenigingsmarkten in resp. de Schalm in De Meern en de Schakel in Vleuten. Het waren erg gezellige markten, waar de goede verstandhouding die onze vereniging met andere verenigingen en instellingen heeft nog eens werd bevestigd. Een prima initiatief.

Interviews

Wie van onze leden heeft overdag tijd voor het ondermeer met behulp van een bandrecorder, maken van interviews met bekende dorpsgenoten, het opsporen van oude foto's en met name het uitzoeken van personen die op die foto's staan? Uw reacties gaarne aan dhr. Gravendeel, tel. 03406 - 1793.

Verzamelbanden

De vereniging heeft nog verzamelbanden in voorraad, misschien een leuk idee voor Sinterklaas(!) Ze kosten f 15,00 per

Vleuten. Gezicht op het dorp.
Tekening in O.I. inkt door D. van der Burg.
1756

JANUAR I

d w d v z z m d w d v z z m d w d v z z m d w d v z z m d w d
 ' 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31

FEBRUAR I

v z z m d w d v z z m d w d v z z m d w d v z z m d w d
 ' 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28

HISTORISCHE
VERENIGING
VLEUTEN
DE MEERN
HAARZUILENS

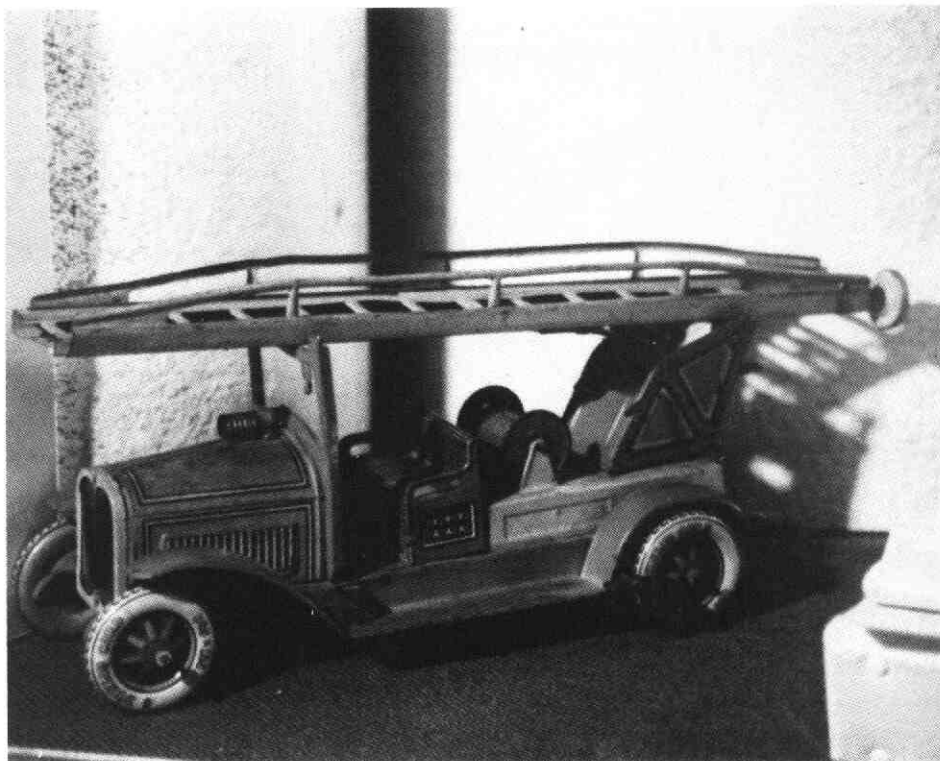
1985

stuk of twee voor f 25,00. Bestellen kunt U ze bij mw. de Rooij.

Tenslotte

Het voorwoord bij deze uitgave is iets langer uitgevallen dan anders gebruikelijk. Aangezien wij nu echter de beschikking hebben over een ruim onderkomen, behoefde dit ruime toelichting. Nu is het woord aan U, leden van onze vereniging of belangstellenden! Help ons nu daadwerkelijk met de oprichting, totstandkoming en instandhouding van het streekmuseum door òf zelf een stukje van uw tijd ter beschikking te stellen van uw vereniging òf door zaken die een relatie hebben met de geschiedenis van onze gemeente in de meest ruime zin van het woord aan ons te schenken dan wel in bruikleen af te staan. Uw reacties zien wij gaarne tegemoet bij de in dit artikel genoemde personen. Bij voorbaat onze welgemeende dank.

J. Schutte, voorzitter.

Kinderspeelgoed anno 1930

Historische Kalender

De activiteiten van uw vereniging kosten **geld**. Het gaat daarbij niet om het aantal arbeidsuren van het kader dat telkens maar weer klaar staat om de meest uiteenlopende karweien te klaren, want dan zouden al uw contributies bij elkaar bij lange na niet voldoende zijn om, zelfs op minimum-loon-basis, de kosten te dekken.

Ons verenigingsblad, waar we terecht trots op zijn, neemt een behoorlijke som voor zijn rekening, maar wij nemen met een "minder" visitekaartje geen genoegen.

Foto-materiaal is duur, maar een goede en uitgebreide fotodocumentatie is voor een historische vereniging simpele noodzaak; en wat zoudt U als lezer zeggen van een artikel zonder illustraties? Archieven zijn in het algemeen kosteloos toegankelijk, maar de copieerkosten zijn hoog.

Een bibliotheek moet worden opge-

bouwd....., en zo kunnen we nog wel even doorgaan.

Het grote project dat ons voor ogen staat, de stichting van een **streekmuseum**, zal ongetwijfeld nog veel meer vergen en dat noodzaakt ons andere bronnen van inkomsten te benutten. Nu zijn wij geen verkoopkantoor, waarbij het er niet toe doet, wát er wordt verkocht, àls er maar wordt verkocht en liefst véél.

Wij willen onze beginselen niet verloochenen en zoveel mogelijk proberen,

ook in "neven-activiteiten", de relatie met de historie te handhaven.

Daarom hebben wij besloten tot de uitgave van een **Historische Kalender** voor het jaar 1985. Die kalender bestaat uit zes bladen, met op elk blad een zorgvuldig uitgevoerde reproductie van een niet algemeen bekende prent van een typisch plekje in de oude gemeenten Vleu-

ten, Haarzuilens, Oudenrijn, Veldhuizen en Harmelen. De hiertoe benodigde foto's werden door ons lid, de fotograaf Léon van Esch, gemaakt van de originele prenten in de verzamelingen van het Rijksarchief te Utrecht en de Heer Carl Siegert te Harmelen. De kalender is gedrukt op een zeer goede kwaliteit papier, passend bij de historische afbeeldingen die U er in vindt. Het formaat is 30 x 40 cm. De prijs bedraagt f 9,75. De opbrengst zal in het bijzonder worden bestemd voor opbouw en inrichting van het museum.

Wij verzoeken u wèl vóór 20 oktober a.s. uw bestelling te plaatsen.

U kunt één of meer kalenders bestellen met de in dit nummer ingevoegde kaart of door een telefoontje naar Mevrouw P. J. de Rooij - Goes, 't Zand 1 te Vleuten; tel. 03407 - 1483.

Kerkelijk geregistreeerde buitenlanders in Harmelen en De Meern

door

Jac. de Bruijn

Opvallend is dat in de periode van ca 1700 tot ca 1830 zoveel personen van Duitse en enkele van Zwitserse komaf in de Trouwboeken van Harmelen en De Meern voorkomen. Ook zijn er - speciaal in De Meern - verscheidene militairen van Engelse origine genoteerd.

We hebben nogal vaak vreemd krijgsvolk over de vloer gehad: huurlingen o.a. uit Hessen-Kassel, een graafschap dat rijke inkomsten verwierf door het verkopen van huurlingen aan vreemde mogendheden. En wie weet niet dat Zwitsers voor veel geld als militair dienst deden?

Raakte men op een of andere wijze uit de krijgsdienst, dan bleef men vaak, o.a. door een huwelijk, hier in de lage landen wonen. Of was er geen geld om terug te keren?

Familie Sentner

Zo onderzocht ik voor een kennis de herkomst van de familie Sentner. In de overlijdensacte van Oswald Zentner wordt als beroep van de overledene opgegeven: gepensioneerde, geboren in het kanton Glarus. Mijn vermoeden ging toen in de richting van Zwitserse soldaten en ja hoor, hij had als soldaat dienst gedaan in het gelicentieerde Regiment Zwitsers van Stockar(d) de Neuforn, dat gelegerd was te Oudewater. In de campagne van 1793 had hij een kwetsuur aan zijn onderbeen opgelopen en was daardoor buiten staat om den lande te kunnen dienen. Een musketkogel had het onderste gedeelte van zijn been verbrijzeld. Na heel wat geschrijf werd hij op 20 - 1 - 1796 gepensioneerd en op 31 - 1 - 1798 kreeg hij een gage van f 91,- per jaar uitgekeerd.

Correspondentie met de Landesbibliothek Glarus leverde een hele stamboom op, waaruit bleek dat de familie afkomstig was uit het bergdorpje Elm bij Glarus, waar, bij een bezoek ter plaatse, bleek dat de voorouders deel uitmaakten van de magistratuur aldaar. Een familie-wapen in de dorpskerk herinnerde hier nog aan.

De eerste nazaten van Oswald Zentner oefenden in Oudewater het beroep uit van baander. Dit was een betrekking in een lijnbaan of touwslagerij. Intussen verholandste de schrijfwijze Zentner tot Sentner.

Op 10 december 1697 trouwden te Harmelen (door Ds G. Cocq, predikant aldaar van 1693 - 1726) de Heer Abraham

Chiernar, van Bern in Zwitserland, Capiteyn van een Compagnie Zwitsers onder 't regiment van de kolonel Murald, garnizoen houdende binnen 's-Hertogenbosch, en juffrouw Helena Tulleken, Jonge Dochter van den Bosch.

Was de volgende huwelijkskandidaat een uitgediende? Ds R. van Oosterhout (predikant te Harmelen van 1786 - 1797) trouwt op 20 december 1789 Johannes Landert, J. M., geboortig van Rorbass in het kanton Zürich, thans wonende te Woerden, en Hanna Ockhuysen, meerderjarige J. D., geboren en wonende te Woerden, nadat behoorlijk bewijs was geleverd dat hunne drie huwelijksvoorstellen onverhinderd te Woerden waren gegaan.

Johan Caspar Fluck

Ook in het Trouwboek van De Meern komt een dergelijk geval voor. In de volgende notitie voelt men reeds iets aan van de Franse geest en de nadering van de invoering van de Burgerlijke Stand. De kerk heeft het niet meer alleen te zeggen. Ds A. A. van Dijk (predikant te De Meern van 1769 - 1813) trouwt op 20 augustus 1797 Johan Caspar Fluck, J. M., geboren in het kanton Zürich in Zwitserland, met Johanna Schouten, weduwe van Jacob van Rossum, na vertoning van attestatie dat hunne drie huwelijksproclamatien te Utrecht van den Stadhuijze zijn afgekondigd, zonder enige verhindering gehad te hebben, dat hunne drie uitroepingen in de ker-

ken der Stad Utrecht geen verhindering gehad hebben, zijn alhier in de huwelijks Staat bevestigd en is van deze inzegening in geschrifte kennis gegeven aan de Municipaliteit van Utrecht.

Waarom Ds I. ter Bruggen (predikant te Harmelen van 1746 - 1776) het volgende in het Trouwboek schrijft is niet duidelijk. Op 20 november 1746 staat: D'Heer Thomas Pieter Bolwerse, Ritmeester onder het regiment van den Prins en Landgrave van Hessen - Philipsdel (d.i. het noordelijk gedeelte van Hessen), met Juffrouw Clasina Keppel, J. D., zijn alhier met attestatie van Bergen op ten Zoom, daar de ondertrouw geschied was, en van Utrecht, getrouwd den . . . (vermoedelijk 20 november).

Met het krijgsvolk kwamen ook andere avonturiers mee. In tijden van werkeloosheid probeerde men vaak elders werk te vinden. Zo zien we de zg. Hannekemaaiers - seizoenarbeiders - uit Westfalen met regelmaat telkenjare terugkomen. Enkelen slagen er in zich hier blijvend te vestigen.

Ik vond in Harmelen een vijftal huwelijken, waarvan de bruidegom uit Lienen (soms foutief Lienne of Liennen geschreven), een plaatsje gelegen in Nordheim - Westfalen aan de zuidkant van het Teutoburgerwoud, afkomstig was.

Evert Jacob Willem Burger

Ds F. van de Nieburg (predikant te Harmelen van 1782 - 1786) schrijft op 31 oktober 1784 in het Trouwboek: Evert Ja-

cob Willem Burger, meerderjarige J.M., geboren te Lienen in het graafschap Tecklenburg, laatst gewoond hebbende te Linschoten, thans te Harmelen, en Elizabeth Sweerink, meerderjarige J. D., geboren te Varseveld, laatst gewoond hebbende te Linschoten, thans te Utrecht, zijn alhier in wettigen ondertrouw opgenomen den 15den oktober 1784. En is aan hun belast dat de drie gewone huwelijkse voorstellingen ook in de kerk te Linschoten en in alle de kerken te Utrecht moeten geschieden en daarvan behoorlijk bewijs op zijn tijd moet worden gebragt, hetwelk geschied zijnde, zijn voornoemde personen getrouwd hier in onze kerke den 31sten oktober 1784.

Dit lijkt mij een duidelijk geval: hij boerenknecht, zij boerenmeid, die daarna een dienstje in de stad vond.

Ds W. Moilives (predikant te Harmelen van 1798 - 1810) trouwt op 2 oktober 1808 Jan Utlaat, J. M., geboren te Lienen in Teclenburg, met Marrigje Zaal, J. D. aan De Meern.

Op 21 april 1809 neemt Ds Moilives Johannes Willem Burger, J. M., geboren te Lienen (was hij familie van Evert Jacob Willem Burger?) in Tecklenburg, en Teuntje van Zuylen, J. D., geboren te Vianen, in ondertrouw op, zijnde beide thans woonachtig in Harmelen. Waar de trouw heeft plaats gehad wordt niet vermeld.

Of Ds J. H. Dumans (predikant te Harmelen van 1826 - 1831) geen Aardrijkskundig Woordenboek of Atlas kon raadplegen om te zien hoe hij "Lienen" moest schrijven, zal wel nooit achterhaald kunnen worden. De ene keer schrijft hij "Lienne", de andere keer "Liennen".

Dat het Burgerlijk Huwelijk kracht heeft gekregen blijkt wel uit zijn boekingen:

D.d. 6 mei 1827 zijn alhier getrouwd Johan Rudolphs Otte, van Lienne, en Maria Christina Kok, van Buren, beide wonende alhier, op vertoon van de trouwacte van de Burgemeester van Harmelen.

D.d. 31 augustus 1828 zijn alhier getrouwd Aermann Heinrich Landwehr, van Liennen, en Wendelina van der Heiden, van Harmelen, op vertoon van de trouwacte van de Burgemeester van Harmelen.

Jan van der Wal

Ook uit het grensgebied - Wezel-Emmerik-Osnabrück-Essen-Elberfeld - trefden we immigranten aan.

Zo trouwt Ds G. Cocq op 27 - 8 - 1708

Hannekemaaiers onderweg, Friesland 1896. Deze drie mannen zijn waarschijnlijk Oost-friese grasmaaiers ("mieren"), onderweg voor hun werk in Friesland. C. W. Allers

het deftige stelletje, de Heer Jan van der Wal, J. M. van Wezel, met Jonkvrouw Elizabeth van Noortwijk. Niet zoals gewoonlijk in een Zondagse dienst, maar op maandag-voormiddag met een extra-ordinaire predikatie.

De trouwpartij van Willem Prast op eerste Kerstdag 1781 wordt door Ds H. van den Bijllaardt (predikant te Harmelen van 1779 - 1782) als volgt aangegetekend: Willem Prast, meerderjarig J. M. te Alpen bij Wezel, thans wonende alhier, en Aagje Versteeg, minderjarige J. D. en wonende alhier, zijn de 7de december in wettige ondertrouw opgenomen met belasting dat de drie gewone huwelijkse voorstellingen ook te Kamerijk, waar de Brudegom laatst gewoond heeft, en te Leiden, waar de bruid kort tevoren gewoond had, geschieden zou, en daarvan behoorlijk in te leveren blijk - hetwelk geschied is - en zijn daarop in den Echt verbonden den 25sten december 1781.

Zes huwelijken

De volgende zes huwelijken werden eveneens te Harmelen gesloten:

1. Uit Emmerik was Diederik Hellevaart afkomstig, die op 4 oktober 1789 door Ds R. van Oosterhout wordt getrouwd met Raamtje Engelina van Grol geboren en wonende te Harmelen.
2. Ds I. ter Bruggen schrijft op 21 - 2 - 1772 in het Trouwboek: Gerrit op ter Heyde, J. M. van Bramsche in Hoost-Osnabrug, en Elisabet Bijsterveld, J. D. van den Indijk, zijn alhier in wettige ondertrouw opgenomen (Bramsche ligt ca 15 km van Osnabrück). Waar ze getrouwd zijn wordt niet vermeld.
3. Catharina van Otterop, J. D. van Essen, dienende in het Gasthuis buiten de Waard (m.i. waarschijnlijk Woerden) liet zich te Harmelen door Ds G. Cocq op 30 juli 1699 in ondertrouw opnemen met Jan van den Hengel, weduwnaar van Deliana van Overhaar, en trouwde op 13 augustus 1699 in de namiddag.
4. Cornelia Goetvolk, weduwe van Pieter Hartsuyker, liet zich door Ds G. Cocq op 25 november 1708 opnieuw in

de echt verbinden met een andere Pieter, nl. Pieter Thijse Hülfe, J. M. van Herbervelt (ik neem aan dat dit een klankverwisseling is met Elberfeld, thans Wuppertal geheten).

De volgende huwelijkscandidaten komen uit midden Duitsland.

5. Ds G. Cocq neemt op 7 augustus 1698 in ondertrouw op Jan Godtfried Dulenborgh, J. M. van Hal in Saxen, met Willempje Dirks Verburch, J. D. van Buurmalsen. Hun drie geboden gaan te Harmelen, maar dan komt de ontvucherende mededeling: hebben haar attestatie niet gehaald (is de trouw om een of andere reden niet doorgegaan?).

6. Dezelfde dominee maakte ook nog het volgende familiedrama mee.

Kaatje Steenvoorde was eerst getrouwd met Meester Jesse (Jessa), chirurgijn te Harmelen. Uit dit huwelijk werden één jongetje en drie meisjes gedoopt. Weduwe geworden, leert ze de Duitser Willem Aroon Lang kennen. Hij staat te boek als J. M. van Stukkart (= Stuttgart) in het land van Wurtemberg (= Württemberg). Hoe kwam deze ongetrouwde jongeman verzeild te Harmelen? Was hij soms eerst bediende bij Meester Jesse? Hij wordt ook chirurgijn genoemd en dit trok wellicht Kaatje aan. Na drie achtereenvolgende huwelijkse voorstellingen trouwen ze op 14 oktober 1725.

Uit hun huwelijk wordt op 27-9-1726 een zoon, genaamd Aaron gedoopt.

Dit huwelijk liep op een of andere wijze stuk, want op 11 april 1727 komt Kaatje Steenvoorde, huisvrouw van den chirurgijn in de kerkeradsvergadering klagen dat haar man haar hadde verlaten en zij deswege niet in staat was om de kost voor haar en hare vijf kinderen te verdienen; dat zij daarenboven tegen mei moest verhuizen en geen huis wist te huren, verzoekende derhalve dat de vergadering haar de behulpzame hand mocht bieden. Voor haar wordt, met medewerking van het Algemeen Armbestuur, een huis gehuurd en haar wordt daarenboven éne gulden per week toegelegd.

Voorjaar 1728 - op 2-2-1728 - komt Kaatje weer ter vergadering en klaagt dat zij niet in staat was hier iets te kunnen winnen: van de wekelijkse bedeling kon zij met haar kinderen niet leven en zij is daarom van plan in Utrecht te gaan wonen, waar wellicht werk voor haar is te vinden. Ze krijgt voorlopig 8 stuivers per week méér en op haar verzoek krijgt ze voor Utrecht een Acte van Indemniteit mee (dit was een soort garantiieverklaring voor de diaconie van Utrecht, die in voorkomend geval zich op Har-

melen kon beroepen). De verdere levensloop van Kaatje is me onbekend.

Kornelis Blokland

Te De Meern trouwt Ds J. P. van Couwenberg(h)(predikant te De Meern van 1755 - 1768) een Jonge dochter afkomstig uit Holstein (Noord-Duitsland). In het Trouwboek staat onder 8-8-1765: Kornelis Blokland, weduwnaar van Piertertje Barends Ossenbergh, laatst gewoonde hebbende onder de Gemeente van de Meern en geboortig onder Woerden, en Trijntje Berends, J. D., geboren te . . . (onleesbaar) in Holstein, van de Luthersche Religie, als dienstmaagd gewoonde hebbende in de Stadt Utrecht, zijn bij ons in wettige ondertrouw aangenomen en, na hunne drie huwelijkse uitroepingen in de kerke van deze plaats en volgens getoonde attestatie in de kerke van Utrecht onverhinderd gehad te hebben, alhier in de Huwelijke Staat ingezegend en bevestigd de 25ste augustus 1765.

Het volgende huwelijk, gesloten door Ds J. van Loon (predikant te De Meern van 1708 - 1730), roept enige vragen op. Was er sprake van een familie-relatie of was de bruidegom legerpredikant? Dit laatste zou wellicht via de standplaats van de bruidegom te achterhalen zijn. In het Trouwboek staat: op 16 augustus 1710 zijn, na vertoon van behoorlijke dimissorialen (= volmachten) soo van Cleef als van Hulschede en Ludenscheyt, de Heer Petrus Domminger, Predikant tot Hulschede en Ludenscheyt, en Juffr. Cornelia Francina Wachendorff, woonachtig tot Cleef, alhier van mij in den houwelijken staat ingezegend en bevestigd (Ludenscheid ligt in het Sauerland; Hulschede, nu Hülscheid ligt er ten noorden van).

Lodewijk Arskijne

Dan nu nog de lieden van Engelse afkomst.

In De Meern wordt op 5 november 1654 gedoopt het kind van de Heer Lodewijk

Rondtrekkende ketellapper die voor een huis ergens in Holland aan het werk is, eerste helft negentiende eeuw.

Met zijn linkervoet bedient hij een blaasbalg en op een aambeeld bewerkt hij een ketel, terwijl een vrouw hem een kapotte snuiter aanbiedt. Achter hem staat een mars met ketels. Waarschijnlijk is hier een "teut" uit het Brabants-Limburgse grensgebied afgebeeld.

Anonieme ets. (Atlas van Stolk, Rotterdam 5660III)

Arskijne, "Cappetijn vuer een compagne te voet"; de moeder is Joffrouw Wilhelmina Edmond. Het kind is genaamd Lowijs en de getuigen zijn Jonkheer Wilhelmus Edmond en Joffrouw Magdalena Bettens.

Dominee A. van Sijpesteijn (predikant te De Meern van 1653 - 1704) wisselt nogal eens van schrijfwijze. Hier is het Lodewijk Arskijne, bij de doop van zijn neef Thomas (20 - 8 - 1654) staat Aschkin, bij die van zijn neef Petrus Wilhelmus (3 - 2 - 1656) staat As.scine. Zijn zwager Wilhelmus Edmond, die luitenant bij hem is, wordt Jonker genoemd; hij was gehuwd met Levina Tijssse. Ook deze namen worden bij herhaling verschillend gespeld.

Een familielid - Juffrouw Elisabeth Maria Askijn - trouwt op de morgen van 6 september 1687 met mijnheer Antonie Metrael, luitenant van de garde van zijne Hoogheid. Speciaal wordt in deze dienst gecollecteerd voor de armen op Veldhuizen. De opbrengst zal wel tegen zijn gevallen, want die bedroeg f 3.8.0 (zegge drie gulden en acht stuivers)! Dan was die bij het huwelijk van de Heer Majoor Willem Booth en Agnes

Teilde, op 31 juli 1692, heel wat meer, nl. voor de armen vijftig gulden.

Op 7 januari 1677 trouwt Ds van Sijpesteijn Joncker Mac Gillyendij, capiteijn in dienst deser landen, J. M., met Joffrouw Lucretia Daafslaer, J. D., na vertoning dat hare drie geboden tot Wageningen zonder verandering waren gegaan.

Een bijzonder leuke notitie is die van 8 september 1677. Dan worden door Ds van Sijpesteijn in de huwelijke staat bevestigd Leonard van Hesta, trompetter onder de lijfgarde van prins Maurits, J. M., en Agnes Southsy, J. D., na vertoning dat haar drie huwelijke geboden te Utrecht zonder verandering gegaan waren (N.B. Deze prins Maurits moet wel Johan Maurits (1604 - 1679) zijn geweest, de bouwer van het Mauritshuis te Den Haag; in 1672 was hij bevelhebber van het Staatse leger in het noorden. Ook was hij nog enige tijd gouverneur van Utrecht).

Aan Ds J. Leusden (predikant te De Meern van 1705 - 1708) viel de eer te beurt op 16 mei 1706 te mogen trouwen Mattheus Eaton, kapitein onder het En-

gelse Regiment van Prins George van Denemarken, en Juffrouw Jacoba Victoria Bartolotti van den Heuvel tot Buchlin, na behoorlijke attestatie van Tiel (N.B. Prins George van Denemarken, geboren Kopenhagen 1653 en overleden Kensington 1708, was de jongste zoon van koning Frederik van Denemarken. In 1683 trouwde hij prinses Anna Stuart, de dochter van Jacobus II en tevens kroonprinses van Groot Britannië. Tijdens de revolutie van 1688 koos hij partij voor Willem III. Bij de troonopvolging van Anna in 1702 werd hij tot Groot Admiraal benoemd).

Bronnen

Kerkelijk archief Harmelen
Kerkelijk archief De Meern

Illustraties uit: Jan Lucassen, Naar de kusten van de Noordzee (Trekarbeid in Europees perspectief, 1600 - 1900) 1984

De legende van den Ham

Openluchtspel VLEUTEN 1946

Toonden wij in het vorige nummer het programmaboekje van het openluchtspel in Haarzuilens. In dit nummer foto's en tekst van het eerste spel "Een speelse historische herinnering".

Tekst is het 1ste bedrijf

Tooneel in het donker. Als het licht wordt twee minstreelen, die bij de luit een oud Nederlandsch weemoedig lied zingen. Als de burchtvrouw langzaam en statig opkomt, in zichzelf gekeerd, beeindigen zij hun zang.

De burchtvrouw Elisabeth:

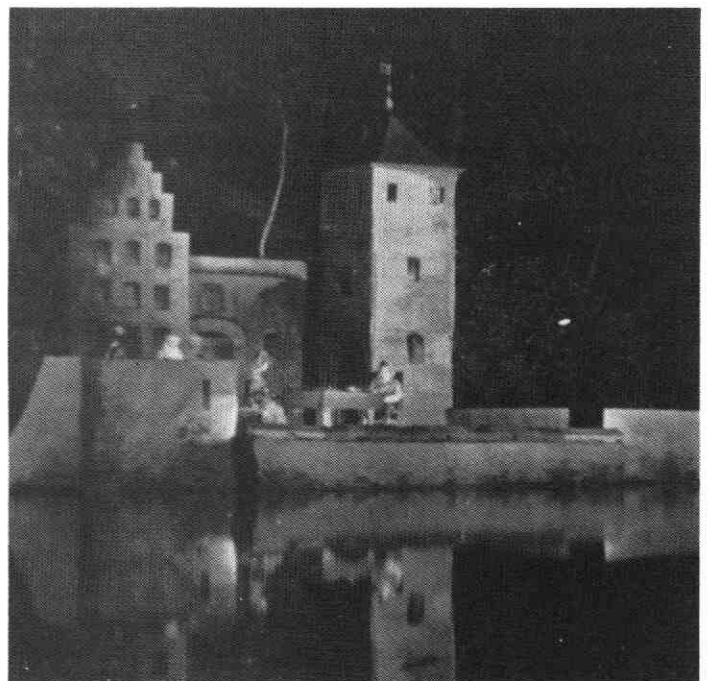
Ga voort, ga voort. Muziek is balsem
Voor 't afgepijnde hart,
Dat bange voorgevoelens voedt
En door verlangen wordt verteerd.

Eerste Minstrel:

Gij wilt gewis, o vrouwe een vrolijk lied
Dat som'bre klacht verdrijven doet.

Elisabeth:

Neen, neen, mijn goede vrienden.
Vervolg den zang, die gij hebt ingezet.
Een lied, dat leed en smart vertolkt
Is zoete troost juist voor 't gekweld gemoed.

De minstreelen voltooiën de ballade waaraan zij bezig waren. Tijdens het zingen komen de zoon en de dochter van de burchtvrouw binnen Margriet en Wouter. Als het lied ten einde is verdwijnen de minstreelen.

Margriet (tot haar moeder):

Nog geen bericht van Vader?

Elisabeth:

Nog niet. Al dagen duurt het wachten.
O, deze onheilzangere tijd!
Zij togen zoo blijmoedig uit de mannen
"Hebt heusch geen zorg, wij keeren spoedig weer"
Dat was Uws vaders laatste groet
Toen hij de slotbrug over, bij de poort,
Zich wendend in het zaal ten afscheid wenkte.....
Ja, spoedig.....

Wouter:

Waar ging het heen?

Elisabeth:

Naar Vreeland, om de ruiters af te straffen.
Die van de Domstad uitgetrokken
Zich quasi wrekend op de Hoekschen
Het land onveilig maken overal.
Geen burcht, geen hoeve niets is onveilig
Voor dit onzalige gespuis
Van Kabeljowsche plunderbenden
Ja, zelfs een klooster van de vroomste orde
Is voor die schennershand gewilde buit.
Uw vader vreesde, dat oom Frederik.....

Wouter:

Hij woont toch in een sterk kasteel
Het slot in Vreeland, dat door ieder wordt gevreesd....
Wat vreest oom Frederik?

Elisabeth:

De Ruiters waren sterk gewapend
En bovendien, ge weet: ook boeren trekken rond.

Margriet:

Ge meent de Broeders van de groene tent?
Mochten zij elkander vinden,
De ruiters en de stroopers van beroep
Dan kon wel eens.....

Wouter:

Ik wilde dat ik oud genoeg was om
met vader mee ten strijde te trekken
Ik zou.....

Elisabeth:

Doldriftig kind, betoom 't opstandig hart
De oorlog is - gij kunt dat weten -
iets anders nog dan een opwindend steekspel.

Wouter:

Maar moeder, oorlog is het handwerk van den man
Die als een vrije is geboren
En die door God en de natuur geroepen is
Het zijne te verdedigen en beschermen.

Elisabeth:

Ach moet het eeuwig blijven zoo?
Zal deze bitter-bitterschoone wereld
Dan immerweer zichzelf verteren?
Is vrede nooit meer dan een hersenschim

Door ijdele fantasten nagejaagd?

Margriet:

Wat zwart zijt gij gestemd,
De laatste dagen wist gij steeds een woord
te vinden dat ons opbeurt en verkwikt,
Maar thans.....

Elisabeth:

Let niet op mij, Ik had een droom
Vannacht.....

Margriet:

Een droom?

Elisabeth:

Die van het ontwaken af mijn hart
met bangen kommer houdt vervult.

Wouter:

Wat, moeder, ook al bijgeloovig?

Elisabeth:

Ach, bijgeloovig niet, maar toch.....

Ik moest een wandeling makend in een bergland,
En overvallen door een zwaren storm,
een schuilplaats zoekend in een droge grot
Waar ik al dolend door de naakte gangen
En aangetrokken door een vreemd geluid
Steeds verder van den ingang kwam verwijderd
Zoodat ten leste het spoor ik bijster raakte.
Daar stond ik plotsling voor een grimmig beest
Een wolf? een hond? ik kon niet onderscheiden
Maar 't blies zijn heeten adem naar mij uit
Ik wilde vluchten, maar wist niet waarheen,
Ik wilde roepen, maar mijn keel bleef stom
Toen kwam het dier dofgrommend op mij af.
Ik voelde reeds zijn adem op mijn hand,
Toen plots de wanhoop opstond tot een daad:
Ik greep en had hetzelfde oogenblik
Het woedend beest reeds bij den strot
Een felle worsteling ontstond
Maar ach, van krachten al te ongelijk.-
De spanning, die mijn hand droeg
werd na een poosje reeds verlamd
Toen dan het dier zich los wrong uit mijn greep,
vervulde een rauw gebrul de lucht
Ik wist, dit zou het einde zijn.
Ik boog het hoofd en bad tot God,
en zie-ik was ontwaakt en lag te baden in mijn zweet.
Nu weet gij hoe mijn somberheid ontstond.-
Mijn arme man-ik vrees.....

De Kok Anselmus: (groot en zwaar)

Ik zie, ik stoor.

Elisabeth:

Welnee, je komt op tijd Anselmus
Wat is er uit de keuken wel voor nieuws?

Anselmus:

Mevrouw het maal is klaar.

Elisabeth:

Eerste rij van links naar rechts:
Elly van de Heerik, Kees Wieman, To Versteeg, Ria Sterk

Tweede rij van links naar rechts:
Tiny van der Wel, Stien van de Beek, Herman van den Tempel, Adriaan Pos, Hannes van der Bilt, Cor Niessen, Wil Witmer, Jannie Sterk, Wim Hoogstraten, Wijntje Makking, Kees van Gisbergen

Wat schaft de pot?

Anselmus:

Wij eten hart vandaag.

Elisabeth:

Een hart, waarvan?

Anselmus:

Van Uwen trouwen dienaar.

Elisabeth:

Wat, van Uzelf?

Anselmus:

Mevrouw, ik legde heel mijn hart
in d'eedle kook- en braadkunst.

Elisabeth:

Je maakt ons dus tot menscheneters

Anselmus:

Als U het zoo bezien wilt ja
Maar kan een kok zich beter wenschen
dan dat hij dient om eedle vrouwen
een hart te steken onder den riem?

Margriet:

Heb je dan een moedig hart Anselmus?

Anselmus

Mijn vader zei altijd, dat
Ik niet het hart moest hebben
om dit of dat te doen.

En toch - in deed het wel,
maar arme hart - het had dan heel wat te verduren.
Ik geloof al zijn leven dat
ik daar nog een kleine hartzwakke aan te danken heb.

Margriet:

Hoe kon je vader zoo'n goedhartig mensch als jij bent zoo
mishandelen?

Anselmus:

Hij was een slecht menschenkenner mejonkvrouw.

Margriet:

Hij wist zeker ook niet, dat je kok zou worden?

Anselmus:

Hij wist alleen, dat ik graag uit de pot snoepte.

Wouter:

En doe je dat nog?

Anselmus:

Alleen van de gerechten jonker, die een ander heeft klaarge-
maakt. Van mijn eigen proeven proef ik niet meer.

Elisabeth:

Vertrouw je die dan zoo slecht?

Anselmus:

Ik vertrouw ze te goed mevrouw. Of liever: Ik weet er te veel
van, en dan is de lust verdwenen. 't Is net als met mijn vrouw.
Nu het onbekende bekend is, zeg ik: ik pas.

Margriet:

Ik hoop maar niet dat elke man zoo redeneert.

Anselmus:

Wij koks mejonkvrouw, zijn alevel rare snuiters, of wij groote messen dragen of niet.

Elisabeth:

Je moest een poosje gaan varen Anselmus, dan werd het bekende weer wat onbekend.

Anselmus:

U zult wel gelijk hebben, mevrouw. Maar ik mag de dames niet het verdriet aandoen de keuken in handen te laten van de hartelooze suffers en nietsnutten, die zich mijn koksmaats noemen en die ik de eer heb thans voor U op te roepen. (hij klapt in de handen)

(de drie kokmaats verschijnen met groot opgemaakte schotels en voeren een dwaas ballet uit. Als zij tenslotte de gerechten op tafel plaatsen en de bekers worden gevuld, blaast de heraut van den toren en kondigt de komst van een bode aan.)

Elisabeth: (tot den bode)

Brengt gij nieuws van mijn man en heer? Goed nieuws? spreek!

Bode:

Goed nieuws mevrouw.

Uw man en onze Heer laat U en de Uwen groeten. Na een kleine schermutseling was de strijd ten einde, de Utrechtsche ruiters zijn met bebloede koppen afgedeid.

Elisabeth:

Spreekt ge de waarheid?

Bode:

Zoo waarachtig mevrouw als ik voor U sta en mijn eigen vrouw liefhebt.

Elisabeth:

Dat is goede taal. Neem daar een voorbeeld aan Anselmus.

Anselmus:

Iedereen heeft zijn eigen kruis te dragen mevrouw. En van navolging houd ik niet. Maar ik wensche U van harte geluk en ook mezelf, want mijn gerechten zullen het gezelschap nu dubbel goed smaken. Zal ik de Minstreelen roepen?

Margriet:

Ja, laat ze komen.

(de minstreelen komen en zingen een vrolijk lied. Midden in dit lied blaast weer de heraut. Een nieuwe bode is verschenen. Elisabeth grijpt naar haar hart.)

(tot den bode:

O, bonzend voorgevoel zwijgt stil
(tot den bode:) Wat weet gij van den strijd?
Hoe is het met mijn man.

Bode:

De kansen kunnen keeren. Wie eerst te winnen scheen deinst achteruit. En wie terug trok maakt zich driest opnieuw.

Elisabeth:

Niet te wijdloopig alsjeblijft, vertel nauwkeurig wat je weet. Geen woord teveel, noch ook te weinig.
Wij zijn op alles voorbereid.

Bode:

Uw heer, mevrouw maakte zich op
met al zijn ridders huiswaarts weer te keeren
In trotsch besef van goedvolbrachte taak
Toen eensklaps die uit Utrecht,
De ruiters uit het Kabeljauwsche nest,
Zich weer vertoonden aan den horizon.
Maar nu verdubbeld en versterkt
in wapens en getal.
De broeders van de groene tent.....

Margriet:

Die bruten en rabauwen!

Bode:

Zij hadden bij de ruiters zich gevoegd;
met ongelijken oorlog tot gevolg.
Uw heer besloot den strijd te staken en
nog voor er van verziezen sprake was
zich op zijn slot terug te trekken.
Hij is op weg hierheen.

Elisabeth:

Ontruim de tafels. Als er verder wordt gegeten
Is het boven in de kemenade.
De ridders kunnen in de voorzaal
Zich laven aan wat spijs en drank.
Zie toe Anselmus, geen te groote kroezen!
Gij minnezangers, hoe het mij ook spijt
- Gij weet hoezeer ik Uwe kunst bemin -
Gij zijt thans vrij, zet Uwe reizen voort
Of zoo ge blijft, bereid U voor op zwaren tijd
Een tijd wellicht van honger en gebrek.
(de minstreelen buigend af)

Anselmus:

O, wee mijn arme maag.
(de tafels worden afgeruimd)

Margriet:

En Diederik mijn vriend. Zal 'k ooit U weerzien?
Hij zou deez' zomer nog van Woerden komen
Zijn laatste letter ken ik woord voor woord
Heb liefste nog een korte tijd geduld
Al valt die korte tijd ook zwaar
Dan zal ons beider vuur'ge droom
toch zonder twijfel in vervulling gaan.
Ik reken vast op U -
Reken op mij.

Wouter:

De oorlog heeft zijn kwade kansen en zijn goede.
Mijn zusjelief, hou goede hoop
Wij zullen dit verwaten Utrechtsch tuig
Een toontje lager leeren zingen.
De Bisschop heeft hen niet meer in de hand. Welnu -
(de heraut blaast)
Maar ginds komt vader, ik ga hem tegemoet.

(na veel gerucht van Ridders, paarden etc. komt de Burchtheer binnen en omhelst zijn vrouw, die hem teeder tegemoet gaat)

Einde 1e bedrijf.

100
 STRYKEDAL
 126

De Strijkviertel

In aansluiting aan het verhaal over de Strijkviertel in ons juni-nummer van dit jaar, van de hand van H. J. van der Weyden - van den Brink, plaatsen wij nu op de middenpagina's een afbeelding van de weg, zoals die in 1926 door Chris Schut met vetkrijt in een tekening werd vastgelegd (prentenverzameling Topografische Atlas van het Rijksarchief te Utrecht).

Fraai zijn de rijen populieren te zien langs het landelijk smalle pad.

Een reactie op genoemd artikel kwam van mevrouw P. van Oosterom - van Veen te Baarn, een dochter van David van Veen. Zij nam vanuit het raam van de bovenverdieping van haar ouderlijk huis aan de Heicopperkade (toen no. 3, nu no. 7) foto's van de aanleg van Rijksweg 12 in de jaren vóór de tweede wereldoorlog. Die foto's drukken wij hierbij gaarne af.

Een tweede reactie kwam van de heer J. J. E. Westerhout te De Meern. Hij en zijn vrouw leverden een foto van de witte boerderij die eens stond op de plaats waar in Rijksweg 12 het viaduct over de Strijkviertel kwam.

Vóór het huis ziet U de veehouder Jacob (Job) Westerhout, zijn vrouw Jannigje (Jansje) Kuus en hun dochter Anna.

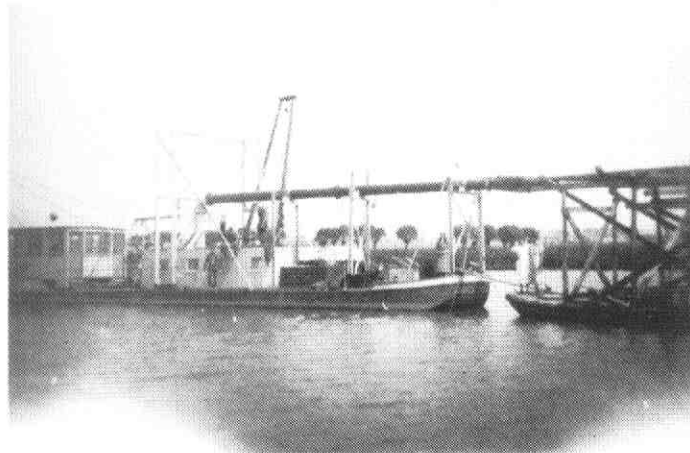
Jacob werd op 20 - 3 - 1869 te Schalkwijk geboren als zoon van Jan Adrianus Westerhout en Anna de Graaff en hij overleed op 27 - 5 - 1946 te Vleuten.

Jannigje werd op 27 - 3 - 1878 te Vleuten geboren als dochter van Hendrik Kuus en Dirkje van Leersum en zij overleed op 27 - 9 - 1948 te Vleuten.

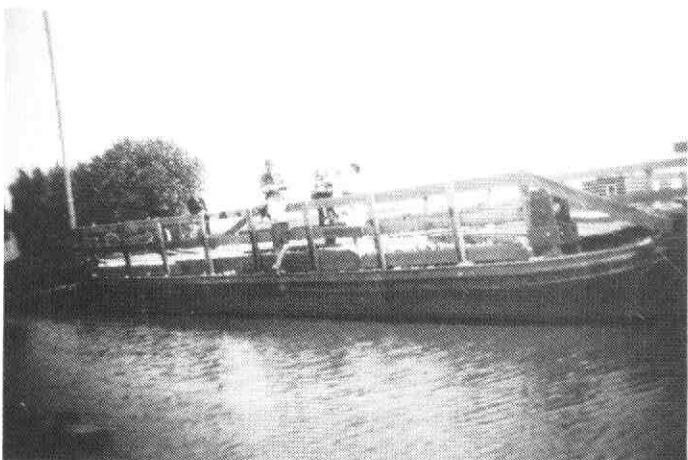
Hun dochter Anna Adriana werd op 6 - 4 - 1923 te Oudenrijn geboren; zij overleed op 15 - 6 - 1955 te Zeist.

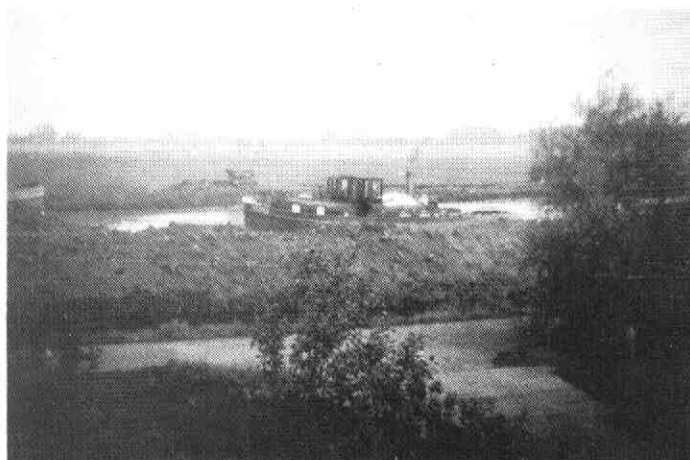
De baggermolen die tussen twee dijken het cunet uitbaggerde, waar later het zandlichaam van de weg in zou komen

De zandzuiginstallatie op de plaats van de latere Strijkviertel-plas

Daar de verbinding van de Strijkviertel met de Heicopperkade was verbroken, lag deze pont in het cunet.

Een sleepboot die de met uitgebaggerd veen geladen onderlossers naar hun bestemming moest brengen. Deze boot voer dus met zijn sleep in het cunet. Op de voorgrond is de Heicopperkade te zien en op de achtergrond de bomenrij van de Rijksweg. De foto is genomen van zuid naar noord

Heicopperkade 7

Wie wat bewaart, die geeft wat.

Door ons werden in dank, ten behoeve van onze verzameling, de volgende schenkingen aanvaard van:

Familie Spoelstra, P. van Vianenstraat 5 Utrecht

Een zg. gaper. Deze werd rond 1920 bij sloopwerkzaamheden gevonden op de zolder van het huis van een kapper in een zijstraat van de Brink te Haarzuilens.

Gebrs. Bonenkamp, Castellumlaan 4 De Meern

Een zg. dommekracht. Deze werd in 1976 gevonden op de zolder van een oude schuur aan de Zandweg, die door de gebrs. Bonenkamp was aangekocht van de familie Schipperhein.

C. H. Jongerius - Janssens, Alendorperweg 13 Vleuten

Een beddekruijk en een bakkerszeef.

Léon van Esch, Hindersteinlaan 7 Vleuten

Een ingelijste kleurenfoto van kasteel de Haar te Haarzuilens.

C. J. Agterberg, van Heemskerklaan 3 De Meern

Een houten tuinrol.

A. H. Verheul, Brink 13b Haarzuilens

Enkele oude munten.

Mevr. C. Versluis, Boorstraat 31 Utrecht

Fraai versierd gedicht van Paulina Petronella Johanna Odilia van Bijlevelt t.g.v. het 12 $\frac{1}{2}$ jarig huwelijksfeest op 5 - 6- 1881 van haar ouders Simon Petrus Wilhelmus Henricus van Bijlevelt en Elisabeth Bernardina le Brun.

Uit de nalatenschap van **Th. van Engelen Zandweg 117 De Meern**

Een kist met Romeinse aardewerkfragmenten.

J. S. van der Leest, Woerdlaan 18 De Meern

Stukken Romeins aardewerk, in 1980 gevonden tijdens graafwerkzaamheden bij het zg. gashuisje aan het eind van de Woerdlaan.

C. Seckel, Meerndijk 90b De Meern

Door Prof. C. Isings gedetermineerde Romeinse vondsten, in 1976 gedaan bij de aanleg van een gasleiding langs de Castellumlaan.

N. N.

Een zg. Jacobakan, enigszins beschadigd maar inmiddels fraai gerestaureerd door Eric Graafstal.

N. N.

f 25,-

N. N.

Bidprentjes.

N. N.

Kerkboekjes en bidprentjes.

Het is weer een hele lijst, waarvan wellicht speciaal de eerste twee nummers U kunnen aansporen óók eens op uw zolder te kijken of daar niet misschien lang vergeten spullen liggen waarmee uw museum dolgelukkig zou zijn.

Dr D. W. Gravendeel, 't Zand 35 Vleuten (tel. 03406 - 1793), vraagt, ten behoeve van een studie over "De Katholieke Illustratie", afleveringen te leen van dit vroeger veel gelezen weekblad.

EEN SPROOKJE VAN ANDERSEN.

„Gisteren,” zoo vertelde mij de maan, „sloeg ik een blik in een kleinen tuin, rondom door huizen ingesloten. Daar lag eene klokken met elf kuikentjes; een aardig klein meisje huppelde rondom de diertjes; de hen klokte en spreidde verschrikt hare vleugels over de kuikentjes uit. Toen kwam de vader van het meisje; hij beknorde haar, en ik ging

voorbij, zonder er verder aan te denken.

„Heden avond echter, het is slechts weinige minuten geleden, wierp ik weer een blik in denzelfden tuin.

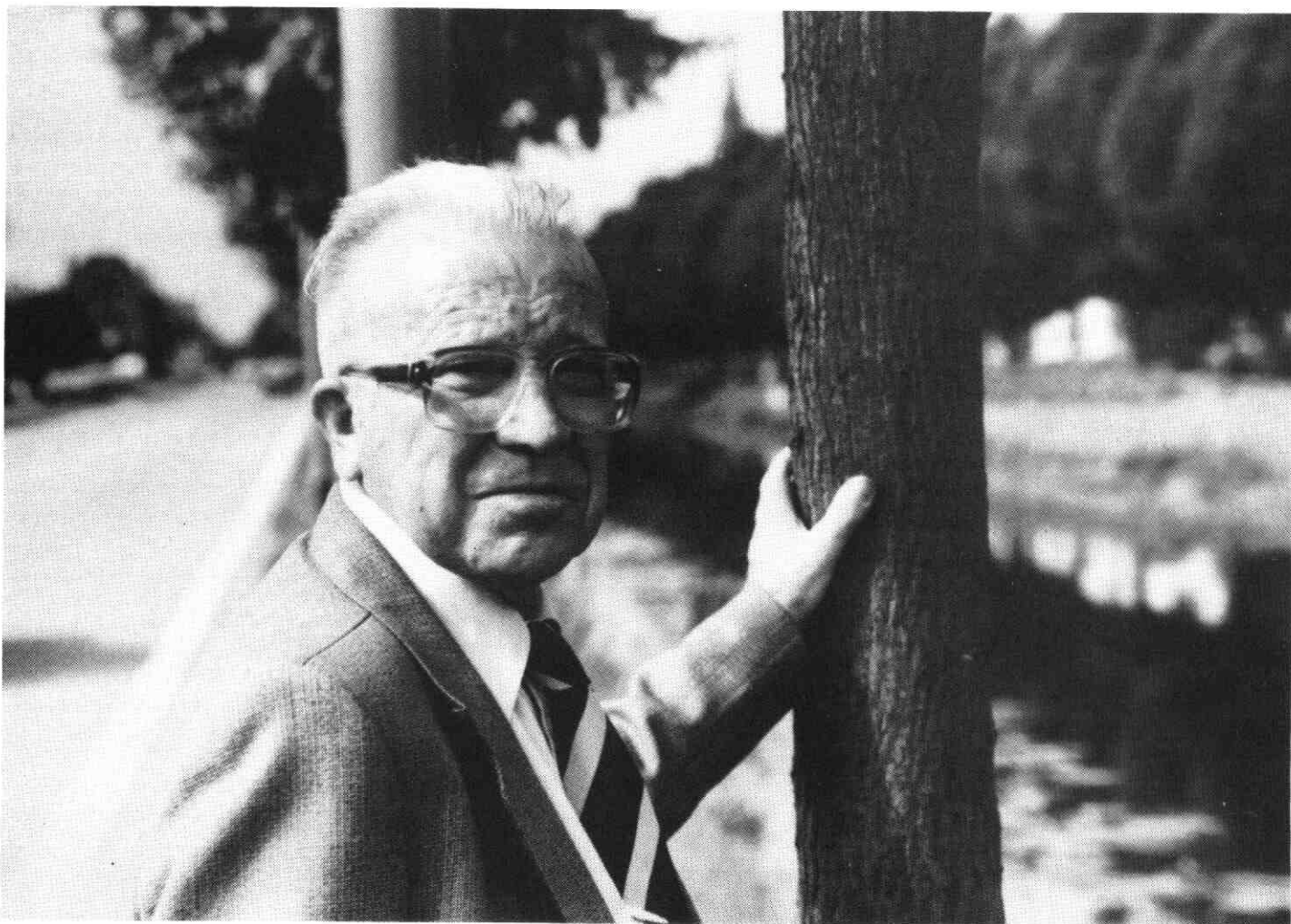
„Alles was stil; spoedig echter zag ik het kleine meisje zachtkens naar het hoenderhok sluipen, den grendel terugschuiven en naar de hen en kuikentjes gaan; deze schreeuwden luid en fladderden rond; de kleine liep ze achterna: dat zag ik duidelijk, want ik gluurde door een gaatje in den muur. Ik maakte mij boos over het stoute kind en was blijde, toen de vader kwam, nog harder dan gisteren knorde en haar bij den arm nam; zij boog het hoofdje, de blauwe oogjes waren met groote tranen gevuld. „Wat doet gij hier?” vroeg hij. Zij antwoordde weenende:

„Ik wilde de hen kussen om haar wegens het plagen van gisteren vergiffenis te vragen, maar dat durfde ik u niet te zeggen.”

„En de vader kuste de lieve onschuld op het voorhoofd, ik kuste haar echter de oogen en het mondje.”

Oud-schoolhoofd Jac. de Bruijn:

“Eigenlijk weet ik nu nog niet hoe ik mijn naam moet schrijven”

“Als ik praat hoeft een ander niks te zeggen,” laat hij weten. Een zin waar gevoelsmatig verschillende betekenissen aan kunnen worden toegekend. De woorden krijgen een enigszins strenge klank wanneer verband wordt gelegd met het vroegere beroep van de spreker: leraar. En inderdaad, de heer Jac. de Bruijn uit De Meern wekt niet de indruk dat hij een persoon is die er vrede mee kan hebben zijn kennis over te dragen temidden van een klas met babbelende toehoorders. Hij zal ongetwijfeld stilte en aandacht hebben afgedwongen. Anders is het als wordt gedacht aan de lezingen die de heer De Bruijn in de loop der jaren honderden malen heeft gegeven. Inderdaad hoeft er dan niks te worden gezegd, want de oud leraar laat geen ruimte voor het vermoeden dat hij de hem toebedeende tijd niet zou weten te vullen. Ondanks dat hij vorig jaar met een ernstige keelaandoening te kampen had is het hem zeer wel mogelijk zijn causerie zonder geluidsversterkende middelen ten gehore te brengen. Dat was duidelijk te merken tijdens de jaarvergadering van onze vereniging. Een beetje zielig eigenlijk voor onze voorzitter, die voor die gelegenheid net zo’n aardige geluidsinstallatie had aangelegd. We nodigen een 78-jarige uit, zal Jan wel hebben gedacht, dus we moeten daar meteen maar wat voorzieningen voor treffen. Maar de gast wees de microfoon resoluut af en wist zijn gehoor uitstekend te bereiken.

Jacob de Bruijn werd op 16 september 1905 geboren in Breukelen Nijenrode. "Vroeger had je twee Breukelens," zegt hij. "Breukelen Nijenrode en Breukelen Sint Pieter. Dus wie aan genealogie (= het natrekken van de stamboom) doet moet wel weten in welke gemeente hij is geboren, want als je in Breukelen gaat zoeken vind je het nooit. Die plaats is pas later ontstaan uit een samenvoeging.

Bekende dorpsgenoten

door Gerrit Jan Bel

Jarenlang ben ik kennelijk geen zoon van m'n vader geweest, want die schreef altijd Hendrik de Bruin met een i. Toen ik op de kweekschool kwam had ik een uittreksel van het geboorteregister bij me en daar stond De Bruijn met een ij op. Maar op mijn pokkenbriefje stond De Bruin weer met een i. Ik werd van school gestuurd, ik moest eerst maar eens onderzoeken hoe mijn naam geschreven werd. Maar hoe het nu werkelijk moet weet ik eerlijk gezegd nog niet, want later ontdekte ik dat in een officiële huwelijksakte van 1867 onze naam op drie verschillende manieren werd gespeld, dus zo erg is het heus niet."

Avondcursussen

Nadat hij onderwijzer was geworden zwierf de heer De Bruijn eerst wat rond, zoals hij het zelf noemt. In 1933 kwam hij in De Meern wonen. Eerst op de Zandweg en anderhalf jaar later, in 1934, in het huis aan de Rijksstraatweg waar hij nu nog steeds woont. Hij werkte in Harmelen, waar hij les gaf.

"Ik had inmiddels interesse gekregen in landbouw. Dat is misschien gekomen door mijn oom in Friesland die een van de oudste land- en tuinbouwonderwijzers in Nederland was. Als we daar loerden moest ome Manus altijd dit en dat laten zien of de een of andere proef nemen.

Ik ben hier in De Meern landbouwcursussen gaan geven voor boerenjongens. Die lessen waren 's avonds en dat is ook - buiten dat ik in Harmelen geen huis kon vinden - de reden geweest dat ik hier ben komen wonen. Dan hoefde ik op die avonden niet heen en weer te fietsen. Jarenlang heb ik dat gedaan. Ik leerde de mensen wat op het gebied van veeteelt, akkerbouw, zuivelbereiding, plantenziekten, natuurkunde en zo. In die tijd heb ik ook nog radiovoordrachten gehouden; in het Landbouwhalfuurtje

heette dat toen. Ja, waarover? Over kaasgebreken of stoppelgewassen en die dingen. Later in de oorlog was ik ook nog rijksveevoederadviseur van ik weet niet hoeveel gemeenten. Idioot, ik zou er geen lor meer van weten."

Sollicitatiegesprek

Het gewone onderwijs bleek De Bruijn uiteindelijk niet zo te trekken en hij wilde daar ook best vanaf. Maar in de crisistijd lagen de banen niet zomaar voor het opscheppen en vervolgens kwam de oorlog er ook nog tussen. Toen die voorbij was hoorde hij dat er een vacature was aan de rijkstuinbouwschool in Vleuten. Wie heeft gelezen hoe in 1884 de sollicitatieprocedure van Kees Valkenstijn was verlopen om een aanstelling bij het openbaar onderwijs in Vleuten te krijgen weet dat zulke zaken toen zonder veel omhaal snel tot een goed einde kon worden gebracht. Wat dat betreft bleek er 60 jaar later nog niet veel te zijn veranderd.

"Ik moest bij de inspecteur voor tuinbouwonderwijs in Den Haag komen. Ik kom binnen en hij zegt: u bent meneer De Bruijn?

Ik zeg: ja.

Hij zegt: dan kent u m'n tante in Harmelen.

Ik zeg: wie is uw tante?

Hij zegt: mevrouw Viveen.

Ik zeg: ja, die ken ik wel.

Hij zegt: daar heb ik wel eens gevist.

Ik zeg: nou, dat is aardig.

Hij zegt: heeft u nog wat te vragen?

Ik zeg: nee meneer de inspecteur.

Ik kon gaan. Wat een onderhoud hè?

Nou, veertien dagen later had ik een aangetekende brief. Ik was benoemd tot hoofd van de rijkstuinbouwschool in Vleuten.?

Landbouwonderwijs

Dat was in 1946. Eindelijk was het De Bruijn dan gelukt om bij het land- en tuinbouwonderwijs te komen, maar al op zeer korte termijn ontwikkelde de gang van zaken zich anders dan hij aanvankelijk had gedacht. In de oorlogstijd waren alle tuinbouwscholen die uitgin-

Tiendaagse Veldtocht klinkt door

Op 3. 8. 1831 komt er een schrijven van de Minister van Staat: Zijne Majesteit verordent dat Zondag 14 augustus algemeen Bededag zal zijn op het ogenblik dat het zwaard gevoerd moet worden.

Tiendaagse veldtocht 2 - 12 aug. 1831).

Over 1833 komt in de kerkerekening een post voor: oorlogslasten f 2,26.

(Uit: De Hervormde Gemeente De Meern)

Middagcollecte elf centen

Op 18. 3. 1920 deelt een der broeders mede, dat hij eens onder Ds. E. in een middagdienst elf centen collecteerde. Dit ontlokte aan zijn mede-ouderlingen de opmerking, dat de broeders toen zelve ook niet al te veel hadden gegeven.

(uit: De Hervormde Gemeente De Meern)

gen van een standsorganisatie - zoals de ABTB (de Algemene Boeren- en Tuindersbond) - allemaal rijkstuinbouwschool geworden om uit handen te blijven van de Landstand, een afdeling van de NSB. Maar na de oorlog eisten al die organisaties hun scholen weer op. Ook in de provincie Utrecht moesten ze worden verdeeld.

"Nou, ik dacht dat de CBTB (Christelijke Boeren en Tuinders Bond) recht had op de school in Vleuten, maar ja, de ABTB (de katholieke tegenhanger) trok aan het langste eind. Toen zaten ze dus met een protestants hoofd aan een rooms-katholieke tuinbouwschool. Ik kon er tot de dag van m'n dood blijven, maar ik zei: als ik de kans krijg ga ik toch weg.

Nou, ik moet zeggen dat ze een ontzettend vertrouwen in me hebben gehad, want ik kon doen en laten wat ik wou. Toch zocht ik wat anders, maar hetgeen ik kon krijgen vond ik allemaal veel te ver weg.

Toen bood de rijkstuinbouwconsulent me aan om leraar in algemene dienst te worden. Ik zeg: wat is dat? Dat weet ik eigenlijk ook niet, zei hij, maar ik heb een schoolmeester nodig die brieven kan schrijven en ik wil je belasten met het onderwijs aan tuinbouwscholen voor zover als we ze hebben. Nou, dat waren dan de bloementeelvakschool in Baarn en een opleidingscursus voor de tuinbouwakte.

Ik heb er nooit spijt van gehad, want ik kon doen en laten wat ik wou. In die functie ben ik mede-oprichter geweest van de eerste tuinbouwschool voor bloemsierkunst in ons land. Daar werden de mensen opgeleid tot vakbekwam bloemist. Dat vond ik heel leuk werk en ik kon goed opschieten met de bloemisten in m'n ambtsgebied. Ik organiseerde ook excursies. Eerst binnenlandse, daarna ook buitenlandse. Later hebben we ook nog een tuinbouwwakschool voor hoveniers opgericht.

Ik heb dat werk tot m'n zestigste gedaan. Toen kwam er op een avond iemand bij me die me aanbood om directeur te worden van de Stichting Centrum Tuinbouwonderwijs Utrecht. Dat was de lagere tuinbouwschool van Zuilen die naar Utrecht verhuisde. Dat

Foto links:

Een foto uit de jaren vijftig toen de heer De Bruijn ook bibliothecaris was. Rechts de secretaris van het Rijkstuinbouwconsulentenschap, de heer C. de Haan.

Foto onder:

Op 17 januari 1968 werd het Tuinbouwonderwijscentrum in Utrecht geopend. In de kas geeft directeur De Bruijn uitleg aan enkele bezoekers, waaronder de commissaris van de Koningin Mr. C. Th. E. Graaf van Lynden van Sandenburg (rechts) en de inspecteur ir. J. Riemersma (midden met bril).

werd een stadstuinbouwschool en in die stichting zouden ook de vakscholen worden ondergebracht.

In het begin was het niks hoor. Ik heb die school nog moeten bouwen. Maar in die vijf jaar tot aan m'n pensionering is het behoorlijk uitgegroeid. Het bestuur vroeg me nog een jaar te blijven, maar ik heb er toen radicaal een streep onder gezet.

Maar die centrale onderwijscommissies hebben me nooit losgelaten. Tot verleden jaar heb ik nog altijd het examenwerk nomenclatuur (= het schrijven van wetenschappelijke plantennamen) nagekeken van de Centrale Commissie Bloemschikken en -binden. En met die hoveniers was het precies hetzelfde. Maar dit jaar doe ik het niet meer."

Meningsverschil

Bij zijn pensionering werd de heer De Bruijn benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau. Hij kreeg de bijbehorende versierselen uitgereikt van burgemeester v.d. Heide. Met hem had het schoolhoofd al eens een felle discussie gevoerd over de vraag waarom er bijvoorbeeld wel een Pastoor Ohlleen en een Pastoor Boelenslaan in de gemeente zijn, maar het naambordje van de Camphuysenstraat niet het woord dominee vermeldde. De burgemeester gaf te kennen dat dit kwam omdat Camphuysen een dichter was, waar De Bruijn tegenover stelde dat dit wel waar kon zijn, maar dat de betrokkene indertijd naat Vleuten was gekomen om vanaf de kansel te preken en niet om gedichten voor te dragen. De Bruijn zette zijn woorden naderhand nog eens kracht bij middels een fel stuk in De Brug. De burgervader bleek geen wrakkige inborst te hebben, want bij het oppelden van de

Reglement van uitverkoop (24. 4. 1824)

Wie wettig verkozen is tot een kerkelijk ambt en geen voldoende reden heeft om te weigeren, moet betalen (Utrecht f 50,-; Amersfoort f 30,-; Rhenen, Wijk bij Duurstede, IJsselstein en Montfoort f 25,- en alle overige plaatsen f 10,-).

(Uit: De Hervormde Gemeente De Meern)

ridderorde pikte hij niet door.

"Ik vond die onderscheiding bijzonder aardig. Ik loop heus niet buiten m'n schoenen, maar ik vond het vooral leuk omdat het van m'n personeel is uitgegaan. Maar je krijgt er verder niks voor hoor. Ja, ik heb er één keer een plezier-tje van gehad toen ik op genealogisch

onderzoek was in Woudrichem. Bepaalde boeken die ik wou inzien waren al eens door een ander zwaar beschadigd, maar mij werd gezegd dat ik wel eerlijk was.

"Hoe komt u daar nu bij?" vroeg ik.

"Nou, anders had de koningin je geen lintje gegeven," zei die man. Dat had 'ie op mijn jas zien zitten."

Vechtstreek

De Bruijn's grote hobby is de historie van de Vechtstreek. Daar weet hij dan ook uitputtend veel van.

"Ik ben begonnen met wat dia's te maken en toen zei een van m'n chefs: je moet er eens een verhaaltje bij houden. Dat is uiteindelijk een causerie geworden van tweemaal drie kwartier met dia's: "Het leven op de buitenplaatsen

aan de Vecht, voorheen en thans." M'n vrouw zegt: word je het nooit eens zat? Ik zeg: nee, want het is altijd weer een ander publiek.

Het gevolg van zo'n lezing was vaak dat ik nog een excursie organiseerde voor die mensen. Zo ging ik vaak naar de buitenplaats Queekhoven. Daar mochten de mensen in de villa koffie drinken, boven in de kamers kijken en door de tuin wandelen. Vaak ook kasteel Sypesteyn in Nieuw Loosdrecht en soms bezochten we tot besluit een grote bloemisterij."

Kerkelijke historie

Door zijn vak heeft de heer De Bruijn verschillende leerboeken geschreven en momenteel is hij weer bezig met de voorbereidingen van een herdruk. Toch is hij in de directe omgeving eerder bekend als schrijver van de kerkelijke historie.

"Ik was eens met een genealogisch onderzoek bezig en toen moest ik ook in het kerkelijk archief van de Hervormde Kerk in Harmelen zijn. Toen zei die dominee: voel je er wat voor dat archief te bewerken? Dat heb ik gedaan en er een boek van gemaakt. Dat was allemaal stencilwerk, een paar honderd pagina's. Er stond geen foto in, maar er was wel een enorme vraag naar, want ik kwam er 80 tekort. Nu ben ik bezig met een herdruk waarin ook foto's zullen komen.

Maar ja, toen kreeg ik hier naar m'n hoofd geslingerd: maar jongen, je woont toch in De Meern. Dus toen ben ik aan de hervormde gemeente van De Meern begonnen. Daar heb ik anderhalf jaar aan gewerkt. Ik ben niet alleen met het kerkelijk archief hier bezig geweest, maar heb ook alle archivalia in Utrecht nagevorst die betrekking op De Meern hebben.

Ik heb het boek voor eigen risico laten drukken. Vandaar dat het op voorinschrijving ging, want ik moest er wel genoeg van kunnen verkopen. Ik had er 500 en heb er nu nog een 70. Persoonlijk had ik een grotere afzet in De Meern verwacht, maar dat is wat tegengevallen. Ik had gedacht dat de kerk hier wel het eerst zou toehappen, maar Thijs van Bommel heeft het eerste exemplaar gekocht en het tweede ging ook naar een katholiek."

Goed verzorgd boek

"De Hervormde Gemeente De Meern" is een fraai verzorgde uitgave van ruim 400 pagina's geworden. Wie zich in de inhoud verdiept bemerkt dat de heer De Bruijn zich er geenszins met een Jantje van Leiden vanaf heeft gemaakt. Niet alleen worden de dominees die De

Meern hebben gediend sinds deze plaats in 1645 als afzonderlijke kerkelijke gemeente werd erkend uitvoerig aan bod; ook hetgeen zich gedurende die tijd op kerkelijk gebied allemaal afspeelde. Daarnaast zijn er uitgebreide lijsten met ouderlingen, kerkvoogden en notabelen opgenomen, maar wordt er ook ruimschoots aandacht geschonken aan het onderwijs (sinds 1593) in De Meern.

Het geheel is niet zonder persoonlijke kanttekeningen van de schrijver gebleven. Verbaasde uitroepen als *Waarom? Wat jammer! Wat had men hiermee te maken?* en *Waar halen ze die vandaan!* treffen we regelmatig aan in de tekst. Dit alles maakt van het geschrevene meer dan een dor geschiedkundig verslag. Het boek is daarom een aanrader van de eerste orde. Dat het hier eigenlijk om de kerkelijke geschiedenis van de hervormde gemeente gaat hoeft degenen die niet in geloofszaken zijn geïnteresseerd geenszins af te schrikken. In de eerste plaats wordt hier een belangrijk deel van de Meernse geschiedenis beschreven en het werk van De Bruijn bevat voor iedereen die daarvan

Geen voetbal op zondag

Op 18. 3. 1920 wordt het voetballen op zondag besproken. Men besluit aan de heer Van V., op wiens terrein dit plaatsvindt, een schrijven te richten om aan deze zondagsontheiliging een einde te maken.

(Uit: De Hervormde Gemeente De Meern)

meer wil weten meer dan voldoende levendige informatie. De prijs is veertig gulden. Dat lijkt een fors bedrag, maar zolang er ook enkele tientjes moeten worden neergeteld voor een boekje met oude foto's uit De Meern valt dat in verhouding nog erg mee. Voor wie interesse heeft: "De Hervormde Gemeente De Meern" is verkrijgbaar bij de heer De Bruijn, Rijksstraatweg 84 in De Meern.

Interesse in personen

Welk facet van de geschiedenis trekt de oud-leraar het meest aan?

"De personen, ook in die kerkelijke geschiedenis. Neem nou die Henricus Suijck. Op het bord hier staat dat 'ie is gedeporteerd (= afgezet) en dan denk ik altijd: wat zou 'ie nou hebben gedaan die Hendrik Suijck? Hier in de kerkelijke notulenboeken vind je er niks over hè, maar als je dan het classicale archief gaat nakijken zeg je: hé, ja. Jij was een zuiplap, jij dronk teveel vader. Dan lees je dat hij vraagt of hij uitgezonden mag worden naar Indië om voor vrouw en kind een eerlijk stuk brood te verdienen. Het antwoord heb ik niet gevonden.

Dat vind ik jammer.

Bij de geschiedenis van de buitenplaatsen heeft mij natuurlijk ook de beplanting geïnteresseerd. Zo staat er op

De Radio

Op 9. 3. 1927 besluit men jaarlijks f 10,- te geven aan het Hervormd Comité voor Radio-uitzendingen van kerkdiensten.

Op 22. 9. 1927 wordt nog meegegeeld, dat door de vriendelijke en belangeloze hulp van de heer Van Bommel donderdag 8 sept. jl. de door de Federatie van Diaconieën gehouden Radio-avond athier in het catechesatielokaal werd beluisterd.

(Uit: De Hervormde Gemeente De Meern)

Queekhoven een kastanjeboom, ik denk de oudste van Europa. Er zijn op die buitenplaatsen vaak zeldzame bomen, zoals bijvoorbeeld tulpenbomen."

Buiten deze (tijdrovende) hobby's was de heer De Bruijn ook nog jarenlang redacteur van de kerkbode, notabel, kerkvoogd, bibliothecaris van het Nederlands Bijbelgenootschap Vleuten-De Meern en 30 jaar lang penningmeester van het Groene Kruis. Daarnaast heeft hij bij elkaar honderden lezingen gehouden. Niet alleen over de buitenplaatsen aan de Vecht, maar ook over de geschiedenis uit onze directe omgeving.

Met deze activiteiten is hij inmiddels gestopt. Hij schrijft zo nu en dan alleen nog een bijdrage voor het blad van de Nederlandse Bond van Gepensioneerden. Het onderwerp is daarbij (natuurlijk) bloemen en planten.

Toch is in hem ook de schoolmeester van vroeger gebleven. Een man die van orde in de klas hield en er zo zijn eigen methoden voor had om de zaak onder

Turven

Op 29. 9. 1830 besluit men een paar duizend turven op te doen, bestemd om deze in de a.s. winter aan de armen uit te reiken.

(Uit: De Hervormde Gemeente De Meern)

de duim te houden. Een leerling die onder de les veterdrop zat te eten mocht het snoepgoed behouden. Wel mat meester De Bruijn eerst even de lengte op. Na afloop van de les moest de jongen weer naar voren komen waarop de handeling werd herhaald. Op die manier vergewiste De Bruijn zich ervan dat hij niet werd bedonderd.

Een telefoon voor Hofstede "Terweide"

Uit het archief van Ridderhofstad "Voorn" is de korte briefwisseling te voorschijn gekomen, die de plaatsing van de palen regelt voor de telefoonleiding naar Hofstede "Terweide". Palen die geplaatst moesten worden door de Nederlandsche Bell-Telefoon Maatschappij uit Amsterdam.

Amsterdam, 21 Juli 1906.

*Den Heere Jhr. J. W. A. Barchman Wuytiers van Vliet
Burgemeester,
Amersfoort.*

Hoogwelgeboren Heer,

Ten einde uitvoering te kunnen geven aan eene bij ons ingekomen aanvraag tot aansluiting van de Hofstede "Terweide" aan ons telefoonnet te Utrecht, behoeven wij de vergunning voor het plaatsen van 17 palen, op onderlinge afstanden van ± 50 M, langs den particulieren weg van den Schutsluis in de Leidschevaart tot aan den Groenen Dijk in de gemeente Vleuten, zooals is voorgesteld op bijgaande schetsteekening.

Wij komen U daarom beleefdelijk uitnoodigen ons daartoe wel Uwe vergunning te willen geven en in het vertrouwen op eene gunstige beschikking op ons verzoek zouden wij dan tevens gaarne van U vernemen met wie wij namens U te dezer zake in overleg kunnen treden.

Hoogachtend

Nederlandsche Bell-Telefoon Maatschappij

Particulieren handen

Rond 1877 druppelde ook in Nederland het nieuws binnen van de uitvinding die de Amerikaan Alexander Graham Bell had gedaan. Hij had een apparaat ontwikkeld waarmee de trillingen van de menselijke stem elektrisch konden worden overgebracht. Op die manier konden twee personen via een draad met elkaar spreken. In de zomervakantie van 1879 kreeg dhr. H. F. R. Hubrechts van de International Bell Telephon Company toestemming om in Nederland van start te gaan met de Bell-telefoon.

Amsterdam

In 1880 verzoeken zowel Hubrechts als de International Bell Telephon Company de gemeente Amsterdam om de concessie te krijgen voor de exploitatie van een telefoonnet. De bruikbaarheid van deze nieuwe vinding werd getoond door tussen twee lokaliteiten in Artis een telefoonverbinding tot stand te brengen. Een initiatief van de International Telephon Company.

Deze proef werd een groot succes. Een ieder was zeer tevreden. Ook de gemeente Amsterdam. Deze verleende de concessie aan de inmiddels opgerichte N. V. Nederlandsche Bell Telefoon Maatschappij.

Direkteur werd de man die toen als grootste telefoon deskundige kon worden beschouwd; de heer Hubrechts. In

Hofstede "Terweide"

1880 wordt met de aanleg van het Amsterdamse telefoonnet begonnen. De eerste lijst van telefoonabonnees had een lengte van 175 namen.

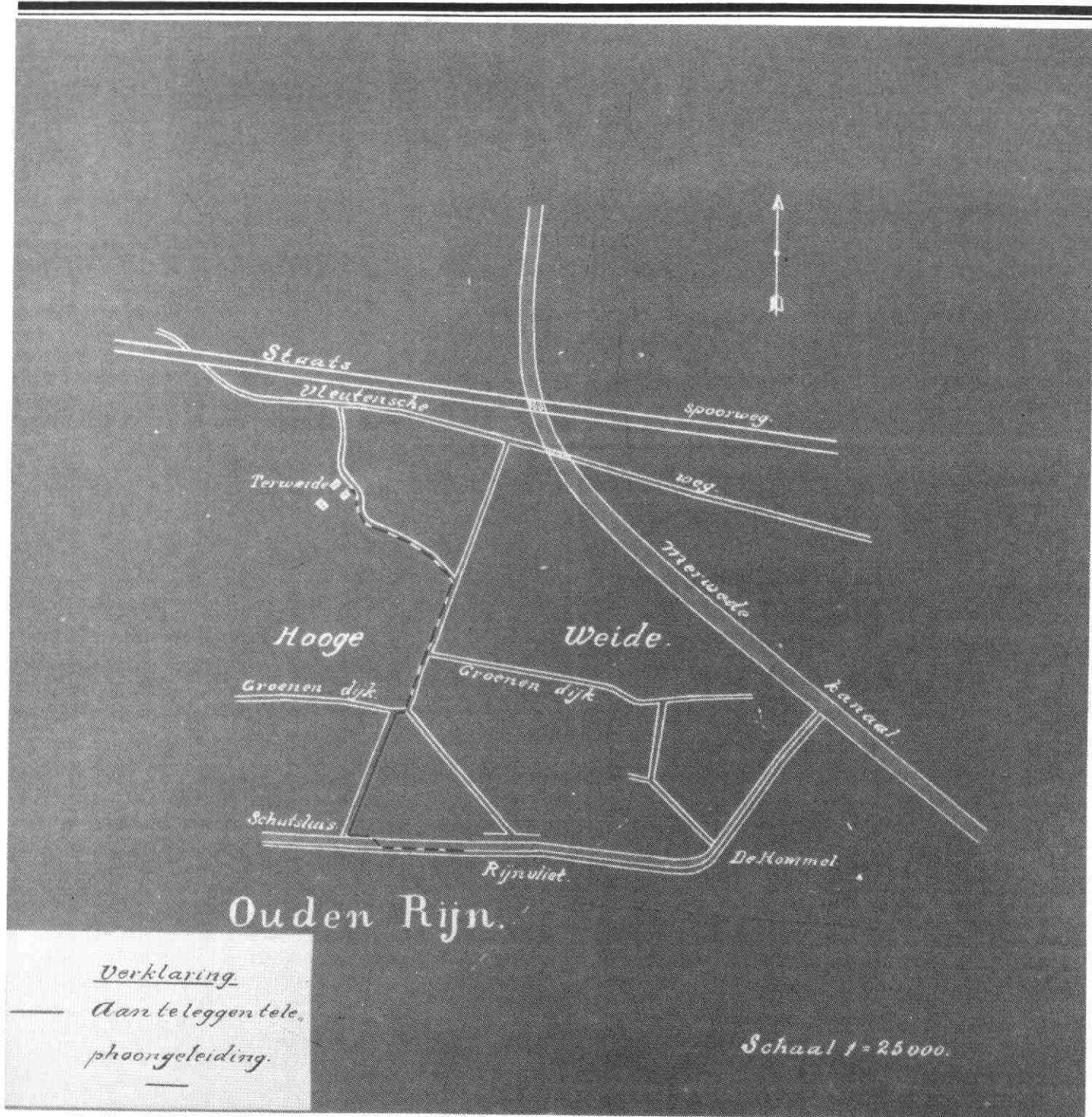
In 1888 werden de eerste interlokale verbindingen, met Haarlem en Zaan- dam, tot stand gebracht en spoedig volgden de concessie uitbreidingen met de verbindingen Amsterdam-Rotterdam en Amsterdam-'s-Gravenhage. Verbindigen tussen plaatselijke concessies, de maatschappij slaat zijn vleugels

over het hele land uit.

De exploitatie van de telefoon in de beginjaren was vrijwel overal een zaak van particulieren ondernemingen.

Magische machine

Dat de telefoon in zijn beginjaren beschouwd werd als een magische machine blijkt wel uit de tekst in een advertentie van omstreeks 1880 (advertentie van Peck en Co Nieuwendijk 74 Amsterdam).

De briefwisseling tussen de Nederlandse Bell Telephoon Maatschappij en dhr Barchman Wuyters van Vliet toont ook dat de telefonie in Utecht en omstreken in die jaren nog een particuliere aangelegenheid was. Een situatie die eind vorige en begin deze eeuw langzaam ging veranderen. De gemeenten nemen de concessies in eigen hand. In de randstad herdenken vele plaatsen het 100-jarig bestaan van de telefonie, zoals dit jaar bv. Utrecht.

Palen

In die tijd liepen de telefoondraden nog bovengronds. De route voerde vanaf de centrale naar, indien nodig, zogenaam-

de opstijpunten en vandaar naar de abonnees.

Voor het bevestigen van steunpunten, isolatietoren en palen op of bij particuliere woningen of gebouwen was toestemming nodig.

Begin jaren '30 werd begonnen het systeem van luchtleidingen te veranderen in een systeem met zwaar gepanserde kabels onder de grond.

Telefonie rond 1880, één van de vele handige dingetjes die uitgevonden werden en die vaak pas veel later hun nut zouden bewijzen.

De auto, de schrijfmachine, de gloeilamp, de elektrische tram allemaal zaken die soms jaren in de luiers zaten

maar het was er. Hoe voorzichtig overheid en toenmalige bevolking ook was, die moderne toepassingen van o.a. elektriciteit waren niet te stoppen.

Telefoniste

In de beginjaren zat in elke telefoon een batterij, met dit systeem kon men door middel van een slinger aan het apparaat de telefoniste oproepen. Vanaf 1905 deed echter het centraal batterijensysteem zijn intrede en hoefde de abonnee slechts de hoorn van de haak te nemen om verbinding met de centrale te krijgen. De telefoniste bracht de verbinding met de gewenste abonnee tot stand. Geleidelijk werd dit systeem verder uit-

In antwoord op Uw schrijven van
 21 Juli 11. heb ik u en u mee
 te deelen, dat ik bereid ben
 vergunning te verlenen tot het
 plaatsen van 17 palen op onze
 lange afstand van ± 50 m
 langs een weg genaamd Kerklaan
 behorende tot de Ridderhofstad
 Voorn onder de volgende
 voorwaarden:

- 1° dat de vergunning Houde Holland
 tot wederopzegging in 1880 voor de
 palen binnen 4 weken moeten verwijderd zijn
- 2° dat de palen worden geplaatst
 aan de Westzijde van de Weg
 alsmede van het toehuis tot aan de
 Groenendijk in de richting
 van het Merwedekanaal mede aan de
 westzijde
- 3° dat ter voorkoming van belemmering
 in de beplanting van het gedeelte
 Zandweg vanaf bovenbedoelde weg tot
 de brug over Rijn, de palen worden
 geplaatst aan de zuidzijde van
 den weg.
- 4° dat langs de Kerklaan en langs het
 onder punt 3 bedoelt gedeelte Zandweg,
 ijzeren palen worden geplaatst
 (vervangen door wit of licht grijs
 geverfde houten palen)
- 5° dat de passage geen belemmering
 ondervindt

(brief in klad op achterzijde brief van Nederlandsche Bell-Telefoon aan Wuytiers)

25 Juli 1906.

In antwoord op uw schrijven van 21 Juli j.l. heb ik de eer U mede te deelen, dat ik bereid ben vergunning te verlenen tot het plaatsen van 17 palen op onderlinge afstand van ± 50 m langs den weg genaamd Kerklaan, behorende tot de Ridderhofstad Voorn onder de volgende voorwaarden.

- 1e dat de vergunning wordt verleend tot wederopzegging, in welk geval de palen binnen 4 weken moeten verwijderd zijn.
- 2e dat de palen worden geplaatst aan de westzijde van de weg, alsmede vanaf het toehuis tot aan de Groenendijk in de richting van het Merwedekanaal mede aan de westzijde.
- 3e dat ter voorkoming van belemmering in de beplanting van het gedeelte Zandweg vanaf bovenbedoelde weg tot de brug over Rijn, de palen worden geplaatst aan de zuidzijde van den weg.
- 4e dat langs de Kerklaan en langs het onder punt 3 bedoelt gedeelte Zandweg, ijzeren palen worden geplaatst (vervangen door wit of licht grijs geverfde houten palen)
- 5e dat de passage geen belemmering ondervindt

Nederlandsche Bell-Telefoon Maatschappij
 AMSTERDAM.
 DAMSTRAAT Postge Wijk 1 Postbus
 Telefoon Adres TELEPHOON
 Telephone Adres No. 474.

Amsterdam, 5 October 1906

Mijn Heere Jhr. J. W. Borchman Wuytiers
 van Hout
 te Amersfoort

Hoogwelgeb. Heer,

Wij becommenteren het bericht van Uw missive d.d. 21 Juli j.l. waarin U ons de voorwaarden mededeelt waaronder U bereid zijt ons de gevraagde vergunning tot het plaatsen van palen op U in eigendom toebehorenden grond te verlenen.

Behalve de door U sub 4 genoemde bepaling, ontbreken de door U gestelde voorwaarden overrijdt geen bezwaar en redden wij, wanneer U even omziet na te nemen be-
 zwaren wilt tegenstaan, het gebruik van de vergunning gebruik maken.

Sub 4 betreft U over het plaatsen van ijzeren palen op de daarbij aangegeven ge-
 deelten van uw weg. Het is niet alleen het stellen van ijzeren palen aan kostbaar en worden daardoor de kosten van de te be-
 waken lijn voor ons te bezwaarlijk, maar het is

ons niet plaatselijke opmerking geboden, dat het niet mogelijk is om die hoekpaal hoekpaal-
 hoekpaal die gesteld zal moeten worden in-
 dien hij van jaar is verwardigd, te stagen;
 terwijl, wanneer aldaar een houten paal
 wordt gesteld de paal rustender kan worden
 geplaatst en van zulke stukken kan zijn,
 dat stagen niet noodig is.

De reden waarom een ijzeren paal soms
 niet kan worden gesteld bestaat daarin
 dat langs de waterzijde een looppad moet
 worden vrijgehouden, waardoor voor een
 slagpaal geen ruimte is. Over het plaats
 van van een houten paal wordt dit bevestigd
 dus opgegeven.

Het is evenwel in het belang van een
 goeden aanleg dat op die weg, waarlangs de
 behoeftige beplanting is ontworpen, uitsluitend houten
 palen worden geplaatst. Deze kunnen gemakke-
 lijker in den grond worden bezet, dan ijzer-
 en in de ophale beplanting wordt daarvoor
 sterker, terwijl indien U dit wenscht wij be-
 reid zoudten zijn om het uitsluitend de palen
 door te te behouden, zoo goed mogelijk te doen
 zijn.

Het zal ons aangenaam zijn van U te mogen
 vernemen, dat U in onze bezwaren aandriving vindt
 ons toe te staan de palen van hout te doen zijn.

Amsterdam, 5 October 1906.

Den Heer Jhr. J. W. A. Barchman Wuytiers van Vliet
te
Amersfoort.

Hoogwelgeb. Heer,

Wij kwamen tzt. in het bezit van Uwe missive dd. 25 Juli j.l. waarin U ons de voorwaarden mededeelt waaronder U bereid zijt ons de gevraagde vergunning tot het plaatsen van palen op U in eigendom toebehoorenden grond te verlenen.

Behalve de door U sub. 4 genoemde bepaling, ontmoeten de door U gestelde voorwaarden onzerzijds geen bezwaar en zullen wij, wanneer U aan onze na te noemen bezwaren wilt tegemoetkomen, t.z.t. gaarne van de vergunning gebruik maken. Sub. 4 schrijft U voor het plaatsen van ijzeren palen op de daarbij aangegeven gedeelten van den weg. Nu is niet alleen het stellen van ijzeren palen zeer kostbaar en worden daardoor de kosten van de te bouwen lijn voor ons te bezwarend, maar het is ons uit plaatselijke opneming gebleken, dat het niet mogelijk is om den hoekpaal Zandpad, Kerkpad die gesteund zal moeten worden indien hij van ijzer is vervaardigd, te stagen; terwijl, wanneer aldaar een houten paal wordt gesteld de paal zoodanig kan worden geplaatst en van zulke sterkte kan zijn, dat stagen niet nodig is.

De reden waarom een ijzeren paal daar niet kan worden gestaagd bestaat daarin dat langs de waterzijde een looppad moet worden vrijgehouden, waardoor voor een stagpaal geen ruimte is. Door het plaatsen van een houten paal wordt dit bezwaar dus opgeheven.

Het is evenwel in het belang van een goeden aanleg dat op den weg, waarlangs de telephoongeleiding is ontworpen, uitsluitend houten palen worden geplaatst. Deze kunnen gemakkelijker in de grond worden bevestigd dan ijzeren en de geheele geleiding wordt daardoor steviger, terwijl indien U dit wenscht wij bereid zouden zijn om het uiterlijk der palen door ze te schilderen, zoo goed mogelijk te doen zijn.

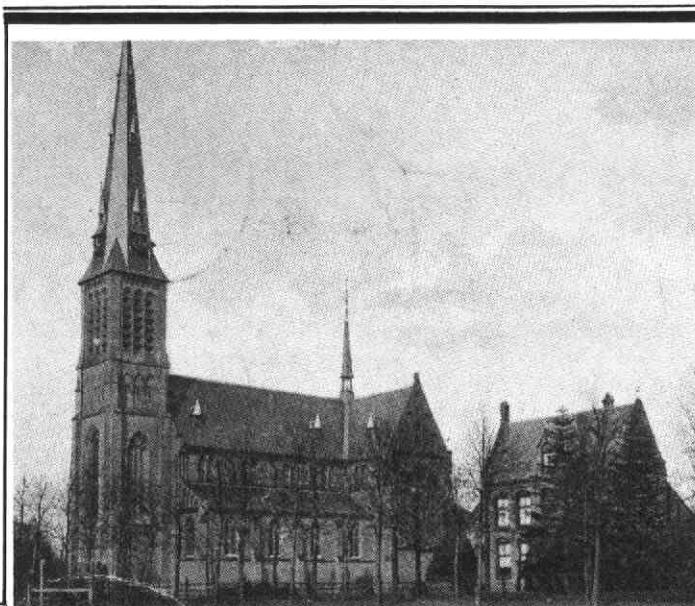
Het zal ons aangenaam zijn van U te mogen vernemen, dat U in onze bezwaren aanleiding vindt ons toe te staan de palen van hout te doen zijn.

Hoogachtend
Nederlandsche Bell-Telefoon Maatschappij

Voorwaarden waaronder vergunning is verleend tot het plaatsen van 17 palen voor telephoon op onderlinge afstanden van \pm 50 meter langs den weg genaamd de Kerklaan behorende tot de Ridderhofstad Voorn

- 1e dat de vergunning wordt verleend tot wederopzegging, in welk geval de palen binnen 4 weken moeten verwijderd zijn
- 2e dat de palen worden geplaatst aan de westzijde van den weg vanaf het tolhuis tot aan den Groenendijk in de richting van het Merwedekanaal mede aan de Westzijde
- 3e dat ter voorkoming van belemmering in de beplanting van het gedeelte Zandweg van af de Kerklaan tot de brug over den Rijn (Stadsdam) de palen worden geplaatst aan de zuidzijde van dien weg
- 4e dat langs de Kerklaan en langs het onder punt 3 bedoelt gedeelte Zandweg, ijzeren palen worden geplaatst.
(Na een ontvangen schrijven van 5 October 1906 is voorwaarde 4 ingetrokken en goedgevonden dat wit of lichtgrijs geverfde houten palen worden gebruikt)
- 5e dat de passage geen belemmering ondervindt

October 1906

Herinnering

In ons april-nummer van deze jaargang riepen wij onze leden en belangstellenden op hun medewerking te verlenen aan de viering van het 100-jarig bestaan van de **Willibrord-kerk** te Vleuten in Juni 1985.

Voorwerpen in bruikleen, foto's, herinneringen, alles is zeer welkom.

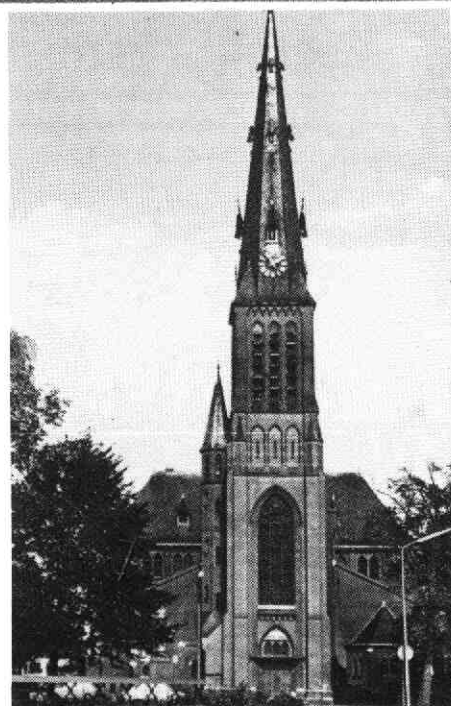
Hebt U overigens al eens gedacht aan de films die ter gelegenheid van uw bruiloft werden gemaakt?

Wij vragen al diegenen, die de zaak tot nu toe nog wat hebben laten rusten, zich te wenden tot één der onderstaande adressen:

Mevr. B. C. van Hameren-Hogeboom,
Burg. van der Heidelaan 53,
3451 ZS Vleuten-tel. 03407 - 2147

Mevr. P. J. de Rooij - Goes,
't Zand 1, 3451 GP Vleuten
tel. 03407 - 1483

R. K. Pastorie,
Pastoor Ohllaan 36, 3451 CC Vleuten
tel. 03407 - 1231

Officieel orgaan van de Historische Vereniging Vleuten-De Meern-Haarzuilens.
4e jaargang nr. 4, december 1984 © 1984
Verschijnt 4x per jaar.

Ingeschreven in het verenigingsregister van de K.v.K. Utrecht e.o. onder nr. V. 479360

Dagelijks bestuur:

J. Schutte, voorzitter
Zandweg 138. 3454 HA De Meern
tel. 03406 - 3216

W. H. Denekamp, sekretaris
Utenhamstraat 5. 3451 BR Vleuten
tel. 03407 - 1948

P. G. de Rooij, penningmeester
't Zand 1. 3451 GP Vleuten
tel. 03407 - 1483

A. J. van Zoeren, vice-voorzitter
Stationsstraat 34. 3451 BZ Vleuten
tel. 03407 - 1263

H. E. J. van Essen, coörd. werkgroepen
Mauritslaan 17. 3454 XP De Meern
tel. 03406 - 2992

Erelid:

Mw. F. van Husen-Wibbeke, Vleuten

Redactie-adres:

Léon van Esch, Hindersteinlaan 7
3451 EV Vleuten
tel. 03407 - 2871

Ledenadministratie/informatie:

Opgeven van nieuwe leden, mutaties en (na)bestellingen bij:
Mw. P. J. de Rooij-Goes, 't Zand 1
3451 GP Vleuten, tel. 03407 - 1483

Kontributie:

De jaarlijkse contributie bedraagt voor
1985 minimaal f 25,-;
postabonnement f 35,- per jaar

Donateurs:

Minimaal f 12,50 per jaar.

De vereniging heeft rekeningen bij de volgende instellingen:

ABN - De Meern 55.66.33.040

RABO - Vleuten 36.75.17.574

POSTGIRO 2.689.200

- Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uit dit verenigingsorgaan is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

Illustratie voorpagina:

Van de Burg. Verderlaan af gezien, rechts van de Driesprong, stond vroeger dit boerderijtje van de fam Tonen op het begin van wat men heel vroeger de Voornse Steeg noemde (K.I. 1929).

LOSSE NUMMERS f 7,50

Van het bestuur 1984

Overzichts-tentoonstelling

Zonder enige twijfel was de "topper" van dit jaar de grote overzichts-tentoonstelling, onder het motto "150 jaar graven naar een Romeins castellum in De Meern". Deze tentoonstelling, georganiseerd door onze Historische Vereniging en het Archeologisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Utrecht, werd mede mogelijk gemaakt door de zeer royale en gewaardeerde medewerking van de ABN-Bank. Bij ons, in het Verenigingsgebouw, bezochten ruim 3100 mensen de expositie; bij de voortzetting in het Archeologisch Instituut waren er dat nog eens 2000, wat niet in de laatste plaats te danken was aan de ruime belangstelling van zowel regionale- en landelijke pers, als van radio en T.V.

Filmavonden

Wij gingen door met onze filmavonden; de oude dorpsfilms vinden nog steeds gretig aftrek. Onze filmploeg is druk bezig met het vastleggen van gebeurtenissen die over enige tijd weer historie zullen zijn. Wij hopen dat ook die films te zijner tijd bij U in de smaak zullen vallen.

Lezingen

Lezingen werden gehouden door de heer Jac. de Bruijn op 2 mei (Over een

en ander uit de geschiedenis van Vleuten - De Meern) en mevrouw M. Dijker - Papavoine op 23 oktober (Over de geschiedenis van de kleding).

Ledental

Bijzonder verheugend is het dat **het ledental dit jaar**, drie jaar na oprichting van uw vereniging, **de 700 passeerde**. Er zijn soortgelijke clubs waarvoor een dergelijk ledental een "fata morgana" is en blijft. Het grote succes van onze vereniging betekent voor uw bestuur een grote verantwoordelijkheid. Wij zullen er voor moeten blijven zorgen dat onze leden "waar krijgen voor hun geld" en dat betekent dat er steeds "voor elk wat wils" moet zijn. Serieuze historische artikelen zullen moeten worden afgewisseld met gemakkelijker aansprekende "licht kost" en tussen beide zal moeten worden gestreefd naar een aanvaardbaar evenwicht.

Activiteiten naar buiten

In dit verband is het wel goed een enkel woord te besteden aan onze "activiteiten naar buiten". Wij stonden op 30 april met onze kraam op de braderie te Vleuten en namen op 1, 2 en 9 september deel aan de verenigingsmarkten in de Schalm en de Schakel, georganiseerd door de Kulturele Kring. Het duo Gravendeel - de Rooij hield le-

In dit nummer

	pag.
- Van het bestuur	251 - 252 en 270
- Bekende dorpsgenoten; J. A. Tomberg	253 - 256
- De Katholieke Illustratie	257 - 266
- De Meentweg	267 - 270
- Agenda	270
- Het Haarse kasteelleven	271 - 274
- Nieuwe leden, Wie wat bewaart die geeft wat	275

zingen voor de plaatselijke afdelingen van het Landbouwkundig Genootschap, de Boeren- en Tuindersbond, de Lions Club (hartelijk dank voor al uw hulp en steun!) en de Rotary.

Het is goed dat we op allerlei plaatsen en manieren ons gezicht laten zien, want nog steeds geldt "onbekend maakt onbemind"; bovendien kan een nadere uitleg van de doelstellingen van onze vereniging vaak heel verhelderend werken. Wij overlegden in 1984 dus met vele instanties, instellingen, officieel en officieus om onze doelen naderbij te brengen of te bereiken.

Kalender 1985 - actie

Helaas is onze kalender-actie wat laat van start gegaan zodat wij op het eind van het jaar midden in het grote aanbod van andere kalenders terecht kwamen. Gelukkig is ons product zeer fraai geworden en, al heeft Sinterklaas het dan niet kunnen schenken, U kunt het in ieder geval met Nieuwjaar aan de muur hangen. Er zijn nog enkele exemplaren à f 9,50 verkrijgbaar bij fam. de Rooij, 't Zand 1, Vleuten. Wie het eerst komt, het eerst maalt!

Opslagruimte

Het tweede grote item in 1984 was een meer permanente opslag- annex tentoonstellingsruimte! Toen de bovengenoemde tentoonstelling was afgelopen, zaten wij werkelijk met de handen in het haar omdat we niet meer wisten waar we moesten blijven met alle, inmiddels verzamelde spullen. Veel was opgeslagen in de huizen en schuren of op de zolders van uw bestuursleden; ook konden verschillende schenkingen, wegens plaatsgebrek, niet bij de gulle gevers afgehaald worden. Bij de behandeling van de gemeente-begroting 1984 meldde de pers: "Het instellen van een historisch archief of het oprichten van een streekmuseum juichen B en W toe. De activiteiten in die richting door het partikulier initiatief, in dit geval de Historische Vereniging Vleuten - De Meern - Haarzuilens zullen door burgemeester en wethouders voorzover in hun vermogen ligt, worden bevorderd".

Nu weten wij ook wel dat, zeker in deze tijd, dat "vermogen" beperkt is, maar het gemeentebestuur heeft ons niet in de kou laten staan. Wij kregen de tijdelijke beschikking over een gedeelte van de voormalige boerderij van Van Dijk aan de Thematerweg te Vleuten en er wordt hard aan gewerkt om deze gelegenheid niet alleen voor onze opslag geschikt te maken, maar er ook een voorlopige expositieruimte te creëren, waar wij in de loop van het volgend jaar U reeds iets van onze verzamelingen kunnen laten zien.

1985

Bij een vereniging die in beweging is, is de grens tussen terugblik en toekomstvisie niet scherp te trekken. Zo ook hier. Ik wil er, in aansluiting op het bovenstaande, nog eens op wijzen dat er toch, nu het ledental zo sterk stijgt, verhoudingsgewijs weinig leden zich melden om de handen uit de mouwen te steken bij de werkzaamheden aan de boerderij. Het ligt voor de hand dat interesse in de historie niet gepaard hoeft te gaan met grote drang tot het doen van archief-onderzoek. Maar U kunt langs indirecte weg veel nuttigs voor uw vereniging verrichten en daarmee bedoel ik dan dat U op velerlei wijzen kunt meehelpen aan het scheppen van "gunstige arbeidsomstandigheden" voor diegenen die het eigenlijke historische onderzoekwerk moeten doen. Van de resultaten van dat laatste bent U dan de eerste die profiteert.

Het moet m.i. mogelijk zijn naast de bestaande vaste kern enkele tientallen actieve knutselaars bijeen te brengen, die graag hun handen laten wapperen. Zij kunnen zich te allen tijde opgeven bij de heer P. G. de Rooij, 't Zand 1 te Vleuten, en.....U wordt met open armen ontvangen.

Programma

Wij zullen proberen dat programma tijdig vast te leggen; let U dus vooral op onze agenda en de aankondigingen in de pers.

Algemene contact-avond

Wat begon als een bijeenkomst van de genealogische werkgroep, is uitgegroeid tot een algemene contact-avond ten huize van de familie de Rooij, 't Zand 1 te Vleuten. Op deze avonden is een ieder welkom, die belang stelt in de historie van onze gemeente, daarover iets te vragen of te melden heeft, of zelf met een bepaald interesse-gebied bezig is; hier worden vaak ideeën geboren voor artikelen in ons blad. De genealogie komt natuurlijk nog steeds ter sprake, maar ook alle andere facetten van ons werk kunnen ter tafel worden gebracht. Het zijn eigenlijk deze avonden waar de doelstellingen van onze vereniging het meest actief worden beleefd en het lijkt een goede gedachte ze uit te bouwen tot geregelder en veelvuldiger samenkomsten. Mocht huize de Rooij daarbij te kort gaan schieten qua capaciteit, dan vinden we daar wel weer wat op.

Jubilea

In het komend jaar zullen enkele jubilea worden gevierd.

In de eerste plaats herdenkt in juni 1985 de parochie Vleuten het 100-jarig bestaan van de Willibrordkerk. De Stuurgroep 100 jaar kerk uit die parochie wil dat jubileum vieren en een tentoonstelling inrichten. Onze vereniging zal daarbij helpen en ook is het de bedoeling gezamenlijk te komen met een boekje waarin het een en ander wordt verteld over het wel en wee van de St Willibrord parochie. Dat boekje zal niet worden opgenomen in de reeks van ons Verenigingsblad; het zal apart te koop zijn.

Op 7 december 1985 is het 600 jaar geleden dat het Waterschap "Heycop" genaamd "de Lange Vliet" werd opgericht en ook dat mag een geldige reden worden genoemd voor weerklink in onze gelederen. Het Waterschap Leidse Rijn staat positief tegenover enige activiteit in de richting van een herdenking, zodat we mogen hopen dat ook op dit front een vruchtbare samenwerking tot stand zal komen.

Vervolg pag. 270

Voor het plaatsen van dakkapellen, dakramen, keukens, badkamers en wanden van glazen bouwstenen, stijldeuren, aluminium en houten kozijnen. Tevens plaatsen wij tegen inbraak beveiligd hang- en sluitwerk. Kunststof ramen en deuren op maat en in verschillende kleuren.

Wilt u meer weten, bel dan,

AANNEMERSBEDRIJF

3454 VK DE MEERN

H. van Vliet

Woerdlaan 2 - Telefoon 03406 - 13 15

Tomberg aangetreden bij een commandantswisseling.

Tomberg huldigde het principe: wie niet horen wil moet maar voelen

"Als het echt menens werd haalden ze mij erbij"

Bekende dorpsgenoten

door Gerrit Hans Lambers

"Vroeger dan hadden ze maar te luisteren. Ik waarschuwde altijd één keer, soms bij uitzondering twee keer, maar dan vielen er klappen". Aan het woord is oud-wachtmeester Eerste Klas J. A. Tomberg (Jan) die in de periode van 1951 tot aan zijn pensionering in 1976 van het politie-apparaat in Vleuten-De Meern deel heeft uitgemaakt.

Thuis aan de Rosweydelaan in De Meern ontpopt de thans 69-jarige Tomberg zich als een gezellige prater, die er weinig moeite mee heeft om een reeks belevenissen uit zijn carrière kleurrijk op te dissen. Ook mevrouw Tomberg volgt alle verhalen nauwlettend en vult nu en dan aan als een detail soms wat onderbelicht dreigt te blijven.

Zo intensief gaat Tomberg in zijn verhalen op, dat twee sigaren in een uur zeker zes keer opnieuw moeten worden aangestoken.....

"Wil je als politieman goed contact met de mensen, dan moet je niet boven ze gaan staan", zegt Tomberg terwijl hij door het (dichte) gordijn kijkt. "Je moet naast ze gaan staan, maar wel laten voelen dat ze hebben te luisteren. Je bent nu eenmaal politieman om het gezag te handhaven. Dus ze moeten luisteren. Maar ook moet je iedereen goudeerlijk behandelen".

Dat laatste illustreert hij door te vertellen dat hij eens op zijn fiets stapte om een 'verdachte' persoonlijk mee te gaan delen dat die de week ervoor onterecht enkele uren was vastgehouden voor ondervraging. Het was overigens wel een persoon met een aardig strafblad, maar daar had Tomberg geen boodschap aan.... Ook hoorde hij eens iemand in een café over hem roddelen. Een persoon met de rug naar hem toe zei: "Die 'dikke secreet uit De Meern' heeft mijn mijn broers allemaal wel eens een pak slaag toegediend; maar je kan van 'm opaan. Hij is eerlijk! Ik heb liever met hem te doen dan met die andere slijmballen". 't Is geen kompliment voor mijn kollega's, maar dat zei die vent dus.

In hetzelfde verband haalt Tomberg de opmerking aan die 'Ouwe Jan' van Seumeren maakte bij zijn afscheid van het korps in 1976. "Weet je wat ik het mooiste van Tomberg vond? Die zei eenvoudig: wat wil je? Een klap voor je kop of

een bekeuring. Mijn jongens kozen dan voor de goedkoopste weg en dan kregen ze er ook een". Nou kan dat niet meer op die manier, want dan heb je meteen de poppen aan het dansen, aldus Tomberg met het oog voor de realiteit.

"Ik voelde me vroeger voor 50 pct. politieman en voor 50 pct. sociaal werker". Deze opmerking onderstreept hij met te vertellen dat vroeger aan de Woerdlaan vaak mensen aan de deur kwamen, die begonnen met: Ja, het is niet voor een aangifte of een proces verbaal, maar moet je eens luisteren..... En dan kwam het probleem voor de dag -moeilijkheden in het gezin, of met de buurt, etc.-. Ook mevrouw Tomberg probeerde dan waar mogelijk een steentje ter oplossing bij te dragen. Zelfs op de fiets (er zijn er wat versleten op die hobbelige 'Krogt-dijk', thans de Europaweg hield men je aan als er problemen van die aard waren. Later, toen de surveillantanten 'gemotoriseerd' werden zeiden de mensen "Tomberg, we zien je niet meer; wat jammer dat jullie in auto's gaan rijden". -Ja het contact ging weg....

Ondanks alle lastige klussen waar Tomberg onveranderlijk bij geroepen werd als er 'handelend' moest worden opgetreden, ziet hij zichzelf toch niet als 'de man met de gummiknuppel uitgesproken losjes in de broekband'. "Ik was inderdaad sterk, dat kwam ook door het werk in mijn jeugd. Mijn vader had een

timmerbedrijf, later een aannemersbedrijf". Als bijvoorbeeld kinderen hem aan zagen komen, dan 'hielden ze hem aan' voor een pepermuntje. "Ze wisten dat ik die altijd bij me had, omdat ik toen niet rookte".

Aangrijpende herinneringen heeft Tomberg ook overgehouden. Het diepst in dit verband zit de treinramp bij Harmelen in 1962. Hij kreeg toen de opdracht er voor te zorgen dat het hulpverlenende verkeer onbelemmerd naar en van de plaats van het ongeluk kon stromen. Ook het gewone verkeer eiste vroeger al veel slachtoffers. Vooral in de tijd toen de snelwegen nog niet met vangrails en de auto's nog niet met gordels waren uitgerust. Tijdens een busstaking was het op de rijksweg eens zo'n chaos dat hij op één avond 56 botsingen kreeg te verwerken. "De gegevens heb ik toen noodgedwongen in telegramstijl genoteerd". Meestal noteerde ik de p.v.'s in steno op de onder- en bovenkant van een lucifersdoosje. Op het bureau werkte ik ze wel uit".

De loopbaan van Tomberg begon in 1939 bij de politie in Den Haag. In 1940 volgde plaatsing bij de "Rijksveldwacht" en Waterpolitie te Loenen a/d Vecht. Toen kwam men er ook achter dat agent Tomberg nooit in dienst geweest was en moest hij een marechaussee-opleiding volgen. Dat gebeurde in Apeldoorn. Daarna terug naar Loenen en vervolgens overplaatsing naar de verkeersgroep van de RP te Amsterdam en later naar enkele kleinere plaatsen. In die tijd onderhield Tomberg goede connecties met de Illegaliteit en enkele keren heeft het weinig gescheeld of de Duitsers hadden hem gearresteerd. Aan de periode '46 - '51 bij de RP in Vreeland bewaart Tomberg mooie herinneringen.

Op de afscheidsreceptie in 1976 in het gemeentehuis te Vleuten.

Dat zou een boek apart kunnen worden. "De burgemeester van Vreeland wilde me ook graag houden, maar ja, na zes jaar moest je overgeplaatst worden. Zo waren toen de richtlijnen. Anders raakte je misschien te familiair met de inwoners.....".

Zo kwam het echtpaar Tomberg in 1951 in het toenmalige Vleuten terecht, aan de Woerdlaan. Twee jaar later, na de samenvoeging van Vleuten, De Meern en Haarzuilens, woonde het echtpaar, zonder te hoeven verhuizen, in De Meern en dat is sindsdien hun woonplaats gebleven.

Uit de vertelsels van Tomberg hierna volgend een beknopte selectie.

Reservistenoefening

Vroeger werden geregeld reservistenoefeningen gehouden. De reserve-politie moest dan in actie om boeven te arresteren. Zulks gebeurde een keer op de Utrechtseweg te Vleuten, in het bijzijn van burgemeester Van der Heide en een waarnemer van Gedeputeerde Staten. Voor 'boef' speelden kollega Koops en Tomberg. Bij de reservisten zaten jacht-opzieners en burgers. Deze kregen te horen: er moeten twee verdachten gearresteerd worden. Een van de twee heeft een alpinopetje op en de andere is een nogal stevige kerel.

Koops had zijn alpinopetje prachtig zwart gemaakt met schoensmeer. Die zei: degene die mij pakt daar maak ik 'Zwarte Piet' van. Verder hadden de 'boeven' ter plekke een plank over een sloot klaargelegd aan de onderkant half ingezaagd. Er was afgesproken dat Koops de boomgaard in zou vluchten en Tomberg het weiland in ter hoogte van de plank.

Wachten langs de Utrechtseweg, op het arrestatieteam, onderwijl kettinggrokend want men had wat rotjes klaar om alles echter te doen lijken en die moesten afgestoken kunnen worden. Dan een DKW-motor, dus dat moesten ze zijn. Een welgemikt rotje precies voorop de motor en toen konden ze aan de verwensingen meteen horen wie er aan kwamen: twee ervaren jachtopzieners. Het boevenduo ging volgens draaiboek op de vlucht en van de reservisten ging, zoals verwacht, de ene achter Koops en de andere achter Tomberg aan. "Niet over de plank, daar was mijn achtervolger -zijn naam zal ik niet noemen- te slim voor". De sprong over de sloot leverde wel een paar natte voeten op, hetgeen de stemming nog wat grimmiger maakte. Ook werd bij dat alles in de lucht geschoten en flink geroepen in de trant van "Sta, of ik schiet". Wij ook in

de lucht schieten, zegt Tomberg, en niet met losse flodders. Mijn achtervolger herkende mij intussen en riep: Tom, geef je over! en ik: kom me maar halen, ik schiet je voor je raap!

De burgemeester intussen wist uiteraard wie de boeven waren en ook wie de reservisten waren, allen vakmensen, dus die was niet bang voor rondvliegende kogels. Omdat hij wist dat in de lucht gericht werd. Met zijn chauffeur Jos Verhoef was dat anders. Die wist niet dat het een oefening was. De burgemeester zei tegen hem slechts: rij even daar en daar naar toe, daar is iets aan de hand. Verhoef kreeg dan ook de schrik van zijn leven. Die vluchtte weer de auto in en bleef op zijn buik liggen in de hoop dat die bliken portieren van de auto de kogels wel zouden tegenhouden, lacht Tomberg. Dat vertelde Verhoef althans later aan diens zwager Jaap Sprong. Nou, die heeft zich een aap gelachen. Maar die wist uiteraard dat het om een oefening ging.

Maar om op de arrestatie terug te komen, die veroorzaakte spoedig een oploop op de anders redelijk rustige Utrechtseweg. Een jongeman uit de buurt, die sergeant-majoor in het leger was, -met zo'n mooi uniform aan- voelde zich gedrongen om bij de arrestatie te helpen. Hij was militair en de politie was in nood, nietwaar? Nou, ik had een oud kloffie aan, zegt Tomberg, en zowel dit sergeantje als de jachtopziener hadden me stevig vast toen ik afgevoerd werd. Ik fluisterde tegen mijn reservekollega: laat me een beetje los. Hij: wat wil je dan? Ik zeg: met hem en dat mooie uniform de sloot in! Hij: Ja.... en ik voor schut staan. Want hij wist dat ik het gedaan zou hebben. Ze hielden me stevig vast!

En die andere jachtopziener kwaad zeg, en een zwarte kop! Maar hij had gauw in de gaten dat het schoensmeer was. Nadat de arrestanten waren opgebracht deed de volgende dag in de buurt het praatje de ronde dat ze 'die buurman' hadden gearresteerd. Die had ongeveer mijn postuur, zegt Tomberg, en ik had toevallig eenzelfde gabardine jas aan als deze man gewoonlijk droeg.

Kippendief

Bij een andere reservistenoefening was een kippendiefstal in scène gezet op een boerenerf in De Meern. Bij de aanhouding van de dief zouden Spruit (kollega uit De Meern) en Tomberg toezicht houden. Enfin, de reservisten bespeuren onraad op het bewuste erf en ja hoor,

daar stond een knul aan het slot van het kippenhok te morrelen. Hij was er nog niet in. Moest ook niet. Een nogal rauw figuur.

De dief wordt in zijn kraag gegrepen, maar toen kwam de boer er bij: Wat is dat hier?! "Ja, hij wou je kippen stelen". WAT.....! en die geeft onze 'arrestant' toch een klap voor zijn hersenen.... Die reservisten tegen die boer: hé, dat mag niet!, maar daar werd de goede man niet veel rustiger van. Dus Tomberg springt er tussen, maar die boer nog steeds razend: "Schiet hem dood. Schiet hem dood"!

Daarop kreeg Tomberg ongevraagd assistentie van de zogenaamde dief gaf toen de verontwaardigde boer met zijn zaklantaarn een flinke klap voor zijn hoofd. En ja....."dat mag helemaal niet!". Maar goed, Tomberg om de boer te sussen: "Laat hem maar aan ons over, we hebben hem". Maar die weer: Schiet hem kapot, schiet hem kapot! "Ik geloof dat hij het nog meende ook. Hij wou maar meteen hebben dat we 'm 'kapot schoten'.

Later zijn dat dingen waar je om kunt lachen. Maar op het moment niet.....".

Verkeerde deur

Met Buizerd samen houdt Tomberg een wakend oogje in het zeil op een Vleutense kermis, als ze op een jongeman stuiten die vervelend doet. "Had een slokje op, hè; dat zeg je dan wel vaker". En ja..... als de moeder van die jongen nu maar in de buurt was dan ging het nog wel, maar die was er toen niet.

Tegenover het kermisterrein stonden twee huisjes met naast elkaar de twee voordeuren en achter een van die twee woonde de lastige klant. Dus die jongen gesommeerd: Ga naar huis! Wou niet. Ik: Als je nou niet gaat, dan slingeren we je even naar binnen. Buizerd vroeg nog welke deur, links of rechts? Ik meende zeker te weten links. De amokmaker beetgepakt en richting linkerdeur. En hij krijsen: Geeveedee dit en dat, dáár wil ik niet in! Dáár wil ik niet in! Ik zeg: wat.....ook nog praats hebben en tegen Buizerd, kom, we 'lellen' hem dat huis in.

Zo gezegd, zo gedaan. Echter, nog geen drie tellen later vliegt die deur weer open en die jongen met dezelfde snelheid de straat op. Daar lag 'ie, met handen en voeten plat op de grond. Bleek 'ie bij zijn buurman naar binnen te zijn gewerkt en die stond niet op vriendschappelijke voet met hem. Die kerel schelden.... Ik zeg: meneer, neem me niet kwalijk. Ik dacht dat 'ie bij jou thuis hoorde, maar ik heb de verkeerde deur.

Hij: "oh ja da's goed meneer Tomberg". Toen zag 'ie wat er aan de had was. Ja het was niet zo'n groot kereltje, maar kort van stof was 'ie ook, want in een oogwenk lag dat jong weer op straat.

'Hoogste tijd'

Er moest wel eens een trucje worden uitgehaald om de café's leeg te krijgen als het sluitingstijd was. Vroeger bij tante Sjaan, vertelt Tomberg, (Café Schoolzicht a/d Meerndijk) wilden de laatblijvers nog wel eens lijntrekken, ook als Buizerd en hij binnen kwamen om te 'bezemen', als het klokje van twaalf geslagen had.

We hebben het eens voor elkaar gekregen om de zaak in een vlot tempo leeg te krijgen door aan de kop van een polonaise de deur uit te hossen en toen de

laatste er uit was: de deur op slot. De Cafébezoekers moesten hun jassen en dergelijke (afrekenen?) dan maar de volgende dag ophalen.

Ach.... het papier bij tante Sjaan was geduldig.

Klingelateur

Een man komt haastig het bureau aan de Burg. Taets van Amerongenlaan binnengerend en zegt tegen mij "Meneer, ze hebben op de Meernhoek me klingelateur er af geslagen". (Bedoeld is hier de uitsteekbare richtingaanwijzer van een auto, oftewel de 'clignoteur'.) Ik verbaasd: hoe kan dat dan? Dan moet u hem toch eerst uitzetten? De man: "Ja, maar ik gaf ook richting aan. Ik kwam van de Meerndijk en draaide rechtsaf de Rijksstraatweg op. Op de hoek stonden

J. A. Tomberg

vier jongelui en een van hen slaat zo dat ding er af. Ik hoorde dat jong ook nog zeggen: hhou je rooie lul bbinnen".

Ik tegen die man: gauw in de auto en er naartoe. Je kende je pappenheimers wel zo'n beetje en vermoedde waar de dader moest worden gezocht. Bij de hoek niemand meer natuurlijk. Maar dat was te verwachten. Ze hadden de ontlingelateurde naar het bureau zien rijden en gedacht: als 'Tom' komt, dan zit het fout hè. Mijn cliënt toen: "Ik vrees dat ik die klingelateur zelf zal moeten betalen". Ik zeg: rij de brug maar eens over en vertel nog eens precies hoe de dader praatte. Hij: ik heb hem maar even gehoord, maar ik heb een vermoeden dat 'ie iets hakkelt. Ik zeg: nou, rij maar eens daar en daar naartoe. Die man verbaasd: waar wilt u dan naartoe? Ik: rij nou maar; u hebt toch aan mij het onderzoek gevraagd.

Bij het huis aangekomen dat ik op het oog had herkende de man de 'delinquent' door het raam, dus wij bellen. De vrouw des huizes: heren, wat is er aan de hand. Ik: moeder, Piet (ik zeg maar even een naam want de echte zal ik maar niet noemen) Piet is een beetje ondeugend geweest. -Zo, wat heeft 'ie weer uitgehaald? Ik: Piet, we hoeven niet verder te praten hè? -"GoGoGoffedomme, hek ddan effe gauw pech", zegt 'ie. "Wat moet dat rrode lul koste"? Dat was toen geloof ik vijftien gulden, niet eens weinig. Ik zei nog: Piet, als je dat nog een keer flikt, krijg je er ook nog een bon bij voor vernieling. Ik kan me niet herinneren dat 'ie daarna iets dergelijks ooit nog gedaan heeft.

Geen kraamhulp

Het politievak leverde soms merkwaardige toevalligheden op. Zo zat mevrouw Tomberg eens zonder kraamhulp terwijl de tijd ernstig begon te dringen. Dat kwam omdat de kraamverpleegster, die vanuit IJsselstein zou komen, zei: Tomberg! daar ga ik niet naartoe; die heeft op mijn broer geschoten!

Tomberg lachend: dat klopte nog ook. Een aantal weken daarvoor zag ik er 's avonds eens drie naast elkaar fietsen zonder achterlichten en de meest linkse helemaal zonder licht. Ik zeg: afstappen jullie! Maar die drie denken: die dikke kan toch niet rijden. En weg. Ik er achter aan en inhalen was er uiteraard niet bij. Dus nam ik mijn pistool en liet dat even in de lucht knallen. Die jongen dacht toen dat ik op hem schoot en in volle vaart rijdend sprong hij van zijn fiets af. Ik schrok echt want ik dacht die valt half te pletter. Maar goed, ik had 'm

en zei: de volgende keer als je zoiets weer flikt schiet ik direkt raak. Maar ik zal zelf toch ook een beetje geschrokken zijn geweest want ik zei ook: je kunt voor deze keer zonder bekeuring doorgaan.

Maar goed, toen de zuster van deze jonge man hoorde dat ze naar mevrouw Tomberg moest, omdat die op het punt van bevallen was, zei ze: "Nee daar ga ik niet heen, want die Tomberg dat vind ik zo'n enge kerel; die heeft op mijn broer geschoten. Daar ga ik niet heen". Ze kwam echt niet.

Uitgekleed

In het dorp had je zo je vaste klanten en eentje had voor niemand anders ontzag dan voor mij. Dit persoon gedroeg zich in café's niet altijd even hoffelijk en op een keer was het weer deut en werd de politie ter assistentie ingeroepen. De verdachte na dat telefoontje vragen: wie komt er? "Tomberg". Ja dat hadden ze niet moeten zeggen. Toen ik kwam had die vent geen draad meer aan zijn lijf. Want, zo redeneerde die: dan hebben ze minder houvast als ze me willen pakken.....

De arrestatie ging inderdaad niet soepel herinnert Tomberg zich. "Toen ik hem vasthad sloeg hij nog een flinke partij glaswerk aan diggelen". Tenslotte kreeg ik hem zover dat hij met toch zijn broek aan naar huis ging. Ik zei: naar huis! en anders ga je het hok in! Ik praat morgen wel verder met je. Hij was op dat moment toch niet zo aanspreekbaar.

De volgende dag zeg ik er ligt hier nog kleding van je. Er zit zo'n mooi wit katoenen overhemd bij. Hij zegt: "barst er maar mee". Een beetje ruwe konversatie dus, maar daar was ik wel aan gewend. Ik zeg: je kan het vandaag meenemen, en zo niet 'morgen komt de vuilnismen'. Hij: je doet maar! De dag erna zeg ik tegen de vuilnismen: let op, hier zit nog wat goede kleding tussen het afval. Later zei die man me eens: nog bedankt voor de tip. Dat hemd paste me uitstekend.....

Poteling

Tomberg had, zoals in het begin al aangeduid, een wijdverbreide faam als 'mannotjesputter' van het politiekorps. Als bijvoorbeeld in Harmelen enkele zeer gevaarlijk geachte figuren ergens binnengedrongen waren, dan belde de burgemeester naar Vleuten-De Meern om Tomberg. Want 'die sloeg ze er wel uit'. Tomberg herinnert zich in dit verband een verhaal dat ook de toenmalige Harmelense huisarts nooit vergeten zal zijn.

Het ging om een 'loswerkman', een evenzeer potige als ontoerekenbare figuur, die bij een boer naar binnen was gedrongen omdat hij het oog had op een der dochteren. Het was niet met instemming van de familie dat de man naar binnen was gegaan. Dat kon je ook zien aan de deur, aldus Tomberg die er toen bij geroepen was, want die lag compleet uit het kozijn. En een van de zoons van die boer had er al een 'luchtreisje' opzitten.

Toen ik er bij kwam zeiden ze: ga maar niet naar binnen, want hij slaat je met die stoel in elkaar. Ik zei: dat zullen we nog wel eens zien. Even later nog enkele boeren uit de nabije omgeving erbij, de dokter erbij en een overmeesteringsplan beraamd. Ik zeg tegen die burens, als jullie op zijn benen gaan zitten dan pak ik hem bij zijn kop. Als we hem dan in bedwang hebben kan de dokter hem een kalmerende injectie toedienen.

Nou, een klein boertje dat toen iets te enthousiast naar binnen ging zat meteen al tegen het plafond. "Wist je dat zo iemand, als 'ie over zijn zenuwen is geraakt, nog veel sterker is dan hij al is?" Toch de operatie doorgezet: ik kreeg zijn kop te pakken en draaide 'm dwars, maar toen maakte de dokter een grote fout door zo maar vierkant voor die man te gaan staan. Die schudde een been vrij en gaf toch een schop recht van voren bij die arme man..... Het heeft een heel tijdje geduurd voor die eindelijk een spuit kon geven en kon praten. Later heb ik hem nog eens op het hart gedrukt: "Dokter leer van mij nou, als je ooit weer in een vechtpartij betrokken raakt, ga nooit recht voor iemand staan!" Maar dat had deze inmiddels dus al praktijkondervindelijk geleerd.

De indringer, die uiteindelijk toch zijn verdovende injectie toegediend kreeg, was alleen rustig zolang die spuit werkte. Daarna begon het feest weer opnieuw. En een derde spuitje durfde de dokter uiteindelijk niet te geven, want 'dan zou de patiënt misschien wel helemaal nooit meer bijkomen'. Het lukte tenslotte om de zieke man, op een brancard gesnoerd en begeleid door diverse sterke mannen, met een ambulance naar een inrichting te transporteren. Maar daar was eerst nog heel wat spierkracht aan te pas gekomen.

No. 18.

1874/75.

Administratie van de Katholieke Illustratie.
HENRI BOGAERTS 8-HERTOGENBOSCH — AMSTERDAM

HOOFDREDACTEUR,
H. A. BANNING.

Elk vel van 8 pag. kl. fol. kost slechts 7 Cents.
Men toekent in voor een geheel jaargang.

door
Dr D. W. Gravendeel

In de tweede helft van de 16de eeuw heerste er in onze gewesten grote onrust op politiek, economisch en kerkelijk terrein, welke, voorzover althans het laatste aspect betreffende, tenslotte uitmondde in de Reformatie. Het godsdienstig element begon in het verzet tegen Spanje een rol te spelen en het resultaat was dat een goed-georganiseerde calvinistische minderheid de boventoon ging voeren, terwijl het overgrote deel der bevolking nog katholiek maar toch ook wel tegen de overheersing gekant was.

De kerken werden geplunderd, kloosterlingen en zielzorgers verjaagd en er vielen martelaren. De Staten van Holland verboden in 1573 de publieke uitoefening van de Katholieke godsdienst en sedert 1581 gold dit verbod overal waar de Staten van de verschillende gewesten meester waren.

Ook het houden van godsdienstoefeningen in particuliere huizen was, evenals het geven van godsdienstonderricht, verboden. Een hele stroom van plakkaaten in deze trant werd in de loop der jaren uitgevaardigd; op overtreding stonden straffen van geldboete, gevangenis of verbanning.

De meerderheid van de bevolking was

toch nog steeds katholiek gebleven. Volgens een officieel rapport maakten de Gereformeerden in Holland in 1587 nog niet het tiende deel der bevolking uit. Uit de verhandelingen van de Calvinistische synode, te Utrecht in 1606 gehouden, blijkt dat in het midden des lands de hervorming nauwelijks voet aan de grond gekregen had. Oldenbarnevelt verklaarde in 1618 dat de katholieken "nog het rijkste en deftigste deel der Natie uitmaakten", maar de kans op medezeggenschap in het landsbestuur was hun totaal ontnomen.

In de bisdommen welke onder het aartsbisdom Utrecht stonden, is de hiërarchie sedert ongeveer 1580 te gronde gegaan. De katholieken vormden een kudde zonder herders; het aantal priesters, dat in de laatste decennien der 16de eeuw onder groot gevaar en met geweldige opofferingen rondtrok om de katholieken in het geheim te helpen, was slechts gering en bovendien misten zij een bisschoppelijk bestuur, dat aan hun werk leiding kon geven en hen kon sterken in de zware arbeid.

De toekomst zag er in ons vaderland voor de katholieken zeer somber uit. Sedert de eerste helft van de 17de eeuw was weliswaar de toepassing der plakkaaten

iets soepeler geworden en konden de katholieken, tegen betaling van soms hoge boete- en recognitiegelden, zich een beetje vrijheid kopen, doch de plakkaaten bleven bestaan. Men hing af van de omkoopbaarheid van de ambtenaren. Tot 1795 bleef de uitoefening van de katholieke godsdienst verboden.

Toen kwamen de Fransen en in 1795 moest de oude republiek plaats maken voor de nieuwe Bataafsche Republiek. Door de nationale vergadering werd in 1796 bepaald dat er in ons land geen heersende godsdienst meer zou zijn. Hiermee had de Gereformeerde Kerk opgehouden staatskerk te zijn; de katholieken hadden nu de wettelijke vrijheid van godsdienst verworven, maar feitelijke gelijkheid zou nog jaren op zich laten wachten.

Pas de grondwetwijziging van 1848, waarvan J. R. Thorbecke de grote man was, bracht de godsdienstvrijheid in de ruimste zin; het vrije verkeer met Rome en de uitbouw der kerkorganisatie werden door niets meer verhinderd. Op 4 Maart 1853 herstelde de Paus de kerkelijke hiërarchie in Nederland.

Opkomst en bloei van de Katholieke Illustratie

De katholieken zetten zich er toe de achterstand in de halen, die zij in maatschappelijk en cultureel opzicht hadden opgelopen, aanvankelijk wat stroef en bedeesd, maar allengs met bruisender vaart. Het is dit streven dat zijn rapporteur vond in de Katholieke Illustratie en het is ook dáárom dat het doorbladeren van de 100 jaargangen van het blad zo uitermate boeiend is.

In het begin van de 19de eeuw ontstond de behoefte aan een katholiek perswezen. J. G. le Sage ten Broek stichtte in 1818 het maandblad "De Godsdienstvriend", dat tot 1869 verscheen. In 1842 volgde het maandblad "De Katholiek", opgericht door de latere bisschop van Haarlem, Jacobus Franciscus van Vree. "De Tijd", een "godsdienstig-staatkundig dagblad" zag het levenslicht in 1845, onder leiding van de Waalwijkse kapelaan Judocus Smits.

De "Katholieke Illustratie" was de schepping van een jong en hoogst energiek uitgever, Henri Bogaerts (1842 - 1902), die zich met eerdere uitgaven een lezerskring had geschapen, op welke hij in 1866 dit blad kon grondvesten. De redactionele aanpak en rijk geïllustreerde uitvoering waren nieuw. Aanbevolen door de geestelijkheid en in zichzelf alleszins aanbevelenswaardig wat inhoud en platen betreft, maakte het weekblad een voor ons land voorbeeldeloze opgang.

Hoofredacteur H. A. Banning hanteerde de Katholieke Illustratie in de eerste plaats ter opvoeding van het volksdeel dat hem was toevertrouwd en dat hem eveneens vertrouwde, maar het blad werd ook een strijdorgaan van een tot dan toe verdrukte minderheid, welke nu ging tonen waartoe zij in staat was. Dat gaf er een bijzonder elan aan.

In de eerste jaargangen blijkt nog geen nationaal bewustzijn; van het Oranjestad en de eigen regering wordt praktisch niet gerept. De oriëntatie is uitsluitend op Rome en de Kerk; de "vorderingen van het Katholicismus" worden gerapporteerd en vooraanstaande katholieken afgebeeld.

Doch dan, wanneer het welslagen van de onderneming bij alle niet-katholieken ontzag heeft gewekt, komt ook de trots tot uiting dat men eindelijk als katholieken in staat is een gelijkwaardige prestatie te leveren en bezig is in de Nederlandse samenleving zijn plaats te veroveren. Zo heet het aan het eind van de

Henricus Adrianus Banning (K. I. 1909)

7de jaargang (1874): "Tegen vroeger is het waarlijk een hartverheffend en beemoedigend schouwspel, dat de Katholieken in hun maatschappelijk en geestelijk leven ons bieden. Niet langer wil die naam in ons land zeggen paria, maar hij dingt thans met den besten en grootsten om den voorrang. Sedert de wet ons heeft vrijgemaakt, is er een nieuw leven over ons opgegaan: de groote geesten zijn er gekomen, die voor ons het pad gebroken en den pioniersarbeid verricht hebben, zoodat ons niets anders te doen over blijft dat het gestelde voorbeeld te volgen en op de gelegde fundamenten verder voort te bouwen. En wij zijn geen ondankbaren; de laatste vijf en twintig jaren hebben het getoond, dat wij slechts op de gelegenheid wachtten om onze vleugels uit te slaan en der wereld te toonen dat het Katholicisme de beste staatsburgers voortbrengt".

Uit deze woorden, en metterdaad uit een sterkere oriëntatie op nationale aangelegenheden, blijkt het geloof in de roeping van het katholieke volksdeel en van het blad zelf als zijn orgaan. Een dergelijk geloof had nooit voordien de redacties van de familiebladen kunnen inspireren en zij hadden ook nooit een zo groot publiek achter zich kunnen scharen.

Redacteur J. R. van der Lans (1856 - 1928) schreef bij het begin van de 25ste jaargang (1891): "Voor het eigenlijke volk in den ruimsten zin was er nagenoeg geen katholieke lectuur. Daarin heeft de Katholieke Illustratie een volslagen omwenteling teweeggebracht. Wat als de grootste lofspraak onder het standbeeld van Hendrik Conscience gegriffeld staat - "Hij leerde zijn volk lezen" - , dat mag met volle recht op haar worden toegepast. Zij bracht het Katholieke volk van Nederland aan het lezen en leerde het platen zien, deed het oog en hart krijgen voor wat belangwekkend en schoon is". Spoedig na het verschijnen had de Katholieke Illustratie een oplage van 15.000 exemplaren, in 1868 meer dan 20.000.

Bogaerts was dan ook zeer vindingrijk; zo waren zijn rubrieken met praktische wenken en zijn rebusprijsvragen nieuwe elementen in de uitgeverij van familiebladen. Al kan men stellen dat hij een nauwelijks bewerkt volksdeel, wegens gebrek aan concurrentie, bijna als één geheel in de wacht kon slepen en dat zijn werk niet op het hoogste culturele peil stond, toch geven zijn visie, zijn pionierswerk en het bereikte kwaliteitsniveau hem recht op een plaats in de rij van de grote uitgevers.

Een goed deel van het blad was ingeruimd voor romans (in afleveringen), novellen, korte verhalen e.d., geschreven door de redacteurs of losse medewerkers. Gedurende de eerste 50 jaren waren dat o.a.: Mies van Amstel (Rein Geluk), H. A. Banning, al of niet onder zijn pseudoniem "de oude Valentijn" (Uitstapjes in Nedeland, De Suikertante, De oude Voorzanger), P. van Bavo o.f.m. (Onneembare Burchten), Bernardine (Roeping), Maria van Friesland (Leed, Ontgoocheld), Agatha de Haan (Op en om de Vlierhof, Zijn Lielvelingsrol, Om wat Levenslust), de redacteur van "De Tijd" F. A. van de Heuvel onder zijn novellistische schuilnaam Ravo (Hereend), Jan van der Horst (Kamerbewoner), C. Kops o.f.m. (De tanden van Juffrouw Snip), Mevr. J. R. van der Lans (Mij is de wrake, Moeder en Zoon, Fransch Bloed), Mathilde (De

Tjierda's, De Kroon van Alviara, Een Visitekaartje), de priester G. van Neubourg (Het Offer aanvaard), H. B. van der Sande (De "Rooie", Levensduif, De Klove) en Ferd. van Welie (Geholpen). De titels van de pennevruchten zeggen voldoende omtrent stijl en inhoud van het geschrevene; men timmerde niet hoog, maar gaf de lezer waar hij om vroeg en wat dat betreft is er geen enkel verschil met onze moderne week- en maandbladen. De vergankelijkheid van de schrijversroem in dit genre wordt treffend geïllustreerd door een zinsnede in het in memoriam voor de in 1928 overleden oud-redacteur J. R. van der Lans: "..... en zelfs toen de geest van den nieuwen tijd, die zich ook sterk in literatuur en lectuur openbaarde, zijn glans als romancier, novellist en dichter verbleeken deed.....". Ook de poëzie kwam aan haar trekken.

Als dichters moeten genoemd worden Peerke den Belg, Courage, Chr. Kops o.f.m., H. J. C. Obdeijn, O. van Meerlo en H. H. Meeuwisz, maar bovenal de redacteur pater Bernard van Meurs (1835 - 1915), die uit zijn gedichtenbundels (o.a. "De Germania's") geregeld publiceerde (Avondlandschap, Wiegeliedje, Het doove Moedertje).

En dan waren daar (1914) frater Martialis Vreeswijk o.f.m. en priester Adr. P. Hamers, die zowaar met een echt strijdlid voor de dag kwamen: "Ons Roomsche Strijdlid", compleet met tekst en muziek.

Kwistig was men met ietwat schoolmeesterachtige en moralistische stukjes over wetenschap, techniek en kunst, de laatste veelal "opgehangen" aan reproducties van bekende prenten en schilderijen; het blad voerde immers niet voor niets "Illustratie" in zijn naam.

Strijdlid (K. I. 1914)

Ons Roomsche Strijdlid.

Woorden van fr. MART. VREESWIJK, O. F. M.

Muziek van ADR. P. HAMERS, Pr.

Met breedten zwier.

f con fuoco e ben marcato

ten zeer breed

rit. . . ff risoluto molto. ff

**

EEN REIZIGER, die van eenen boer een onleesbaren brief had ontvangen, gaf den brief aan den boer terug en verzocht hem eens te beproeven of hij zelf wel uit het geschrevene kon wijs worden. „Wel” hernam de boer, „daar heb ik niet op gerekend, want ik schreef den brief niet opdat ik zelf hem zou lezen maar opdat gij het zoudt doen.”

**

**

AANGETROUWD. Onlangs had een boer het lijk zijner huisvrouw ter aarde besteld. Toen hij te huis gekomen en met zijne broeders en zusters aan den disch gezeten was, zeide hij: „zie zoo, nu zijn wij weder onder ons eigen, want de vrouw was toch altijd maar aangetrouwd.”

**

Niet vergeten werd het ontspanningshoekje waarin in den beginne de rebus vooropstond, met als prijzen bijvoorbeeld "een jaargang van De Katholieke Illustratie, gebonden in prachtband" of "De provinciale Atlas van het Koninkrijk der Nederlanden".

De beschaafde mop (toen nog "anekdote" genaamd) ontbrak niet.

Er was een onoverzienbaar gebrek aan kerkgebouwen, zonder welke zeker de katholieke godsdienst niet kon bloeien. Het was - de ook bij ons welbekende (Kasteel de Haar!) - Dr Petrus Josephus Hubertus Cuypers (1827 - 1921), die veel nieuwe katholieke kerkgebouwen op zijn naam stelde. De vordering van die kerkbouw werd nauwgezet door de Katholieke Illustratie gerapporteerd.

Gretig meldde men benoemingen, jubilea en overlijdensberichten van leden van de pauselijke en bisschoppelijke curie, maar evenzeer kwamen kosters, oud-zouaven, St Josephs-gezellen, pastoors, staatlieden, nonnen en de Dekanale Bond van R. K. Drankbestrijders in aanmerking om met een plaatje en een praatje vereeuwigd te worden.

Het gezin werd niet vergeten en men schroomde niet de goedroomse kinderrijkdom en het stimuleren van "de roeping" ten voorbeeld te stellen.

Aan het einde van de 49ste jaargang, dus in 1915, werd een verjongingskuur aangekondigd: "Het nieuwste, fraaiste en edelste dat de drukkerskunst, meer speciaal de kunst van illustraties te drukken, in de allerlaatste tijden gebracht heeft, zal op de Katholieke Illustratie toegepast gaan worden". Overigens bleef men, wat de verhalen aangaat, op dezelfde lijn: Mathilde (haar "nieuwste" roman Toch Een), Agatha de Haan (het "prachtwerk" Westerveld), J. B. Vesters (een "zeer mooie" novelle Afgestreden) en J. van Merle ("n" "allergevoeligste verhalende bijdrage" Liefdegaven). Bovendien werden de gedichten van de inmiddels overleden pater van Meurs nog eens van stal gehaald.

De eerste wereldoorlog was uitgebroken en onder de kop "Hoe Nederland zich mengt in den strijd", schreef de redactie: "Ons vaderland is, God zij dank, onzijdig in den onzaligen, verschrikkelijken strijd die over geheel Europa woedt. Wij houden ons met pijnlijke

zorg "buiten de partijen", en de sympathieën, die wij hebben mochten voor deze of gene der oorlogvoerenden, blijven gedekt en worden in het openbaar niet kenbaar. Vooral de pers, die in dezen zulk een groote rol spelen kan, is voorzichtig, en alle zorg wordt eraan besteed, dat Nederland zich in geen enkel opzicht mengt in den strijd. En toch: op

Dr Cuypers op 70-jarige leeftijd (K. I. 1921)

één manier toont Nederland zich niet "onzijdig", en het strekt de hand uit naar de slagvelden en treedt tusschen de strijdende legers onvervaard op! Dat is: op het gebied der Charitas

Die redactie werd inmiddels gevoerd door F. H. M. van de Griendt en F. X. M. Schiphorst en de heren beijverden zich hun lezers vele "fraaie kiekjes van het oorlogsgeweld" voor te zetten. Wat die "kiekjes" aangaat, de Katholieke Illustratie gebruikte, wat het binnenland betrof, uitsluitend foto's van haar eigen (rondreizende of plaatselijke) fotografen, niet van fotobureaux of foto-persbureaux. Die oorlogsfoto's moesten dus wel in hoofdzaak van derden komen en anders waren daar nog altijd de tekenaars om bepaalde gebeurtenissen in hun "impressies" vast te leggen.

De concurrentie kwam echter op en de katholieken werden gaandeweg mondiger, wat leiden kon tot aansporing van kerkelijke zijde zich toch vooral te houden aan "gepaste" lectuur. Zo verscheen in het nummer van 2 November

Anekdoten (K. I. 1870)

1918 een oproep van P. Hopmans, bisschop van Breda: "Dringend durven wij "De Katholieke Illustratie" aan onze diocesaan ter lezing aanbevelen. Mogen onze katholieken, ook op het gebied van geïllustreerde lectuur hun plicht kennen en vervullen, alle zogenaamde neutrale geïllustreerde bladen uit hun huiskamer weren en slechts aan katholieke toegang verlenen".

De redactie wilde de kwaliteit van het gebodene wel verhogen en het werk van nieuwe auteurs werd opgenomen; dit viel niet altijd in goede aarde. In 1920 sprak H. B. van der Sande de "ontevreden mopperaars" toe, naar aanleiding van reacties op de in afleveringen verschijnende roman van Marie Gijzen "Op Akkermans Hoeve": "Wij waren zoo gelukkig aan ons publiek 'n roman te kunnen aanbieden, die in artistiek opzicht hoog uitsteekt boven verhalen als "Leola's Erfenis", "Levensduif" (het laatste nota bene een schrijfsel van van der Sande zelf) en vele andere, waarmee onze lezers zich voldaan verklaarden"... "En wanneer 't hun totaal onmogelijk is een werk als dit naar waarde te schatten, laten zij dan wel begrijpen dat anderen, grooter in aantal en hooger staand dan zij, behoefte hebben aan wezenlijke kunst. Ons Roomsche volk gaat snel vooruit in ontwikkeling en bechaving. Daarom moeten de achterblijvers niet mopperen, maar zich 'n weinig inspanning getroosten om bij te blijven. Het loon voor hun moeite zal groot zijn".

In 1927/28 waren E. H. Uylings en H. B. van der Sande redacteuren. Kort tevoren hadden zij beiden hun lecture bijdragen nog geleverd, de eerste met o.a. "Het Geheim van de Schrijfmachine", "Het Vrouwtje uit Amerika" en "Omwenteling", de laatste met "Moedertje-twee" en "Het gouden Licht". Het assortiment van het gebodene was inmiddels echter aanmerkelijk verruimd: mode, film, theater, sport, meubelkunst, techniek (luchtvaart, radio!), e.d. hadden hun intrede gedaan. In de dertiger jaren kwamen de advertenties.

Was het blad vroeger slechts "kerkelijk goedgekeurd", voortaan kon ook in de kop met trots worden vermeld: "Verkeerd met de intekening van het Ko-

ninklijk Huisarchief" en "Vereerd met de intekening van de Vaticaanse Bibliotheek".

Het nummer van 28 mei 1936 geeft ons niet alleen een impressie van New York (compleet met "band") en de melding dat het Utrechtse Triton het hoofdnummer "oude vier" heeft gewonnen, maar verkondigt evenzeer met innig geloof: " 't Mooiste is: ter processie gaan", bij de beschrijving van "de schoone omme-gang met Ons Heer door de straten van de stad Weenen".

Het Rijke Roomse Leven

Meer nog dan in de tekst, en vooral ook voor iedereen directer zichtbaar, kwamen het katholieke geloof en de roomse instelling tot uiting in de illustraties. Oorspronkelijk waren dat gravures in Doré-achtige stijl, vaak naar bestaande schilderijen of prenten en altijd met een levensbeschouwelijke ondertoon, die in het commentaar "bij de platen" nader werd uitgewerkt.

"Een wolf van St Franciscus". Voor de installatie vraagt de jonge wolf den zegen van den Aalmoezenier (K. I. 1937: De priester en het verkennen).

De zegening der auto's, welke den eersten Zondag der maand plaats vindt (K. I. 1936). De "goed-katholiek" automobilist placht op zijn dashboard een beeltenis aan te brengen van St Christoffel, de patroon voor het veilig verkeer.

Momenten uit heiligenlevens en bijbelse voorstellingen werden veelvuldig uitgebeeld, maar vooral voorvallen uit het kerkelijk leven, waarbij zowel paus en priester (vaak) als koster en koorzanger (wat minder vaak) aan bod kwamen. Rond de zeventiger jaren van de vorige eeuw was er een intense belangstelling voor de lotgevallen van de pauselijke zouaven in hun veldslagen tegen Garibaldi; nog lang daarna hebben deze "helden" katholieke feesten en congressen met hun tegenwoordigheid opge-luisterd. De Katholieke Illustratie herdacht hen trouw met een foto bij hun 80ste of 90ste verjaardag of overlijden, met het onderschrift: " de dapperen sterven uit".

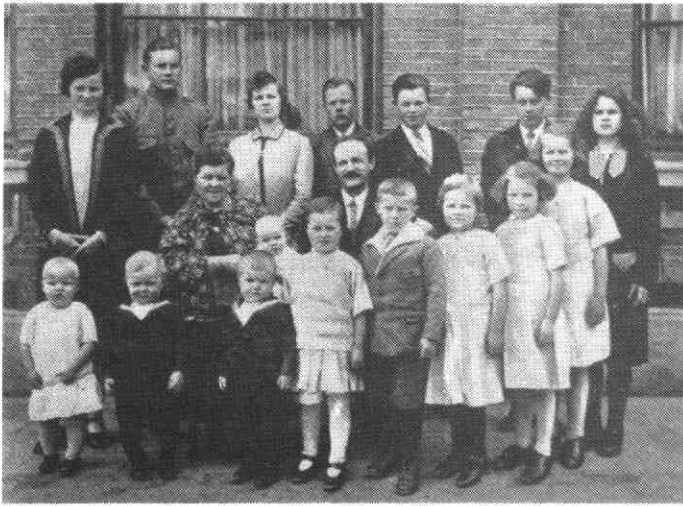
Werkelijk op alle fronten werd het "rijke roomse leven" uitbundig geëtaled; het was alsof het katholieke volksdeel er behoefte aan had als het ware exhibitionistisch te getuigen van de rijkdom die het katholieke geloof de mens brengen kon. Daar werd geen rijkdom aan geld mee bedoeld, maar veeleer de maatschappelijke en geestelijke geborgenheid, zekerheid en bescherming, die de

katholieken in hun geloof, en vooral ook in hun kerkelijke organisatie, vonden.

De voorletters "r.k." verschenen in elk dorp en elke stad voor de naam van allerlei verenigingen op het gebied van volksoontwikkeling, sport en vakorganisatie. Een boek kopen bij de niet-katholieke boekhandel was gelijk te stellen met het verzaken van een heilig beginsel. Wie zijn kinderen naar de openbare school stuurde, terwijl er een katholieke school in de buurt was, werd daarop aangekeken.

Die instelling van het zich afsluiten voor of afschermen tegen de buitenwereld, had natuurlijk behoefte aan een bevestiging van "het eigen gelijk". Die bevestiging werd o.a. gevonden in het overvloedig tonen van foto's waarop iets te zien was wat "in het geloof was volbracht". Toen er rond 1930 inderdaad indrukwekkende jubilea konden worden gevierd, ontstond de rubriek "Uit het Rijke Roomsche Leven" waarin de desbetreffende foto's werden bijeengebracht. Zij hadden werkelijk iets "triomferends".

De heer C. v.d. Scheer te Kwintsheul heeft een echt Roomsch gezin. Het bestaat uit zestien gezonde kinderen (K. I. 1928)

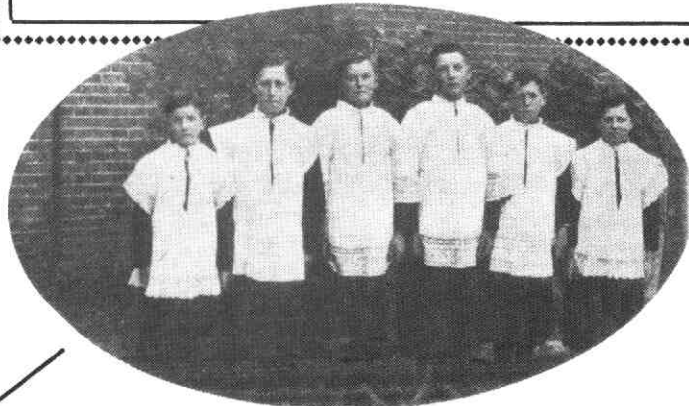

Twee kardinalen, prinsen der Kerk, met op hun gelaat een afstraling der Roomsche blijdschap (K. I. 1927)

De oud-president van de Zouaven Broederschap, de heer H. F. A. Bal te Heemstede, viert zijn 80ste verjaardag (K. I. 1931)

Uit het Rijke Roomsche Leven
 Voorzoover de plaatsruimte het veroorlooft, vermelden wij hier belangrijke gebeurtenissen op kerkelijk gebied, voornamelijk jubilea enz. Nooit kan melding worden gemaakt van minder dan 50-jarige persoonlijke jubilea, — eersten steenleggingen, — dilettantentoneel, — kindsheids-optochten — gouden bruiloften.

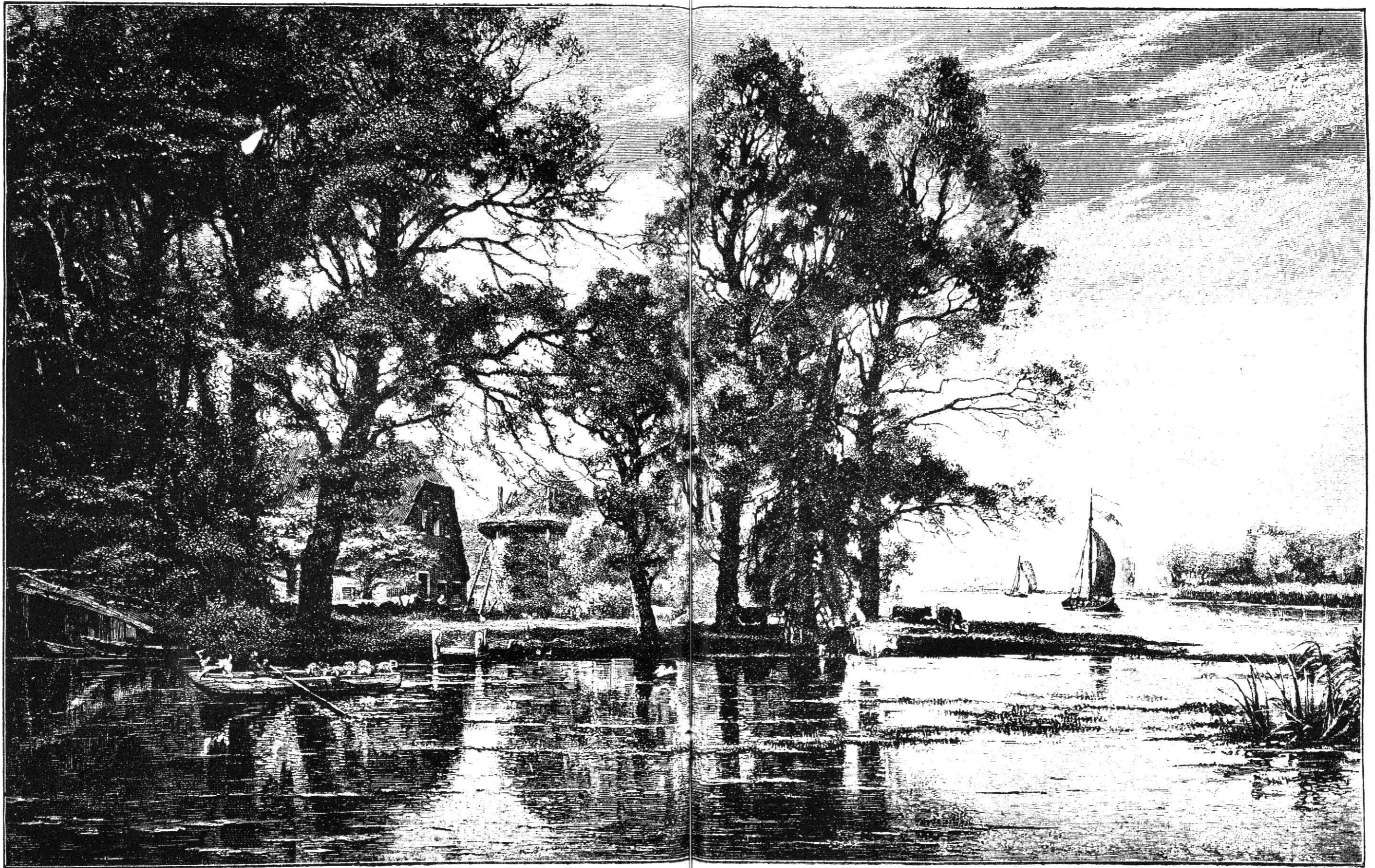
Wat een aardig figuurtje nietwaar! 't Is Willy A. te Boxtel, een aanstaande zoon van St Franciscus, die reeds nu - weliswaar alleen in een toneelstuk - den grooten heilige moest voorstellen! (K. I. 1913)

De zes gebroeders Wammes te Culemborg, die alle misdienaars zijn (K. I. 1927)

Zes kloosterlingen: een vader met zijn twee zoons en drie dochters. De vader ging in het klooster toen zijn vrouw was overleden (K. I. 1936)

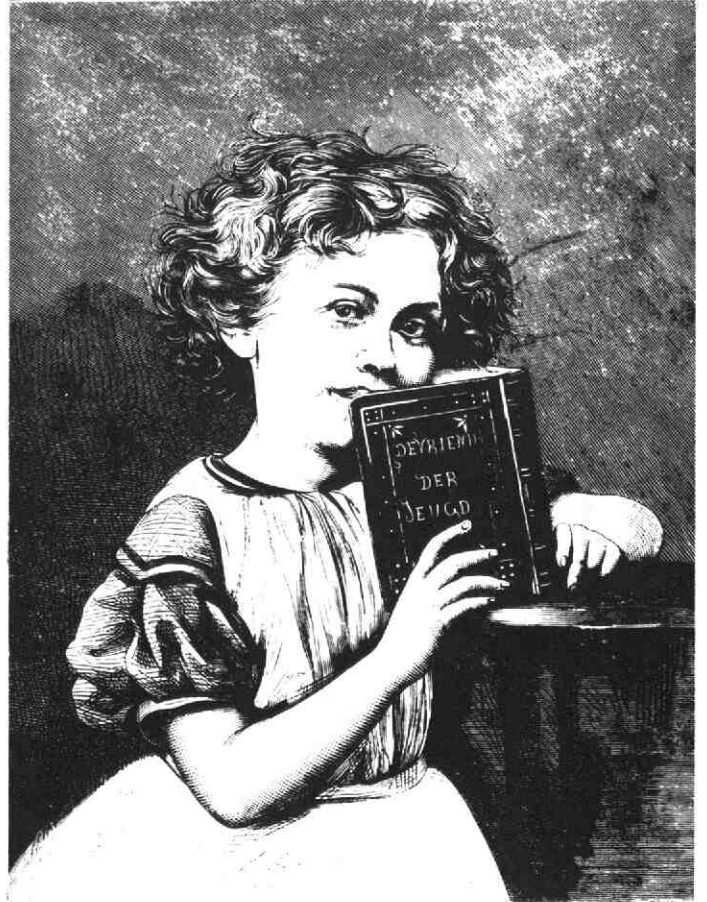

LANDSCHAP AAN DEN OUDEN RIJ, NAAR E. DE SCHAMPELEER.

Landschap aan den Ouden Rijn. Gravure in de Katholieke Illustratie van 1886, naar een schilderij van Edmond de Schamphelaar, geboren 21 - 7 - 1824 te Brussel en aldaar overleden 12 - 3 - 1899.

De twee zusters (K. I. 1874)

De kleine lezeres (K. I. 1875)

De tevredene (K. I. 1874)

Moederliefde (K. I. 1914)

De Neergang

Had de Katholieke Illustratie gedurende de eerste wereldoorlog haar lezers zonder beperking op de hoogte kunnen houden van het wereldgebeuren, tijdens de tweede wereldoorlog was dat niet mogelijk daar de Duitse bezetter met ingang van April 1942 de uitgave van het weekblad verbood. Door papier- en materiaalschaarste verscheen het eerste naoorlogse nummer pas op 6 Juni 1946. Hoofdredacteur was toen C. P. M. Lautenslager. Het blad werd, evenals voorheen, gedrukt bij drukkerij "De Spaarnestad" te Haarlem.

In de tijd na de tweede wereldoorlog kon de benaming "Katholiek" de eerste jaren nog een duidelijke bindkracht uitoefenen. Na 1950 verminderde die kracht zienderogen. Hierbij dient beacht te worden dat de radio, die omstreeks 1935, en de televisie, die omstreeks 1950 vrijwel iedere huiskamer binnendrongen, een geheel nieuwe ontvankelijkheid hadden geschapen. Voordien beschermde de Kerk de katholieken voor onheilzaam geachte invloeden van buitenaf en de laatste was ook geneigd zichzelf af te schermen; de Kerk had vrij effectieve middelen ter beschikking om die neiging erin te houden. Enerzijds schoten die middelen op den duur toch tekort of ze werden niet meer met de nodige innerlijke overtuiging aangewend, anderzijds waren degenen voor wie ze bestemd waren, er niet meer van geënd.

Eerlijk gezegd, wekte het Katholicisme tot een de tweede wereldoorlog wel eens de indruk dat het, na de nederlaag ten tijde van de Reformatie en de wederopbloei na 1853, opnieuw uit was op de alleenheerschappij als "enig ware godsdienst".

Het klimaat was voor iets dergelijks gelukkig niet gunstig meer. De mens was uit zijn locale isolement geraakt en wezenlijk tot wereldburger geworden; dat gold voor de katholieken, maar ook voor de "andersdenkenden". De intolerantie, die vroeger op kerkelijk gebied partijen tot onverzoenlijke vijanden had gemaakt, was verdwenen en daarmee tevens de noodzaak de mensen in te delen in kerkelijk gesigeneerde hokjes.

Ik herinner mij nog levendig een gesprek dat ik tijdens de laatste oorlog had met een kennis. Hij was katholiek en had een meisje dat een andere godsdienst was toegedaan. Ik vroeg hem of hij haar ook zou trouwen en hoe het dan moest met die verschillende geloven. De vanzelfsprekendheid die doorklonk in zijn woorden, toen hij mij verzekerde dat hij inderdaad trouwplannen had en dat zij natuúrlijk katholiek moest worden, verbijsterde mij. Mijn opmerking, dat de katholieken, door bij elkaar te kruipen en zich zo af te sluiten van de anderen, zich wel eens geestelijk en lichamelijk zouden kunnen ontwikkelen tot een apart ras binnen de Nederlandse samenleving, amuseerde hem slechts. Op 10 December 1966 verscheen, ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan, een jubileumnummer van de Katholieke Illustratie, ingeleid door hoofdredacteur Albert Welling. Hij schreef o.a.: "Het begint stiller te worden in het wereldje van bladen die zich uitdrukkelijk katholiek noemen. Het schijnt dat dit predikaat nauwelijks meer aanspreekt. Sommigen voelen het zelfs als een last en dus wordt het - openlijk of tersluiks - weggelaten. De Katholieke Illustratie zal dit voorbeeld niet volgen".

Kardinaal Alfrink betitelde bij die gelegenheid de sfeer als "minder klerikaal, minder triomfalistisch"; Godfried Bomans, Anton van Duinkerken en Fons Janssen verwoordden, fijn aanvoelend, die verandering van sfeer op meesterlijke wijze.

Céleste Herberichs, in "Honderd jaar Vrouwenleven", voerde de lezers langs de emancipatie van de vrouw: gedurende de eerste halve eeuw van de Katholieke Illustratie waren de jonge meisjes "onschuldig", de moeders "gelukkig" en de oude vrouwtjes "tevreden". Dit dwangmatige beeld behoorde de wereld van hen te hebben en zij behoorden er ook en vooral met betrekking tot zichzelf in te geloven.

Nauwelijks twee jaar later viel de klap. "Katholieke" was reeds uit de naam verdwenen, "De Spaarnestad" verkocht het blad (inclusief abonnees en hoofdredacteur) aan "De Geïllustreerde Pers"; voortzetting zou plaats vinden in de "Nieuwe Revu".

De reactie van de lezers was uiteenlopend. Sommigen spraken er schande van, anderen schreven een dankwoord. De meest neutrale, maar ook de meest tekenende reactie was wel die van iemand uit Vleuten: "Ik betreur het zeer dat de Illustratie na honderd jaar bestaan te hebben gaat verdwijnen. Ik heb het altijd een interessant weekblad gevonden, vooral met die grote puzzel, die er iedere week in stond; dat is mijn grootste liefhebberij. Wanneer in de Nieuwe Revu ook zo'n grote en mooie puzzel komt met wat aantrekkelijke prijzen, dan word ik zeker abonnee van dit nieuwe weekblad".

Hem werden "zelfs drie puzzels" beloofd!

De rebus

Tot slot een rebus uit "De Katholieke Illustratie" van 1874/75, waaraan als prijs was verbonden: "Leven van den H. Vincentius-à-Paulo, door Mgr. Lodewijk Abelly, Bisschop van Rodez. Uit het Fransch vertaald door N. A. Jansen, priester. Drie delen in een lederen band".

Ik nodig de lezers van ons blad uit hier hun krachten op te beproeven en hun oplossingen in te zenden aan Mevrouw P.J. de Rooij-Goes, 't Zand 1, 3451 GP Vleuten. Onder de inzenders van de goede oplossing zal een exemplaar van onze fraaie Historische Kalender 1985 verloot worden.

Dank aan al diegenen die mij uit hun bezit, of weer geleend van anderen, losse nummers en al of niet complete jaargangen van de Katholieke Illustratie, ter beschikking hebben gesteld.

De Meentweg

door
Tiny Niessen - Verhoef

Deze kaart van ca 1940 toont duidelijk de verdeling van het land van vader Verhoef in 6 stukken. In de hoek Rijksstraatweg - Meent is de grote boomgaard te zien. Het dubbele woonhuis aan de Rijksstraatweg en de eerste huizen aan de Meentweg (de oneven nummers 1 t/m 13) zijn reeds gebouwd. Verderop, aan de andere kant van de weg, de huizen waar de families Bouwhorst en Dissel woonden. De Rijksweg is reeds aangelegd.

In 1929 kwam ons gezin uit Vianen naar het toen nog geheten Oudenrijn. We woonden op de Elimhoeve, Rijksstraatweg 97, later 119, vlak naast het gemeentehuis. De boerderij stond langs de straatweg en het land lag langs de Meentweg tot aan Heicop. De Meentweg noemden wij het Zwarte weggetje of de Kaai. Een prachtig weggetje, met hoge populieren aan de ene kant en de Vliet aan de andere.

In de laatste oorlogswinter van '44/'45 verdwenen 's-nachts bijna alle bomen. Daarna werden ze toegewezen aan bewoners van De Meern. Ze werden zo onkundig gerooid, dat ze kris-kras over de weg lagen.

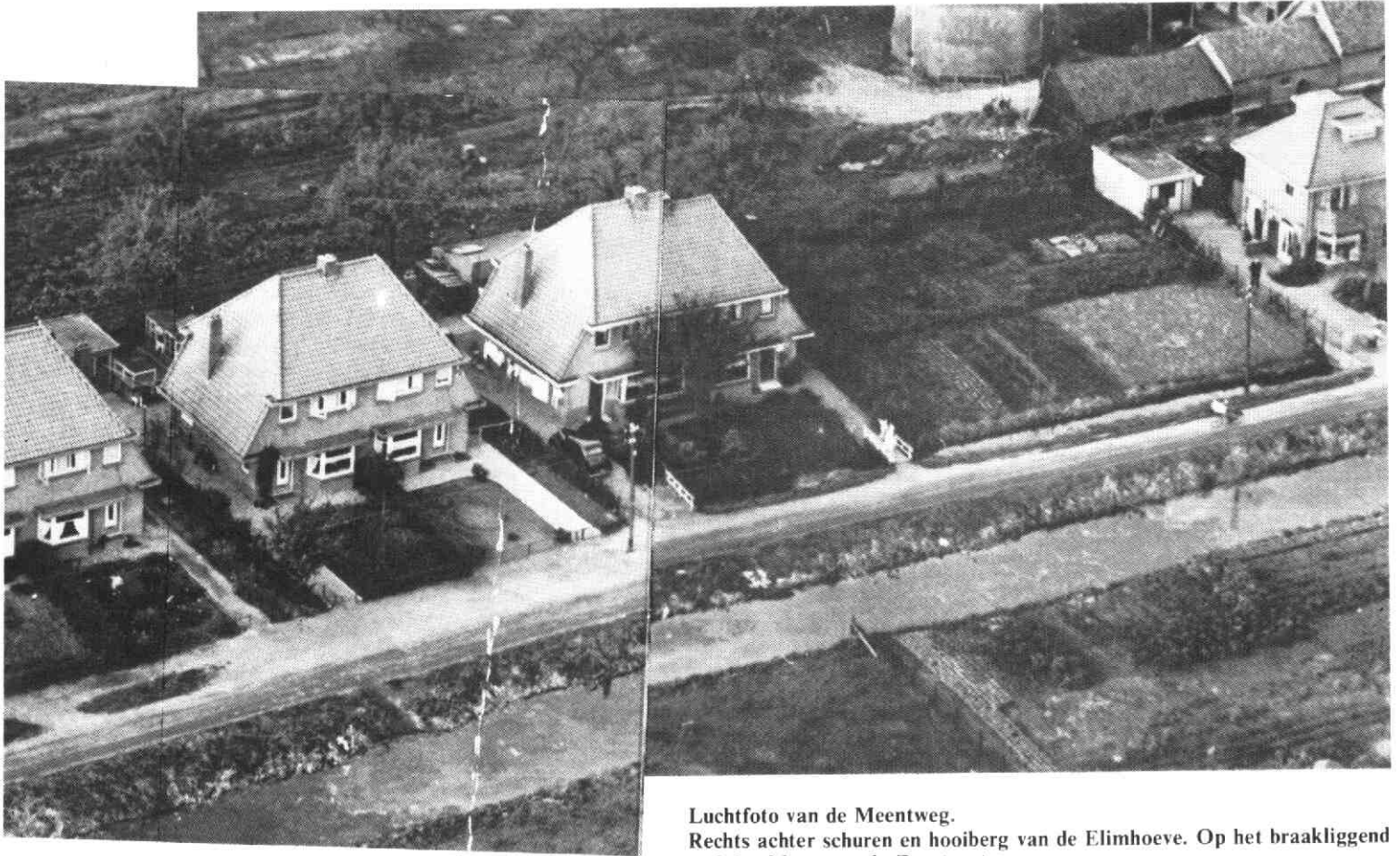
Vroeger heette de Vliet de Rode Molen-vliet, naar de rode molen die er stond. Dat was echter voor mijn tijd.

Het weggetje was vaak beestrooid met kolengruis; vandaar de naam Zwarte weggetje. In de zomer een stofwolk als er een paard en wagen over reed en 's-winters haast onbegaanbaar door modder en kuilen.

Ruim halverwege stonden links twee huisjes. In het ene, met een soort sluisje in de Vliet, woonde de fam. Bouwhorst met hun kinderen Bertus en Marie. Daarnaast de klompenmaker Kees Dissel. Hij had twee zonen: Rinus en Adriaan. Op die hoogte staan nu nog twee oudere dubbele huizen, waar nu Daaf van Veen zijn melkhandel heeft. Waarschijnlijk op het huidige nummer 146 woonde genoemde klompenmaker. Als kind mocht ik zelf mijn klompen gaan kopen. Als Dissel ze dan niet in voorraad had, maakte hij ze waar je bij mocht blijven, wat heel interessant was. F 0,30 - f 0,50 kostten een paar peppelen of populieren klompen f 0,60 - f 0,75 een paar wilgen.

Naast onze boerderij was tot de Meentweg een boomgaard. Vader's land was verdeeld in 6 stukken. Eerst de grote boomgaard, eindigend ongeveer waar nu de Christinastraat ligt. Dan nog 5 stukken tot Heicop, waarvan de laatste 2 stukken hooiland waren, zodat het hooi wel een heel eind naar huis moest worden gereden. Dat gebeurde met een hooiwagen met ijzeren banden. Als je, als kind, dan achterop mee mocht rijden, op een schommeltje, knisperde dat kolengruis zo mooi. Dat herinner ik me nog heel goed.

Het eerste stuk land naast de Elimhoeve tot de Meentweg werd verkocht aan de familie de Pavert, die er een dubbel woonhuis op liet bouwen. De ene helft ervan werd een sigarenfabriekje. Nu is het één huis, waar de familie Spaapen woont.

Luchtfoto van de Meentweg.

Rechts achter schuren en hooiberg van de Elimhoeve. Op het braakliggend stuk land loopt nu de Zonstraat.

De Vliet op de voorgrond is duidelijk zichtbaar.

Voor de nieuwe weg bij Heicop moest vader aan Rijkswaterstaat een stuk land afstaan, dat in 1936 (?) werd klaargemaakt. Vooraan de Meentweg werden in die tijd ook huizen gebouwd. Vader verkocht in de malaise-tijd steeds een stukje land. Eerst, waar nu op nr. 1 de familie Fronik woont, bouwde de heer Le Noble, ambtenaar op de Secretarie, een villa, later bewoond door Maarten de Jong. Daarnaast heeft lange tijd een stuk grond braak gelegen met een bouwverbod. Veel later bleek dat dit stuk betrokken werd in het uitbreidingsplan Zonstraat.

De nummers 3 en 5 werden bewoond; door de politiemann van Rossum en de familie Snel, die er nu nog woont.

De nummers 7, 9, 11 en 13 volgden daarna in 1937. Op nummer 7 hebben later mijn ouders gewoond. Nu woont er nog mijn broer Ad Verhoef, op eigen grond dus.

Op nummer 13 kwam de familie de Boer te wonen. Hun zoon Harry woont er nu nog. In ruim 10 jaar werden er 22 kinderen in die huizen geboren, want het waren allemaal jonge gezinnen.

De eerste villa met het braakliggend stuk land ernaast.

Het land aan de Vliet behoorde aan de weduwe de Wit - van de Brink. Ze had nog twee dochters thuis en een zoon Leen, die de boerderij op zeer jonge leeftijd beheerde. Nu woont Jan de Wit er nog. Later liet buurvrouw de Wit een dubbel woonhuis bouwen op hun land, de nummers 2 en 4. Mevrouw Zomer - de Wit heeft er tot voor een half jaar steeds in gewoond.

Deze situatie is lange tijd ongewijzigd gebleven. Het eerste gedeelte van de Meentweg was nu wat breder; de sloten voor de oneven nummers werden dichtgegooid. Bij Zomer was een brug over de Vliet voor het huis. De Vliet had verbinding met de Oude Rijn met een kleine lage brug onder de Rijksstraatweg, waar je alleen met een kano onderdoor kon varen.

Achter op het land van Leen de Wit had de korfbalclub "Quick" nog een paar jaar een stuk land gehuurd.

De eerste kinderen van de Meentweg: 3 van Zomer, 4 van Goof van Rooyen, 2 van Frans van Rooyen, 3 van Snel en Jet van Rossum (midden).

Mieke de Jong met kano in de Vliet.

Mevr. van Rooyen - van de Berg, wandelend op de Meentweg. Rechts achter de bruggetjes voor de huizen.

In 1958 (?) kwam het grote uitbreidingsplan. Op een dag rooiden ze de hele, juist in bloei staande boomgaard. Onze boerderij was intussen (in de slechte tijd) verkocht aan de heer Witteveen, sigarenfabrikant uit Utrecht. Op de Elimhoeve kwam in 1949 de familie Bijsterbos wonen. Mijn ouders gingen stil leven. Intussen verkocht ook Leen de Wit zijn grond langs de Vliet. De woningen met de even nummers werden regelmatig tot aan de nieuwe weg uitgebreid. De Vliet werd gedempt. De huisjes van Bouwhorst en de klompenmakerij van Dissel waren toen al afgebroken. Ook ons land werd volgebouwd met zijstraten tot aan de nieuwe weg.

't Landelijke wegje ademde een rust, zodat menig verliefd paartje er vaak te zien was. Men wandelde van de Meentweg de Strijkviertel of de Meerndijk rond.

De Elimhoeve, zoals hij was tot \pm 1950.

De Meentweg vanaf de Straatweg tijdens de uitvoering van het uitbreidingsplan.

Op de Meentweg met het gezicht op de Straatweg.

De Meentweg was eigendom van het Waterschap. Het onderhoud werd verzorgd door Herman Sangers; later door Leen van Leeuwen. Daarna is de Meentweg overgegaan naar de gemeente. Nu is deze weg niet meer zoals vóór 1940. De romantiek heeft plaats gemaakt voor veel huizen. Wanneer ik nu al zigzaggend, vanwege de obstakels, mijn oude weggetje uitrijd, vind ik er weinig of niets meer van terug. Maar de herinnering blijft gelukkig nog.

Rectificatie: In ons vorige nummer werd de tekening op de middenpagina toegeschreven aan Chris Schut. Dit was een vergissing; de tekenaar was zijn broer, Lo Schut.

Vervolg pag. 252

Wie wat bewaart die geeft wat

U hebt kunnen lezen dat wij voorlopig door ons gemeentebestuur uit de brand zijn geholpen met het beschikbaar stellen van opslagruimte. Beschaam uw bestuurders niet en zorg er voor dat binnen de kortste keren het pand uitpuilt van uw goede gaven.

Contributie

De contributie zal in het verenigingsjaar 1985 niet worden verhoogd. Deze blijft f 25,- en behoeft dus geen belemmering te zijn om, als U lezer, dat nog niet was, lid te worden van onze bloeiende en gezellige vereniging. U treft bijgaand de acceptgiro voor de contributiebetaling voor het komend vereni-

gingsjaar aan. Mogen wij weer op uw spoedige betaling rekenen? Bij voorbaat dank.

Voorspoedig 1985

Aan het einde van het turbulent verenigingsjaar 1984 wil ik al onze leden, medewerkers, adverteerders, sponsors, begunstigers, sympathisanten en medebestuurders, hun gezinsleden en al diegenen die ons in het afgelopen jaar op welke wijze dan ook geholpen hebben een voorspoedig, gezegend en gezond 1985 toewensen.

"Stemt U in 1985 ook weer af" op uw vereniging?

J. Schutte, voorzitter

Donderdag 25 april:

20.00 uur, in 't Wapen van Haarzuilens Haarzuilens
Lezing Dr D. W. Gravendeel

Maandag 13 mei:

20.00 uur, 't Zand 1 Vleuten
Algemene contactavond

Oproep

Autobussen

Wie kan mij helpen aan foto's van en/of informatie over **autobussen in het gebied rond De Meern** van vóór 1950?

Ik ben met een boek bezig over het autobusbedrijf van de ATO, destijds een dochteronderneming van de spoorwegen en zusteronderneming van van Gend en Loos.

In 1942 begon deze onderneming in het gebied tussen Utrecht, Gouda en Leiden diensten te exploiteren, aanvankelijk onder de naam Rapiditas, later onder de naam de Rijnstreek.

In het bijzonder zoek ik foto's van Ford-bussen van dit bedrijf, waarmee men in de oorlogsjaren de dienst Utrecht-Harmelen reed. Deze bussen waren voorzien van kolossale gascilinders op het dak!

Ook in foto's van bussen van de bedrijven die hier tot 1942 reden, ben ik zeer geïnteresseerd, zoals Peters (Harmelen) en van Rossum (Montfoort).

Ik heb de mogelijkheid zelf reproducties van oude foto's te maken.

Jan Erik Grunveld
p/a Mevr. P. J. de Rooij - Goes
't Zand 1 - 3451 GP Vleuten
tel. 03407 - 1483

Agenda

Dinsdag 8 januari:

20.00 uur, 't Zand 1 Vleuten
Algemene contactavond (zie "van het bestuur" vóór in dit boekje)

Maandag 18 februari:

20.00 uur, 't Zand 1 Vleuten
Algemene contactavond

Donderdag 28 februari:

20.00 uur, de Schalm, De Meern
Dorpsfilm De Meern

Dinsdag 26 maart:

20.00 uur, de Brouwerij, Vleuten
Algemene ledenvergadering
Lezing J. F. K. Kits Nieuwenkamp

Dinsdag 2 april:

20.00 uur, 't Zand 1 Vleuten
Algemene contactavond

In januari had ik een gesprek met de heer J. R. van der Sandt, beheerder van De Haar. Onderwerp was een blik achter de schermen van het Haarszuilense kasteelleven. Het artikel dat ik hierover wilde maken zouden wij enkele weken later bespreken, maar daar is het niet meer van gekomen. Een auto-ongeluk maakte een abrupt einde aan het leven van Van der Sandt. Het artikel bleef liggen. Enerzijds omdat het te uitgebreid was geworden voor het aanvankelijk doel (publicatie in De Brug op de pagina die onze vereniging regelmatig ter beschikking wordt gesteld), anderzijds omdat er niet direct plaats was in dit blad dat slechts enkele keren per jaar verschijnt. Niettemin hoeft uitstel geen afstel te betekenen. Vandaar dat we het alsnog afdrucken.

Het Haarse kasteelleven

door Gerrit Jan Bel

Begin vorig jaar werden, op initiatief van de historische vereniging, enkele rondleidingen georganiseerd op kasteel De Haar. Dit was mogelijk dank zij de meer dan bereidwillige medewerking van de heer Van der Sandt. Persoonlijk leidde deze de geïnteresseerden rond en dat heeft hij geweten. Aanvankelijk gingen men er van uit dat er - verdeeld over drie zaterdagen - zo'n 125 deelnemers zouden zijn. Het werden er ruim 300 en het aantal excursies moest tot vijf worden uitgebreid. De overgrote belangstelling vond zonder twijfel haar oorzaak in het speciale karakter van de rondleidingen. Voor deze ene keer kreeg men nu eens niet te zien wat iedere andere toerist die het kasteel bezoekt gewoonlijk wordt voorgeschoteld, maar werden de gebouwen van onder tot boven beklommen, van keuken tot slaapkamer.

Een unieke gebeurtenis dus. Ook voor de heer Van der Sandt, want geen der vijf keren maakte hij dezelfde rondgang. Nu was dat niet zo moeilijk voor hem, want het kasteel kent in totaal 233 vertrekken. Wie ze allemaal wil bezoeken heeft daar meer dan een dagtaak aan en dan moet er nog niet worden gelummeld.

Er was dus keus genoeg en de beheerder ging de bezoekers immer opgewekt met knikkende knieën (hij droeg namelijk de sleutels van alle deuren bij zich) voor.

Bitter koud

De eerste groep enthousiastelingen heeft zonder meer baanbrekend pionierswerk verricht. Er heerste in die periode een snijdende kou en op zulke momenten is het verschil tussen uw eengezinswoning en een kasteel duidelijk merkbaar. De - soms metersdikke - muren straalden een bizarre kou uit die me-

De heer Van der Sandt tijdens de rondleiding. Een beziel verteller die met dichtgeknepen ogen tot de juiste formulering probeerde te komen.

nigen die gewend is zich in gewone winterkleding en een auto voort te bewegen onaangenaam overviel.

Nu heeft het kasteel centrale verwarming. De gedachte dat het toch een kleine moeite moet zijn de radiatoren even lekker open te draaien dringt zich dan op. Helaas: afhankelijk van het weertype kost het opwarmen van dit gebouw

2 tot 5 dagen. En als het eenmaal goed vriest kan dat zo'n 1000 liter olie per dag vergen. Gezien de toch zeer billijke prijs van de rondleiding mocht dit dus niet worden verlangd. Het geeft zelfs aan dat ook de baron het vantevoren even moet laten weten als hij van plan is in de winterdag aan te wippen, anders moet hij binnenshuis zijn jas aanhouden. Desondanks wordt er in een stooksei-

De eetzaal. Deze foto werd vlak na de ingebruikname van het kasteel genomen.

zoen ongeveer 30.000 liter olie verbruikt.

Hoeveel personeel

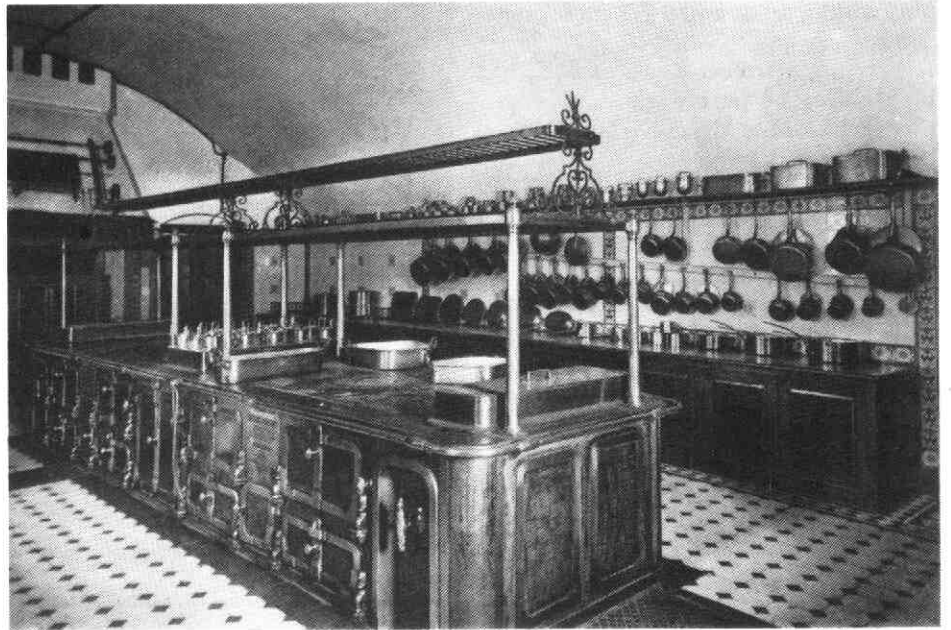
Een van de eerste vragen die bij de mensen die De Haar bezichtigen opkomt is: hoeveel personeel is er nu voor nodig om de spullen hier een beetje redelijk bij te houden?

Wel, buiten de beheerder zijn dat de rentmeester, 2 (in drukke tijden 3) man die als gids optreden en zich bezighouden met alle vormen van onderhoud (van huishoudelijke werkzaamheden tot reparaties), een part-timer voor het linnengoed, in het toeristenseizoen een part-timer voor de kaartverkoop, 2 tuinlieden en (eveneens part-time) een jachttopziener.

Dit voor zover het de dagelijkse gang van zaken betreft. Wanneer de familie Van Zuylen-van Nyevelt op het kasteel verblijft (gewoonlijk in september en met de kerstdagen) wordt dit aantal fors uitgebreid, hoofdzakelijk met het personeel dat dan ook uit Frankrijk overkomt. Op dat moment wordt de bezetting versterkt met zo'n 12 dames die zich bezighouden met de schoonmaakwerkzaamheden, 6 kamermeisjes, 1 maître d'hotel die leiding geeft aan een Frans/Hollandse bezetting van 5 tot 6 obers, een chauffeur en een fleuriste die er voor zorgt dat er iedere dag verse bloemen en planten zijn.

Het keukenpersoneel bestaat uit ongeveer 9 personen, waaronder leerlingkoks, een patissier (banketbakker) en de chef de la cuisine die de leiding over het geheel heeft. Het betreft hier de heer Pierre Amory, zeker niet de eerste de beste, want in Frankrijk geldt hij als een beroemdheid op zijn vakgebied. Dit heeft hem het voorzitterschap opgeleverd van Les Chefs Cuisiniers de Paris, zeg maar de ambachtslieden op kookgebied. Pierre Amory verzorgde dan ook maaltijden voor vele prominenten, waaronder bijvoorbeeld president Reagan. Je hoeft je daardoor natuurlijk niet te laten imponeren, maar toch, als zo'n man een blik doperwtjes open draait komt er toch iets feestelijker op tafel dan u zelf van huis uit gewend bent.

Een enigszins aparte plaats onder het keukenpersoneel wordt ingenomen door de casserolier. Dat is degene die zich uitsluitend bezighoudt met het - door middel van zand - schoonschuren van de pannen die worden gebruikt. U voelt aan dat het hier dan niet om Tefalpannetjes gaat. Dat klopt, want men beschikt over een zeer uitgebreide koperen pannenset. Iedere pan draagt een merkje van kasteel de Haar. Of dit is gedaan om eventuele verwisseling te voorko-

De oude keuken met de koperen pannenset.

men is niet zeker, maar het lijkt overbodig. Een dergelijke set is in Nederland namelijk alleen maar in het koninklijk paleis op de Dam in Amsterdam te vinden.

Zeldzame zaken

Er mag daarom gerust in termen van zeldzaamheid worden gesproken. Wat dat betreft kan - vooral op kunst-historisch gebied - in het Haarzuilense kasteel het hart danig worden opgehaald. Zo is er een aantal bijzonder fraaie wandtapijten (tapissiries) te bewonderen, alle van beroemde Vlaamse ateliers. Ongeveer drie stuks daarvan zijn zonder meer uniek; daarvan is er geen tweede in de wereld. Uniek voor Nederland is een hemelbed uit het midden van de 16e eeuw. Alleen in het buitenland zijn enkele soortgelijke bedden te vinden, maar dan nog betreft het een zeldzaamheid.

De bezoeker heeft zulke zaken niet altijd in de gaten. Tijdens de rondleiding belandde onze groep in een kamer die best wel aardig was ingericht, op een wat vervallen kastje na. Juist dit meubelstuk bracht de heer Van der Sandt in een zodanige graad van vervoering dat de grens der extase werd overschreden. Hij had, zo vertelde de beheerder, voorheen in een museum gewerkt waar het na jarenlange inspanning was gelukt, om één paneel van zo'n kastje in het bezit te krijgen. Als een kind zo blij waren ze geweest toen het uiteindelijk lukte en nog kon het personeel daar op avondjes met vrienden en verwanten sterke verhalen over vertellen. Toen hij hier kwam had de beheerder her en der in het kasteel 5 héle kastjes aangetroffen

en hij sloot niet uit dat hij nog een kamertje over het hoofd had gezien.

Kijk, zoiets doet je toch de betrekkelijkheid der dingen beseffen. En het gekke is: zo'n kastje wordt meteen een stuk mooier. Bovendien leun je er ook niet meer op.

Een bezielde verteller

Op zich is het vak geschiedenis vrij dor. Het bestaat hoofdzakelijk uit feiten en jaartallen die - zeker als men hiervoor in vroeger jaren een goed cijfer wilde halen - domweg uit het hoofd moeten worden geleerd. Het is aan degene die het vak 'geeft' hier wat van te maken en zij die er een levendige interesse voor hebben overgehouden zullen over het algemeen toegeven dat ze vroeger een leraar hadden die z'n verhalen boeiend en niet zelden zonder overdrijving wist te brengen.

Hoewel hij als een introvert type over kwam was Van der Sandt een verteller. Van stemverheffingen maakte hij geen gebruik. Hij ging er van uit dat hetgeen hij te vertellen had de moeite van het beluisteren waard was en veronderstelde bij de ander de beleefdheid hem rustig uit te laten spreken, een houding die mij juist voorkomt. Toch maakt alleen dit alles iemand nog niet beluisterenswaardig. Bij hem was het vooral zijn liefde voor het onderwerp waarmee hij zijn gehoor wist te boeien.

De beheerder sprak daarbij met knippend dichtgeknepen ogen, onderwijl poggend zijn zinnen in een zo goed mogelijke formulering te gieten. Op dat moment had het onderwerp hem in de ban en de lichte betovering die hiervan uit-

ging wist hij op de anderen over te brengen.

Dit werd ondermeer duidelijk toen hij bij het betreden van een wat kleinere kamer zei: "O, kijk, hier heb ik wat bijzonders voor u". Vervolgens toonde hij een krukje met een - naar het leek - rieten zitting. "Weet u waarvan dit is gemaakt?" vroeg hij. "Ik moet u verzoecken er niet aan te komen, want we zijn er erg zuinig op. Nee, mevrouw, ook u niet. Ik mag het gewoon niet toestaan. Stèl dat het beschadigd wordt. Ik moet er niet aan denken".

We stonder er wat bedremmeld omheen en door deze woorden gingen ieders handen jeuken. Zouden we het niet even.....? Maar nee, Van der Sandt hield het krukje bijna beschermend in zijn armen, als ware het een kind. "Niemand weet het?" zei hij, de kring rondkijkend. "Deze zitting is van stro gemaakt".

Het lijkt wellicht wat flauw als u dit leest, maar dat was het zeker niet. Hij had ons allemaal in de ban van het krukje gebracht, ons allemaal doen beseffen dat het echts iets bijzonders was. Zoiets is alleen met een oprechte bezieling te bereiken. Een buitenstaander kan de wijze waarop hij dit stukje meubilair beschermde tegen de aanraking van onbevoegde handen overdreven vinden, maar niemand van ons ervoer dat zo. Van der Sandt droeg op dat moment op een ongeunstelde wijze zijn liefde voor het kasteel en zijn bezittingen uit en dáárom was hij zo'n goede verteller.

Goed publiek

Omdat De Haar vol staat met bijzondere dingen was de rondgang ook voor hem een echt uitje. Nu is het zo dat u tijdens de normale rondleiding alleen de grotere zaken zult kunnen bezichtigen. De kleinere gebruiksvoorwerpen worden buiten het bereik van het publiek gehouden, want in het verleden werd er nog wel eens wat vermist. Overigens is men van mening dat het publiek zich goed gedraagt, alleen aan de tuin wordt zo nu en dan wat schade toegebracht. Kinderen hebben nog wel eens de neiging over en door de heggen te springen en dat is niet leuk als er 30 jaar lang alle moeite is gedaan die heggen juist zó te knippen.

Het onderhoud van zo'n gebouw moet een gigantische klus zijn en het lijkt een redelijke veronderstelling dat hiermee heel wat mensen in de weer zijn. In werkelijkheid valt dat wel mee. Weliswaar wordt er jaarlijks groot onderhoud gepleegd door specialisten als leidekker, schilder en aannemer, maar men tracht zoveel mogelijk zelf te doen. Zo zet het personeel alles regelmatig in de lak of de

Een fraai beeldhouwd bed.

verf en hoeft er ook geen glazenwasser langs te komen.

Onderhoud

Nu weet iedereen die zelf een huisje heeft bij te houden dat dit het een en ander kost, vooral als de tand des tijds eisen gaat stellen. Als u vanwege de kosten opziet tegen het vernieuwen van uw dakgoot bedenk dan dat we mogen aannemen dat men in Haarzuilens voor zulke zaken jaarlijks honderdduizenden guldens kwijt is.

De gedachte dat de baron elke keer met een zorgelijk gezicht de poort doorrijdt om te zien hoeveel rekeningen er nu weer op z'n secretaire liggen is niet helemaal juist. Het beleid is er namelijk op gericht om zoveel mogelijk selfsupporting te zijn. Dat wil zeggen dat het onderhoud moet worden bekostigd uit de inkomsten die het kasteel kent: entree, pacht van de boerderijen en woningen etc.

Nu kost een kaartje voor een wandeling in het park al jarenlang maar twee kwartjes. Da's niet veel. Je kunt je zelfs afvragen of dat wel de moeite van het afscheuren loont. De kasteelbeheerder dacht daar anders over. "Als je honderdduizend bezoekers in een jaar hebt is het tòch aardig wat," zegt hij. Er is geen rekenmachientje voor nodig om in te zien dat in die uitspraak veels waars steekt.

Door het jaar heen is het kasteel natuurlijk voor het grootste gedeelte onbewoond, maar hoeveel kamers zijn er in gebruik als de familie (zoals de baron en zijn gezinsleden worden aangeduid) er is? "Allemaal," zei de heer Van der Sandt beslist.

Je kunt dat natuurlijk niets bijzonders vinden. Per slot van rekening gebruiken de meeste mensen alle kamers in hun huis. Maar als wij een feestje hebben gehad en de gasten blijven overnachten wordt het toch een beetje inschikken,

terwijl het voor de baron een aardige gedachte is dat er niemand op de divan hoeft te slapen.

Moderne inrichting

Hoewel met het bouwen van een kasteel voor een zeer klassieke woonvorm werd gekozen kon de inrichting erg modern worden genoemd. De Haar was de eerste Nederlandse woning met elektriciteit en ook kwam er een lift in die hydraulisch werkte. De hiervoor vereiste krachten werden ontleend aan het waterreservoir dat meteen in de waterdistributie van het kasteel moest voorzien en werd gevuld met opgepompt grondwater. Helaas is er indertijd iets mis gegaan tijdens de berekeningen, want de luxe om per lift naar boven geheveld te worden kostte de gehele inhoud van dit reservoir. Zo'n truc liet je je gasten dus maar één keer zien want daarna stond het toilet voor de rest van de dag droog. Van de lift is dan ook eigenlijk geen gebruik gemaakt tot in de jaren dertig. Toen werd de bediening elektrisch.

Een aardig snuffje vormde indertijd ook de centrale verwarming, want die was toen zeker nog geen gemeengoed. Wat het gebruik hiervan kost laat zich berekenen aan de hand van de eerder vermelde gegevens, maar dat alles valt nog in het niet bij het bedrag dat op tafel moet komen als de hele boel moet worden vernieuwd, want dat wordt een miljoenenzaak.

Daarbij moet duidelijk voor ogen staan dat de leidingen onder dikke marmeren vloeren lopen en door muren die zeker niet halfsteens zijn. Vaktechnisch mogen zulke werkzaamheden een uitdaging betekenen, maar dat houdt niet tegen dat degeen die hieraan begint zich al snel gelukkig prijst met de gedachte dat de tijden dat er nog zo solide werd gebouwd nu voorbij zijn.

Alles moet worden opgebroken en dat houdt in dat het kasteel zeker een jaar gesloten zal zijn voor het publiek. De heer Van der Sandt vertrouwde mij toe hiervan wel eens te dromen. Dat waren geen prettige nachten. Hij leefde namelijk met het besef dat in 1957 het grootste gedeelte van de elektrische bedrading is vernieuwd en dat dit een dusdanig zenuwlopende periode is geweest dat zij de voormalige rentmeesteres, mevrouw De Greef, een ziekenhuisopname heeft gekost.

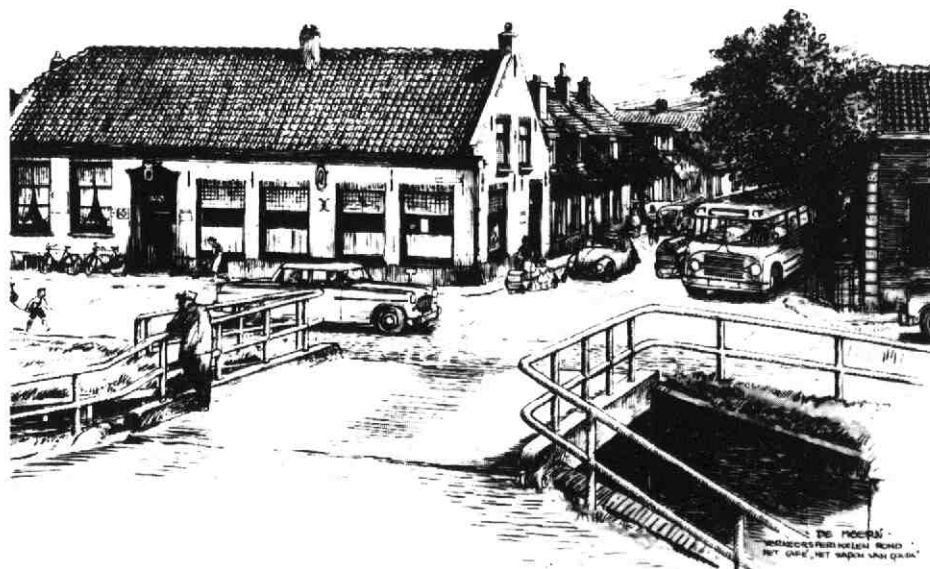
Ledenlijst

Nieuwe leden na 1 juni 1984.

Berg, J.Th.A. v.d.	Groenedijk 44	3454 PD De Meern
Berkhof, G.A. van den	Meentweg 49	3454 AP De Meern
Berne, P.A.G.M. van	Pr.Christinalaan 27	3454 AL De Meern
Beurden, G.A. van	Weth.Geressenlaan 1	3454 BA De Meern
Bilt, Fam. Jac. v.d.	Schoolstraat 25	3451 AA Vleuten
Bosch, G.	Kalverstraat 1	3454 AC De Meern
Brandenburg, A.M.	Prof.Bronkhorstlaan 25	3451 ER Vleuten
Breukelen, A.C. van	Meentweg 3	3454 AN De Meern
Daas-Dammers, Mevr. J. den	Lichtenberglaan 36	3454 CW De Meern
Dissel, H.	Zandweg 47	3454 JV De Meern
Es, C.J. van	Kalverstraat 13	3454 HC De Meern
Giessen-van Atten, Mevr. N.B.v.d.	Rijksstraatweg 95	3454 JH De Meern
Glissenaar, Anton	Rijksstraatweg 86	3454 JG De Meern
Gresnigt, J.	Rijksstraatweg 52	3454 JD De Meern
Gruters, H.	Pr.Irenelaan 4	3454 AJ De Meern
Gruters, K.	Adm.Helfrichstraat 24	3454 XA De Meern
Kleinwee, P.J. van	Julianaweg 44	3525 VH Utrecht
Klerkx-Huigen, Mevr. Th.	Rosweydelaan 35	3454 BM De Meern
Konijnendijk, D.H.	Meentweg 11	3454 AN De Meern
Lambers, Mr. E.C.	Jan Steenlaan 14	1412 JV Naarden
Lely, V. van der	Marelaan 61	3454 GB De Meern
Machielsen, J.A.	Mauritslaan 59	3454 XR De Meern
Maurik-van der Weiden, Mevr. H.M.	Royaards v/d Hamkade 5 I	3512 NN Utrecht
Meer, A. van der	Bijleveldweg 13	3451 RL Vleuten
Miltenburg, G.M.	Parkweg 2a	3451 RJ Vleuten
Oerle, Th.P.M. van	Broederschaplaan 46	3451 ZC Vleuten
Oostveen, P.A.	Spijcklaan 1	3481 GZ Harmelen
Rijksen, Mevr. J.	Zandweg 191	3454 HD De Meern
Rossum, Thea van	Thematerweg 8	3455 SN Haarzuilens
Scheepens, F.J.	Den Hamstraat 30	3451 BN Vleuten
Scheeper, H.H.J.	Prof.Bronkhorstlaan 12	3451 ES Vleuten
Slingerland, W.A.	Marie Gijsenstraat 6	5262 GB Vught
Tomberg, J.A.	Rosweydelaan 20	3454 BN De Meern
Tonen, G.M.	Zandweg 70	3454 JW De Meern
Vaneveld-van Eijk, Mevr. A.	Leidsestraatweg 57	3481 EW Harmelen
Versteeg, C.J.M.	G.Noodtstraat 2	3515 VX Utrecht
Victorsson, S.E.O.	Odenveltlaan 19	3451 LZ Vleuten
Viveen, J.	Bijleveldweg 14	3451 RL Vleuten
Voogdt, H.J. de	Prof.T.Brandsmalaan 21	3451 ZX Vleuten
Vreeze, W. de	Strijkviertel 32	3454 PM De Meern
Vulto, J.A.	Lagehaarsedijk 6	3455 RN Haarzuilens
Wal, S.H. van der	Ridderhoflaan 43	3451 XC Vleuten
Weijden, G.P. van der	Rijksstraatweg 50	3454 JD De Meern
Wijsman, L.C.	Rosweydelaan 126	3454 BS De Meern
Winkel-van Ham, A.M.C.	van Wanrooystraat 12	3451 BP Vleuten
Wolswijk-van den Brink, Mevr. C.	Meerndijk 36	3454 HS De Meern
Zijl C zn., C.W. van	W.de Withstraat 11	3454 XK De Meern
Zuijlen, Mevr. J.C. van	Schoolstraat 33	3451 AB Vleuten
Zuijlen, Mevr. M.	Huissensestraat 62	6833 JB Arnhem-Zuid

1 december 1984.

Pentekeningen omgeving Meernbrug 1958 door Chris Schut

Wie wat bewaart die geeft wat

Door ons werden in dank, ten behoeve van onze bibliotheek en onze verzameling, de volgende schenkingen aanvaard van:

J. Rodenburg, Schoolstraat 52 Vleuten
houten kruiwagens, vorentrekker-
aanaarder

D. v.d. Gugten, Zandweg 174 De Meern
oud fotoestel

J. Fokker, Schoolstraat 70 Vleuten
houten stellingen

J. Schutte, Zandweg 138 De Meern
2 leesboekjes 3de en 5de klas, 6
kerkboeken, diverse foto's, kaarten,
knipsels, copieën

G. C. v.d. Valk, Meentweg 29 De Meern
oude prentbriefkaarten

A. Goudappel, Julianalaan 20bis Vleuten
oude foto's

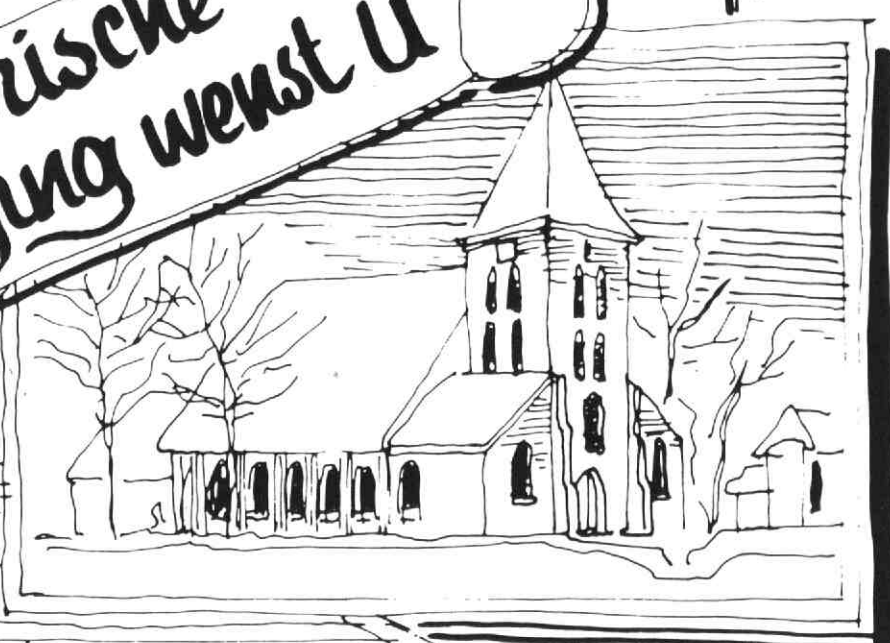
Hans Feijth, Dr Oolderslaan 4 Vleuten
ets Hamtoren

D. W. Gravendeel, 't Zand 35 Vleuten
schoenmakersleest

A. J. van Zoeren, Stationsstraat 34
Vleuten
zolderopruiming

P. 't Hart, Naaldwijkseweg 360
's-Gravzande
druiventrap, gebruikt bij het druiven krenten

De historische
vereniging wenst u

een
goed
en gelukkig

1985

